GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

TÜRKİYE CUMHURİYETİ İNKILÂP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİNDE HATIRATLARIN KULLANIMININ ÖĞRENME SÜRECİNE ETKİSİ

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
Ali ALTIKULAÇ

Ankara
Ocak, 2014

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

TÜRKİYE CUMHURİYETİ İNKILÂP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİNDE HATIRATLARIN KULLANIMININ ÖĞRENME SÜRECİNE ETKİSİ

DOKTORA TEZİ

Ali ALTIKULAÇ

Danışman: Yrd. Doç. Dr. A. Kürşat GÖKKAYA

Ankara
Ocak, 2014

JÜRİ ONAY SAYFASI

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Ali ALTIKULAÇ'ın "Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde Hatıratların Kullanımının Öğrenme Sürecine Etkisi" başlıklı tezi 23.01.2014 tarihinde jürimiz tarafından İlköğretim Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı'nda Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Adı Soyadı	**İmza**
Başkan: Doç. Dr. Mehmet Ali ÇAKMAK	.....
Üye (Tez Danışmanı): Yrd. Doç. Dr. Kürşat GÖKKAYA	.....
Üye: Doç. Dr. Cengiz DÖNMEZ	.....
Üye: Doç. Dr. Bahri ATA	.....
Üye: Yrd. Doç. Dr. Hasan IŞIK	.....

ÖN SÖZ

Hafıza yeteneği insanı, diğer canlılardan ayıran en önemli özelliklerden birisi olarak kabul edilmektedir. Çoğu insana göre hafızayı kaybetmek, yok olmakla eş değerdir. Belki de bizi biz yapan en önemli özellik, hatırımızda kalanlardır. Hafızanın toplumlara ait olanına ise Tarih, diyoruz. Eğer yaşananları hatırlamıyor olsaydık bireysel veya toplumlararası farklılıklarımız tamamen ortadan kalkardı. Böyle bir durumda yaşanılan anın da pek bir değeri kalmazdı. İnsanoğlu doğar, yaşar ve ölür. Ölümle birlikte yaşadıklarımız, gördüklerimiz ve düşündüklerimiz de bizimle beraber gider. Buna karşın yazı, düşüncelerin gelecek nesillere transfer edebilme olanağı tanır. Yok olma veya unutulma korkusundan ötürü, insanoğlu yazının keşfedilmediği devirlerden bu yana gördüklerini ve yaptıklarını, fikir ve düşüncelerini kaydetmişlerdir. André Gide'nin "Hatıra yazmak, ölümün elinden bir şey kurtarmaktır." sözüyle anlatmak istediği tam da budur. Hatırat türünden eserler özellikle yakın tarihe ışık tutabilecek önemli kaynaklardır. Hatırat yazma alışkanlığının yayılması ve bu türe ait eserlerin dikkatle incelenmesi gerekmektedir. Bu çalışmada, Milli Mücadele döneminde yazılmış olan hatırat türünden eserlerin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde nasıl kullanılabileceği, ayrıca bir öğretim materyali olarak hatıratların kullanımının öğretimin bilgi, tutum, değer ve beceri boyutlarına ne derecede etkisi olduğu incelenmiştir.

Bu çalışmanın hazırlanma aşamasında bana yol gösteren danışmanım Yrd. Doç. Dr. Kürşat GÖKKAYA'ya teşekkürlerimi sunarım. Değerli desteğini ve yardımını benden esirgemeyen hocalarım Doç. Dr. Cengiz DÖNMEZ'e ve Doç. Dr. Mehmet Ali ÇAKMAK'a teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Bana her açıdan yardımcı olan akıl hocalarım, yol göstericilerim, arkadaşlarım ve kardeşlerim Öğr. Gör. Dr. Cemil Cahit YEŞİLBURSA'ya, Arş. Gör. Osman SABANCI'ya, Okt. Ayşegül DÖNMEZ'e, Arş. Gör. Hatice Aydan KAPLAN'a, Yrd. Doç. Dr. Nadire Emel AKHAN'a, Öğ. Asu BOZKURT'a, Öğ. Emine YEŞİLBURSA'ya, Arş. Gör. Dr. Salih USLU'ya ve Arş. Gör. Dr. Ercenk HAMARAT'a teşekkür ederim.

Ali ALTIKULAÇ

ÖZET

TURKİYE CUMHURİYETİ İNKILÂP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİNDE HATIRATLARIN KULLANIMININ ÖĞRENME SÜRECİNE ETKİSİ

ALTIKULAÇ, Ali

Doktora, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. A. Kürşat GÖKKAYA

Ocak–2014, 300 sayfa

Bu çalışmada, T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde hatıratların kullanılmasıyla öğrencilerin akademik başarısının artırılması, derse ve üniteye karşı tutumunun geliştirilmesi, bağımsızlık ve özgürlük değer düzeylerinin yükseltilmesi ve tarihsel düşünme (tarihsel kavrama-analiz ve yorumlama, tarihsel empati boyutları) becerilerinin geliştirilmesi amaçlamaktadır. Bu araştırma ortaokul son sınıf (8. sınıf) öğrencileriyle T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde eylem araştırması şeklinde nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin birlikte kullanıldığı karma yönteme bağlı kalınarak yürütülmüştür. Araştırmanın nicel boyutu için ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel desen kullanılmıştır. Ayrıca uygulamaya katılan deney grubu öğrencilerinin değer ve beceri boyutlarındaki kazanımları nitel yaklaşımla yorumlanmıştır.

Bu araştırma, Ankara ili merkez ilçesine ait iki devlet ortaokulunda 15 saat (7,5 hafta) boyunca yürütülmüştür. Okullardaki sınıflardan ikisi deney grubu (n=35) diğer ikisi kontrol grubu (n=34) olarak belirlenmiştir. Araştırmanın uygulaması ilgili dersin "Ya İstiklal, Ya Ölüm!" ünitesinin öğretimi sürecinde gerçekleştirilmiştir. Deney grubuna hatıratlar kullanılarak oluşturulan öğretim etkinlikleri uygulanmış, kontrol grubuna ise aynı üniteye ait konuların öğretimi, ders kitabı ve öğrenci çalışma kitabı kullanılarak yapılmıştır.

Akademik başarı ve tutum puanları birbirine yakın deney ve kontrol grubundaki toplam 69 öğrenciye başarı testi ve tutum ölçekleri uygulama öncesinde ön test olarak uygulanmıştır. Uygulama süresince deney grubu öğrencilerine hatıratlar kullanılarak hazırlanmış etkinlikler uygulandıktan sonra, her iki gruba başarı testi ve T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük tutum ölçeği, Milli Mücadele Tutum Ölçeği, Bağımsızlık ve

Özgürlük Değerleri Düzey Belirleme Ölçeği son test olarak uygulanmıştır. Buna ek olarak sadece deney grubu öğrencilerine Tarihsel Düşünme Becerileri Ölçekleri tarihsel kavrama-analiz ve yorum becerilerinin gelişimini değerlendirmek üzere, Günlükler (Milli Mücadele Anı Defterleri) ise tarihsel empati düzeylerini belirlemek üzere uygulanmıştır.

Elde edilen verilerin ışığında, nicel bulgular SPSS 20.0 veri analiz programıyla, nitel veriler ise içerik analizi ve betimsel analiz yapılarak değerlendirilmiştir. Bulguların sonuçlarına göre deney grubu öğrencileri kontrol grubundan daha başarılı olmuştur. Uygulama öncesinde deney grubu öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersine ve üniteye karşı tutumları kontrol grubuna göre düşük çıkmasına rağmen uygulama sonucunda deney grubu öğrencilerinin tutumları oldukça yükselmiştir. Bu durum yapılan uygulamanın öğrenci tutumlarını geliştirdiğini ortaya koymuştur. Ayrıca deney grubu öğrencilerinin ünite sonunda, özgürlük ve bağımsızlık değer düzeyleri bakımından kontrol grubu öğrencilerine göre daha çok geliştikleri belirlenmiştir. Deney grubu öğrencilerinin tarihsel düşünme becerilerinin (tarihsel kavrama-analiz ve yorumlama, tarihsel empati) öğretim sonunda yapılan uygulamadan olumlu etkilendiği görülmüştür. Araştırmadan elde edilen sonuçlar ışığında hatıratların T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde kullanılması uygun bir öğretim materyali olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Tarih Öğretimi, Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük, hatırat, Tarihsel Düşünme Becerileri

ABSTRACT

THE EFFECT ON LEARNING PROCESS USING OF MEMOIRS IN TURKISH REPUBLIC REVOLUTION HISTORY AND KEMALISM LESSON

ALTIKULAÇ, Ali

PhD Thesis, The Department of Social Studies Education

Supervisor: Assist. Prof. Dr. A. Kürşat GÖKKAYA

January-2014, 300 sheets

In this study, it is aimed to increase the students' academic success, develop their attitudes towards the lesson and the unit, rise their independence and freedom value levels and improve their historical thinking (historical comprehension-analysis and interpretation, historical empathy dimensions) ability via using memoirs in Turkish Republic Revolution History and Kemalism lesson. This research was conducted with the secondary school senior class (8th Grade) students in Turkish Republic Revolution History and Kemalism Lesson holding the mixed method in which both quantitative and qualitative research techniques were used in the form of action research. For the quantitative dimension of the research, quasi-experimental pattern with the model of controlled-experiment was used. Besides, the acquisition of experimental group students in value and ability dimensions, who were participated the implementation, was interpreted with a qualitative approach.

This research was carried out during 15 hours (7,5 weeks) in two public schools in central county in Ankara city. 2 of the classrooms in schools are determined as experimental group (n=35) and the other two as control group (n=34). The application of research was done in the teaching process of "Either Freedom or Death" unit of the lesson. Teaching activities which had been developed using memoirs were applied to the experimental group; as for control group, teaching the subject matters about the same unit was done using the course book and workbook.

Achievement test and attitude scales were applied to total 69 students in test and control group whose academic success and attitude scores were close as a preliminary test before the implementation. During the implementation, after the activities which were developed using memoirs were applied to the test group students, achievement test

and Turkish Republic Revolution History and Kemalism attitude scale, national struggle attitude scale, independence and freedom values level determination scale were applied as resultant test. In addition to this, to evaluate their progress in historical comprehension-analysis and interpretation skills, Historical thinking skills scales; and to define their historical empathy levels Diaries (National struggle diary notebooks) were applied only to the experimental group students.

In the light of gained data, quantitative findings were evaluated with SPSS 20.0 data analysis program and qualitative findings are evaluated by doing content and descriptive analysis. According to the results of the findings experimental group students were more successful than the control group students. Although the attitudes of experimental group students towards the Turkish Republic Revolution History and Kemalism lesson and the unit are lower than the control group before the application, at the end of the application the attitudes of the experimental group have increased quite a lot. This situation puts forward that the application increases students' attitudes. Also it was noted that the experimental group students has improved more than the control group students in terms of their independence and freedom values levels at the end of the unit. It was observed that the experimental group students' historical thinking abilities (historical comprehension-analysis and interpretation, historical empathy) has been affected by the application done at the end of the teaching. In the light of the results of the research, it can be said that memoirs are suitable teaching materials for the TR Revolution History and Kemalism.

Keywords: History Education, Turkish Republic Revolution History and Kemalism, Memoir, Historical Thinking Abilities

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI ii
ÖN SÖZ iii
ÖZET iv
ABSTRACT vi
İÇİNDEKİLER viii
TABLOLAR LİSTESİ xii
ŞEKİLLER LİSTESİ xiii

1. BÖLÜM
GİRİŞ 1

1.1. Problem Durumu 1
1.1.1. Problem Cümlesi 4
1.1.2. Alt Problemler 5
1.2. Araştırmanın Amacı 7
1.3. Araştırmanın Önemi 7
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları 9
1.5. Varsayımlar 9
1.6. Tanımlar 10
1.7. Kısıtlamalar 12

2. BÖLÜM
KAVRAMSAL ÇERÇEVE 13

2.1. Tarih Öğretimi ve Tarihsel Düşünme 13
2.1.1. Tarih Öğretiminin Gelişimi, Kapsamı ve Gerekliliği 17
2.2. T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi 21
2.3. Tarih Öğretiminde Duyuşsal Alanın Rolü ve Değer Öğretimi 25
2.4. Tarih Öğretiminin Beceri Boyutu ve Tarihsel Düşünme Becerileri 27
2.5. T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Öğretiminde Yöntem Sorunu 32
2.6. Tarih Öğretiminde Okuma Becerileri 34
2.7. Tarih Öğreticileri 38
2.8. Ortaokul Son Sınıf Öğrencisi ve Tarih Dersi 41
2.9. Hatırat (Anı) 42

2.9.1. Hatırat Türü Eserlerin Özellikleri 44
2.9.2. Hatırat Türünün Tarihçesi 46
2.9.3. Hatıratların Tarihsel Değeri ve Milli Mücadele Hatıratları 51
2.9.4. Hatırat ve Tarihsel Empati Becerisi 55
2.10. Savaş Öğretimi 58
2.11. Tarih Öğretiminde Kaynakların (Kanıtların) Kullanılması 61
2.12. T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi'nde "Hatırat"ların Bir Öğretim Materyali Olarak Kullanılması 66
2.13. Konuyla İlgili Yapılan Çalışmalar 73

3. BÖLÜM
YÖNTEM 80
3.1. Araştırma Modeli 81
3.2. Araştırma Grubu 84
3.3. Verilerin Toplanması 85
3.3.1. Başarı Testi 85
3.3.2. T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Tutum Ölçeği ve Milli Mücadele Tutum Ölçeği 86
3.3.3. Tarihsel Düşünme Becerileri Ölçekleri 87
3.3.4. Bağımsızlık ve Özgürlük Değerleri Düzey Belirleme Ölçeği 89
3.3.5. Günlükler (Milli Mücadele Anı Defterleri) 89
3.4. İşlem Süreci 93
3.5. Verilerin Analizi 94

4. BÖLÜM
BULGULAR VE YORUMLAR 96
4.1. Alt Problemlerin Sınanması 96
4.1.1. Nicel Verilerin Analizi ve Yorumlar 96
4.1.1.1. Başarı Düzeyi 96
4.1.1.2. Tutum Düzeyi 100
4.1.1.3. Tarihsel Düşünme Becerileri Kazanma Düzeyleri 108
4.1.2. Nitel Verilerin Analizi ve Yorumlar 110
4.1.2.1. Tarihsel Düşünme Becerilerinin Betimsel Analizi 110
4.1.2.2. Bağımsızlık ve Özgürlük Değerleri Kazanım Düzeyleri 125
4.1.2.3. Tarihsel Empati Beceri Düzeyleri (Milli Mücadele Anı Defterleri) .. 138

4.1.2.3.1. Tarihsel Empati Beceri Düzeylerine Göre Öğrenci Günlüklerinin Betimsel Analizi 140
4.1.3. Nicel Veriler ve Nitel Verilerin Birleştirilerek Analizi ve Yorumlar 155

5. BÖLÜM
SONUÇ VE ÖNERİLER 162
5.1. Sonuç 162
5.1.1. Nicel Analiz Bulgularına Dayalı Sonuçlar 162
5.1.2. Nitel Analiz Bulgularına Dayalı Sonuçlar 164
5.1.3. Birleştirilmiş (Karma yöntem) Bulgulara Dayalı Sonuçlar 169
5.2. Tartışma ve Öneriler 171

KAYNAKÇA 174

EKLER 193
Uygulama Öncesi Yönerge 194
Etkinlik 1: Dünya Savaşı Sonrası – İstiklal Savaşı Öncesi 195
Tarihsel Düşenme Becerileri Ölçeği-1 200
Etkinlik 2: Mücadele Başlıyor-Doğu Cephesi 201
Tarihsel Düşünme Becerileri Ölçeği-2 205
Etkinlik 3: Kuvayi Milliye Ruhu ve Güney Cephesi 206
Tarihsel Düşünme Becerileri Ölçeği-3 212
Etkinlik 4: Yerel Direnişten Düzenli Orduya 213
Tarihsel Düşünme Becerileri Ölçeği-4 217
Etkinlik 5: Savunma – Batı Cephesi 218
Tarihsel Düşünme Becerileri Ölçeği-5 222
Etkinlik 6: Geri Çekilme 223
Tarihsel Düşünme Becerileri Ölçeği-6 227
Etkinlik 7: Kahramanlık Destanı: Sakarya Meydan Savaşı 228
Tarihsel Düşünme Becerileri Ölçeği-7 232
Etkinlik 8: Topyekûn Savaş ve Zafer 233
Tarihsel Düşünme Becerileri Ölçeği-8 237
Etkinlik 9: Silahlar Sustu… Savaşın Sonu 238
Tarihsel Düşünme Becerileri Ölçeği-9 243

Etkinliklerde Adı Geçen Milli Mücadele Kahramanları 244
İlköğretim 8 T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi, "Ya İstiklal, Ya Ölüm!" Ünitesi Akademik Başarı Testi 250
T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Tutum Ölçeği 259
"Milli Mücadele" Konularına Yönelik Tutum Ölçeği 260
"Bağımsızlık" ve "Özgürlük" Değerleri Düzey Belirleme Ölçeği 261
Öğrenci Günlükleri Değerlendirme Ölçeği 263
Araştırma İzni 264
Öğrenci Çalışmalarından Örnekler 265

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Deney ve Kontrol Grubundaki Öğrencilerin Cinsiyetlere Göre Dağılımı..... 84

Tablo 2. Deney ve Kontrol Grubunun Ön Test Başarı Puanlarının Farklılığı için t-Testi Sonuçları 97

Tablo 3. Deney ve Kontrol Grubunun Son Test Başarı Puanlarının Farklılığı için t-Testi Sonuçları 98

Tablo 4. Deney Grubunun Ön Test ve Son Test Başarı Puanlarının Farklılığı için t-Testi Sonuçları 99

Tablo 5. Kontrol Grubunun Ön Test ve Son Test Başarı Puanlarının Farklılığı için t-Testi Sonuçları 100

Tablo 6. Deney ve Kontrol Grubunun Ön Test Derse Yönelik Tutum Puanlarının Farklılığı için t-Testi Sonuçları 101

Tablo 7. Deney ve Kontrol Grubunun Son Test Derse Yönelik Tutum Puanlarının Farklılığı için t-Testi Sonuçları 102

Tablo 8. Deney Grubunun Ön Test ve Son Test Derse Yönelik Tutum Puanlarının Farklılığı için t-Testi Sonuçları 103

Tablo 9. Kontrol Grubunun Ön Test ve Son Test Derse Yönelik Tutum Puanlarının Farklılığı için t-Testi Sonuçları 104

Tablo 10. Deney ve Kontrol Grubunun Ön Test Üniteye İlişkin Tutum Puanlarının Farklılığı için t-Testi Sonuçları 105

Tablo 11. Deney ve Kontrol Grubunun Son Test Üniteye İlişkin Tutum Puanlarının Farklılığı için t-Testi Sonuçları 106

Tablo 12. Deney Grubunun Ön Test ve Son Test Üniteye İlişkin Tutum Puanlarının Farklılığı için t-Testi Sonuçları 107

Tablo 13. Kontrol Grubunun Ön Test ve Son Test Üniteye İlişkin Tutum Puanlarının Farklılığı için t-Testi Sonuçları 108

Tablo 14. Deney Grubunun Tarihsel Düşünme Becerileriyle İlgili Betimsel İstatistikler 109

Tablo 15. Deney grubu ve Kontrol grubu öğrencilerinin, “Bağımsızlık” değeriyle ilgili açıklamaları 126

Tablo 16. Deney grubu ve Kontrol grubu öğrencilerinin, “Özgürlük” değeriyle ilgili açıklamaları 128

Tablo 17. Deney grubu ve Kontrol grubu öğrencilerinin, “Bağımsızlık” duygusuna sahip insanların göstereceği davranışlar üzerine düşünceleri 130

Tablo 18. Deney grubu ve Kontrol grubu öğrencilerinin, "Özgürlük" duygusuna sahip insanların göstereceği davranışlar üzerine düşünceleri 132

Tablo 19. Deney grubu ve Kontrol grubu öğrencilerinin, "Bağımsız Devlet" ve "Özgür toplum" temalarıyla ilgili açıklamaları 134

Tablo 20. Deney grubu ve Kontrol grubu öğrencilerinin, "Bağımsız ve özgür bir ülkede yaşıyor olmayı" "Milli Mücadele"yle ilişkilendirmeleri 136

Tablo 21. Deney Grubu Öğrencilerinin Günlüklerden (Milli Mücadele Anı Defterleri) Aldıkları Puanlar 139

Tablo 22. Deney Grubu Öğrencilerinin Tüm Değişkenler Arası Korelasyon Sonuçları 156

Tablo 23. Özgürlük ve Bağımsızlık Değerleri için çoklu regresyon sonuçları 158

Tablo 24. Tarihsel Kavrama-Analiz ve Yorumlama Becerileri için çoklu regresyon sonuçları 159

Tablo 25. Tarihsel Empati Becerisi için çoklu regresyon sonuçları 160

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Bazı Okuduğunu Anlama Stratejileri ve Grafik Düzenleyiciler 37

Şekil 2. Tarihsel Empati'nin Bilişsel ve Duyuşsal Boyutları 56

Şekil 3. Araştırma Verilerin Birleştirilmesi 81

Şekil 4. Araştırmanın Deneysel Deseni 83

Şekil 5. Tarihsel Kavrama-Analiz-Yorumlama Beceri Düzeyleri 88

Şekil 6. Sekizinci Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi Ve Atatürkçülük Öğretim Programında Araştırma Konusu Ünitenin Durumu 91

Şekil 7. Sekizinci Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi Ve Atatürkçülük Öğretim Programında Ünitenin Atatürkçülük Konu ve Kazanımları 92

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmanın problem durumuna, problem cümlesine ve alt problemlere; ayrıca araştırmanın amacına, önemine, varsayımlara, sınırlamalara, tanımlamalara ve kısaltmalara yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

"Tarih yazmak, tarih yapmak kadar mühimdir. Yazan yapana sadık kalmazsa değişmeyen hakikat insanlığı şaşırtacak bir mahiyet alır." Mustafa Kemal Atatürk'ün 1931 yılında söylediği bu sözün anlamının, tarih veya tarih öğretimiyle ilgilenen herkes tarafından iyi idrak edilmesi gerekmektedir. Ulu Önder bu sözüyle tarihçi hassasiyetinin yanı sıra tarih araştırmalarında mümkün olduğunca tarihsel kaynakları incelemenin ve kullanmanın önemine dikkat çekmektedir.

Farkında olalım ya da olmayalım tüm duygu, düşünce ve davranışlarımız, geçmiş deneyimlerimiz ışığında doğar, gelişir ve biçimlenir. Bugünümüzü oluşturan her şey geçmişimizden günümüze taşıdığımız birikim ve deneyimlerimizin bir üründür (Aslan, 2006:163). Tüm insanlar, kendilerinden daha yaşlı insanlarla yaşıyor olmaları nedeniyle geçmişin ("geçmiş", olayların bireylerin belleğine dolaysız biçimde işlenmesinden önceki dönem diye tanımlanır) bilincindedir. Her toplum, tarihçileri ilgilendirebilecek bir tarihe sahiptir, çünkü en yeni sömürgeler bile zaten uzun bir tarihi olan toplumlardan gelen insanlardan oluşmuştur. Herhangi bir topluluğun üyesi olmak, kendini, onu reddederek olsa bile geçmişine göre konumlandırmak demektedir (Hobsbawn, 1999:17). Tarih, insanın kendisini ve diğerlerini tanıma arzusunun karşılığıdır. Bu yüzden Tarih esas olarak insanı ele alır; insanların önemi, bireysel tercihleri, değerleri, kendilerini ve dünyayı algılayış şekilleri üzerinde durur (Barth ve Demirtaş, 1997). Tarih pek çok yanıyla memnun edici olmayan bir bilgi dalıdır: güvenilmez, değişkenlik gösteren, uyuşmaz, parçacıklar halinde, çoğu zamanda inkâr edicidir. Ancak bu niteliklerinden ötürü de değerlidir; beşeri görüntüyü doğru yansıtır; bu yüzden de eğitimimiz için, kendimizi algılayabilmemiz için, yalnızca geçmişimizi değil, günümüzde olup biteni almayabilmemiz için, geleceğimizde ne olabilir sorusuna

karşı getirilebilecek yanıtı bulmada yardım edebileceği için gerekli bir öğedir (Özbaran, 1998:28).

Tarih, geçmişe dair kaynakların belli metotlarla çalışılarak bilgi üretilmesi faaliyeti olarak tanımlandığında, kaynaklar da geçmişe dair izleri muhafaza eden materyaller şeklinde tanımlanabilir. O halde tarihçinin yaptığı iş, en sade ifadeyle geçmişe dair izleri muhafaza eden bu kaynaklardan yararlanarak bilgi üretmektir (Acun, 2011:119). Tarih, kaynağın diğer bir ifade eli kanıtın yorumlanmasıyla işler. Burada kanıt tek tek belge denen şeylerin ortak bir adıdır, belge ise şimdi ve burada var olan, tarihçinin, üzerinde düşünerek, geçmiş olaylar hakkında sorduğu soruları yanıtlayabileceği türden bir şeydir (Collingwood, 1991:40). Tarihçi, ulaşabildiği tüm kaynakları inceleyerek, bunları kanıt niteliğinde kullanarak ilgili zaman dilimine ait en doğru bilgiyi tespit etmeye çalışır.

Bilimin amacı "gerçek"tir. Tarih, bir sosyal bilimdir. Öyleyse tarih, gerçeği amaçlar. Tarih öğretiminin ise bu önermeden bağımsız düşünülmesini gerektirecek herhangi bir özel durum yoktur. Tarih eğitimcilerinin, temelde tarihin bir sosyal bilim olduğunu kabul etmeleri, bu ön kabulün açılımlarının farkında olmaları ve diğer bilim dalları nerede duruyor ise tarihi de oraya koymaları gerekmektedir (Safran, 2010:20). Modern toplumlarda Tarih eğitimi son otuz yılda büyük bir dönüşüm geçirmiştir. Bu yeni modelde öğrenci pasif alıcı konumundan çıkarak tarihi düşünen, yazan, araştıran bir kişi olarak ortaya çıkmıştır. Öğrencinin aktifliğinin sağlanması, oyunlarla, tartışmalarla, eleştirel değerlendirmelerle; grafikler, haritalar yaparak, değişik kaynaklar kullanarak sağlanmaya çalışıldığı gözlenmektedir. Bu itibarla öğretmen merkezli bir öğretim anlayışından sıyrılıp öğrenci merkezli bir öğretim yaklaşımının sergilenmesi zaruri hale gelmiştir (Yıldız, 2003:185).

Tarih dersi doğası itibari ile bir kısım zorluklar taşır. Her şeyin başında öğrenci tarih dersinde geçmişte yaşanmış bir olayı veya var olan bir durumu hatırlamalıdır. Öğrencinin yüksek derecede seçici olan tarihsel hafızası, çok dikkat çekici ve günümüzde etkisini devam ettiren sosyal süreçler haricindeki bilgileri, güçlükle hatırlar (Wineburg, 2000; akt. Bal, 2011). İnsanın serüveninin geçmişten günümüze incelemesi olarak tanımlanabilecek tarihte, olayların arkasında farklı bakış açıları yatmaktadır. Bundan dolayı tarih dersleri, öğrencilere, insanların farklı düşünebildikleri, herkesin olaylara kendi penceresinden baktığını öğretmelidir (Demircioğlu, 2005:139).

Çocuğun, öğretim süreci esnasında kendi ben bilincinin, zaman ve mekânın, diğer insanların, toplumsal yapıların; geçmiş, şimdi, gelecek ayrımlarını yapabilmesi sağlanırsa çocuk insan-tarih ilişkisini ve tarihin günlük yaşam içinde neye yaradığını fark edecek, ancak o zaman tarih farkındalığı ortaya çıkacaktır. Çocuk kendisine verilen bu bilgileri günlük yaşamıyla ilişkilendirdiği takdirde tarihin insan ve toplum için ne anlama geldiğini, neden tarih öğrenmesi gerektiğini kavrayacaktır (Bilici, 1998).

Geleneksel eğitim-öğretim sistemlerinin yetersiz kalması göz önünde bulundurularak ilköğretim sekizinci sınıfta okutulan T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ders programı yenilenmiş haliyle 2006'da uygulamaya konulmuştur. Bu programa göre artık konuların anlatım ve soru-cevap tekniklerine bağlı kalınmadan bunların ötesinde yapılandırmacılık yaklaşımına uygun olarak ve çağdaş öğretim teknikleri kullanılarak verileceği belirtilmiştir. Yapılandırmacı kurama göre öğrenme, bireyin zihninde oluşan bir iç süreçtir. Birey dış uyaranların edilgen bir alcısı olmayıp, onların özümseyicisi ve davranışların aktif oluşturucusudur. Yapılandırmacı anlayışın uygulandığı bir ders, öğrencilerin öğrenme sürecinde daha fazla sorumluluk almalarını ve etkin olmalarını gerektirir (Sünbül, 2010:131). Uygulamada olan T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük programı, "Tarih" dersini öğrenciler için ezber dersi olmaktan çıkaracak etkinlikler oluşturulması planlanmaktadır. Programın temeli çocuklara araştırma ve inceleme yeteneği kazandırmak, onları yaratıcılığa yöneltmek ve empati becerilerini geliştirmekse bunu gerçekleştirmenin en iyi yollarından biri tarih öğretimi sürecinde ilgili zamana ait kişilerin yazdıklarından yararlanmak olacaktır.

İlköğretim düzeyinde tarih öğretiminden beklenen bilinen tarihi gerçekleri ezberletmekten öte bir şeydir. Tarih öğretiminde amaçlanan yeterlilikler; düzgün kişilik gelişimi, insan ilişkileri, yurttaşlık sorumluluğu, ekonomik verimlilik, değişme ve yaşamla başa çıkma, evreni, dünyayı ve yurdumuzu tanımak için bilgi birikiminden yararlanma, bilişsel/psikomotor alanın yanı sıra duyuşsal alanı da kapsamaktadır (Paykoç, 1998: 343).

Dünyada olduğu gibi, Türkiye Cumhuriyeti'nin insan yetiştirme düzeni içerisinde, ulusal kimliğin şekillenmesinde tarih alanı önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Bu bağlamda cumhuriyetin modernleşme kurgusuna yaklaşımında Atatürkçülük ve Türkiye Cumhuriyeti tarihi özgün bir yer tutmaktadır. İşte bu özgünlüğü sağlayacak ve geliştirecek bir çalışma alanı olarak T.C. İnkılâp Tarihi

derslerine ihtiyaç duyulmuştur (Dönmez ve Yazıcı, 2008:10). Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinin yanı sıra öğrencilere Türk ve dünya tarihinde yer etmiş bir istisna olan Ulu Önder Atatürk'ü ve Atatürkçülüğü öğretmek de bu dersin görevleri arasındadır.

Tarih ders kitabı, tarih alanında yazılan diğer eserlerden farklıdır. Basit bir dil ve yapı ile ders kitabının "otorite" kabul edilen tarih eserlerini özetlemesi, tarihçilerin arasındaki önemli tartışmaları yansıtması, en yeni çalışma ve bulguları haber vermesi, üstelik açık seçik bir anlatımla merak uyandırıcı ve heyecan verici olması gerekir. Bu durum, genel olarak tarih ders kitapları için geçerlidir. Özellikle ilk ve orta öğretim düzeyindeyse, bu kitapların ayrıca eğitim psikolojisine uygun olması beklenir (Tunçay, 1998:56). T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi, tıpkı diğer derslerde olduğu gibi, öğretmenin yalnızca ders kitabına bağlı kalarak işleyebileceği bir ders değildir. Etkili bir öğretim ancak öğretim sürecine farklı kaynak ve materyalleri dâhil ederek gerçekleştirilebilir. Bu nedenle Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde, alternatif tarihsel kaynakları kullanarak dersi zenginleştirmesi gerekmektedir.

Tarihçiler, dünyada olup biten şeylerle ilgili konuşup, yazıyorlar. Onların tarihleri liderler, hatipler ve politikacılarla veya çarpışmalar, bankolar ve bürokrasilerle dolu; onlar okuyucularına açıklamalarda bulunuyor, kanıtları kullanıyor, yorumlar yapıyorlar fakat onların kitapları tarihsel açıklamanın düşüncesiyle, kanıt kavramıyla veya tarihsel yorumun nasıl olduğuyla ilgili değil; sadece kendi yorumlarını ve kendi tarihsel anlayışlarını okuyucularına sunmaya çalışıyorlar (Lee, 2005:32). Fakat tarih kitapları veya tarih ders kitapları, geçmişin asıl öğesi olan insani boyutunu, çoğu zaman gözden kaçırır. Bu noktada, yaşanan geçmişi kişilerin gözünden (sübjektif biçimde) görmemizi sağlayabilecek kaynakları kullanmak yararlı olacaktır. Bir öğretim materyali olarak "hatırat" türünden eserleri kullanmak öğretimin bilgi, beceri, tutum ve değer boyutlarına olumlu etkide bulunabilir.

1.1.1. Problem Cümlesi

Bu araştırma, hatıratların T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde nasıl kullanılabileceği ve ders üzerinde ne denli etkili olduğunu ortaya koymaya çalışacaktır. Araştırmanın problem cümlesi şu şekilde belirlenmiştir:

“8. sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin öğretiminde hatıratların bir öğretim materyali olarak kullanılmasının, öğrencilerin akademik başarıları, tutum düzeyleri, tarihsel düşünme becerileri ve değer düzeyleri üzerinde nasıl bir etkisi vardır?”

1.1.2. Alt Problemler

Yukarıda ifade edilen problem cümlesine uygun olarak aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır:

1. 8. Sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi “Ya İstiklal, Ya Ölüm!” ünitesinin işlenişi öncesinde hatıratların kullanılacağı deney grubu öğrencilerinin hazır bulunuşluk düzeyleri ile standart öğretimin uygulanacağı kontrol grubu öğrencilerinin hazır bulunuşluk düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

2. 8. Sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi “Ya İstiklal, Ya Ölüm!” ünitesinin işlenişinden sonra hatıratların kullanıldığı deney grubu öğrencilerinin başarı düzeyleri ile standart öğretimin uygulandığı kontrol grubu öğrencilerinin başarı düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

3. 8. Sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi “Ya İstiklal, Ya Ölüm!” ünitesinin işlenişinde hatıratların kullanıldığı deney grubu öğrencilerinin öğretim öncesi ve sonrasındaki başarı düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

4. 8. Sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi “Ya İstiklal, Ya Ölüm!” ünitesinin işlenişinde standart öğretimin uygulanacağı kontrol grubu öğrencilerinin öğretim öncesi ve sonrasındaki başarı düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

5. 8. Sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi “Ya İstiklal, Ya Ölüm!” ünitesinin işlenişi öncesinde hatıratların kullanılacağı deney grubu öğrencilerinin derse ilişkin tutumları ile standart öğretimin uygulanacağı kontrol grubu öğrencilerinin derse ilişkin tutumları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

6. 8. Sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi “Ya İstiklal, Ya Ölüm!” ünitesinin işlenişinden sonra hatıratların kullanıldığı deney grubu öğrencilerinin derse ilişkin tutumları ile standart öğretimin uygulandığı kontrol grubu öğrencilerinin derse ilişkin tutumları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

7. 8. Sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi "Ya İstiklal, Ya Ölüm!" ünitesinin işlenişinde hatıraların kullanıldığı deney grubu öğrencilerinin öğretim öncesi ve sonrasındaki derse ilişkin tutumları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

8. 8. Sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi "Ya İstiklal, Ya Ölüm!" ünitesinin işlenişinde ders kitabının kullanıldığı kontrol grubu öğrencilerinin öğretim öncesi ve sonrasındaki derse ilişkin tutumları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

9. 8. Sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi "Ya İstiklal, Ya Ölüm!" ünitesinin işlenişi öncesinde hatıratların kullanılacağı deney grubu öğrencilerinin derse ilişkin tutumları ile standart öğretimin uygulanacağı kontrol grubu öğrencilerinin Milli Mücadele konularına yönelik tutumları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

10. 8. Sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi "Ya İstiklal, Ya Ölüm!" ünitesinin işlenişinden sonra hatıratların kullanıldığı deney grubu öğrencilerinin Milli Mücadele konularına yönelik tutumları ile standart öğretimin uygulandığı kontrol grubu öğrencilerinin derse ilişkin tutumları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

11. 8. Sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi "Ya İstiklal, Ya Ölüm!" ünitesinin işlenişinde hatıraların kullanıldığı deney grubu öğrencilerinin öğretim öncesi ve sonrasındaki Milli Mücadele konularına yönelik tutumları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

12. 8. Sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi "Ya İstiklal, Ya Ölüm!" ünitesinin işlenişinde standart yöntemin kullanıldığı kontrol grubu öğrencilerinin öğretim öncesi ve sonrasındaki Milli Mücadele konularına yönelik tutumları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

13. Hatıratların kullanıldığı öğretim etkinlikleri boyunca Deney grubu öğrencilerinin Tarihsel Düşünme Beceri (Tarihsel kavrama-analiz ve yorumlama) düzeyleri nasıldır?

14. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin öğretim sonrasında "Özgürlük ve Bağımsızlık" değerleriyle ilgili düşünceleri nasıldır?

15. Hatıratların kullanıldığı öğretim etkinlikleri boyunca Deney grubu öğrencilerinin tuttukları günlüklerde (milli mücadele anı defterleri) Tarihsel Empati Beceri düzeyleri nasıldır?

16. Deney grubu öğrencilerinin son testlerdeki başarı düzeyleri, tutum düzeyleri (ders ve ünite), değer düzeyleri (Özgürlük ve Bağımsızlık), tarihsel düşünme beceri düzeyleri (Tarihsel kavrama-analiz ve yorumlama) ve tarihsel empati düzeyleri arasında nasıl bir ilişki vardır?

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, ilköğretim 8. sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi "Ya İstiklal, Ya Ölüm!" ünitesinin öğretiminde hatıratlar kullanılarak hazırlanan öğretim sürecinin öğrencinin akademik başarısına, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersine yönelik tutumuna, Milli Mücadele konularına yönelik tutumuna, Tarihsel düşünme becerilerine (Tarihsel kavrama-analiz ve yorumlama) ve "Özgürlük ve Bağımsızlık" değerleri ve Tarihsel empati düzeylerine etkisini incelenecektir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Yaparak-yaşayarak öğrenmenin kalıcı davranışlara yol açan etkili bir öğrenme sağladığı kabul edilmektedir. J.J. Rousseau, 1782 yılında yayımlanan kitabı Emile'de, çocuğun başka insanlardan öğrenmeye başlamadan önce, kendi yaşantıları yolu ile öğrenmesi gerektiğine dikkati çekmiştir. Rousseau gibi, Amerikalı Filozof John Dewey de, çocuğun başkalarının düşünce ve görüşlerini ifade etmeye, o düşünce ve görüşleri kendisi araştırmadan, denemeden önce zorlanmaması gerektiğine değinmiştir. Ayrıca, insanın kendi yaşantıları sırasında, davranışlarının yol açtığı sonuçlara bağlı olarak algıladığı duyguların, öğrenmede etkinliği ve kalıcılığı artırdığı anlaşılmaktadır (akt. Önder, 2001: 56). Dewey'e göre, "Tarih öğrenmede asıl olan, insancıl bağlantı ve ilişkileri tanıyabilme gücünü edinmedir. Geçmişin bilgisi, bugünü anlamada anahtar olduğu için tarih öğretilmelidir. Geçmiş, günümüz tarihidir" (akt. Ata, 1998).

Tarih araştırmaları, kaynaklara (kanıtlara) dayalı olarak yürütülür. Tarihsel kaynaklar, birincil ve ikincil olmak üzere iki kategoride toplanır. İkincil kaynaklar,

genellikle tarih kitapları ya da ders kitapları ve de filmlerdir. Bunlar, bize tarihçilerin ve filmler söz konusu olunca yönetmenin, tarihsel olaya ilişkin yorumunu sunar. Bunlar, tarih bilgisini, dolaylı yollardan verir. Siz, tarihçilerin ürettiği bitmiş sonucu okursunuz. Tarihçiler ve tarih ders kitapları kadar tarih vardır. Elbette bunlar tarih öğretiminin oluşturulmuş parçasıdır. Fakat ikincil kaynakların yanı sıra tarih öğretiminde kullanılabilecek birincil kaynaklar da vardır. Bunlar, bilginin bize doğrudan geldiği kaynaklardır. Bunlar, çalıştığınız dönemin kanıtlarını sunar. Birincil kaynaklar; kanıtı, yazılı, görsel, sözlü ya da arkeolojik kanıt örneğinde olduğu gibi değişik biçimlerde sunar (Vella, 2005). Hatıratlar, olayların yaşayanlar tarafından ortaya konulduğu ilk elden kaynaklardır ve öğrenci seviyelerine uygun bir şekilde düzenlenerek eğitim materyali olarak öğretim sürecinde kullanılabilir.

Tarih öğretiminde hatıratların öğrenme sürecinde bir öğretim materyali olarak kullanılması öğrencilerin tarihsel gerçeği keşfederek öğrenmesini sağlayabilir. Öğrencilerden, bir tarihçinin çalışırken izlediği kılı kırk yaran yöntemi izlemesi istenmemektedir. Buna gerek olmadığı gibi, bu tür bir isteğin gerçekleşmesi de zaten mümkün değildir. Hatıralara dayalı tarih öğretiminde öğrenciden istenen şey, anlamlı bir tarihsel metinden kendi yaşantısını ve mantığını kullanarak, tarihsel gerçeği yakalayabilen genellemelere ulaşabilmesidir. Bu da sınıf içinde gerçekleşmeyecek bir etkinlik değildir (Safran ve Köksal, 2006: 51).

T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin önemli bir boyutu da değer eğitimidir. Geleceğin yetişkinleri olan öğrencilere kazandırılmak istenen değerlerin, sistematik ve planlı çalışma içinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Özellikle kazandırılmak istenilen değerleri bünyelerinde barındıran topluma örnek kişilikler, yani liderler, kahramanlar, komutanlar vs bu alanla kullanılabilecek en önemli eğitimsel değerler durumundadırlar (Dönmez, 2006: 131). Hatıratların değer eğitimi için de bir araç olarak kullanılabileceği unutulmamalıdır. 8. sınıfa giden bir öğrenci için tarihi bilgileri anlamlı hale getirebilmenin en etkili yolu onların duyuşsal özelliklerini kullanmaktır. Öğrencilere Milli Mücadele ruhunu kazındırmak ve o anı yaşamış kişilerle empati kurmalarını sağlama noktasında hatıratlar etkili bir öğretim materyali olabilir. Türk tarihinin en önemli dönüm noktalarından biri olan Milli Mücadele dönemini, ayrıca Anadolu insanının azim, umut ve inancını öğrenciye aktarmak

gerekmektedir. Ancak bu şekilde ilgili döneme ve tüm geçmişe karşı saygı ve geleceğe güven duygusu ortaya çıkabilir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma;

- Ortaokulda öğrenim gören 8. sınıf öğrencileri ile,

- 2012–2013 eğitim-öğretim yılı ile,

- Ankara ili Mamak ilçesine bağlı iki ortaokulunun son sınıfında (8. Sınıf) okuyan 35 kontrol, 34 deney grubu öğrencisiyle, araştırmanın süresi bir öğretim yılıyla, araştırma T.C. İnkılâp Tarih ve Atatürkçülük dersi öğretiminde hatıratların kullanılması ile sınırlıdır.

- Araştırmada ele alınacak tekniğin uygulanması 8. Sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersindeki "Ya İstiklal, Ya Ölüm!" ünitesiyle, bulgular yapılan istatistiksel tekniklerle ve araştırmadaki hesaplamalar Ünite Başarı Testi ve Tutum Ölçeklerinin maddeleriyle, Tarihsel Düşünme Becerileri Ölçekleri, Günlük ve gözlem sonuçlarıyla sınırlıdır.

- Araştırma kullanılan hatıratlar, Milli Mücadele dönemine ilişkin ulaşılabilen ve uygun görülen hatıratlarla sınırlıdır.

1.5. Varsayımlar

- Araştırmanın uygulama süreci boyunca, deney ve kontrol grubu öğrencilerinin kontrol altına alınamayan değişkenlerden aynı derecede etkilendikleri düşünülmektedir.

- Çalışmaya katılan ve bir deney diğeri kontrol grubu olarak seçilen iki ayrı okuldaki öğrencilerin zeka, sosyo-ekonomik düzey, motivasyon gibi özelliklerinin birbirine yakın olduğu varsayılmıştır.

- Veri toplama araçlarının (ölçeklerin), araştırmanın amacına ve konusuna uygun olduğu öngörülmüştür.

- Araştırmada verilerin toplanması sırasında, gerek Ünite Başarı Testi gerekse Tutum Ölçekleri, Tarihsel Düşünme Becerileri Ölçekleri ve diğer ölçeklerde sorulan sorulara öğrencilerin, hiçbir etki altında kalmadan içtenlikle ve objektif bir şekilde cevapladığı öngörülmüştür.

- Çalışmada kullanılan ölçme araçlarının uygulanması sırasında seçilen ilköğretim okulları öğrencilerinin ve öğretmenlerinin araştırmaya olan katkıları eş etkinlik seviyesinde varsayılmıştır**.**

1.6. Tanımlar

Tarih: İnsan topluluklarının yaşayışlarını, kültür ve uygarlık alanındaki yapmış oldukları ilerlemeleri zaman ve yer göstererek ve doğru olarak inceleyen ve anlatan bir bilimdir.

T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi: Bireylerin, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişmesini sağlamayı amaç edinen ilköğretim okullarının sekizinci sınıfında, liselerde ve üniversitelerde okutulan dersin adıdır. Bu ders ile çocukların ülkesi ve milleti ile bölünmez bir bütün olan Türkiye Cumhuriyeti'nin dinamik temelini Atatürk İlke ve İnkılâplarının oluşturduğunun bilincine varması beklenir.

Öğretim Materyali: Öğretme-öğrenme sürecinde kullanılan gerek elektronik gerekse basit malzeme ve kaynakların tümüne öğretim materyali diyoruz (Saban, 2008).

Öğretim Tekniği: Yöntem ve teknik kavramları birbirine çok karıştırılmaktadır. Yöntem, genelde hedefe ulaşmak için izlenen en kısa yol olarak tanımlanmaktadır. Teknik, bir öğretme yöntemini uygulamaya koyma biçimi ya da sınıf içinde yapılan işlemlerin bütünü olarak tanımlanabilir. Yöntemi bir tasarım, tekniği de bir uygulayım olarak görebiliriz. Daha geniş bir açıdan yöntemi, hedeflere ulaşmak için öğretme-öğrenme sürecini" desenleme, planlama - tekniği de bu desenlenen ve planlanan düşüncelerin uygulamaya aktarılmasında izlenen yol olarak görebiliriz.

Standart Öğretim: Genellikle öğretmenlerin konuyu müfredatın gerektirdiği şekilde ve ölçüde öğrettiği öğretim şeklidir. Öğretim sürecinde programın içinde yer

alan etkinlikler uygulanın ve ders-çalışma kitabı dışına çıkılmaz. Öğretim sonunda daha önceden belirlenmiş ve her öğretmen tarafından kullanılan değerlendirme yöntemleri kullanılır.

Milli Mücadele (İstiklal Savaşı): I. Dünya Savaşı sonunda Osmanlı İmparatorluğu yenilip dağılmasıyla galip devletler Anadolu topraklarını işgale başlamıştır. İşgallere karşı Atatürk ile arkadaşlarının başlattıkları ve yönettikleri, 19 Mayıs 1919'da başlayıp Cumhuriyetinin kurulmasına kadar devam eden topyekûn mücadeleye Milli Mücadele (İstiklal Savaşı) denir. Müfredatta İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük konularının ilgili yerlerinde "Kurtuluş Savaşı" ifadesi sıkça geçmektedir. Yine ders kitaplarının ilgili konularında da aynı ifade yer almaktadır. Halbuki bu ifade "İstiklal Savaşı" veya daha geniş anlamda "Milli Mücadele" olarak kullanılmalıdır. "Kurtuluş Savaşı" kavramının 1919-1923 yılları arasında yaşanan olayları karşılaması mümkün değildir. Sömürge Afrika ülkelerinin esaretten kurtulmak için vermiş oldukları mücadele "Kurtuluş Savaşı" olabilir. Ancak Türkiye'nin Mondros Mütarekesi sonunda düştüğü durum, yukarıdaki ülkelerin durumundan çok farklıdır. M. Kemal Atatürk'ün önderliğinde Türk halkının verdiği mücadele esirlikten kurtulmak için değil, esarete düşmemek için verilen bir mücadeledir (Köstüklü, 2005:46).

Hatırat: Belli bir dönemde yaşamış bir kimsenin, özellikle tanınmış kişilerin gördükleri ve yaşadıkları ilginç olayları gözlemlerine ve bilgilerine dayanarak anlattıkları yazılara hatırat(Anı) denir. Hatıratlar üzerinden belli bir zaman dilimi geçtikten sonra hatırlandığı kadarıyla yazıldığı gibi yazarının günü gününe tuttuğu belgelerden de esinlenerek yazılabilir.

Tutum: Bireyin belli durumlar sırasında, davranış şeklini önceden seçtiği zihinsel durum ya da belli koşullar altında özel tercih ve kararları seçme eğilimi olarak tanımlanabilir (Akkoyunlu, Altun ve Soylu, 2008:217).

Değer: Değer kavramını "genel olarak, bir nesneye, varlığa ya da faaliyete, ruhsal, ahlâksal, toplumsal açıdan ya da estetik yönden tanınan önem ya da üstünlük derecesi" olarak tanımlanabilir (Öncül, 2000: 281).

Beceri: Beceri bilgi gerektiren ve performans içeren karmaşık bir eylemdir. Beceri öğrencilerde, öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi ve yaşama aktarılması tasarlanan kabiliyetlerdir (MEB, 2005). Tarih öğretiminde verilmesi

amaçlanan tarihsel düşünme becerileri Kronolojik düşünme becerisi, Tarihsel kavrama becerisi, Tarihsel yorumlama ve Analiz becerisi, Tarihsel araştırma yapabilme becerisi, Tarihsel sorun analizi, Karar verme becerisi ve Tarihsel empati becerisidir.

1.7. Kısıtlamalar

ÖSKD: Ön test- Son test Kontrol Gruplu Desen

f: Frekans

%: Yüzde

X: Aritmetik Ortalama

N (n): Denek sayısı

p: Anlamlılık düzeyi

S: Standart sapma

sd: Serbestlik derecesi

r : Korelasyon değeri

R: Regresyon değeri

TTKB: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı

Akt: Aktaran

K1: 1 no'lu kontrol grubu öğrencisi

D1: 1 no'lu deney grubu öğrencisi

E1 S1: 1. etkinliğin 1. sorusu

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Tarih Öğretimi ve Tarihsel Düşünme

Tarihin materyali ve hedefi insandır. Aslında bütün bilimlerin hedefi insandır ama materyalleri farklı olabilir. Bunlar toprak, maden, su, hayvan vs. olabilir. Fakat tarihin (tabii olarak beşeri bilimlerin) hem materyali ve hem de hedefi insandır. Belki de bu yüzden İbn-i Haldun tarihe faziletli bilim demiştir. İnsanı hem kaynak hem de hedef alan tarih gerçekten faziletlidir (Öztürk, 1999). Zira, insan eşref-i mahlukattır. Ayrıca, tarih tüm bilimlere kendilerine kendilerini öğreten bir bilimdir. Örneğin Fizik bilimi tarihin naklettiği bilgileri öğrenmek zorundadır. Tarih bilim olarak yöntem ve tekniğiyle diğer bilimlerin başvurmadan edemeyecekleri bir yerdedir. Tersinden baktığımızda da tarihin diğer bilimlere yer vermeden amacına ulaşamayacağı gerçeğini görebiliriz (Çağlayan, 1981: 94). Fiziğin ya da doğa biliminin önermelerini laboratuar koşullarında kolayca yineleyebildiği olgular üzerinde geliştirdiği, oysa tarihin yinelediği olgulara dayanarak değil, yeniden kurduğu geçmişte yaşanmış olgulara dayanarak önermelerini ileri sürmesidir (Tekeli, 1998:33). Aynı zamanda, tarihçinin elindeki donanımın son derece değişken bir yapı göstermesi, bir başka hususu bir kez daha ortaya koymaktadır: Tarih, özü itibariyle melez bir disiplindir, bilimin teknik ve analitik prosedürlerinin, sanatta aranan düş gücü ve üslup yetkinliğiyle birleştirilmesini gerektirir (Tosh, 1997).

Tarih geçmişe ilişkin bilgilerden ibaret değildir. Çünkü bu bilgi aktarıldığında geçmiş, bugüne ilişkin bir anlam kazanır. Ayrıca geçmiş olayların, belirsiz görünen geleceğe belli bir yön verdiği düşünülür. Tarih öğretimi ise, devamlılık duygusunun, bir başka deyişle, insanın kendi milletinin, halkının ya da etnik grubunun kesintisiz bir tarihi olduğu inancının yaratılmasına katkıda bulunur (Pingel, 1998:135). İnsan, tarih öğrenimiyle bilimsel düşünce gücü kazanarak kendine güven duygusu edinir. Sosyal ve siyasal olayları ekonomik ilişkileri içinde öğrenerek siyasal bilinci pekiştirir ve toplumsal olaylar karşısında en azından demokratik bir tavır takınır (Çağlayan, 1981: 31).

İnsanlığın günümüzde ulaştığı düzeyin kavranabilmesi için hangi süreçlerden geldiğini ve değişimin altında yatan temel etmenlerin sağlıklı bir şekilde ortaya

konması, anlamlandırılması gerekir (Aslan, 2006:169). Dünyada ve toplumumuzda bireylerin tarih bilincine sahip olmalarına genellikle olumlu bir değer yüklüyoruz. Dolayısıyla gençlerin tarih bilincine sahip olmasını istiyoruz. Bu isteğin altında, tarih bilincinin, yaşamları boyunca insanların vaziyet alışlarını ve eylemlerini olumlu yönde etkileyen bir formasyon olduğunun düşünülmesi yatmaktadır (Özalp, 2000:11). Bir bireyin geçmişe ilişkin yorumu, yaşadığı günü algılama biçimi ve geleceğe yöneliminin, bir anlatı içinde bütünlüğünün kurulması, gerçekte iki önemli işlev görmektedir. Bunlardan birincisi bireyin kendisi bir zaman akışı içinde görmesini ve değerlendirmesini sağlamaktır. İkincisi ise böyle bir formasyona yüklenen kararlılık dolayısıyla bireylerin gelecekteki davranışlarının beklenir hale gelmesidir. Böylece toplumda değişme normalleştirilmiş olur. Normalleştirilmiş olguların bulunduğu bir ortamda ise insanlar huzurla yaşayabilirler (Tekeli, 2001:9).

Tarih ve kurgu arasındaki sınırlar belirgin ve şeffaf değilse, geçmişi anlama eylemi tarihçiler, yazarlar ve şairler tarafından farklı hale getirilebilen yaratıcı bir eylem haline gelir, böyle bir durumda tarihsel olayların yapılandırılmasında hayal gücü merkeze oturur. Tarihsel anlama geçmiş hakkında nasıl düşündüğümüze, geçmişle ilgili soruları nasıl formüle ettiğimize, okuyarak, görerek ve eleyerek elde ettiğimiz bilgileri kullanarak bu soruları nasıl cevaplandırdığımıza dayanır (Husbands, 1996:59). Tarih yoluyla toplum içinde problemlerin nasıl ortaya çıktığını ve hangi yollara nasıl çözüldüğünü, ayrıca değişim ve sürekliliğin mekanizmasını anlarız. Kendi toplumları içinde ve dışında, geçmişte veya şimdiki zamanda insanlara rehberlik eden farklı ilgi, inanç, deneyim ve koşulları tanımayı ve tartmaya öğreniriz. Tarih insanoğlunu bilgiyi yapılandırması için güdüleyen böyle ilgi, inanç ve deneyimleri anlamamıza olanak tanır ve bilginin değerinin ve göreceli doğasının farkında olmamızı sağlar (Lacoursiere, 1994; akt. Morton, 2000:59).

Tarihsel düşünme geçmişe ait tarihler, isimler, karakterler ve olaylarla ilgili gerçekler bilgisine sahip olmayla sınırlı değildir, tarih yapma eyleminde ortaya çıkan usul ve kavramların içselleştirmesiyle de ilgilidir; ama doğaldır ki bu tür bilgiler okulda öğrenciler için içerik olarak anılan tarihsel bilginin temelini oluşturması açısından önemlidir (Levesque, 2008:27). Tarihsel bakış açısını kullanabilen öğrenciler, geçmişin değer yargılarını hesaba katarak inceleyip, tarihçiler gibi geçerli yorumlar yaparken geçmişin değerlerini sahiplenmek veya reddetmek yerine anlamaya ve açıklamaya

çalışırlar. Öğrenciler için tarihçilerin yorumlarının birbirinden farklı olacağını anlamak, geçmişi yaşandığı şekliyle bilmenin mümkün olmadığını kabullenmek ile mümkündür. Bu imkânsızlığın farkında olan ve tarihsel bilgi ve kanıta bağlı kalarak düş gücünü kullanan öğrenciler, geçerli yorumlar yapmakla birlikte bunların birbirinden farklı olacağını ve dolayısıyla geçmişin farklı versiyonlarının mümkün olabileceğini göreceklerdir (Dilek, 2001: 106).

Son birkaç yıldır ülkemizde de kabul gören tarih öğretimi anlayışı, öğrencilere bir dizi tarihsel olgunun/bilginin kronolojik olarak kazandırılması ve tarihsel açıklamaların mutlak doğrular izlenimi uyandıran tek perspektifli yaklaşım yerine, çağcıl tarih öğretim yaklaşımlarına paralel olarak, öğrencilerde tarihsel düşünme ve anlama becerilerini geliştirme hedefine yönelmiştir. Tarihsel düşünme, tarihi anlamak, geçmiş hakkında yorumlar yapmak ve geçmişle güncel arasında köprüler kurmak açısından öğrencilerde geliştirilmesi gereken bir yetenektir (Dilek, 2010:123). Tarihsel düşünme, insan zihninin özgün ve temel bir etkinliğidir ya da Descartes'in deyimiyle geçmişin tasarımı, bir "doğuştan" tasarımdır. Tarihsel düşünme, imgelemin, kendisiyle bu doğuştan tasarımı ayrıntılı içerikle donatmaya çalıştığımız etkinliğidir (Collingwood, 1991:244). Her çocuk, "demin" ya da "dün" neler yaptığını, kendisinin dışında bile olsa "neler olduğunu" hatırlayarak, demin ya da dün olup bitenler hakkında kendine özgü nedenler ve sonuçlar türetebilir. Çocuğun geçmişiyle ilgili söylemler türetmesi, özü itibariyle bir tarihsel düşünme etkinliğidir. O halde tarih, insan için doğal ve öncelikli bir düşünce yetisine seslenmektedir. Tarih öğretimi, bu düşünme biçimini, bireyin kişiselliğinden daha geniş bir alana yaymaktadır (Köksal, 2007: 233). Her bilinç, tarihi doğal olarak kendine göre kavrar. Her birey kendini tarih içinde, kendi kafasına göre kendi özellikleriyle kurar. Ancak, tarihin nesnel koşulları içinde kendine göre, ama doğru olarak kavrayabilen bir bilinç etkin bir bilinç olabilir (Timuçin, 1998:63).

Bage (2000:34)'e göre etkili tarih öğretiminin on iki göstergesi şunlardır:

1. Müfredat Yönetimi: Bir müfredat yönetim ve idare meselesi olan okullardaki yüksek kalitede tarih öğretimi gerçekleştirilmesi yönünde öğrencilerin beklentisi vardır.

2. Sınıf Yönetimi: Yüksek kalitede öğretim, daha çok tartışma ve sorulamaya neden olan yeni ve daha karmaşık bir düşünme şeklini teşvik etme anlamına gelir.

3. Öğretmenin Tarzı: Öğrenciler eğitim ve iletişimle gerçekten ilgili organizasyon ve mizah yeteneğine sahip öğretmenlere daha fazla değer vermektedir.

4. Konunun Anlaşılması: Öğrenciler tarihsel süreçleri pedagojik olarak anlayan ve bu şekilde kullanan, ayrıca farklılaşmaya hizmet edecek çok miktarda tarihsel bilgiye sahip olan öğretmenlere ihtiyaç duyarlar.

5. Hedefin Açıklığı: Etkili öğretmenler konu, müfredat ve derslerin hedefleriyle iletişime geçerek bunları öğrencileriyle tartışır ve açıklar. Onları neyi öğrendiklerini bilmeleri ve üstbiliş için teşvik eder.

6. Anahtar Kavramlar: Tarih anahtar kavramlar için iki çeşit sınıflamaya sahiptir: Süreçle ilgili (kronoloji, kanıt, neden-sonuç, değişim, süreklilik, yorum), İsimlerle ilgili (medeniyet, devrim gibi). Her ikisinin etkili biçimde öğretildiği noktada öğrencilerin kavrayışları başlar.

7. Üst biliş: Üst biliş uygun sınıf içi öğretim stilleri ve organizasyon tarafından uyarılır: öğrenciler kendi anlayışlarıyla iletişime geçirilir ve kendi öğrenmelerini organize etme konusunda sorumluluk alır.

8. Derinlik: Etkili öğretmenler müfredat gereksinimlerini, öğrencilerin uygun zamanda takip etmeleri için en karlı tarihsel yönleri seçerek dönüştürür.

9. Stratejik Öğretim: Etkili öğretmenlerin ellerinde çocukların zamanla bir dengeye ulaşmalarını sağlayacak bir dizi strateji vardır.

10. Öğretimin Değerlendirilmesi: Değerlendirme pozitif ve özel olmalıdır; öğrencilere tarihsel performanslarını artırma yollarını öneren, sadece kavrama ve davranışla ilgili olmayan bir süreçtir.

11. Metnin Ötesine Geçilmesi: Etkili tarih öğretimi farklı kaynak ve yorumların önemine vurgu yaparak ve çeşitli metinleri bira araya getirerek sona erer.

12. Farklılaşma: Açık-uçlu ayarlama, odaklanmış ve basamaklı görevler ile karma yetenek guruplarının kullanımı klasik farklılaşma stratejileridir. Fakat

tarihte farklılaşmaya "kazanım" kadar cinsiyet, kültürel ve etnik köken gibi hususlar da konu olur.

Etkili bir tarih öğretimi için pek çok unsurun bir araya getirilmesi gerekir. Etkili bir tarih öğretimi kısaca, "kendine has bir planı, amaçları, çalışma organizasyonu olan; farklı eğitimsel ortamlarda uygulanabilir niteliklere sahip; öğrencilerin kendi kendilerine öğrenme ve gelişimlerine imkan sağlayan; ders ortamı için gerekli her türlü araç-gereç ve fırsatı sunan; ve öğrencilerin neyi, ne kadar öğrendiklerini tam ve doğru bir şekilde ölçüp değerlendiren bir süreç" şeklinde tanımlanabilir (Dinç, 2009:1445).

2.1.1. Tarih Öğretiminin Gelişimi, Kapsamı ve Gerekliliği

Siyasal milliyetçiliğin yükselişi ile eşzamanlı olarak tarih, bir bilimsel disiplin ve bir öğretim programı olarak okul programlarına konulmaya başlanmıştır. Bu dönemden sonra, ulusal kimliğin inşası ve iyi vatandaş yetiştirme görevlerini yüklenmiştir. Tarih programları oluşturulurken, tarihe yüklenen işlevlerin tartışılması ve bunlarla ilgili değişkenlerin göz önüne alınması doğaldır. Tarihten beklenen iyi vatandaş yetiştirme görevi giderek karmaşık bir hale gelmektedir. Zira sürekli değişen toplumsal dinamikler tarih programlarının da sürekli yeniden ele anılmasını gerekli kılmaktadır (Safran, 2008:14).

1869 yılında Maârif-i Umûmiye Nizâmnâmesi hazırlanmış ve ülke genelindeki bütün mektepler ele alınmıştır. Bu nizâmnâmeye göre rüşdiyelerde öğretim süresi 4 yıl olacaktır. Burada verilen ders programında ise Tarih-i Umûmî ve Tarih-i Osmanî (Genel Tarih ve Osmanlı Tarihi) görülmektedir (Dğanay, 2010). II. Abdülhamit (1876-1909) döneminde, 1891'de Mekâtib-i İbtidaiye için yeni bir öğretim programına gereksinim duyulduğunda, köy okullarında tarih ve coğrafya okutulmasına ihtiyaç bulunmadığı kararı verilmiş; şehir okullarında ise tarihe gerek olup olmadığı işi daha uzun bir süre tartışılmış, II. Abdülhamit'in kurdurduğu bir komisyon kararı ile dersi, 21 Temmuz 1904'te kaldırılmıştır (Sakaoğlu, 1998:144). II. Meşrutiyet dönemiyle birlikte ilkokullar için tarih dersleri yeniden gündeme gelmiştir. Üç sınıflı iptidailerin 2. ve 3. sınıflarına ikişer saatten konan tarih dersinde, çocuklara Osmanlı Padişahları ve Osmanlı Devleti'nin önemli olaylarının yanı sıra genel tarih hakkında bilgiler verilmiştir (Dönmez ve Oruç, 2006:39-40).

II. Meşrutiyet'ten sonra, Satı Bey ve arkadaşlarının çalışmaları, ilköğretim programlarına az da olsa hizmet etmiştir. Satı Bey, Meşrutiyet Dönemi'nde tarih öğretiminin amacının tarihi isimleri, olayları, rakamları, çeşitli tarihleri ezberletmek olduğunu fark etmiş ve bu anlayışı eleştirmiştir. Bununla birlikte, ilköğretim düzeyindeki bir tarih öğretiminin amacının ahlak eğitimini ve vatan eğitimini içermesi gerektiğini vurgulamıştır (Merey, 2010:32).

Cumhuriyet devrinin ilk programı olan "İlk mekteplerin Müfredat Programı"na göre tarih dersleri üçüncü sınıfta başlar. Program bu sınıfta tarih dersinin "daha ziyade bir kıraat ve musahabe şeklinde" okutulacağını kaydetmiş, mevzuların tertibinde halden maziye doğru bir gidiş ihtiyar etmiştir. 1926-1927 ders yılında bir kısım okullarda tecrübe edildikten sonra 1927-1928 ders yılı başından itibaren tamamen uygulamasına geçilen "İlk mekteplerin Müfredat Programı" ilkokulu iki devreye ayırmış; birinci, ikinci ve üçüncü sınıflarda oluşan ilk devre için toplu tedris esasını kabul etmiş, "hayat bilgisi" adlı yeni bir dersi de tedrisatın mihveri olarak kabul etmiştir. Fakat hayat bilgisi, tarih dersi için sadece hazırlık görevi üstlenmiştir. Asıl tarih dersleri ikinci devrenin birinci sınıfında başlar. Bu programda tarih dersinin hedefleri şu şekilde belirlenmiştir:

- Çocuklara Türk milletinin mazisi hakkında malumat verip onlarda milli şuur uyandırmak,
- Bugünkü medeniyetin uzun bir mazinin mahsulü olduğunu anlatmak,
- Büyük şahısların hayat ve hareketleri tasvir edilerek çocuklara imtisale şayan numuneler göstermek (Baymur, 1941: 21-22).

1936 İlkokul Programı "kuvvetli cumhuriyetçi, ulusçu, halkçı, devletçi, laik ve devrimci vatandaş" yetiştirmeyi amaçlamaktaydı. 1948 programında ise, IV. sınıflar için, "ilk insanlar", "Türk Uygarlığı ve Yayılması", "Müslümanlık", "Türklerin Müslüman Olmaları"; V. sınıflar için de "Osmanlı Tarihi", "Cumhuriyet Tarihi", "Avrupa Tarihi" ve "II. Dünya Savaşı" konularının verilmesi öngörülmüştür. Tarih dersi 1924, 1927, 1930, 1931, 1938, 1949 ve 1967 programlarında aynı adla kalırken, 1968-1969 öğretim yılında Coğrafya ve Yurttaşlık bilgisi dersleriyle birlikte Sosyal Bilgiler dersi adı altında okutulmaya başlanmıştır.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra klasik anlayıştan uzaklaşma görülmektedir. Başta İngiltere olmak üzere batılı devletlerde bu alanda ilerlemeler yaşandı. Bu ilerlemeler

ışığında tarih dersi aracılığıyla öğrencilere yaratıcılık, üretkenlik, beraber çalışabilme, problem çözme ve bilimsel düşünme becerileri gibi özellikler kazandırılmaya çalışılmıştır. Bu özellikleri kazandırmak amacıyla, tarih öğretim programları değiştirilmiş, değişik yöntem, teknik, araç ve gereçler kullanılmaya başlamıştır (Demircioğlu, 2005).

Dünyadaki yeni yaklaşım, Tarih öğretiminde;

- "Milliyetçi Tarih" anlayışı yerine "Milli Tarih" anlayışını öne çıkarmayı,
- Ulusal, yerel, bölgesel, kıtasal tarih ile dünya tarihi arasındaki uygun dengeleri kurmayı,
- Siyasi ve askeri tarihten çok kültürel, ekonomik ve sosyal tarihe yer vermeyi,
- Gençlerimizin diğer toplumlara yönelik olumsuz imajlarını ortadan kaldırarak onlara olumlu bir bakış açısı geliştirmeleri konusunda yardımcı olmayı; böylece toplumlar arası yakınlaşmaya katkıda bulunmayı,
- Gençlere tarih bilgisinin yanı sıra eleştirel, analitik düşünme ve araştırma becerisi ile geçmişi daha değişik açılardan görebilme yeteneği kazandırmayı,
- Toplumu statik tarih anlayışından kurtarıp dinamik tarih anlayışına kavuşturmayı,
- Gençlerimize tarihi kullanarak dün-bugün-yarın zaman boyutları arasında köprü kurabilme becerisi kazandırmayı,

Gençleri demokratik, insan haklarına saygılı, barışçı, toplumsal sorumluluk taşıyabilen, sorunlara çözüm yolları getirebilen biçimde yetiştirmeyi hedeflemektedir (Özalp, 2000: 5).

Tarih dersi vasıtasıyla, geçmişle ile ilgili birtakım bilgi veya inançların geleneksel olarak aşılanmasının üç önemli nedeni olduğu ileri sürülmektedir: 1. Miras olarak tarih, 2. Ahlaki eğitim için tarih, 3. Günümüz dünyasını anlamak için tarih (Safran, 2000: 997). "Tarih neden veya niçin öğretilir? Tarih okursak ne olur okumazsak ne olur? Tarihin faydası nedir veya var mıdır ki, insanlardan bazıları, onu boş anlamsız bir alanmış gibi görmelerine rağmen, ona başvurmadan edememektedir? Tarih ne öğretir veya neyi öğretmektedir? Öğrettiğinin maddi ve manevi bir değeri var mıdır?" soruları hep tarih öğretiminin kapsamı içerisinde yer almaktadır. Ayrıca, öğreticilerin ve öğrencilerin, eğitim düzeni hazırlayıcılarının, tarih ve öğretimi

alanındaki sorumluluklarını belirlemek de bu anlamda belirtilmelidir. Bununla birlikte öğreticiler, öğrenciler ve eğitim düzeni hazırlayıcılarına, dikkat etmesi gereken mesleki bilim kurallarını tayin etmek, bunları kendilerine ve ilgililere öğreterek sorumluluk bilincini geliştirmek, kurallara saygı gösterme becerisi ve alışkanlıklarını edindirmek de tarih öğretimi kapsamı içinde yer almaktadır (Güler, 2005: 117). Geleneksel ders işleme tekniklerine dayanan eski anlayışla, bu amaçlara ulaşmada sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Milli Eğitimin amaçları çerçevesinde iyi insan, iyi vatandaş ve bilgili insan yetiştirmek ortaöğretimde sosyal bilimler çerçevesinde yer alan tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi derslerinin ortak amacıdır. Bu derslerin amaçlarına baktığımızda hepsinde olan ortak yön, değişen toplum ve gelişen şartlar içinde insanın gelişimini ve vatandaşlık eğitim esas almalarıdır. İlköğretimde ise bu amaçlar, ilköğretim öğrencisinin seviyesine göre, sosyal bilgiler dersi çerçevesinde kazandırılmaktadır (Köstüklü, 2008: 18).

1985 Ortaokul Milli Tarih Programı'nın belli başlı amaçları: "Türk milletinin dünya tarihindeki önemini, milletler ailesi içindeki şerefli geçmişini ve yerini, insanlığa yaptığı hizmetleri, dünya kültür ve medeniyetinin gelişmesindeki büyük payını öğretip kavratmak, onların milli duygularını daha şuurlu ve kültürlü kılmak"; "Türk milletinin zekâ ve kabiliyetini, çalışkanlığını, ilim ve sanatseverliğini, estetik zevkini, insanlık duygusunun yüceliğini benimsetmek ve bu üstün özelliklerin davranış haline gelmesini sağlamak"; "Tarihte büyük medeniyetler kurmuş, köklü bir geçmişe sahip büyük bir milletin evladı olduklarının sorumluluğunu duyurmak; gelecek için ümit ve güven sağlama ve Atatürk'ün direktifleri uyarınca "milli kültürümüzü muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkarma" yolunda durmadan çalışmaları, sürekli bir çaba göstermeleri ve bu uğurda fedakarlığı göze alabilmeleri gerektiği şuurunu vermek"; "Milli bağımsızlığımızın ve demokrasinin değerini kavratmak; yurt ve millet bütünlüğümüzü koruma, milli çıkarlarımızı ve demokrasiyi üstün tutma şuurunu ve davranışını kazandırmak" (Koçak, 1998: 143) şeklinde belirlenmiştir. İnkılâp Tarihinde, tarih disiplinine yönelik amaçlardan ziyade, sosyal amaçlı tarih öğretiminin daha fazla benimsendiği görülmektedir. Cumhuriyetin devamlığı, milli gurur ve vatanseverlik duygularının aşılanması, ortak kültür ve mirasın aktarımı açısından bu yaklaşım elbette önemlidir. Bununla beraber tarihin disiplin içi amaçlarının da göz önünde bulundurulması, bu dersin öğretiminin öğrencilere, tarihsel duyarlılık, bilimsel

yaklaşım, değişim ve süreklilik gibi kavramları kazandırması ve toplumdaki dinamikleri yansıtması da büyük önem arz etmektedir (Aslan, 2004:109).

2.2. T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi

Her ülkenin kendi varoluş tarihini bilmesi ve gelecek nesillere aktararak devamlılığı sağlamak için çalışması zaruridir. Türkiye'de genel olarak Tarih ve hususi olarak İnkılap Tarihi derslerinin konuluş gayesi, yok olmaktan kurtularak yaşama başarısını gösterme ve yeni bir ad ile ortaya çıkışı kavrama dersidir (Arslan, 2005:65). Yeni Türk Devletinin, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu çok yönlü olarak incelenmesi gereken bir konudur. O sadece bir bağımsızlık mücadelesi ya da hükümet biçiminin değiştirilmesi ile ilgili olmayıp, aynı zamanda anayasal bir hareket, ondan da öte yeni bir milli kimlik oluşturma faaliyetidir (Akbulut, 2005:19).

Günümüzde bu alana ait dersler ilköğretimden yükseköğretime kadar çeşitli seviyelerde verilmektedir. Bu dersin öğretim sorunları ilk, orta ve yükseköğretimde tarih eğitimi çerçevesinde tarihçilik ve tarihçilikteki gelişmeler kapsamında ele alınmaktadır. Tarih öğretiminin bir parçası olan bu alan, yakın dönemler tarihinin özel bazı problemlerinden dolayı "inkılâp tarihi" öğretimi şeklinde de ifade edilmektedir. İnkılâp tarihi öğretimi adıyla ele alınmasının bir amacı, bu dersin vatandaş yetiştirme eğitiminin bir parçası olmasındandır. Diğeri ise, ilk verildiği yıllardan bu yana gelen ve farklı disiplin mensupları tarafından siyaset biliminden sosyolojiye, ekonomiden coğrafyaya kadar çok disiplinli bir anlayışla bu dersin verilmesini isteyen görüşlerin olmasından ileri gelmektedir (Yılmaz, 2005:25).

Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi 8. Sınıfta (ortaokul son sınıf) haftada üçer ders saati olmak üzere öğretim yılı boyunca 108 saatlik bir ders süresi ön görülerek hazırlanmıştır. 7. ve 8. sınıftaki İnsan Hakları ve Vatandaşlık dersi ilköğretim 1. sınıftan itibaren bir ara disiplin olarak ele alınmış, insan hakları ve vatandaşlık kazanımlarına sosyal bilgiler dersi öğretim programında da yer verilmiştir. Sosyal Bilgiler dersi öğretmeni, programı insan hakları ve vatandaşlık kazanımları açısından inceleyerek bu kazanımları gerçekleştirmeye yönelik etkinlikler yapmalıdır. Atatürk'ün insan hakları ve vatandaşlık ile ilgili görüşleri ve bu konuda yaptıklarını vurgulamalıdır. Dersin genel amaçları programda şu şekilde ifade edilmiştir:

- Atatürk'ün üstün askerlik, devlet adamlığı ve inkılâpçı niteliklerini öğrenerek onun kişilik özelliklerini örnek alır.
- Millî Mücadeleden hareketle, Türk milletinin özgürlük, bağımsızlık, vatanseverlik, millî birlik ve beraberlik anlayışı ile her türlü zorluğun üstesinden gelebileceğini kavrar.
- Atatürk'ün önderliğinde gerçekleştirilen Türk İnkılâbının tarihi anlamını ve önemini kavrar.
- Dönemin ağır şartları dikkate alınmak suretiyle, Türk inkılâplarının büyük güçlüklere rağmen gerçekleştirildiğini kavrar.
- Türk Millî Mücadelesi ve İnkılâbının, millî ve milletler arası özelliklerini kavrayarak, başka milletlerce de örnek alındığını fark eder.
- İnsan hakları, ulusal egemenlik, milliyetçilik, demokrasi, çağdaşlık, laiklik ve cumhuriyet kavramlarının Türk milleti için ifade ettiği anlamı ve bunların önemini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.
- Atatürk İlke ve İnkılâplarının Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrar; laik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur.
- Atatürk'ün dünya görüşünü ve düşüncelerini benimseyerek Atatürkçü düşünce sisteminin bir savunucusu olur.
- Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir.
- Ülkesi ve milleti ile bölünmez bir bütün olan Türkiye Cumhuriyeti'nin dinamik temelini Atatürk İlke ve İnkılâplarının oluşturduğunun bilincine varır.
- Türkiye'nin jeopolitik önemini bölgesel ve küresel etkileri açısından değerlendirerek iç ve dış tehditlere karşı duyarlı olur.
- Kanıta dayalı akıl yürütme yeteneklerini geliştirerek geçmişle günümüz arasında bağlantılar kurar ve bu bağlamda benzetmeler yapar.
- Türk milletinin bir mensubu ve insanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir.
- Günümüzün ve geleceğin sorunlarına Atatürkçü bir yaklaşımla çözümler getirebilecek tutum, davranış ve beceriler kazanır (MEB, 2006).

T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi ile genel olarak gençlerde Türkiye Cumhuriyeti'nin temel niteliklerine, Türk inkılâbının temel felsefesine, cumhuriyet rejimine ve Atatürk İlke ve İnkılâplarına yönelik olumlu tutum kazandırmak hedeflenmektedir. Bu ders kendisinden beklenilenler düşünüldüğünde bir inanç alanı durumuna gelmekte, dayandığı tarihsel kesitin bugüne yakınlığı ve etkililiği göz önünde tutulduğunda bir entelektüel tartışma zemini şekline bürünmekte ve Türk Tarihi'nin bir uzantısı olarak ele alındığında da bir akademik araştırma alanı niteliği kazanmaktadır (Safran, 1999; akt. Belenli, 2009).

Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi dersi, Türk gençlerine yakın geçmişini öğretmek, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin genel siyasetini kavratmak ve Cumhuriyet yönetimini benimseyip korumak için üniversitelerde okutulan bir ders olarak ortaya çıkmıştır. İnkılâp Tarihi, Cumhuriyet'in onuncu yılı münasebetiyle ele alınıp, Maarif Vekaleti'nin 20 Haziran 1933 yılında aldığı kararla ders olarak okutulmasına karar verilmiştir. İlk İnkılâp Tarihi dersleri Mart 1934 yılında Yusuf Hikmet (Bayur), Mahmut Esat (Bozkurt) ve Yusuf Kemal (Tengirşek) tarafından İstanbul ve Ankara'da seminer şeklinde verilmiştir. İnkılâp Tarihi derslerinin daha kapsamlı hale getirilmesi için 1942 yılında Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü kurulmuş ve her yüksek tahsil gören öğrencinin okuması gereken bir ders haline getirilmiştir. İnkılâp Tarihi, 1981'de çıkarılan Yükseköğretim Kanunu gereğince, eğitim öğretim süresince okutulmasına karar verilmiş, ancak 1990'da bir ders yılı olarak sınırlandırılmıştır (Baykara, 1994; akt. Taş ve Sanalan, 2004:38).

İlköğretim düzeyinde planlı inkılâp tarihi öğretimi, programlar ve okul içi etkinlikler yoluyla şu başlıklar altında gerçekleştirilmektedir: Belirli gün ve haftalar sebebiyle yapılan kutlama ve etkinlikler, bu etkinliklere paralel olarak Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinde yer alan ünite ve konular, İlköğretim sekizinci sınıfta "Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük" adı altında verilmekte olan ders. Son olarak da uygulamada olan mevcut öğretim programlarına paralel olarak "Atatürkçülükle ilgili Konular" adı altında yürütülen bir uygulama da söz konusudur (M. S.Yılmaz, 2006:23).

Bu dersin, ortaya çıkışında üç önemli neden görülmektedir. Bunlardan ilki, yeni tarih görüşü doğrultusunda yeni bir anlayışla tekrar kurgulanmaya başlayan tarihsel kimliğin bir parçası olarak ortaya çıkan "inkılâp tarihi" düşüncesidir. İnkılâp tarihi, bu

yeni tarih anlayışıyla Millî Mücadele sonunda kurulmuş olan yeni devletin ideolojik örgüsünü Türk toplumuna benimseterek yayma projesinin bir aracı olarak düşünülmüştür. İkincisi, inkılâp tarihi dersine vatandaşlık eğitiminin bir parçası olarak yüklenen doğal işlevdir. Burada yeni rejim doğal olarak kendi insanını yetiştirmek ve bunun için de kendi tarihinden yararlanmak istemiştir. Üçüncüsü ise inkılâp tarihinin uluslar arası düzeyde karşılaştırmalı olarak sunulması düşüncesidir ki dış ülkelerde özellikle Avrupa'da yükselen totaliter rejimlere ve diğer ideolojilere karşı Türk gençliğinin korunması amacıdır (M. Yılmaz, 2006:3).

Benjamin Bloom'a göre, bir derste tam öğrenmenin gerçekleşebilmesinin ön koşullarından biri, öğrencilerin o derse yönelik olumlu bir tutuma sahip olmasıdır. Bu olumlu tutum, öğrencinin söz konusu dersi ve öğretmenini sevmesi, on önemli/faydalı bulmasıdır. Bu noktadan bakıldığında bugün özellikle ortaöğretim kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin, diğer tarih dersleri gibi, öğrencilerin en fazla sevdikleri ve değer verdikleri dersler arasında olduğu söylenemez. Bu dersle ilgili karşılaşılan temel sorunlar; dersin içeriğinin zaman aralığının belirlenmesi, dersin rejim dersi olarak görülmesi ve siyasî iradenin derse müdahalesi, ders kitapları, öğretim elemanlarının niteliği, derste kullanılan öğretim yöntemleri ve öğretim materyallerinin sınırlılığı, dersin farklı eğitimi basamaklarındaki öğrenci kitlesinin gelişim düzeylerini ve bireysel özelliklerini dikkate almadan benzer içerikle sunulması ve tekrar edilmesi, öğrencilerin dersin gerekliliğine olan inanç düzeyleri, Mustafa Kemal Atatürk'ün fikirlerinin net bir şekilde aktarılamaması şeklinde sıralanabilir (Akbaba, 2008:179). T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersine yönelik olumlu tutum düzeyinin düşük olmasına sebep olan bu faktörlere dersin lise ve üniversite giriş sınavlarındaki yeri, siyasi iktidarların Atatürkçü düşünce sistemiyle uyuşmayan politikaları, kitaplarda Atatürkçülüğün adeta bir "dogmatik ideoloji" gibi sunulması vb. gibi faktörler de eklenebilir. Tüm bu sorunlara rağmen öğrencilerin derse yönelik olumlu tutum düzeyi mutlaka yükseltilmelidir. Bunun için bir yandan dersin öğrencinin yaşamına dönük hale getirilmesi, diğer yandan da öğretimin kalitesinin yükseltilmesi gerekmektedir (Öztürk, 2005).

Öğrencilerin ilkokul ve ortaokul yıllarında, çeşitli dersler içerisinde öğrenerek geldikleri Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük konularını, ilk defa ortaokul son sınıfta (8. Sınıf) bir ders çatısı altında ve dersin kendi adıyla öğrenecek

olmaları sebebiyle önemli bir görev yüklenmiştir. Müstakil bir disiplin olarak Tarih ile ilk kez karşı karşıya kalan öğrencinin istenilen faydaları elde etmesi doğrultusunda Sosyal Bilgiler öğretmenleri zorlu bir görev üstlenmiştir.

2.3. Tarih Öğretiminde Duyuşsal Alanın Rolü ve Değer Öğretimi

İnsanoğlunun duyuşsal tarafını duygular, tercihler, seçimler, duygulanımlar (sentiments), inançlar, beklentiler, tutumlar, takdir duyguları, değerler, ahlak (morals), etik vb. gibi yapılar içerir (Bacanlı, 1999:9). Duyuşsal alanın tarih öğretiminde bilinçli olarak ele alınması, duyuşsal öğrenmelerin öğrenciye ve çevresine sağladığı avantajlardan dolayı önem kazanmaktadır. Duyuşsal öğrenme, duyguları, sevgiyi, hayal gücünü, bilinçaltını, yaratıcılığı, duyuları, benliği, değerleri, uygulama ve faaliyetleri, süreci ve açıklığı ön plana çıkarmaktadır. Duyuşsal alanı bir bütünlük içinde programa alan bir öğretimde sınıf atmosferinin açık, kabul edici ve esnek olması, kuralların baştan ve destekleyici bir biçimde verilmesi, kişiler arası ilişkilerin geliştirilmesi ve pasiflikten kurtulup aktif/etkin olmanın desteklenmesi yararlı olmaktadır. Öğretimde öğrencinin katılmasını sağlayacak stratejilerin araç-gereçlerin kullanılması duyuşsal gelişime katkıda bulunacaktır (Paykoç, 1998). İnsanın değerlerinin ve kişiliğinin büyük oranda şekillendiği ilköğretim kademesinde, değer eğitiminin sağlıklı bir şekilde verilmesi, çocuğun ileriki yaşamı için dengeli bir kişilik oluşturması bakımından önemlidir. Bu nedenle de özellikle ilköğretim çağından başlayıp belirli değerleri, bireylere kazandırmak eğitim sisteminin en önemli görevleri arasında yer alır (Aladağ, 2012:126).

Öğretmenin kazandırılacak değerler hususunda öğrenciler için bir model ve yol gösterici olması çok önemlidir. Öğretmen sınıfında, eğitim metotlarını ve materyallerini kullanarak, öğrencilerin alternatif davranış ve düşünce biçimlerini düşünmeleri yolunda, onları cesaretlendirir. Diğer taraftan, öğretmen öğrencilerin sahip olduğu inançları davranışlarına yansıtıp yansıtamadıkları konusunda onları düşünmeye sevk eder; sınıf içinde ve dışında öğrencilerin kendi seçimlerini yapması, davranışlarının sonuçlarını değerlendirmesi ve kendi değerlerini oluşturması amacıyla fırsatlar yaratır (Simon, Hove ve Kirschenbaum, 1972: 20). Günümüz öğretmeni, bir yandan öğrencinin ders başarısını yükseltmeye çalışırken diğer taraftan giderek artan bir öneme sahip olan

karakter eğitimi konusunda sınıf içi çalışmalar yapmaya çalışmaktadır (Schwartz, 2008: 583).

Değerlerin nasıl öğretileceğiyle ilgili mevcut tartışmaların yanı sıra birçok araştırmada rastlanan değer öğretimi yaklaşımları şunlardır: Değer telkini yaklaşımı, Değer açıklaması yaklaşımı, Değer analizi yaklaşımı, Ahlaki muhakeme yaklaşımı, Eylem öğrenme yaklaşımı, Gözlem yoluyla öğrenme yaklaşımı gibi. Tüm bu değer öğretimi yaklaşımları kişinin değerleri tanıması, sahip olduğu değerleri üzerine yeniden düşünmesi, tartışması, muhakeme etmesi, ayrıca değerlerin sosyal ortamlarda ve gözlem yoluyla nasıl öğrenildiği üzerinde durmaktadır.

Sahip olduğumuz değerlerin, tutumlarımız ve davranışlarımız üzerinde büyük bir etkisi vardır. Tutumun üç temel bileşeni olduğunu söyleyebiliriz. Bunlar: Bilişsel, duyuşsal ve davranışsal bileşenlerdir. Tutum değişimi gerçekleştirmek istendiğinde ilk olarak bakılan nokta duyuşsal bileşenlerdir. Oysaki bir tutumun yapısındaki bilişsel bileşenler, duyuşsal bileşenlerden ağır basabilir (Akkoyunlu, Altun ve Soylu, 2008:218). Örneğin "Bağımsızlık" değeriyle ilgili yeterince bilgi sahibi olmayan bir öğrenci, bu değere karşı yeterince olumlu tutumlara sahip olmayabilir.

Tarih, bireylere ahlaki düşünme için fırsat verir. Geçmişe ait kişisel hikâyelerin ve durumların incelenmesi tarih öğrencisine kendi ahlaki değerlerini sınama ve aynı zamanda zor koşullar altında kalan bireylerin gerçek karmaşasını deneyimleme şansı verir. Sıkıntılı tarihsel koşulları atlatmış kişilerin kurgusal olmayan gerçek durumları bize ilham verebilir. "Örneklerle tarih öğretimi" şeklinde ifade edilen öğretim etkinlikleri, bir tarih araştırmasının öğretim sürecinde kullanımı şeklinde açıklanabilir. Bu araştırma sadece ahlaki ikilemlerinin üstesinden başarıyla gelmiş büyük bir tarihi kişilik, herkes tarafından kabul gören bir kahraman değil, ayrıca çalışkanlığı, cesareti veya geçerli başkaldırışıyla ders verebilecek sıradan insanlarla ilgili de olabilir (Stearns, 1998).

Tarih öğretiminde kullanılan biyografilerden yazılı edebiyat ürünlerine, alan gezilerinden tarihsel canlandırmalara kadar bir unsur, içerisinde değer eğitim açısından fırsatlar barındırmaktadır. Bu bakımdan tarih öğretmenlerinin değer eğimini yönelik bilgilerinin olması, konuların işlenişi ve aktiviteler sırasında adı geçen değerlerin öğrenciler tarafından fark edilmesini ve benimsenmesini sağlayacaktır (Tokdemir ve

Artan, 2012:172). Tarih derslerinde kullanılacak değer öğretim etkinlikleri hazırlanırken, tarih öğretimi ve değer eğitimi beraber yürütülmelidir. Etkinlikler hazırlanırken etkinlikler gerçek tarihi olaylara, kaynağı olan bilgilere dayandırılmalıdır. Kullanılacak materyaller ders kitabı, resim, tarihi metin ya da birinci el kaynak, filmler ve belgeseller olabilir. Öğretim materyali, öğrenci düzeyi, işlenen konu, değerin niteliği, değer öğretim yaklaşımı ve öğrenme yönteminin birbiriyle uygunluğu göz önünde bulundurulmalıdır (Gültekin, 2010:136).

Tarih dersleri içerdiği yaşanmış zengin konular sayesinde değer eğitiminde önemli bir yere sahiptir. Geçmişte yaşanmış olayları günümüze taşıyarak öğrencilere sunan tarih dersleri, milli kültürün aktarımı ve devamlılığının sağlanması, hak ve sorumluluklarını bilen, insanlara sevgi ve saygı duyan iyi vatandaşların yetiştirilmesi, yaratıcı, eleştirel ve empatik düşünme becerilerini geliştirici özellikleri ile eğitimcilere değer eğitimi ve öğretimi için önemli fırsatlar sunar. Tarih derslerinde konuların işlenişi sırasında kullanılabilecek olan, fermanlar, kitabeler, biyografiler, savaşlar, antlaşmalar, tarihsel hikâyeler ve kahramanlar, çevre gezileri, müze ziyaretleri, sözlü tarih çalışmaları aracılığıyla değerlerin öğretilebilmesi mümkündür (Demircioğlu ve Tokdemir, 2008:77).

İnkılâp tarihi ve Atatürkçülük konularının bir bütün olarak ele alındığı derslerde bilgi beceri ve değer boyutunun birlikte ve eşgüdüm içerisinde yapılandırılması gerekmektedir. Ancak özellikle ilköğretimin I. kademesinde ders içeriklerine eklenen kazanımlar aracılığıyla sürdürülen Atatürkçülük konularının öğretimi sürecinde bilgiden ziyade beceri ve özelliklede değerin yapılandırılması gerekir. Değer öğretiminde Atatürk'ün ortaya koyduğu kişilik özellikleri ve düşünce sistemi bir kaynak olarak kullanılabilir. Atatürkçülüğün bir üst değer olarak öğretimi hem Atatürkçülüğün hem de öğretim programlarında belirlenen değerlerin öğretimi amacına hizmet edecektir (Dönmez ve Yazıcı, 2009). Atatürk'ün kazandırdığı değerler konusu araştırılırken, devlet, toplum ve kişi yaşamına yansıyan bütün alanlarda, hayret verici bir yaygınlık ve büyüklükle karşılaşılmaktadır. Atatürk'ün kazandırdığı değerlerin sayılmasının ve tasnifinin dahi güçlükleri vardır. Çünkü hiçbir düşüncesi ve atılımı kendi sınırları içerisinde kalmayan, düşünce ve uygulamaları diğer konu ve olaylar üzerinde de etki alanı yaratan bir önderle ve bu önderin öncülük ettiği olaylar dizisi, evrensel düşünceler bütünü ile karşı karşıya bulunuyoruz (İlhan, 1992). Atatürk'ün kazandırdığı temel

değerler şu şekilde sıralanabilir: Bağımsız ve özgür milli devlet, milletin egemenliği, laik zihniyet, her alanda çağdaş olma…

2.4. Tarih Öğretiminin Beceri Boyutu ve Tarihsel Düşünme Becerileri

"Beceri" terimi, öğretmenler tarafından öğrenme süreciyle ilgili tüm unsurlara karşılık olarak kullanıldığı için, ilk bakışta problemli bir kavram olarak göze çarpar. Öğretmenler bu terimi, dinleme becerilerinden tarihsel kanıt değerlendirme becerilerine kadar pek çok şeyi tanımlamada kullanırken, terimin kapsamı profesyonel anlamda daha sınırlıdır. Tarih eğitimi için daha belirgin olan zorluk, kanıt metodu veya sorgulamayla ilişkili ve tarihin ürettiği neden-sonuç, değişim, süreklilik ve benzeri büyük fikirlerin anlaşılması gibi birçok yön arasında belirli ortak bir ayrımın olmayışıdır (Counsell, 2000:56-57). Tarih eğitiminde belki de en önemli sorun, öğrencide veya tarih meraklısında, tahmin edilenden çok daha fazla var olan, anlama kapasitesini geliştirmek için, onun düşüncelerini ve fikirlerini işletmek, tartışmak, süzgeçten geçirmek fırsatının verilip verilmediğidir (Özbaran, 1998:32).

Tarihi anlamak, birden çok bakış açısını karşılaştırmadan ve hikayeleri kritik etmekten daha fazla bir anlama gelir. Öğrencilerin soru sormayı öğrenmeleri, hem de diğer taraftan ortaya koydukları problemlerin üzerine gitmeyi de öğrenmeleri gerekir. Öğrenciler geçmişle ilgili doğrulanmış veya çürütülmüş her türlü iddayı nasıl ortaya koyduğumuzla ilgili daha güçlü fikirler geliştirebilirlerse, zaman içinde insanlık düşüncesini anlayabilecek en iyi entelektüel araca sahip olurlar. Bu uygulamayla geliştirilebilecek genel bir beceri seti değildir, aksine çok parçalı bir kavrayışlar kompleksidir (Lee ve Ashby, 2000:216).

Tarih dersinde öğrenme, çocuğun çevresinde algıladığı somut şeylerin içselleştirilmesinden çok, sözlü ve kitabi öğrenme ve kanıtın sorgulanması gibi bir takım süreçleri düş gücü (imgeleme/muhayyile/*imagination*) ve yaratıcılık gibi bir takım yeteneklerle birlikte içerir (Dilek, 2007:59). Son otuz yılda tarih öğretiminde yapılan tartışmalar incelendiğinde, tarih derslerinin öğrencilere salt bilgi aktarımının yapıldığı dersler olmadığı vurgulanarak, alanın öğrencilere bazı zihinsel becerileri kazandırması gerektiği üzerinde durulduğu görülür. Tarih öğretimiyle öğrencilere

kazandırılması hedeflenen zihinsel beceriler üst düzey düşünme becerileridir (Demircioğlu, 2005:25).

Amerika Birleşik Devletleri'nde okullarda öğrencilerin (5-12. sınıflar arası) tarih derslerinde kazanması gereken tarihsel düşünme becerileri standartları, NCHS (Okullarda Ulusal Tarih Öğretimi Merkezi) tarafından beş başlık halinde belirlenmiştir. Bunlar: Kronolojik Düşünme Becerisi, Tarihsel Kavrama Becerisi, Tarihsel Yorumlama ve Analiz Becerisi, Tarihsel Araştırma Yapabilme Becerisi, Tarihsel Sorun Analizi ve Karar Verme Becerisi. Bu becerilere sahip olan öğrenciler aşağıda sıralanan alt becerilere de sahip olurlar (NCHS, 2013).

Kronolojik olarak düşünebildiği için öğrenciler:

- Geçmiş, bugün ve gelecek arasında ayrım yapabilir,
- Tarihsel bir hikayenin veya hikaye edici bir metnin gerçekleştiği zamana ait yapayı (başını, ortasını ve sonunu) tanımlayabilir,
- Kendi tarihsel hikayelerini oluştururken zaman sıralamasını oluşturabilir,
- Takvim zamanını hesaplayabilir ve ölçebilir,
- Sunulan zaman çizelgelerindeki veriyi yorumlayabilir ve zaman çizelgesi oluşturabilir,
- Tarihsel süre ve sıralanma desenlerini yeniden oluşturabilir ve tarihsel değişim ve devamlılığı açıklayabilir.
- Tarihsel dönemlendirme için alternatif modelleri karşılaştırabilirler.

Çeşitli tarihsel kaynakları kavradığı için öğrenciler:

- Tarihsel belge veya hikayenin kaynağını ya da yazarını tanımlayabilir,
- Tarihsel bir metnin geçek anlamını yeniden inşa edebilir (Olayın ne olduğunu, nerede geçtiğini, olaya kimlerin karıştığını, hangi olayların bu gelişmelere neden olduğunu ve takip eden sonuçları veya etkileri tespit ederek),
- Temel soruyu veya soruları tanımlayabilir (tarihsel anlatının amacı, hangi bakış açısı veya perspektifle oluşturulduğu),
- Tarihsel olayları ve yorumları(görüşleri) birbirinden ayırt edebilir (fakat iki ilişkili olduğunu bilir; tarihçilerin seçtiği ve yansıttığı olaylar, onların geçmişte neyin en önemli olduğuyla ilgili kanaatine dayanır).

- Tarihsel anlatıları hayal ederek okur (Tarihsel anlatının insanın kişiselliğini, mensup olduğu grubun muhtemel değerlerini, bakışlarını, güdülerini, korkularını, güçlü ve zayıf yönlerini ortaya koyduğunun dikkate alarak),

- Tarihsel bakış açılarını değerlendirir (a) Günlükler, mektuplar, sanat ve sanat eserleri, edebi türler yoluyla onların gözleriyle ve deneyimlerinden yola çıkarak kendi terimleriyle geçmişi açıklama becerisi, (b) Değerler, bakış açıları, seçimler ile yer ve zaman durumları içinde olayın geliştiği tarihsel şartları düşünme becerisi ve (c) Geçmişi günümüz normaları ve değerleriyle yargılamaktan, "Şu an-fikirli" olmaktan kaçınma becerisi,

- Tarihsel haritalardaki veriyi görebilir (Tarihsel olayın meydana geldiği coğrafik çerçevenin kesin veya göreceli konumumu, mesafeler ve yönler dahil, yerin doğal ve beşeri özelliklerini, mekansal dağılımlarını ve kritik ilişkileri gibi özellikleri üzerinden bilgiyi elde eder veya açıklar),

- Görsel ve matematiksel verilerden yaralanır (Bu veriler tarihsel anlatıda verilen bilgi üzerine özenle hazırlanmış veya resimlenmiş grafiklerde, çizelgeler dahil, tablolarda, pasta ve çubuk grafiklerde, akış şemalarında, Venn diyagramlarında, ve netleştirme amaçlı diğer grafik düzenleyicilerde sunulur),

- Görsel, müzikal ve yazınsal kaynakları görür (a) Fotoğraf, resim, karikatür ve mimari çizimler; (b) Roman, şiir ve tiyatro; (c) Popüler, klasik veya halk müziği gibi kaynaklar dâhil (tarihsel anlatıda sunulan bilgiyi açıklamak, netleştirmek ve detaylandırmak amacıyla).

Tarihsel analiz ve yorumlama yapabildiği için öğrenciler:

- Farklılaşan fikir kümelerini kıyaslayabilir ve karşılaştırabilir (Farklılıkları ve benzerlerini belirleyerek kurum, kişi, davranış ve değerleri),

- Çoklu bir bakış açısıyla düşünür (Geçmişte yaşamış değişik insanların farklılaşan güdüleri, inançları, ilgileri, umutları ve korkularını hissederek),

- Çoklu nedenselliği aklında tutarak neden-sonuç ilişkilerini analiz eder (a) tarihte bireyin önemi; (b) İnsan fikir, ilgi ve inançlarının etkisi; (c) Akıl-dışılığın, kazanın ve şansın rolü,

- Kalıcı meseleleri tanımlamak amacıyla çağlar ve bölgeler arasında kıyaslama yapabilir (Geçici ve bölgesel sınırlarını aşan büyük ölçekli veya uzun vadeli gelişmelerin yanı sıra),

- Tarihsel kanıt içinde konumlanan bilinçli hipotezler ile görüşe dayalı desteklenmeyen ifadeleri birbirinden ayırabilir,

- İhtilaflı tarihsel anlatıları karşılaştırabilir,

- Tarihsel kaçınılmazlığın tartışmalarıyla mücadele eder (Farklı seçimlerin farklı sonuçlara neden olabildiği tarihsel olasılık örneklerini formüle ederek),

- Kesinleşmemiş tarihin yorumunu yapabilir (Yeni seslere, ortaya konan yeni bilgi ve yorumların değişimine açık),

- Tarihçiler arasındaki büyük tartışmaları değerlendirir (Geçmişin değişik yorumlarıyla ilgili),

- Geçmişin etkisi üzerine hipotez kurabilirler (Geçmişteki karar vericiler tarafından yapılan olası sınırlamalar ve fırsatlar da dahil olmak üzere).

Tarihsel araştırmayı yapılandırabildiği için öğrenci:

- Tarihsel soruları formüle edebilir,

- Tarihsel veriyi elde edebilir,

- Tarihsel veriyi sorgulayabilir,

- Mevcut kayıtlar, sıralı bağlamsal bilgiler ve zamanla mekan perspektifindeki eksiklikleri belirleyebilir,

- Nicel analizleri işe koşabilir,

- Tarihsel kanıtlar ile yorumları destekleyebilirler.

Tarihsel konu analizi ve karar verme becerilerine sahip olduğu için öğrenciler:

- Geçmişteki meseleleri ve problemleri tanımlar,

- Öncüllü şartların kanıtını sıralayabilir,

- Tarihsel öncüllerin yönünü belirleyebilir,

- Hareketin alternatif yollarını değerlendirebilir,

- Bir mesele üzerindeki hareketin yönünü ve durumunu formüle edebilir,

- Bir kararın uygulamasını değerlendirebilirler.

Yine NCHS'nin ABD okullarındaki 7. ve 8. sınıflar için belirlediği uygun tarihsel düşünme alt becerileri şunlardır: "Tarihsel belgenin yazarını belirlemek ve inanırlığını değerlendirmek", "Tarihsel bir anlatının gerçek anlamını yeniden yapılandırmak", "Esas soruyu belirlemek", "Tarihte bireyin önemini değerlendirmek" ve "Yorumları tarihsel bir kanıtla değerlendirmek"tir. Böyle becerileri geliştirme çabası,

tarih öğretmeninin izlediği öğretme tarzına ve sınıftaki rolünü algılayışına etkide bulunur. Sözgelimi, pasif öğrenme yerine aktif öğrenmeye, araştırma ve keşfetme yoluyla öğrenmeye, konuyu sınıf genelinde işlemenin ve tartışmanın yanı sıra grup çalışması ve bireysel öğrenme fırsatları sunmaya, öğrencilerin mümkün olan her durumda çeşitli kaynaklardan malzemelere ulaşmalarını sağlamaya ağırlık verilmesini öngörür (Stradling, 2003:81).

T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük konularının; yakın tarihimizin önemli olaylar ve Mustafa Kemal Atatürk'ün hayatı ve onun düşünce sistemi içeren bir yapı arz ettiği için, öğrencilerin yakın tarihimizle ilgili bilgileri o günün şartları içinde değerlendirmesi ve günümüz olayları ile karşılaştırması gerekmektedir. Böylece öğrenciler, okudukları bir metni eleştirel düşünme süzgecinden geçirebilir, karşılaştıkları problemlere çözüm önerileri getirebilir ve T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük konularının öğretiminde edindikleri bilgi, beceri ve değerleri genel yaşamlarına uygulayabilirler (Dönmez ve Yazıcı, 2008:183).

2.5. T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Öğretiminde Yöntem Sorunu

Öğrenme süreci içinde "Nasıl Öğreteceğiz?" sorusunun cevabı, öğreticinin yöntem seçimidir. Süreç içinde kullanılacak yöntem ve teknikler ne kadar çok duyu organına hitap ederse bireyde kalıcı davranış değişikliği yaratma olasılığı o denli artar. T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin öğretiminde de pek çok yöntem ve teknikten yararlanılabilir. Öte yandan öğretim hedeflerine tam olarak ulaştırabilecek veya tüm öğrenme ortamlarında kullanılabilecek bir öğretim yöntem ve tekniği söz konusu değildir.

Bugün gerek ilköğretim gerekse orta öğretim hatta yüksek öğretimde tarih derslerinde eskilerin "takrir" dediği "düz anlatım" yöntemi hâkim gözükmektedir. Bilindiği üzere bu yöntem öğretmen merkezlidir. Öğretmen anlatır, öğrenci dinler veya not alır. Dolayısıyla öğrencinin pasif olduğu böyle bir uygulamada istenilen düzeyde "öğrenme"nin gerçekleşmesi mümkün değildir. İlkelerine göre uygulanan düz anlatım muhakkak diğer bazı metod ve etkinliklerle desteklenmelidir (Köstüklü, 2005:48). Bu yöntem, Tarih dersinin sözel niteliğinden ötürü, öğretim sürecinde pek çok konuda genel bilgi verme noktasında hâlihazırda en çok kullanılan yöntem olarak öne çıkmaktadır. Öğretimin temel niteliği "aktarım" yöntemleriyle ilgili olmasına rağmen,

yirminci yüzyıl boyunca (Yeni Tarih anlayışıyla birlikte) tarih öğretimi üzerine etkiyi artırmak ve öğrenci ihtiyaçlarına cevap vermek için yeni fikirler geliştirmeye çalışan yenilikçi düşünürler ve yazarlar ortaya çıkmıştır (Phillips, 2003:15).

Öğretmenler öğretim yöntemleri, öğretim amaçlı kullanılacak materyaller, kendi değerleri ve yerleşik bilgileri arasında denge kurmalıdırlar. Klasik öğretmen öğrenci ilişkisini kurup, buna dayalı olarak etkili bir öğretim yapmak her zaman kolay değildir (Newman, 1997: 254). Öğretim sürecinin kalitesinin artırılması, öğrencilerin bilginin alıcısı olarak pasif rol oynamasından bilginin araştırıcısı olarak daha aktif rol oynamasına doğru bir değişim göstermesi ve öğrencilerin dersten zevk almaları ile sağlanabilir (Gökkaya, 2003:14). İnkılâp Tarihi öğretim süreci, tarihi döneme dair bir anlayış kazandırarak çocuğa, tarihsel olaylarla ilgili zihin şemasını oluşturma imkânı verebilmelidir. Bunun temini için ise öğretim sürecinin bazı özellikleri taşıması gerekir. Öğretim Süreci, çocuğa bilgi sunabilmeli, hayal etmesini sağlamalı, onu düşünmeye ve harekete sevk edebilmeli, ona bir hedef verebilmeli, hafızasını güçlendirebilmeli, ayrıcı çocukta his ve heyecan uyandırabilmelidir. (Emiroğlu, 2006:101). Tüm bu koşulları sağlayabilecek bir öğretim yöntemi veya eğitim yaklaşımı bulmak imkânsızdır. Ama devrin ve konunun içeriği ne olursa olsun, mümkün olduğu ölçüde, öğrenciyi etkin öğrenme çabasına sokacak ve bu durumu, istenilen tüm öğrenmeler tam olarak gerçekleşinceye kadar sürdürecek öğrenme-öğretme stratejilerinden yararlanılması ön görülmektedir (Sünbül, 2010:243). Sayılan tüm bu faydaları ayrı ayrı verebilecek tarih öğretiminde kullanılan pek çok öğretim yöntemi vardır, bunlar Anlatım, Soru-Cevap, Tartışma, Grup Çalışmaları, Problem Çözme, Alan gezileri, Drama, Sözlü Tarih, Benzetişim (Simülasyon) vs.

Tarihsel konular öğretilirken dikkat edilecek hususların başında, seçilecek öğretim yönteminin öğretilecek olan materyale uygun olması geliyor. Eski çağlara ait kalıntılar ile ilgili bir konu işlenirken müze gezisi yapılabilir, öğrencilerin bilimsel bir yaklaşım edinmesi isteniyorsa örnek olay incelemesi işe koşulabilir, konunun içselleştirilmesi ve değerlendirmesi için tartışma; empati becerisi kazanmaları için drama yapılabilir, diğer taraftan daha önce hiç bilinmeyen bir konunun ana hatları verilecekse düz anlatım yöntemi en iyi seçim olabilir.

Alan gezileri yaparak öğrencileri tarihî yerlere götürmek, onlara geçmişin şahitleri olarak, tarihi şekillendiren gerçek olayları ve bu durumla karşı karşıya kalan

kişileri hatırlatır. Tarihî yerler zaman üzerinde bağlantılar kurarak, bu bağlantılarla geçmişteki olayların neden ve nasıl olduğu, empatik anlayış ve öğrencilere özel bir yetenek kazandırır (Gökkaya ve Yeşilbursa, 2009). Alan Gezileri olarak daha çok müzeler, tarih öğretiminde kullanılıyor olmakla birlikte, bunlardan bir tarih kaynağı olarak yeterli düzeyde istifade edildiği söylenemez. Kıta Avrupa'sına, İngiltere'ye ve diğer gelişmiş ülkelere baktığımızda ise, müzelerin, okullar için fevkalade önemli öğretim alanları olarak algılandığını ve tarih öğretiminde oldukça yaygın olarak kullanıldığını rahatlıkla söyleyebiliriz (Köstüklü, 2006: 49). Tarih eğitimi araştırmalarında tartışma, grup çalışmaları ve problem çözme yöntemlerinin ders başarısına olumlu etkide bulunduğunu göstermiştir. Drama yöntemi ise Tarih dersini yalnızca okuma-anlatma-ezberleme üçgeninden çıkararak beş duyunun bir arada kullanıldığı çok perspektifli bir ders hale getirir (Altıkulaç, 2008:73). Ayrıca son yıllarda tarih eğitim araştırmalarında sıkça karşılaşılan Sözlü Tarih (Oral History) yöntemi ise olayları bizzat yaşamış kişilerin öğretim ortamına dahil edilmesine dayanır. Fakat bu yöntemin en büyük eksikliği uzak geçmişe dayanan konuların öğretiminde kullanılamamasıdır. Bunun yerine o dönemde yaşamış kişilerin kaleme aldığı eserler (hatıratlar)'ın kullanılması bu yöntemin eksikliğini giderebilecek bir yaklaşım olarak ortaya atılabilir.

2.6. Tarih Öğretiminde Okuma Becerileri

Tarih ders kitapları ve tarihsel metinler eleştirisel bir gözle okunmalıdır. Tarih ders kitaplarının yazımı, genellikle çok kesin ve yoğun bir düz anlatım biçimindedir. Birçok fikir, sadece birkaç satırda ifade edilir. Tek bir paragrafta ya da tek bir sayfa üzerinde yüz yıllık bir zaman aralığı tartışılabilir. Birkaç ciltlik kitaplarla açıklanan bazı karmaşık tarihse konuların ise, kitaplarda sadece birkaç paragrafta ele alındığı görülür. Öğrenciler, çeşitli görüşleri karşılaştırıp, kıyaslayabilmeli ve çeşitli yazınlarda ortaya çıkabilecek potansiyel farklılıkları ayırt edebilmelidirler (Tanrıöğen, 1998).

Tarihsel metinler okunurken anlamaya yardımcı olan çeşitli stratejiler kullanılabilir. "Gözat- Sor-Oku-Tekrarla-Gözden Geçir" (SQ3R), "Gözat- Sor- Oku-Yansıt-İlişkilendir-Gözden Geçir" (SQ4R) ve (Planla-Kavra-Hatırla-Özümse-Genişlet-Gözden Geçir" (MURDER) okuma teknikleri anlamlı bir şekilde okuyabilmeleri için

öğrencilere yardımcı olur (MEB, 2006). SQ3R stratejisinin aşamaları şu şekilde açıklanabilir:

(S) Göz Atma: Öğrencilerin, ana noktaları saptayabilmeleri için başlıklara ve varsa resimlere göz atmaları sağlanır. Metni okumak birkaç dakikadan fazla sürmez ve bu sayede ana fikirler belirlenmiş olur. Göz atmak sayesinde, öğrenciler fikirleri kolaylıkla düzene sokabilecektir.

(Q) Soru Sorma: Metinle ilgili sorular sorulur, bu öğrencilerin merakını arttırıp, anlamalarını sağlayacaktır. Bu iş önceden bilinen bir şeyi onlara hatırlatıp, daha kolay anlamalarına yardımcı olur. Ayrıca okuyucunun da cevabı bulunabilecek bir soru üretmek için çaba göstermesi gerekir.

(R) Okuma: Öğrencilere konuyla ilgili soruları cevaplayabilmeleri için metin okutulur. Bu her satır sonunda yapılan pasif, sıkıcı bir iş değil, cevabı bulmak için yapılan etkin bir çalışmadır.

(R) Tekrarlama: Öğrencilerin metni okuduktan sorulara cevap vermesini söylenir. Kendi cümlelerini kullanıp, örnek vermeye çalışacaklardır. Eğer bunu başarabilirlerse, o zaman konuyu anlamışlar demektir. Belleklerinde kalanları söyletmenin en iyi yolu, bunları kağıt üzerine dökmelerini sağlamaktır. Bu, kısa notlar şeklinde olabilir. Bir ana temayı açıklayıp alt başlıkları sıralamasına yardımcı olur. Daha sonra öğrencilere soru sorma, okuma ve tekrarlama işlemlerini yeniden yaptırılır.

(R) Yeniden Gözden Geçirme: Metin tamamen okunduktan sonra, öğrencilerin ana temalara, yüzeysel şekilde göz atmaları, onlara daha iyi öğrenme fırsatı verir. Böylece öğrenciler temalar arasındaki bağlantıları kurup kendi hafızalarını zorlayacaklardır. Bu iş, aldıkları notlara bakıp, ana temaları hatırlama yoluyla da yapılabilir (Barth ve Demirtaş, 1997).

Eleştirel düşünme becerisinin unsurlarından birisi olan eleştirel okuma, yazılı materyallerin nesnel kanıtlar ışığında değerlendirme sürecidir. Genç bireyler anlatı ve yorum içeren materyallerin sorgulayıcı bir biçimde nasıl okunacağını öğrenebilirler. Sınıf ortamında okunan tarihsel metinin değerlendirilmesi için öğretmen öğrencilerini düşünmeye ve soru sormaya yönlendirir. Bilginin doğruluğunu değerlendirmek için şöyle sorular yöneltilebilir: Verilen bilginin kaynağı nedir? Verilen bilgi ne kadar

yenidir? Verilen bilgi tam mıdır? Yazar kimdir, konusunda otorite midir? Çocuklar bu soruların her birine cevap ararken okudukları metindeki bilginin nesnelliğini değerlendirir ve savunulan fikirleri kabul veya reddetmeye karar verir (Karlin, 1971:209-210). Üst sınıflarda itilaflı tarihsel metinler sınıf ortamında incelenerek bir yandan öğrencilerin tarihsel bilgilerini sınama fırsatı verilir, bir yandan da sahip oldukları eleştirel okuma becerileri geliştirilebilir.

Grafik düzenleyiciler, yazılı materyallerde var olan bilgilerin öğretilmesini ve öğrenilmesini kolaylaştırmak amacıyla metnin içeriğinin, yapısının ve metinde geçen anahtar kavramların birbirleri ile olan ilişkilerinin, bağlantılar ve oklar vasıtasıyla ifade edildiği görsel araçlardır (Dönmez ve Yazıcı, 2008:170). Kavram haritalarına benzeyen grafik düzenleyiciler, bir yazılı metindeki temel konular arasındaki ilişkilerin temsilcileridir. Bu düzenleyiciler, öğretmenin ya da yazarın, bilgiyi nasıl yapılandırdığını anlamak için bir araç olarak, öğrenciler tarafından metnin okumasından önce kullanılabilir. Buna ilave olarak öğrenciler, grafik düzenleyicileri okuma sürecinin sonunda özetleme aracı olarak kullanılabilirler. Grafik düzenleyiciler, öğrencilerin bir konuyu oluşturan parçalar arasında ilişki kurmalarını sağlayarak öğrenme sürecine bütünsel bir yaklaşımla bakmalarına imkân verir (Dönmez, Yazıcı ve Sabancı, 2007:440).

Şekil 1. Bazı Okuduğunu Anlama Stratejileri ve Grafik Düzenleyiciler

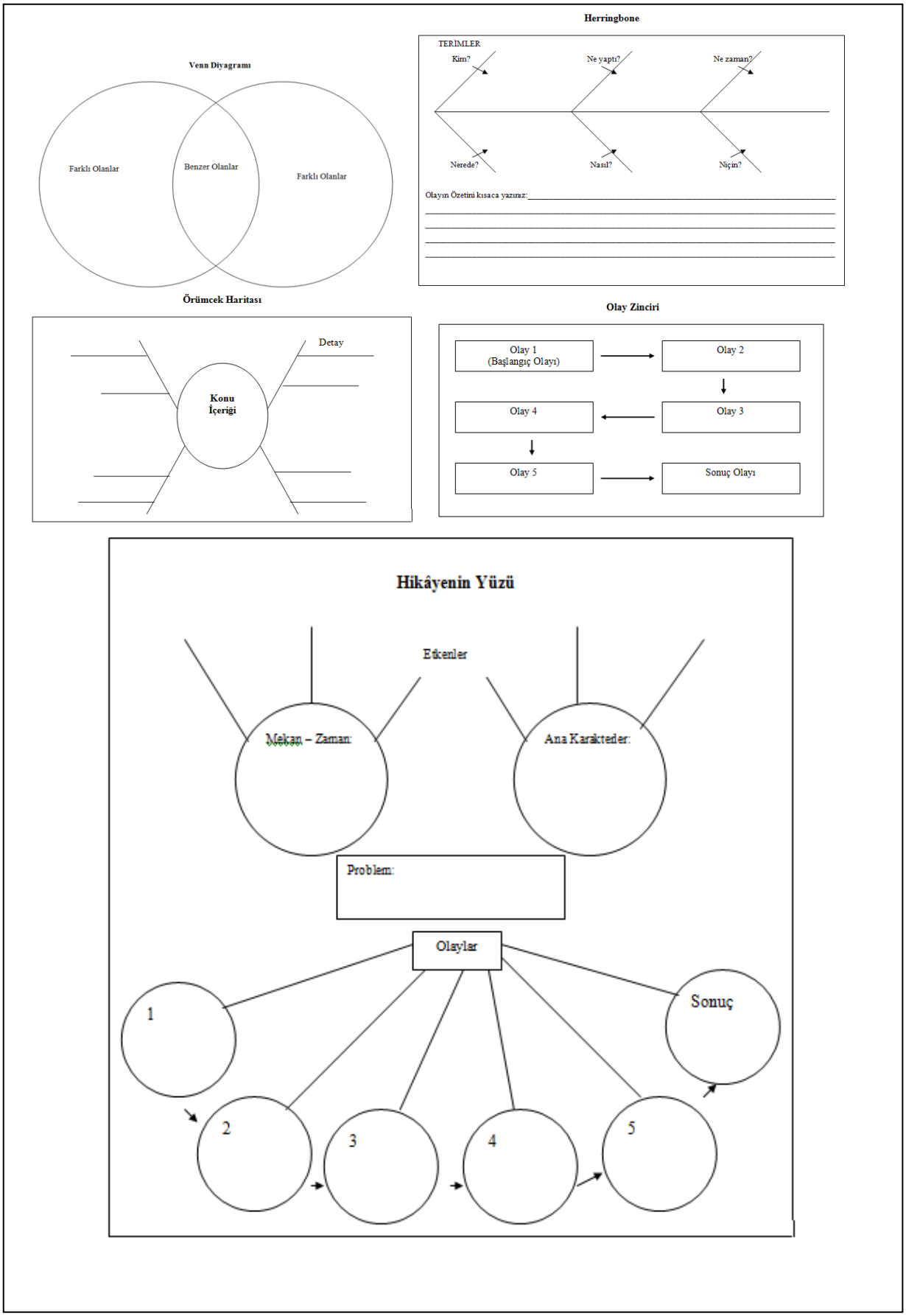

2.7. Tarih Öğreticileri

Atatürk, 25 Ağustos 1924'te Ankara'da Muallimler birliği Umumi Kongresi'ne katılan kişileri Maarif Vekili Vasıf Çınar'ın verdiği akşam yemeğinde (buraya ünlü eğitimci John Dewey de davet edilmişti.) yaptığı konuşmasında diyor ki:

> "Programların kat'i ve vazıh olması çok mühim olmakla beraber, feyiz ve eser verebilmesi, onların muktedir, müdrik ve fedakâr muallimlerimiz tarafından mekteplerimizde çok büyük dikkatle ve himmetle tatbikine vabestedir. İşte bilhassa sizden rica edeceğim husus budur. Sizin muvaffakiyetiniz, Cumhuriyetin muvaffakiyeti olacaktır."

Atatürk'ün de vurguladığı gibi eğitimde öğretmen faktörü unutulmamalıdır (Ata, 2005:85). Öğretmenler, çocuklarla yakın ilişkisi içinde geçen uzun bir sürenin sonucu olarak onları etkilemede ana babadan sonra ikinci derecede önemli bir rol oynarlar. Öğretmenin davranışları çocukları toplumsal, duygusal ve zihinsel gelişimlerinin her yönünde etkiler. Ana baba vekili, eğitimci, disiplinci gibi pek çok rolü oynarlar (Gander ve Gardiner, 2004). Düzenleyen ve yöneten rolü etkili öğretmenlerin sınıflarındaki öğrenme olanaklarını en yüksek düzeye çıkarmalarını gerektirir. Bu rolde öğretmenin yapması gerekenlerden biri, ders planlarını ayrıntılı bir şekilde hazırlayarak; her bir dersin tutarlı ve kolay anlaşılır, ilgi çekici, sınıftaki bütün öğrencilere hitap eden ve onların hepsi için olumlu olarak nitelendirilebilecek öğrenme deneyimleri şeklinde gerçekleşmesini sağlamaktır. Diğer bir görevi ise sınıfta otorite ve düzeni sağlamaktır. Etkili öğretmen, öğrencileriyle iyi ve sıcak ilişkiler kurmalı; bu ilişkiler ne öğrencileri çok sınırlayan bir tarzda gerçekleşmeli, ne de çok toleranslı olmalıdır. Ayrıca etkili öğretmen tutarlı, açık fikirli, esnek olmalı; ve gerektiğinde öğrencilerinin sorunlarını fark edebilmelidir (Laar vd., 1989; akt. Dinç, 2009: 1431).

Tarih öğretmeninin görevi, öğrencilerin ilgileri, onların ilgilenmediği, yarar görmediği, amaç edinmediği, ancak dikkate değer olduğunu bildiği alanlara yöneltmektir (Safran, 2000: 1000). Yeni tarih öğretimi anlayışında, öğretmenin rolü, öğretim sürecini yönlendirmektir. Kendisi başvurulan bilgi kaynağı değil, bilgiye erişimde bir aracıdır (Özalp, 2000: 6). Tarih öğreticisi daha işin başında, "tarih"in ne

olduğunu, amacını, kapsamını, yöntemini tereddüde yer bırakmayacak şekilde öğrencisine anlatmalı ve kavramasını sağlamalıdır (Akbulut, 2005:22).

Tarih öğretmenlerinin tarih ile ilgili değer yargıları, inançları, yaklaşımları ve tutumları onların mesleki bilgilerini yorumlamalarında ve uygulamalarında etkili rol oynamaktadır (John, 1991; akt. Karabağ, 2002a: 214):

İnançlar: Tarih kavramına bakışı ve bu kavramı algılayışı tarih öğretmeninin tarih ile ilgili inanışları oluşturur (tarih kronolojik bir bilgi yığınıdır ya da tarih değişimi anlamamız için bir vasıtadır gibi). Bu inanışlara bağlı olarak da tarih öğretmeni belli öğretim yöntemlerine ve belli konulara ağırlık verir.

Yargılar: Tarih ve tarih eğitim ile ilgili değer yargıları da öğretmenin mesleki becerilerini sınırlandırır ya da genişletir. Örneğin, "Tarih dersini kızlar daha kolay öğrenir." ya da "Tarih ezber bir derstir." gibi değer yargılarına sahip bir tarih öğretmeninin dersi, bu değer yargıları çerçevesinde şekillenecektir.

Yaklaşım ve Tutumlar: Tarih ve tarih eğitimine karşı yaklaşım ve tutumları tarih öğretmeninin öğretimine yansır. Örneğin, tarihi seven ve gerekliliğine inanan bir tarih öğretmeni mesleğini severek yapar. Ayrıca mesleğini ve tarihi seven bir tarih öğretmeni, tarihte ve eğitimde meydana gelen yenilik ve gelişmelere karşı daha açık ve ilgili olur. Bütün bunlar da tarih öğretmeninin mesleki becerilerini şekillendirmektedir.

Avrupa'da Euro Clio ve ABD'de NCSS'in belirttiği niteliklerin yanı sıra MEB'in tarih öğretimine yönelik genel amaçları çerçevesinde günümüzde iyi bir tarih öğretmenin özelliklerini şu başlıklar altında toplayabiliriz (Çulha, 2010:370-372). Buna göre tarih öğretmeni;

- Tarihin kendine has doğasının farkında olmalıdır.
- Öğrenme-öğretme sürecinde aktif ve yaratıcı olmalıdır.
- Tarih eğitimindeki akademik ve eğitsel alandaki yeniliklerden haberdar olmalı ve bu yenilikleri kendi sınıflarında uygulamaya istekli olmalıdırlar.
- Tarihsel olaylara bireysel ön yargılardan uzaklaşarak bakabilmelidir.
- Öğrencilerin yaş grubuna ve yeteneklerine uygun öğretme ortamları hazırlamalıdır.

- Dil ve iletişim yetenekleri gelişmiş olmalıdır.
- Anlattığı konunun öğrenilmeye değer olduğunu öğrencilerine hissettirmelidir.
- Yardımcı malzemeler kullanmalı, derslerinde kullanabileceğini düşündüğü bilişim ve iletişim teknolojisini de takip etmelidir.
- Disiplinler arası çalışmalara açık olmalı, tarihi sadece siyasi tarih olarak görmeyip sosyoloji, iktisat, felsefe, antropoloji, psikoloji vb. gibi farklı disiplinlerden yararlanmalıdır.

İlköğretim 8. Sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi'nde Milli Mücadele konusu işlenirken karşılaşılan problemlere ilişkin görüşleri tespit etmeye yönelik bir araştırmada öğretmen görüşleri ile ilgili şu sonuçlar elde edilmiştir (Gömcü, 2006):

> "Öğretmenlerin daha çok klasik öğrenme metotlarını uyguladıkları, tarihi düşüncenin gelişmesini sağlayacak, akılda kalıcılığı arttıracak problem çözme, tartışma, gösteri, gezi-gözlem, drama, eğitici oyunlar, örnek olay incelemesi gibi metotları fazla kullanmadıkları; Öğretmenlerin konuyu işlerken kullandıkları materyallerin genellikle yazı tahtası ve harita olduğu; Öğrencilerin dikkatini çekme, güdüleme, öğrencilere ünitenin günlük hayatta ne işe yarayacağının kavratılmasında sorun yaşandığı; Öğretmenlerin uygun yöntemi belirleme ve farklı yöntemleri bir arada kullanma problemi ile karşılaştıkları, Öğretmenlerin Milli Mücadele konusunu önemine öğrencileri inandırmada zorlandıkları; Öğrencilerin konu hakkında araştırma yapmalarını sağlamada problem yaşandığı; Öğrencilerin ailelerinden aldıkları yanlış bilgileri düzelmede ve Kuva-yi Milliye, Misak-ı Milli gibi özel kavramlarla ilgili çağrışım yapmada zorlandıkları bulunmuştur."

Tüm öğretmenler gibi tarih öğretmenlerinin de fikirleri ve eylemleri değişik faktörlerden etkilenir. Tarih dersinin amaç ve hedefleri kadar öğrencilerin bilgileri, ilgileri kapasiteleri ve ihtiyaçları da öğretmenlerin ne yaptığına hükmeder. Öğretmenlerin, öğrencilerin nasıl öğrendiği ve özel olarak tarihsel düşünmeye nasıl eriştikleriyle ilgili bilgisinin, müfredatın nasıl düzene sokulacağı ve içerdiği dersleri ne şekilde sıralanacağı üzerinde büyük bir etkisi vardır. Onların değişik kaynaklar ve öğretim stratejileriyle ilgili bilgisi, kendilerinin ve öğrencilerinin istekleri arasında

köprü oluşturur (Husbands, Kitson ve Pendry, 2003:64). Tarih öğretmenleri, kendi bilgi ve becerilerini kullanarak öğrencilerin dersle ilgili eksiklik ve ihtiyaçlarını değerlendirebilir, buna uygun içerik, yöntem ve değerlendirme seçebilir, uygulayabilir ve sonuçları dikkate alarak öğretim süreciyle ilgili değişiklik yapabilirler.

2.8. Ortaokul Son Sınıf Öğrencisi ve Tarih Dersi

Okul bizi, çocukluk ile yetişkinlik arasında önemli farklar olduğu ve yetişkinlerin çocuklara öğretilecek değerde şeylere sahip oldukları varsayımı üzerine temellenen bir anlayışla karşı karşıya bırakan tek kurumdur (Postman, 1995:190). Çocukluk ile yetişkinlik arasındaki geçiş dönemine ise "ergenlik" diyoruz. Ergenler, sahip oldukları gelişim dönemine uygun olarak bedensel ve bilişsel değişimlerle birlikte zihinsel yeteneklerinde de değişimler yaşarlar. Bilişsel gelişim olarak bilinen olgu, ergenlerin yalnız kendilerini, ailelerini, yaşıtlarını, arkadaşlarını ve öğretmenlerini değil, dünyalarını görme biçimi üzerinde uzun süreli etkiler taşır. Ergenlerin tüm düşünme süreçleri değişir, gittikçe artan biçimde geleceğe yönelik ve soyut düşüncelerle ilgili olurlar. Soyut işlemler dönemine (12 yaş ve üzeri) ulaşan ergenler, varsayımlar kurabilir, mantıksal sonuçlar çıkarabilir ve ister somut ister soyut biçimde sunulsun, karmaşık sorunları sistemli biçimde çözebilirler (Gander ve Gardiner, 2004). Ayrıca bu dönemdeki öğrenciler, problemleri çözmek için somutlaştırmaya gerek duymadan tümevarım ve tümdengelim yöntemleriyle düşünce yürütülebilir. Ergenlik dönemine özgü ben merkezliliğe sahip olmasının yanında farklı bakış açılarının olabileceğini anlayacak bilişsel olgunluk düzeyine ulaşmışlardır (Selçuk, 2009:100-101).

Türkiye'deki eğitim sisteminde tarih bilgisi, öğrenciye ilk kez ilkokul 4. ve 5. sınıfta sosyal bilgiler derslerinde öğretilmektedir. Bu sınıflarda, 10 ve 11 yaşlarındaki öğrenci hala çocuktur (5-9 yaş erken çocukluk; 9-13 yaş erken çocukluk dönemleridir). Bu nedenle bilginin öğretilme sürecinde öğrencinin çocuk olduğu unutulmamalıdır. Ayrıca burada tarih, sosyal bilgiler programı içinde verildiği için, tarih bilgisi, günlük yaşam ve çocuğun kendisi ile ilişkilendirilirse çocuk bu bilgiyi daha kolay kavrayacaktır (Bilici, 1998). Çocuğun bilişsel gelişimi açısından sistemli bir tarih eğitimi için on bir yaş sonrasında yani "formel-soyut işlemler" döneminin uygun bir dönem olduğu düşünülmektedir. Bazı kaynaklarda bu yaş sınırı 13-14 yaşa kadar çıkarılmaktadır. Bu yaş sınırı öncesinde öğrencilere somuta yakın daha anlaşılır tarihsel bilgiler verilmesi,

yakın tarihe ait ve daha spesifik bilgilerin verilmesi için bilişsel gelişim sürecinin tamamlanmasını beklemek daha uygun görünmektedir. Diğer taraftan beş ila on yaşlarını kapsayan anaokulu ve ilkokulun ilk yıllarına rastlayan evreye denk gelen altı yıllık sürede, çocuğun tarihle ilgisinin olmayacağını düşünmek, önemli bazı fırsatların kaçırılması demek olacaktır. Bu yıllarda zaman kavramının oluşmasında, nedenselliklerin fark edilmesinde ve empatik anlayışın gelişmesinde yapılanlar öğrencinin tarihe ilgi duymasını özendirecek biçimde planlanabilir. Yakın çevredeki tarihi alanlara ziyaret, tarihi basit öyküler, çizgi filmler vb. pak çok şey, ders malzemesi olarak kullanılabilir (Özalp, 2000: 28).

Öğrencilerin tarih bilgileri üzerinde araştırma yapan Shemilt (1980), 13-16 yaş arası çocuklarla çalışmıştır. Ona göre öğrenciler, yaşanmış olayları kesin doğrular olarak kabul etmeye, sorgulayarak problem çözmeden daha yatkındır. Araştırmacının bu durumun çözümü için verdiği örnek modele göre öğrenciler, kanıtlamak için bilgi toplamalı, kendisinin keşfettiği cevaplara varmalı, kendisini zorlayan problemlerle karşı karşıya kalmalı ve sonunda kendi tarihsel bilgisini kurmak için topladığı ipuçlarını birleştirmelidir. Bu araştırma öğrencilerin kendi gerçek tarihsel düşüncesini yaratmasının mümkün olduğunu göstermesi bakımından önemlidir (Cooper, 1996:106).

Tarih, soyut işlemler dönemine erişmiş çocuklar için iki ana mantığı sahiptir. Bunlardan ilki ortaokul müfredatındaki tarih konularının kapsamı garanti edilirken gençlerin ihtiyaçlarının da karşılanmasıdır. İkincisi ise dersin "bilginin ana bölümü" olmaktan çok "bilgi için yaklaşım" şeklinde öğretilmesidir (Safran, 2006a:22).

2.9. Hatırat (Anı)

Hatırat bir terim olarak yeni olmasına rağmen, edebi bir tür olarak çok eskidir. Önceki dönemlerde de Hatırat türünün özelliklerini karşılayan yazılar ve eserler ortaya konmuş olsa da bunlar Hatırat olarak adlandırılmamıştır. Hatıra ve hatırat günümüz manasıyla ilk defa Muallim Naci'nin lügatine girmiş ve daha sonra bu türün ismi olmuştur. "Hâtıra: (a.)Hatıra gelen husus olmak üzere arz ediyorum. Hatırda kalmış olan husus, keyfiyet: hatıra-i ahd-i şebab. Cem-i hatırat: Bunlara dair yazılan eserlere de (hâtırât) deniliyor. Hâtırat-ı Kâmil Paşa, Hatırat-ı Seyyid Paşa. Hatırat-ı Niyazi. (Hevâtır)a da bak." (Muallim Nâci, 1978:369). Böylece hatırat kelimesi Türkçeye Tanzimat'tan sonra giren birçok yeni kavram gibi Fransızcadan, çoğul şekli de

muhafaza edilmek üzere "memoires"in karşılığı olarak girmiş görünmektedir. Son yıllarda hatıra ve hatırat için anı kelimesi de kullanılmaktadır (Okay, 1997:445).

"Hatırat" terimi, farklı içeriklerde değişik amaçlarla kullanılmıştır. Belki de en doğru tanım "Hatırat"ın ne olmadığını ortaya koymak olacaktır. Hatırat bir roman veya bir kurgu değildir. Kurgusal olmayan bir tür olarak hatırat, hayal ürünü olmayan kişisel gerçek yaşamları resmeder. Kabaca söylemek gerekirse, hem roman hem de hatırat birer "taklit"tir. Yani, tıpkı sanatın doğayı taklit ettiği gibi onlar da hayatı taklit eder. Bununla birlikte, önemli bir kavramsal ayrım söz konusudur: hatırat okunduğunda gerçek insanların deneyimlerinin tekrar sunumu ve kurgusal bir kayıt olmadığı kendini gösterir (Couser, 2011:15).

Karaalioğlu (1983:51)'na göre Hatırat; anı, andaç, hatıra, akla gelen şey. Zihinde kalan; bir kimseye anılmak için verilen şey; yaşanmış olayları duyurmak için yazılan yazı türü. Hatıra, önemi dolayısıyla hatırda tutulan veya bir yere yazılan olgudur. Tarihe yarar diye önemli bir kimsenin gördüğü, yaptığı, düşündüğü şeyleri ve tanık olduğu olayları naklederek yazdığı eser de anı, anılar, hatırat adını alır. Edebiyatın ve kültür tarihinin zengin kaynaklarından biri sayılan hatıra, tarih için de önemli bir belgedir. Tanınmış bilim, sanat ve politika adamlarının kaleme aldıkları anılar, hayatlarını, devirlerini, çalışma ve araştırmalarını aydınlatması bakımından çok önemlidir.

Karataş (2011:237)'a göre hatırat: hatıra, anı. Çeşitli alanlarda ün yapmış, şöhret olmuş kişilerin, bilhassa başlarından geçenleri ya da dönemlerinde olup biten olaylarla ilgili bilgi ve gözlemlerini anlatan yazılara, eserlere verilen isim. Anı, ya günü gününe yazılan notlara dayanılarak, ya da sonradan hatırlanılarak yazılır.

Öztürk ve Otluoğlu (2005: 151)'nun tanımına göre, sosyal yaşam, siyaset, sanat, ekonomi, askerlik gibi alanlardan herhangi birinde/birkaçında önemli işler yapmış, büyük eserler bırakmış kişilerin anılarının anlatıldığı eserlere anı ya da hatıra denir. Bir kimsenin kendi anılarını anlattığı eserlere ise otobiyografi adı verilir. Hatırat ve otobiyografi türleri arasındaki farka dikkat çeken Zinsser (1998:15), doğumdan ün kazanılan ana kadar itaatkar bir çizgiyi takip eden otobiyografi türünün aksine hatıratın, yazarın çocukluk, ergenlik, savaş, seyahat, kamu hizmeti veya diğer özel durumlarına dayanan hayatının alışılmadık bir canlılığa sahip belli bir dönemine odaklanarak bunu mercek altına aldığını belirtir. Hatırat küçük çaplı iken, otobiyografi geniş kapsamlıdır;

otobiyografi edebiyat adına yazılırken, hatıratta edebiyat kaygısı yoktur; hatırat daha yüzeysel iken otobiyografi daha derindir; otobiyografi kurallara uygun iken, hatırat marjinaldir (Couser, 2011:18).

Tarihte kişilerin kendi anılarını yazmaları yenidir. Eskiçağ toplumlarında, özellikle Doğu toplumlarında, görülen yöneticilerin yaptıklarını anlattıkları anıtsal yazılı belgeler anı olmaktan çok kronik tipi yapıtlardır. Anı türünde kişi yaptıklarını kendi görüş açısından açıklar. Eskiden görülen kronik tipi belgelerde ise yaptım, ettim, yaptırdım gibi ifadelerde yapılanların açıklaması yapılmamaktadır. Bu bakımdan anıları son dönemin yapıtları olarak görmekteyiz (Çağlayan, 1981: 73).

2.9.1. Hatırat Türü Eserlerin Özellikleri

Son yıllarda yaşam öykülerini anlatan eserlerin popüler olması ve okunmasının sebebi "Başka insanların onların yaşadığı zamanı, sorunlarını ve bunlarla nasıl başa çıktıklarını bilmeye duyulan karşı konulmaz arzu"dur. Böylece, belki de okuyucular kendilerini ve kendi zamanlarını daha iyi anlayabilmektedir. "Eski insanlar kendi ebeveynleriyle ilgili ne hissediyorlardı?", "Eşlerini seviyorlar mıydı?", "Daha çok neleri arzu ediyorlardı?" (Bomer, 2005:2) Bu sorular hatırat okuyucularının merak ettikleri temel noktalardır.

Hatırat yazıları, içtenlik ve gerçeklik üzerine temellenir. Bunlardan yoksun olanlar okunurluk da yaşarlık da kazanamaz. İçtenlikten sapmamak, gerçeğe sıkı sıkıya bağlı kalmak güç bir iştir. Doğruluk, yüreklilik, açık sözlülük gibi birtakım erdemler gerektirir (Özdemir, 1972: 400). Bomer (2005)'e göre de sağlam hatıratları diğerlerinden ayırmada iki önemli unsur "dürüstlük" ve "yansıtma"dır. "Dürüstlük"ün buradaki anlamı yalan söylememenin ötesinde hatırat yazarı ne hissettiği konusunda da gerçekleri belirtmelidir. "Yansıtma" ise gerçeğe bağlı kalarak yaşanılan sıra dışı olayları veriliş biçimidir. Yansıtma özelliği olmayan hatıratlar sıkıcı ve yüzeysel olmaktan kurtulamaz.

Anı yazmanın nedenlerini aşağıdaki birkaç madde içinde özetlememiz mümkündür:

- Unutulma korkusundan kurtulmak,

- Kişinin kaybolup gitmesine gönlü razı olamayacağı bir gerçeği ortaya koymak istemesi,
- Yazma alışkanlığı içinde bulunmak,
- Birlikte yaşadığı kişilerden kimilerine karşı duyduğu hayranlığı belirtmek,
- Tarih ve kamuoyu karşısında hesaplaşmak, pişmanlık duygularını anlatarak rahatlamak, bir çeşit günah çıkarmak,
- Gelecek kuşaklara bir ders vermek,
- Siyasal hasımlarını kötülemek ya da kendini savunmak vb.

Hangi nedenle olursa olsun anılarını yazmanın insana dürüstlükten ayrılmama, içtenlikten uzaklaşmama gibi önemli sorumluluklar yüklediği apaçıktır. O halde anının en önemli ki niteliği kendiliğinden ortaya çıkıyor. Kişisellik niteliğini koruyarak: "Gerçeğe uygunluk" ve "İçtenlik" (Olgun, 1972: 405).

Çukurova (1999:321) hatıratların yazılma amacını, "Bireyin bilinçaltında var olan ölümsüzlük arzusu, unutulmama isteği, yaşam deneyimlerinin sosyal platforma taşınması ve gelecek kuşaklara taşınmasıyla yaşama geçer" şeklinde açıklamıştır. Bazı kaynaklarda hatıra yazarının kimi zaman yazdıklarıyla şöhret olmak ve para kazanmak amacı da güdebildiğini savunmuştur. Bunu kabul etmeyen Ali Çolak, hatıraların başka bir kaygıyla yazıldığını belirtir ve yazarın hatırasını kaleme almaktaki sırrını şu cümleyle anlatır:

> "Benim hayranlıkla ve gıpta ederek okuduğum o güzelim hatıralar, o ballandıra ballandıra anlatılan dostluklar, edebiyat, şiir muhabbetleri, renkli ve asude hayat manzaraları şöhret yahut para için, tecrübeleri aktarmak için yazılmış öyle mi? Hayır. Hayır… Hatırat yazmada bizim bilmediğimiz bir sır, harikulade bir lezzet olmalı… Hayalen o günlere gitmenin ve onları tekrar yaşamanın dayanılmaz hazzı olmalı yazarın parmaklarını daktiloya götüren (akt. Karataş, 2011: 238)."

Günlüklerle Hatıratlar arasında farklılıklar vardır. Günlük ayrıntılı bir şekilde yaşandığı anda yazılan türdür. Hatıratlar ise yaşanılan olayın üstünden bir zaman dilimi geçtikten sonra yazarın hatırladığı kadarıyla ve ayrıntılara çok girmeden genel olarak anlatımına dayanan yazın türüdür. Yalnız prensip olarak hatıratın yayımlanmak amacıyla kaleme alınmasına karşılık günlük genellikle kişinin tamamen şahsi hatta

mahrem hayatını, düşünce ve duygularını, çevresindeki insanlar hakkında samimi kanaat ve intibalarını aksettirdiği için daha tabiidir. Bu özellikleriyle hatırat daha düzenli, belli konular etrafında sınırlı ve üslup bakımından itinalı olduğu halde günlüklerde konular dağınık, ifadeler daha hürdür (Okay, 1997:448).

Tarihsel anlatı ve hatırat türü arasında da farklılıklar vardır. Geleneksel tarih yazımında anlatı olarak geçen bu tarz, daha çok tarihsel öğelerin (olay, kişiler, zaman vs.) bir hikaye formunda inşa edilmesidir. Bu anlayışa rivayetçi, hikayeci ve nakilci tarz da denmektedir. Bu anlayışı masaldan ayıran en önemli nokta, gerçekçi bir zaman ve mekan bildirmesidir. Narratif tarih anlayışı, tarihsel olayı, felsefi veya diğer bir bakımdan tetkik ve sistemleştirmekle uğraşmayan, olaylar arasındaki sebep-sonuç ilişkileri üzerinde yorumlar yapmayan, olayları muhakemesiz olarak nakletmekle yetinen tarzdır. Bu yaklaşım tarih oluşturmak için bilinen en eski anlayıştır (Safran ve Şimşek, 2011: 317-318). Anlatıların aksine hatıratlarda yazar, tarihsel bilgiyi nakletmenin yanında olayları derinlemesine analiz eder ve sebep-sonuç ilişkisi kurmaya çalışır, yorumlara sıkça rastlanır.

2.9.2. Hatırat Türünün Tarihçesi

İlk hatırat eseri konusunda birçok farklı fikir vardır. İlk hatıratları Roma imparatoru Sezar'a "Bellum Gallicum" (Galya Savaşları M.Ö. 51) adlı eserine mal eden de vardır, Eski Yunan edebiyatında Ksenophon'un "Anabasis" (M.Ö. 427-355) adlı eseri hatırat türünün ilk örneği olarak kabul eden kaynaklar da vardır.

Çoğu araştırmacı, Ksenophon'u bir tarihçiden çok bir anıcı sayar. Sezar'ın yazdığı Galya Savaşı adlı kitabında ise, yazar üne kavuşmak duygusuyla savunmasız ulusları kırıp geçirmekle suçlayanlara karşı kendini aklamaya çalışır. Romalıların imparatorluk çağında da bir sürü anı kitabı yazılmıştır ama bunlar günümüze dek gelmemiştir. Şu var ki, Tacitus, Suetone ve daha başka tarihçiler bunlardan çokça yararlanmışlardır (Birsel, 1972: 381-382).

Anı türünün Avrupa'da gelişip yaygınlaşması 17. yüzyılda gerçekleşir. Siyasetçi, sanatçı ve iş adamları anılarını yazmaya başlarlar. 18. yüzyılda ise "Hatırat" terimi, oldukça farklı bir anlam taşıyordu: Siyasi hayatın içinde bulunmuş biri tarafından kaleme alınan ve ancak yazarın ölümünden sonra –bazen uzun bir zaman

sonra- yayınlanması planlanan kişisel bir kronik anlamına gelirdi; işlevi, zamanında herkese açıklanması basiretsizlik sayılabilecek, hatta tehlikeli olabilecek olguları ve görüşleri kaydetmekti. Bundan ötürü de hatırat okumak, genellikle yavan ve baştan savma yazılmış siyasi otobiyografileri okumaktan çok daha zevklidir. Bu türün ustası olan Saint-Simon Dükü'nün en büyük arzusu, XIV. Louis ile XV. Louis döneminin Versailles'ı üzerine "bir azınlık ya da muhalefet raporu" şeklinde çok doğru nitelenmiş bir belge bırakmaktı. Onun, müthiş bir düzyazı üslubuyla yazılmış olan *Memoires*'ı (Hatırat), 1691 ile 1723 arasındaki dönemi anlatır. İngilizce yazanlar arasında en yakın rakibi ise II. George'un karısı Kraliçe Caroline'ın gözdesi olan Lord Harvey'di. Harvey, 1727 ile 1737 arasındaki saray entrikalarını acımasızca resmetmiştir (Tosh, 1997).

20. yüzyılda yayımlanan anılar içinde Gandhi'nin *Hakikat Yolundaki Tecrübelerinin Öyküsü* adlı kitabı en önde anılması gereken eserlerdendir. Doğu yazarlarının anılarından biri de Hintli ozan Rabindranath Tagore'nun (1861-1941) anılarıdır. Tagore'un 1912 yılında Avrupa'ya ve Amerika'ya gitmeden önce yazdığı bu anılar yazarın iç yaşamını ve yapıtlarının nasıl yazıldığını ortaya koyar. Hintlilerden söz açmışken Hint özgürlüğü önderlerinden Pandit Nehru'nun da *Hayatım ve Hapislerim* adında bir anı kitabı vardır. XX. Yüzyılda Batıda yazılan siyasal anılara gelince, bunlardan biri Rus Prensi Piyer Aleksiyeviç Kropotkin'in (1842-1921) *Yaşantım Boyunca, Anılar* adlı kitabı, ötekisi de Troçki'nin (1847-1940) *Hayatım* adındaki öz yaşamöyküsüdür. Fransız Cumhurbaşkanı Raymond Poincare (1860-1934), Fransız Maliye Bakanlarından Joseph Caillaux (1863-1944) ve 1900-1909 yıllarında Alman Başbakanlığında bulunan Bernard Bülow'un (1849-1929) anıları da ilginç kitaplardandır. İkinci Dünya Savaşı üzerine yazılan anılar ise daha çoktur. De Gaulle, Churchill, Kruşçev ve Eisenhover'ın anıları önemli eserlerdir (Birsel,1972: 391).

Batıda anı türünün gelişiminden bahsederken A. Davenport'un (1945) anının yaygınlığı üzerine söylediği şu cümle üzerinde düşünmek yararlı olacaktır: "İngiltere'de belirli bir yaşa gelip de anı yazmayan kişi yoktur." (Olgun, 1972: 406). Batı'da Hatırat türü eserler bu denli çokken, bu türün bizde yaygınlaşması Tanzimat Dönemi ve sonrasında olmuştur. 20. yüzyılın ilk yarısında Servet-i Fünuncularla birlikte hız kazanmış, cumhuriyet nesli edebiyatçıları tarafından yazılan günlük, hatıra-roman, otobiyografi çeşitleriyle zenginleşmiştir.

Bazı kaynaklar, Türk tarihinde, 8. yüzyıla ait olan Göktürk Kitabeleri'ni ilk hatırat türü eser olarak göstermektedir. Türk ulusunun döneme ait ekonomik, sosyal ve kültürel hayatlarıyla ilgili bilgiler barındıran bu eser, sonraki dönemlerde de gidilecek yolu belirlemesi bakımından oldukça önemlidir:

> "Türk milletinin adı sanı yok olmasın diye babam hakanı, annem hatunu yükseltmiş (olan) Tanrı onlara ülke veren Tanrı (kendilerini) Türk milletinin adı sanı yok olmasın diye beni o Tanrı hakan olarak (tahta) oturttu. Muhteşem bir kavmin üzerine hakan olmadım. İçte aştı, dışta elbisesiz korkak ve zavallı bir kavmin üstüne hükümdar oldum. Küçük kardeşim Kültegin (ve iki şad) ile sözleştik. Babamızın ve amcamızın kazandığı milletin adı sanı yok olmasın diye Türk milleti için gece uyumadım. Gündüz oturmadım. Küçük kardeşim Kültegin ili iki Şad ile ölesiye kadar çalıştım. Bu kadar cehtedip müttehit millet ateş, su (yani vahdetsiz) kılmadım. Ben kendim hakan olduğumda etraftaki yerlere varmış olan kavim ölü ve bitik bir halde yayan ve çıplak olarak geri geldi. Kavmi yükselteyim diye yukarı(şimalde) Oğuz kavmine karşı, ileri (şarkta) Kıtan, Tatabı kavimlerine karşı, beri (cenupta) Çinlilere karşı büyük ordu (ile) on iki (defa) sefer ettim, muharebe ettim. Ondan sonra Tanrı buyurduğu (ve) talim olduğu için kısmetim olduğu için ölecek olan milleti diriltip doğrulttum, çıplak kavmi elbiseli, fakir kavmi zengin kıldım, az kavmi çık kıldım. Gayrı (başka) ülkelerden, gayrı(başka) ülkelerden daha iyi kıldım. Dört taraftaki kavmi hep muti kıldım. Düşmansız kıldım. (Bunlar) hep bana itaat etti. İşini, gücünü veren bunca türeyi kazanıp küçük kardeşim Kültegin vadesi gelince vefat etti. Babam hakan öldüğü vakit küçük kardeşim Kültegin yedi yaşında kalmıştı. Umaya benzeyen annem hatunun taliine küçük kardeşim Kültegin er adını aldı. On altı yaşında amcam hakanın ülkesini, türesini böylece kazandı (Orkun, 1986:41-44)."

Babur İmparatorluğu'nun kurucusu Babur Şah (1483-1530) tarafından kaleme alınan Baburnâme (Vekayi), bir seyahatname ve otobiyografi özellikleri gösterse de, aynı zamanda Hatırat türünün özelliklerini taşıyan orijinal bir eserdir. Babur'ün "hatırat"ını, başka pek çok hatırattan ayırt eden ve ona çok büyük bir değer veren özellik onun saltık içtenliğidir. Babur kendisine karşı kullanılabilecek hiçbir şeyi gizlememiş ve övünebilmek için hiçbir şey uydurmamıştır ki bunu bütün tarih eleştirmenleri kabul eder. Babur'un hatıratıyla aynı olayları yazan ve o devri yaşamış tarihçilerin yazıları karşılaştırılırsa, Babur'un yaptıklarını iyi göstermek, bir kötülüğü gizlemek veya bir başarısını şişirmek için yazılarında olayları değiştirmediği görülür. Babur, bize çağların ötesinden şöyle seslenir:

> "Bunları yazmaktaki amacım şikâyet değil, gerçekleri söylemektir; bu söylenenlerdeki amaç kendimi tarif değil, gerçekleşmiş olanları beyan etmektir. Burada böylece her sözün doğrusunu ve her işin olduğu gibi yazılması gerekli sayıldığı için şüphesiz ki, baba ve büyük kardeşten iyi ve kötü ne duyulup görülmüşse onları söyledim, akraba ve yabancıdan da ne kusur veya meziyet görülmüşse onları yazdım. Okuyan mazur görsün, işitenler de kınamasın (Baburnâme, 2006:10-11)."

Seyyid Murâdî Reis tarafından yazılan Barbaros Hayreddin Paşa'ının hatıraları, bazı kaynaklarda hatırat türünün özelliğini tam anlamıyla karşılayan ilk eser olarak kabul görmektedir. Macuncuzade Mustafa'nın Malta anılarını yazdığı "Sergüzeşt-i Esiri-i Malta" eseri, Robert Anhegger'in yayınladığı "Sergüzeşt-i Zaifi" adlı eseri, "Kuzey Irak'ta Osmanlı Hakimiyetinin Kuruluşu ve Me'mun Bey'in Hatıraları" da ilk örnekler arasındadır.

17. yüzyılda bu türün ilk hatırlanması gereken örneği Temaşvarlı Osman Ağa'nın 2. Viyana kuşatmasında (1683) nasıl esir düştüğünü ve senelerce Viyana'da kaldıktan sonra nasıl kurtulduğunu anlatan hatıralarıdır. Bir başka örnek ise Şeyhülislâm Feyzullah Efendi'nin Arapça Kaleme Aldığı Hatıraları olmuştur. Osmanlı merkez teşkilatında günlük olayların, tevcihlerin ve savaşların görevliler tarafından kaydedildiği şehname, vakayiname, rüzname, rüznamçe adları verilen defterler bir çeşit resmi günlük mahiyetindedir. Bunlar arasında III. Selim'in sır katibi Ahmed Efendi tarafından tutulan *Rüzname*, 1791-1802 yıllarını içine alan siyasi olaylarla beraber padişahın günlük hayatını, saray ve çevresini, yenileşmekte olan İstanbul'daki yaşayışı yansıtması bakımından önemlidir (Okay, 1997:448). 18. yüzyıla ait pek fazla tanınmayan, ama hayli dikkate değer, *Talâti* mahlaslı bir Osmanlı askeri, Ruslarla yapılan harplerde Karadeniz seferine katılmış ve hatıralarını yazmıştır. "*1736-1737 Seferine İştirak Eden Bir Türk Denizcisinin Hatıraları*" adıyla 1935'te yayınlanmıştır. 19. yüzyılda dikkati çeken ilk hatırat Keçecizade İzzet Molla'nın (1785-1829) *Mihnet-Keşan* isimli manzum eseridir. Bunun yanı sıra Bozoklu Akif Paşa'nın *Tabsıra* adlı eserinden bahsedilebilir. 1870'den sonra bu türe dair eserler çoğalmaya başlamıştır. İlk akla gelenler ise Muallim Naci'nin imzasını taşıyan *Ömer'in Çocukluğu, Medrese Hatıraları, Sünbüle* gibi eserlerdir (Birinci, 1998).

Türk edebiyatında hatıratın bir tür olarak kabul edilmesi Tanzimat dönemiyle baslar. Tanzimat yazarları gerek türü tanımlamaya çalışarak gerek eserleriyle bunun için

zemin hazırlamıştır. Tanzimat yazarı için hatırat, "hususi fikirler"i, "hususi keyfiyet"i, "fünûn ve edebiyata müteallik layiha"yı, "sergüzest ve ahvâl-i hususiye"yi, "defter-i âmâl"i, "sergüzestnâme"yi, "zamanın hâlleri"ni, "bir nevi çocukluk"u, "tesadüf-i halât-ı fevkalâde"yi, "muhâsebe-i nefs"i, "nâme-i âmâl" i, "mülâkat" ı, "tercüme-i hâl"i, "özel hayat"ı, "tarihi vakaları yazma usulü"nü, "müsâhedât ve hatırat"ı ifade etmektedir. Bu ifadelerden de anlaşıldığı üzere, Tanzimat yazarı türü tanımlarken tarih, otobiyografi, biyografi, günlük, mektup gibi diğer komsu türlerin alanına girmiş olur (Öztürk, 2011).

Hatırat türüne ait eserlerin, 19. yüzyıldan itibaren yaygınlaşmaya başladığı görülür. Hatırat kavramının lügatlere girişi, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren olmuştur. 19. yüzyılın son yirmi beş yılı ile I. Cihan Harbinin bitim tarihi olan 1918'e dek Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilmesi, V. Murat'ın padişah olması ve tahttan indirilmesi, Sultan II. Abdülhamit'in padişah olması, ilk anayasanın kabulü ve Meşrutiyetin ilanı, 1876-1877 Türk-Rus Savaşı, bu savaşın meydana getirdiği büyük üzüntüler, sarsıntılar ve kayıplar, Rümeli-i Şarki ve Mısır problemleri, II. Abdülhamit'in dönemi baskıcı yönetimi gibi olayların içinde görev almış, sorumluluk yüklemiş kişiler olayların sonuçları karşısında daha sonra yayınladıkları hatıratlarıyla bir çeşit savunma geçmişlerdir. Bu tür hatıratlardan Serdar-ı Ekrem Abdülkerim Nadir Paşa'nın Müdafaanamesi, Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın Sergüzeşt-i Hayatımın Cild-i Sanisi (1294 Anadolu'da Rus Muharebesi), Erzurumlu Arif Bey'in Başımıza Gelenler, Süleyman Paşa'nın Hiss-i İnkılap yahut Sultan Aziz'in hal'i ile Sultan Murad'ı Hamis'in Culüsu vb. hatıratlar söz konusu edilebilir (Olgun, 1972:419-420). II. Meşrutiyetten itibaren yaygın olarak yazılmaya başlamış olan hatıratlar, yazarları tarafından farklı amaçlar güdülerek yazılmıştır. Bazı hatırat yazarları, kendi icraatlarını anlatırken, bazıları da hesap verme gibi amaçlar gütmüşlerdir. II. Meşrutiyet yaklaşık otuz yıllık, istibdat yönetimi şeklinde adlandırılan dönemin sonunda, bu döneme şahit olan kişiler, biten dönemle ilgili kişisel hatıralarında genellikle bir hesaplaşma yapmışlardır. Bu eserler arasında Sait Paşa'nın Hatıratı, Sadr-ı Esbak Kamil Paşa'nın Hatıratı, M. Memduh Paşa'nın Feveran-ı Ezman'ı, Seyhülislam Cemalettin Efendi'nin Hatırat-ı Siyasi'si, Rıza Paşa'nın Hulasa-ı Hatırat'ı, Hasan Rami Paşa'nın Hatırat'ı, Tahsin Paşa'nın Abdülhamit ve Yıldız Hatıraları vardır.

Cumhuriyet dönemiyle birlikte yazılan hatıratlar genel olarak gazetelerde kalmıştır. 1930 yılların gazeteleri incelendiğinde irili ufaklı birçok hatıratla

karşılaşılacaktır. Hatıratların yazımındaki en büyük artış tek parti döneminin sonu ve çok partili dönemin başlangıcına rastlar. Çok partili dönemle birlikte yayınlanan dergi, gazete ve kitaplardaki artışla birlikte hatıratlarda artış yaşanmıştır. Bu hatıratlarda genel olarak Osmanlı'dan Cumhuriyete geçiş anlatılmıştır.

2.9.3. Hatıratların Tarihsel Değeri ve Milli Mücadele Hatıratları

Tarih ve hatırat geniş anlamda birbirilerini karşılar. Aslında ikisi de kurgusal olmayan aşırıları sınırlayan çerçevelere sahiptir. Onları birbirinden ayıran ve aynı zamanda birbirine bağlayan hafızasının geniş oyun alanıdır. İki form da anlatı ve hikâye söyleme sanatları içermesine rağmen hatıratı kişisel tarih oluşturur, tarihi ise bir çeşit genel hatıratı sunar. Tarih belgesel kayıtların otoritesini yansıtır. Hatıralar ise bireysel sesin güçlü iddialarını öne sürer. Tarih büyük resmi çizerken hatıra özel bir portre ortaya koyar (Hampl ve May, 2008).

Hatıratlar, tarihi olayların yakın şahidi durumundaki kişilerin yaşadıkları ve müşahedelerine dayanarak yazdıkları eserlerdir. Otobiyografilere çok benzeyen ve zaman zaman da onlarla karıştırılan bu eserler, dış olaylara verdikleri önem bakımından otobiyografilerden ayrılır. Hatırat yazarları, çoğunlukla çeşitli tarihi olaylarda rol oynamış ya da bu olayların yakın gözlemcileri olmuş kişiler olup, başlıca amaçları anlattıkları olayları tanımlayıp, yayınlayarak okuyucuya aktarmaktır. Yakın dönemde bir bakıma tarih yazımının yerine geçen siyasi hatıralar çoğalmış, ülkelerin siyasal tarihinde çeşitli roller üstlenmiş kişilerin yazdığı kitaplar, siyasi ve tarihi hatıra edebiyatını zenginleştirmiştir (Özçelik, 2001:106). Ama ne amaçla yazılmış olursa olsun hatıratların merkezinde bir özne vardır. Bu doğrultudan bakıldığında, kişi yaşanan olayları kendi gözüyle anlatmaktadır. Diğer taraftan hatırat eserlerinin önemli bir kısmı, başka bir tarihsel kaynakta bulamayacağımız belgelere dayanarak "tarihçi" gibi yazılmış eserlerdir. Bunlar kişinin yalnızca sübjektif olarak kendi gözlemlerini aktardığı eserler değildir, bunun yanı sıra anlatılanlar, başka diğer yazılı belgelerle desteklenir. İçeriği itibariyle geçmiş zamanı başkasının gözünden görmemizi sağladığı için tarihi hatıratlar, heyecan verici metinlerdir.

Hatıratları birincil tarihi kaynaklardan yayınlanmış olanlar kategorisine koyan Brundage (2008:22), yazarın lehine yorumlar içerse ve hatta sadece kendisine hizmet

etse bile bu türün bir kaynak materyal olarak hiçbir şekilde değersiz olmadığını belirtmektedir. Tüm diğer niteliklerinin yanı sıra hatıratlar önde gelen şahsiyetlerin kişilikleriyle ilgili çok değerli bilgiler sunmaktadır.

Hatıratların tarihsel değeri hususunda, 20. yüzyıl tarihçiliğine damgasını vuran Annales hareketine de başvurulabilir. Hareketin öncülerinden Leopold Von Ranke e çağdaşları, geliştirilen tarih paradigmasının siyasete odaklanan anlayışının yerine, insan faaliyetlerinin tamamına yönelen tarih çalışmalarına odaklanması gerektiğini savunmuşlardır. Ayrıca, 19. yüzyıl tarihçiliğinin geçmişteki benzersiz, tekil olaylara yoğunlaşmasını öğütlemesinin, Annales'le birlikte yerini sorun-odaklı analitik tarih çalışmalarına bırakması gerekliliği vurgulanmıştır. Sözü edilen ilk ilkenin mümkün kılınabilmesi için de Sosyal Bilimlerin diğer disiplinleriyle işbirliği yapması üzerinde durulmuştur (Sönmez, 2011:385). Tarihsel bir kaynak olarak Hatıratlar, Annales hareketinin üzerinde durduğu insan faaliyetlerine ve sorun odaklı, ayrıca disiplinler-arası çalışma için uygun eserlerdir.

Orta duyu kuramı da denebilen, çoğu insanın konu üzerine ilk düşündüklerinde inandıkları ya da inandıklarını sandıkları kurama göre, tarihteki en önemli şeyler anı ve yetkedir. Bir olay ya da şeylerin bir durumu tarihsel olarak bilinecekse, her şeyden önce, insanın onunla tanışık olması, sonra onu anımsaması, ardından anımsadıklarını anlaşılır terimlerle başkasına anlatması ve son olarak o başkasının ifadeyi doğru olarak kabul etmesi gerekir. Öyleyse tarih, bir başkası bir şeyi anımsadığını söylediği zaman ona inanmaktır. İnanan tarihçidir; inanılan kişiye de onun yetkesi denir. Bu öğreti, tarihsel hakikat tarihçinin yaklaşabildiği bir hakikat ise, sırf yetkelerin hazır olarak var olduğu için yaklaşabildiğini ön görür. Yetke boşboğaz, daldan dala atlayan, dedikoducu, rezalet tüccarı biri olabilir; olguları önemsememiş, unutmuş ya da atlamış olabilir; ama tarihçi bu kusurlar karşısında çaresizdir. Kurama göre, tarihçi için, yetkelerinin kendisine anlattığı şey hakikatten başka bir şey değildir (Collingwood, 1991).

Hatıratlar tarihe kaynak olabilecek çok önemli bilgileri kapsayabilirler. Bunları değerlendirirken de, hatıratı yazan kişinin kimliğine, tarihi yaratabilecek bilgi verip vermediğine çok dikkat etmek lazımdır. Bu da kişiyi, geçmişini ve geleceği ile iyi tanımaya ve hatıratı yazan veya nakledenin güvenilirliğine bağlıdır. Değerlendirme olumlu olduğu takdirde hatırat kaynak olarak kullanılabilir (Çakın, 1983:118). Hobsbawn (1999:315)'a göre anılar ya doğru oldukları izlenimi verirler, ya da öyle

görünmezler. Kuşkusuz bu verileri bazı doğrulanabilir bağımsız kaynaklarla karşılaştırıp kontrol edebilir ve böyle bir kaynak tarafından doğrulanıyorsa onaylayabiliriz. Fakat bu yolla asıl meseleye; ortada böyle bir karşılaştırma yapmayı sağlayacak hiçbir şey olmadığı zaman neye inanabileceğimizi bilme konusuna daha fazla yaklaşamayacağımız da açıktır.

Edebiyat ve siyaset adamlarının anıları tarihin belirli devirlerine ışık tutarlar. Belli çağların tarihlerinde büyük rol oynamış kimseler kaleme aldıkları anılarla, bu anılar her ne kadar sübjektif olsalar da, o çağların anlaşılmasına yardım ederler (Kaynardağ, 1959: 318). Anı yazarları yaşanmakta olanı değil; yaşanmış olanı yansıtır. Bu durum ona ayrı bir işlerlik kazandırmıştır. Eleştiriden yaşam öyküsüne, romandan şiire değin diğer yazınsal türlerin çoğuna kaynaklık ederler. Bu özellikleriyle belge değeri taşır, tarihin karanlıklarında kalan bazı ilginç olayların da gün ışığına çıkmasına yardım ederler. André Gide, "Hatıra yazmak, ölümün elinden bir şey kurtarmaktır." diyerek bu türün önemine dikkat çeker (Karataş, 2011:237).

Hatırat yazanlar içinde önemli olayları yaşayanlar, önderler ve bunların yanında bulunanlar hep tarihi aydınlatmak için yazdıklarını söylemektedirler. Bunun altında, hatırat türünün tarihi aydınlatması gerekir, diye zorunlu bir görevi olduğu yargısı yatmaktadır.

> "Medeni camialarda her hadiseyi müteakip alakadarlar derhal hatıralarını milletlerinin, cihanın ve tarihin huzuruna arz etmeyi en kutsal bir vazife bilirler. Bir zamanlar milletimizin mukadderatını kayduşartsız tasarruf eden Enver ve Talat paşalar gibi zatlar, amil oldukları müthiş hadiselerin bilançosunu millete vermeden, ufak bir iz bile bırakmadan göçüp gitmişlerdir."

Diyerek anılarına başlayan Kazım Karabekir'in bu anlayışını birçok hatırat yazarında görebiliriz. Oysa edebiyatın diğer türlerinden böylesi vazifeler ve yükümlülükler beklenmemektedir. Hatırat türünden bu beklentinin asıl nedeni yazarın tanıklığıdır (Yüksel, 1994:45).

Birinci (1998)'ye göre bu türden metinler son bir asırlık tarihe dair yapılacak araştırmalarda; arşiv, süreli yayınlar ve kitapların yanı sıra dördüncü kaynak grubunu teşkil eder. Esasen bir tarih araştırmasında bu dört grubun hepside asgari bir ölçüde değerlendirilmek zorundadır. Çünkü hatırat türünden metinler ilk üç grup kaynağın

vazgeçilmez tamamlayıcısıdır. Her şeyden önce bu gibi metinlerde bizatihi beşerî gerçeklerle ve diğerlerinde olmayan bilgilerle karşılaşılır. Hele siyasi tarih veya zihniyet tarihi çalışmaları bahis mevzuu olduğunda bunlar büsbütün vazgeçilmez ve birinci sırada kaynaklar olarak karşımıza çıkarlar. Resmi vesikalardaki kuruluk ve yeknesaklık bu türden kaynaklarla telafi edilir. Yaşanan hayatın tespitinde çok kıymetli kaynaktırlar.

> "…anılar, bize ne söylerler? Hiçbir belge bize o belgeyi yazanın kendisinin ne düşündüğünden –neyin olmuş olduğunu düşündüğünden yahut belki yalnızca başkalarının onun neyi düşündüğünü sanmalarını istediğinden ya da hatta kendisinin ne düşündüğünü sandığından fazla bir şey söylemez..." (Carr, 1993:22)

Tosh (1997:62-63)'a göre tarihe bizzat tanıklık etmiş kişilerin aktardığı bilgilerin doğruluğu, güvenirliği ve kullanılabilirliği konusuna dikkat çekerken, bu metinlerin özel bir dikkatle incelenmesi gerektiğini belirtmiştir:

> "Bir kaynağın güvenilirliğini en çok etkileyen, yazarın niyetleri ve önyargılarıdır. Gelecek kuşaklar için yazılmış anlatılar özellikle zan altındadır, bunlarda döneme ilişkin genel bir izlenim yaratma eğilimi bulunur. Kaynak her ne kadar anında ve yetkili bir ağızdan yazılmış olsa da, gerçeği her türlü ciladan arındırarak sunma arzusuyla yazılan çok az metin vardır. Görülmüş, duyulmuş veya söylenmiş bir şey hakkında dosdoğru bir bildirim gibi gözüken bir belge pekala taraflı olabilir; ister derinlere kök salmış ön yargıların ifadesi olarak bilinçsizce olsun, ister okuru memnun etme veya etkileme yönünde maksatlı bir kaygıyla olsun. Diğer taraftan taraflılığı bir kez saptadıktan sonra, söz konusu belgeyi hemen çöp sepetine yollamamak gerekir. Büyük ihtimalle bu taraflılığın kendisi de tarihsel açıdan önem taşımaktadır."

Hatıratlar ifade ve üslup bakımından farklılık gösterir. Genellikle askeri şahısların yazdıkları belgeler dayanan, hatta birliklerin harekat şemalarını ihtiva eden harp hatıraları yalın ve objektif bir ifadeyle kaleme alınmıştır (Okay, 1997:445). Atatürk yakınlarını devamlı olarak harp tarihi eserleri vermeye teşvik etmiştir. İstiklal Savaşı'nın büyük şahsiyeti Mareşal Fevzi Çakmak'ın harp tarihi konusunda verdiği konferanslar, sonradan kitap haline getirilmiştir. Fevzi Çakmak'ın Birinci Dünya Harbinde Kafkas Cephesi, harekâtını en iyi açıklayan tarafsız güzel bir eser niteliğindedir. Yine Kazım Karabekir Paşa'nın 1933 yılında yazdığı, "İstiklal Harbimizin Esasları" adlı eseri yakın tarihimize ışık tutmaktadır. İstiklal Savaşı'nda tümen komutanlığı yapan ve daha sonra korgeneralliğe kadar yükselen Fahri Belen'in 1973'te yayınlanan Türk Kurtuluş Savaşı adlı eseri öne çıkmaktadır. Büyük Taarruz'da

düşman cephesini yaran ve İzmir'e ilk giren birlik komutanı olan Fahrettin Altay'ın 10 Yıl Savaş ve Sonrası 1912-1922 adlı hatırat türündeki eseri okunmaya değer bir diğer çalışmadır. Savaş sırasında alay ve tugay komutanlıkları yapan bir diğer milli mücadele kahramanı Rahmi Apak'ın İstiklal Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu (1949) ve Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları (1957) adlı eserleri döneme ait önemli eserlerdir. Milli mücadelenin komutanlarından İzzettin Çalışlar'ın beş ciltten oluşan İstiklal Harbi Hatıratı da bu eserler arasında sayılabilir (Turan, 1983). Başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere İsmet İnönü, Ali Fuat Cebesoy, Asım Gündüz, Kazım Özalp, Salih Bozok vb. gibi isimlerin yanı sıra savaşa bizzat kazılmış veya tanıklık etmiş pek çok isim bu dönemle ilgili hatıralarını kaleme almıştır.

Türk İstiklal Savaşı'na hâkim ruhun öğrencilerce hissedilmesini ve onların geçmişteki insanlarla empatik ilişki kurabilmelerini sağlamalıdır. Bunlar, olayların değil de onları yaratan insanın merkezde olduğu eserler olmalıdır. Örneğin, Halide Edip Adıvar'ın *Türk'ün Ateşle İmtihanı* adlı eseri, gençlerin dönemin ruhunu anlamalarını sağlayacak bir anahtar konumunda olduğu için kullanılmalıdır. Bunlara Türk İstiklal Harbi'yle ilgili yazılmış diğer romanları da ekleyebiliriz. Kullanılacak kitap, İstiklal Savaşı yıllarındaki Anadolu insanının coşku ve heyecanını, geleceğe umudunu aktarabilmelidir. Unutulmamalıdır ki olayların bilgisi unutulabilir, ama coşku ve heyecan nesilleri birbirine bağlayacaktır (Safran, 2006b: 119).

2.9.4. Hatırat ve Tarihsel Empati Becerisi

Tarihçilerin geçmişte yaşamış insanların çeşitli zamanlarda ve yerlerde kendi dünyalarını nasıl gördüklerini, ayrıca bu insanların yaptıkları eylem seçimlerinin nedenini anlaması gerekmektedir. Çocukların da tarihi öğrenirken anlayışları profesyonel bir tarihçiden daha az olsa da bunları öğrenmeye ihtiyaç duyabileceği sonucuna varmak yanlış olmaz (Lee & Ashby, 2001:20). Barton & Levstik (2004:208)'in tanımına göre empati, tarihte yaşamış insanların yaptıkları eylemleri onların açılarından bakarak bilgi, değer ve inançlarının doğasına odaklanarak onları anlama sürecidir. Gaddis (2002:124)'e göre tarih empati yapabilmenin yolu, diğer insanların fikirlerini içeri alarak (aklınızda buna izin vererek) onların inançlarına, rüyalarına, umutlarına ve korkularına kendinizi açmaktan geçer. Lee & Ashby (2001) tarihsel bir kavrayış olarak empatiyi, kanıtı esas alan zor bir düşünme sürecine

dayandırır. Empati, öğrencilerin bir miktar tarih bilgisine sahip olması ve bu bilgiyi olayları ve kurumları açıklamakta kullanma becerisine sahip olmasını gerektirir. Öğrenci karmaşık düşünceleri yansıtmalı, kendilerininkiyle çelişse bile tarihsel fikirler ve hedeflerin bakış açısına şekil verebilmelidir. Skolnick, Dulberg and Maestre (1999:4) "başkasının ayakkabısıyla yürüme" (bakış açısı kazanma) yeteneğinin tarihi ve tarihe dayanan mevcut sosyal gerilimleri öğrenmeleri için öğrencileri motive etmede esas olduğunu belirtmektedir.

Şekil 2. Tarihsel Empati'nin Bilişsel ve Duyuşsal Boyutları

Bilişsel (Düşünme)	Duyuşsal (Duygu)
➢ İçeriğe dayalı tarihsel bilgiyi yapılandırma ➢ Bugünün geçmişten farklı olduğunun bilincinde olma ➢ Geçmişe ait yorumlamaları bir kanıta bağlama	➢ Gerekli duyguları tanımak için hayal gücünü kullanma ➢ Diğer bakış açılarını göz önünde bulundurma ve dinleme ➢ Diğer insanlara karşı hoşgörülü, duyarlı ve sevecen olma

Burada çizilen ana hat tarihsel empatinin anlaşılmasını kolaylaştırabilir ve tanımlarla dolu geniş literatürden ötürü öğretmenlere biraz yardımcı olabilir (Brooks, 2009).

Yeager, Foster ve Maley (1998) yaptıkları çalışmada bir ders kitabı veya çeşitli birincil ve ikincil kaynaklar kullanarak öğrencilerin tarihsel empati becerilerinin gelişip gelişmediğini incelemiştir. Daha fazla kaynağa sahip olan öğrencilerin verileri daha eksiksiz sentezleyebildiklerini ve materyaldeki bir yazarın fikri yerine kendi değerlendirmelerini yarattıklarını bulmuşlardır. Bu durum başkasının bakış açısıyla bakabilme yeteneğinin bilişsel bir beceri olarak öğretilebilir ve uygulanabilir olduğunu göstermiştir.

Çocuklarda tarihsel empati anlayışının düzeylerine yönelik çalışma yapan Denis Shemilt, elde ettiği verilerden yararlanarak tarihsel empati becerisinin çeşitli düzeylerini ortaya koymuştur. Shemilt'in çalışmasından yararlanarak Peter Lee, Alaric Dickinson ve Rosalyn Ashby bu düzeyleri genişletmiş ve bugün tarihsel empati becerisinin

değerlendirilmesinde ağırlıklı olarak kullanılan beş düzey ortaya koymuştur (Karabağ, 2003:216-222).

Tarihsel Empati Düzeyleri

1. Düzey: "Aptal" Geçmiş: Bu düzeyde öğrenciler, geçmişteki insanları, şimdi kendilerinin düşündüğü ve davrandığı gibi düşünmedikleri ve davranmadıkları için aptal olarak değerlendirmektedirler. Tarihte geriye gidildikçe insan zekâsının da geriye gittiğini varsayarlar.

2. Düzey: Klişe Genellemeler: Öğrenciler bu düzeyde, insanların davranışlarının, duygularının, düşüncelerinin ve olayların sebeplerini, genel olarak bildikleri basmakalıp bilgilere dayanarak açıklamaya çalışırlar. İkinci düzey öğrencisinin vereceği cevaplar tarihsel bilgi olarak geçerlidir ancak olaya içeriden değil dışarıdan bakar, tarihsel empati kuramaz.

3. Düzey: Günlük Empati: Bu düzeyde öğrenciler, olayları genellemelerle açıklamazlar. Karakterin dilinden açıklarlar. Ancak kendisinin düşünce tarzı ile tarihi karakterin düşünce tarzını ayırt edemez. Başka bir deyişle, olayı o kişinin ağzından, ancak kendi düşünce ve duygularıyla yansıtırlar. Olaya günümüz değerleri ve bakış açısıyla bakarlar.

4. Düzey: Sınırlı Tarihsel Empati: Bu düzeyde, sınırlı da olsa tarihi empatiye ulaşılır. Geçmişteki insanları, geçmişin bakış açısıyla değerlendirirler. Ancak, sadece verilen çerçeve dâhilinde olayı ya da kişiyi anlar, anladıklarını daha geniş çerçeveye yerleştiremez ve ortaya konulabilecek diğer ihtimalleri öne süremez. Ancak gerçek tarihi empati kurulmaya başlanır. Tarihi kanıt, tarihi empati ve hayal gücünün dengeli bir şekilde kullanıldığı gözlemlenebilir. Ancak geniş bir perspektif sunulmaz.

5. Düzey: Bağlama Uygun Tarihsel Empati: Olayların ve kişilerin geniş kapsamlı olarak, verilen çerçevenin dışında düşünüldüğü ve anlaşılmaya çalışıldığı düzeydir. Bir tarihçi gibi düşünmeye başlarlar. Kanıtları kullanarak, olaylar ve kişilerle ilgili hipotezler ortaya atar, alternatif açıklamalar ileri sürerler. Kendi dünyası ve kişiliğinden çıkarak, dönemin anlayışı çerçevesinde o kişinin düşünce ve duygularını yansıtabilir.

Tarihsel olaylar cereyan ederken, tabii olarak oluşan materyaller, döneminde tutulan, orijinal ve birinci elden kaynaklardır. Olayın katılımcıları tarafından daha sonra tutulan kayıtlar da birinci elden kaynaklar arasına dâhil edilir. Katılımcı veya gözlemcinin bireysel bakış açısını yansıtan hatıralar, bu tür kaynakların en güzel örneğidir (Acun, 2011:121). Hatırat türü metinler, "tanıklık" söz konusu olduğu için, ayrıca metin "ben" diliyle yazıldığı için tarihsel empati kurmak için oldukça uygun kaynaklardır. Öğrencilerin hatıratlardan yararlanarak ve tarihsel düşünmenin önemli bir öğesi olan hayal gücünü (historical imagination) kullanarak geçmişe gitmesi, geçmişi kendi dilleriyle ifade etmelerinin sağlanması mümkündür.

2.10. Savaş Öğretimi

Nasıl öğretilmesi gerektiği tartışmaya başlamadan önce "Savaş" kavramının tanımlamak gerekir. Savaş (Harp), çok genişletilmiş bir düellodan başka bir şey değildir. Pek çok sayıda tek tek düelloculardan oluşan bir biriliği düşünmek yerine düello yapan iki kişiyi gözümüzün önüne getirecek olursak daha faydalı olacaktır. Bunlardan her biri fiziksel gücüyle diğerine kendi iradesini kabul ettirmeye çalışır: ilk amacı, düşmanı mağlup etmek ve böylece daha sonra herhangi bir mukavemette bulunmayacağı bir duruma sokmaktır. O halde savaş, düşmanı irademizi kabule zorlamak için bir kuvvet kullanma eylemidir (Clausewitz, 1991:19)

Savaş ve tarih uzun yıllar, özdeş iki kavram olarak algılanmıştır. İlk anda, askeri çarpışmaları çağrıştıran savaş sözcüğünün, bu anlamı dışında, siyasal, ekonomik, toplumsal, kültürel ve teknolojik boyutları da içerecek, bütün bunların bileşkesi olarak ortaya çıkan, evrensel bir olguyu niteleyen, çok yönlü bir kavram olduğu düşünüldüğünde, gelecekte de tarihi belirlemeye devam edeceğini söylemek güç olmasa gerek (Aslan, 1998:312).

20 Mayıs 1946 yılında Türkiye Cumhuriyeti, Hasan Ali Yücel'in Milli Eğitim Bakanlığı sırasında UNESCO tarafından hazırlanan sözleşmeyi imzaladı. UNESCO'nun sözleşmesinin ilk cümlesi olan "Savaşlar insanların dimağlarında başlar. Barışın savunma siperlerinin de insanların dimağlarında kurulması gerektiği" anlayışı, Atatürk'ün de "Yurtta Barış Dünyada Barış" ilkesi altında benimsendi. 12 Mayıs 1952'de Türkiye, Yunanistan ile 5 yıl sürecek ve kendi mevzuatlarının kabul ettiği

sınırlar dahilinde ders kitaplarının karşılıklı değiş tokuşunu içeren ve düşmanca ifadelerin çıkarılmasını öngören antlaşmayı imzaladı. Geçmiş ders kitapları ve yeni ders kitapları karşılaştırıldığında Türkiye'nin üzerine düşeni yaptığı görülmektedir. Bu doğrultuda "kesmek, kan içmek, insafsızca öldürmek, alçakça öldürmek, namussuz ve şerefsiz düşman, alçak düşman, Yunan palikaryaları, yunan sürüleri gibi" daha pek çok ifade ders kitaplarından çıkarılmıştır (Ata, 2005:84).

1945 yılında UNESCO'nun Şam'da düzenlediği Sosyal Bilimler Konferansı'na Türkiye'yi temsilen katılan Hilmi Ziya Ülken, 1956 yılında UNESCO ve tarih öğretimine ilişkin yayınladığı yazıda barışçı tarih öğretimine ilişkin görüşünü şu şekilde belirtmiştir:

> "Milli şeref ve gurur duygularının eğitim başka, düşmanlığı belli başlı milletlere çevirerek gerginlikleri artırmak başka şeydir. Her memleketin kendi vatandaşlarına şeref, gurur, nefis güveni duygularını aşılaması başlıca görevlerindendir… O halde hem şerefli, cesur, kendine güvenen insanlar yetiştirme hem de uluslar arası her türlü gerginliğin hatırasını silme nasıl mümkün olacaktır."

Hilmi Ziya Ülken'in de belirttiği gibi, UNESCO'nun önerilerine uygun olarak barışçı tarih öğretimi yapmak demek, Türk tarihindeki büyük başarıları görmezden gelerek milletlerin müdahale gücünü yok eden, ülkeler arası geçmiş gerginlikleri perde arkasına saklayarak, tarihi yalnızca dostluk ilişkilerinden ve başarılarından ibaret gibi gösteren, gerçeğe aykırı, hayali bir tarih öğretmek demek değildir (Safran ve Ata, 2006: 64-71). Tarih öğretiminin milli bir çizgide yürümesi tabiidir. Ama bu yol, tarihi gerçeği inkar veya değişik biçimlere tahrip yollarına asla saptırılmamalıdır. Gerçek olanca mahiyetiyle ortaya konmalı; milli tarih açısından değerlendirilmesi, işte bu gerçek üzerinden gelişmelidir. Vatan ve millet sevgisi insani duygular ve düşüncelerle paralel olarak gitmelidir (Safran, 2008:19).

Tunçay (1998)'a göre çağdaş dünya değerleri açısından, barışçı bir tarih anlayışını hedeflemek doğru olacaktır. 500 yıl önce İstanbul'u aldığımıza sevinmekten ve 300 yıl önce Viyana'yı alamadığımıza hayıflanmaktan vazgeçmeliyiz. Bu tarihsel gerçekler, hümanist bir toptan tarih yaklaşımıyla anlatılmalı, çocuklarımız ve gençlerimiz askeri zaferler kazanmaya değil, bilimlere katkıda bulunmaya ve sanatsal yaratıcılığa özendirilmelidir.

Peki, hep savaş kötü, barış ise iyi midir? Bu sorunun cevabı tartışmalı olmakla birlikte, alana ilişkin literatürde savaşın da bir öğretim nesnesi olarak düşünülebileceği ve ele alındığı bağlama göre de anlamının değişeceği dile getirilmektedir. Örneğin Türk İstiklal Savaşı, tarihimizde olumlu bir kavramdır. Bunun yanında tarihimizde karşımızdaki güçlerle savaşmayı sona erdirdiğimiz Mondros Mütarekesi ve Sevr Anlaşması ise olumsuz kavramlardır. Çünkü Mondros Ateşkesi ve Sevr Barışıyla Türk milletinin elinden alınan değerler ancak İstiklal Savaşı yapılarak geri alınabilmişti. Atatürk, savaşın bitiminde cephedeki acı manzarayı görerek, duygulanmış ve bu acı manzaradan Türk ülkesini işgale gelenlerin sorumlu olduğunu dile getirmiştir (Aktaş, 2010:336).

Savaşların Tarih öğretim programlarında yer almasıyla ilgili iki ayrı görüş vardır. Birincisi, savaşlarla ilgili tüm konuları programlardan çıkararak, sadece sosyal, ekonomik ve kültürel ilişki ve benzerliklere vurgu yaparak barışçı bir dünya tesis etmeyi savunan sosyal mühendislerin görüşleri. İkincisi ulusal kimliği ve tarih bilincini ulusal başarılar ve kazanılmış savaşlara vurgu ile sağlamayı düşünen konservatif kanadın görüşüdür (Ata, 2001). Milli değer ve duyguların kazandırılması ve eğitimi başka, toplumlar arasında düşmanlığı ortaya çıkararak, gerginliği artırmak başka şeydir. Her devletin kendi vatandaşlarına milli değerlerini, şeref ve gurur duygularını aşılaması başlıca vazifelerindendir. Bu sebeple her millet kendi tarihinin şerefli ve zor devirlerini yeni nesillere hatırlatmakta ve öğretmekte haklıdır. Bu tür devirler ise çoğu zaman savaş dönemleri ve birçok topluluğu kendi hâkimiyetine aldığı devirlerdir. Nitekim çocukların hürriyet ve kişilik duygularının gelişmesi için bir milletin başka bir milletin hâkimiyetinden kurtulmak maksadıyla savaştığı ve bu savaş da başarı gösterdiği öğretilmelidir (akt. Oruç, 2006; Ülken, 1955).

Arslan (2005)'e göre İnkılâp Tarihi derslerinde Milli Mücadele'nin yapılış ruhu ve hedefi yansıtılmalıdır. Bu savaş, emperyalist devletlerin dünyayı paylaştıkları ve sonradan bize düşen kısmına Sevr dedikleri sömürge hareketine karşı Kemal Atatürk liderliğinde yürütülen harekettir. Fakat bu hakikaten II. Dünya Savaşı ve sonrasında İngiltere, ABD ve Fransa ile yakınlaşma dolayısıyla vazgeçilmiştir. Milli Mücadele'yi, çapı çok küçük olan Yunanistan ile devlet olarak kuruluşu iki yıl olmuş olan Ermenistan gibi küçük komşularına karşı yapılmış gibi gösterilmesi esasında Milli Mücadele ve Atatürk'ü küçültmekle eşdeğerdir. Milli Mücadele'nin dönemin en büyük ve galip

emperyalist devletlerinin isteklerine direnerek kazanıldığı ortaya konmalı ve günlük politikalar dolayısıyla örtbas edilmemelidir. NATO içinde olmak veya AB'ye üyelik sürecinde bulunmak, bizleri tarihte ve günümüzde onlara yaptıkları yanlışları söylemekten alıkoymamalı ve tarihçileri yazmaktan da uzaklaştırmamalıdır.

2.11. Tarih Öğretiminde Kaynakların (Kanıtların) Kullanılması

Türlü yazılı ve yazısız belge tarihin kaynağı durumundadır. Ancak bu belgelerin tarih araştırmalarında kanıt olarak kullanılabilmesi rastgele olamaz (Çağlayan, 1981: 89). Araştırmacı, bu kaynakları bilimsel ve eleştirel bir yaklaşımla değerlendirmeli ve sınıflandırmalıdır. Kaynağa dayalı modern tarihin kurucularından olan Alman tarihçi Leopold von Ranke'ye göre tarihsel bilgi sübjektif ve objektif güçlerin ortak rol oynadığı bir etkileşimin sonucudur. Tarihsel kaynakların eleştirel bir değerlendirmeye tabi tutulması gerektiğini vurgularken Ranke, kaynak eleştirisinin kendi kendine tarihin anlamını ortaya koyamayacağını belirtmiştir; ona göre tarihçi ancak geçmişle ilgili gerçek olayları toplamanın ötesine geçtiğinde başarılı olabilecektir. Tarihsel olaylar, ancak yaşandığı koşullar içinde değerlendirilebilir ve o dönemde yaşayan insanlarla empati kurularak anlaşılabilir (Levesque, 2008:22). Bir başka Alman tarihçi Johann Gustav Droysen'e göre de kaynaklar tarihin vazgeçilmez temelidir, ona göre tarihsel bilgi günümüzde hala ulaşılabilen geçmişin izlerine dayanmak zorundadır. Droysen'e göre "kaynak" tarihsel bir hatırayı oluşturan bir çabanın sonucudur ve geçmişi tesadüfi olarak yansıtmaz, bilakis geçmişi gelecek nesillere aktarılması gereken bir çeşit anlamlı hikayeye dönüştürür (Müller, 2009:24-26).

Mektuplar, belgeler, raporlar, hesap pusulaları ve faturalar, tutanaklar, ticari kayıtlar, tapular, senetler siciller, resmi yazışmalar, kanun metinleri, posterler, kataloglar, günlükler, seyir defterleri, fermanlar, buyruklar, haritalar, planlar, nüfus kayıtları, broşürler, gazeteler, dergiler, afişler, kitaplar, istatistikler, yıllıklar, envanterler, belediye kayıtları, meclis tutanakları, hükümet kayıtları, yazışmalar, emlak kayıtları, kişisel dokümanlar, dini kitaplar ve kâğıtlar, hatıratlar, edebi metinler, ilimsel ve matematiksel hesaplamalar ve kayıtlar, biyografiler, otobiyografiler, kronikler ve tarihçeler, paralar, madalyalar, taş yazıtlar, binaların, kapıların, duvarların, anıtların üstündeki yazılar, kitabeler vb. birer yazılı materyaldir (Işık, 2008a: 32). Bütün tarih çalışmalarının can damarını yukarıda adı geçen belge ve diğer kaynaklar oluşturur. Bir

çarpışmanın nerede ve ne zaman yapıldığını, çarpışmayı kimin kazandığını, iki tarafın kayıplarını ve kilit kişilerin adlarını yazılı kaynaklardan öğrenebiliriz. Ama resmi yazışmalar, mektuplar, görgü tanığı ifadeleri gibi birincil kaynak niteliğindeki belgeye dayalı bulgular olmadan ilgili kişilerin davranışlarını, aldıkları kararları, verdikleri emirleri, uyguladıkları taktikleri, akıl yürütme biçimlerini ve güdülerini anlamakta güçlük çekebiliriz. Bütün bunlar ancak onlar ya da onlara yakın kişiler tarafından o sırada veya kısa bir süre sonra yazıya dökülmüşse bilinebilir (Stradling, 2003:210).

Tarih araştırmasında kaynaklar, kaçınılmaz olarak, doğruluğu tartışmalı tanıklık bilgilerinden oluşur. En aydınlatıcı kaynak, gelecek kuşakları hesaba katmadan yazılmış olanlardır. Marc Bloch, "kendilerine rağmen tanık olanların ortaya koyduğu kanıtlar" demiştir buna; bu tür kaynaklar, tam bir kulak misafirliği hazzı yaşatır (Tosh, 1997). Şüphesiz ikna etmekten çok memnun etmeyi amaçlayan resmi söylemin tersine, kaynakların toplanması, zaten tarihin tartışmacı niteliğine hazırlıklı, eleştirel bir yaklaşım gerektirir. Burada kaynak, belgesel bir değer üstlenmektedir ve tarihsel bir olayın, kaynakların birbirine yaklaşması yoluyla doğrulanması, kaynağın belgesel kanıt olma iddiasını ortaya çıkarabilir (Ricoeur, 2001:21). Başka bir deyişle tarihsel kaynaklar, bir tarihçi tarafından kullanıldığında kanıta dönüşür. Bazı araştırmacılar, tarihin işlerliğini kanıta ve kanıtın yorumlanmasına bağlamıştır. Bu noktada tarihsel kanıta özel önem atfeder ve geçmişin olayları üzerinde yapılacak çalışmada cevapların arandığı kaynakların ortak adını tarihsel kanıt olarak ifade ederler. Onlara göre çocuk ders kitabı ya da öğretmeninden öğrendiği tarihsel bilgileri kanıtlara dayandırarak tarihsel düşünceye yaklaşır. Tarih öğretiminde kanıt-temelli yaklaşımlar, çocukların tarihsel bilgi ve becerilerini geliştirecek bir yol olarak geçmişte kalan imaj, bilgi ve nesnelerin tanıtımını içerir. İyi uygulamalar en küçük çocuklarda bile geçmişle ilgili ilk düşüncelerini oluşturma, beceri ve tutumlar geliştirmede yardımcı olur (O'hara ve O'hara, 2001:69). Öğretmenler, farklı kaynakları kullanarak olay ve olguları araştırmaları için uygun bir ortam sağlamalıdır. Öğrencilerin bireysel ya da grup olarak birinci ve ikinci elden kaynaklar üzerinde "bir sosyal bilimci gibi" çalışmalarını sağlamalıdır. Bu yolla onların, kendi anlayışlarını sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturmalarına yardımcı olmalıdır (MEB, 2006:4).

Fransız tarihçi Marc Bloch, tarihsel kanıtlarla ilgili bize standart bir tanım yapmaktadır. Bloch tarihsel kanıtlar için iki temel ayırt edici kategori önermektedir:

İsteyerek yapılan ve istemeden yapılan. İsteyerek yapılan kanıt okuyucuları bilinçli olarak bilgilendirme amacıyla oluşturulmuştur. Bunlar genelde anlatı biçiminde kaynaklardır, diğer bir deyişle bir hikayeyi anlatmayı amaç edinirler; bunu yaparken de olayları başkaları tarafından algılanabilecek ve yorumlanabilecek bir şekle sokarlar. Tarihsel tanıklık, basın ve hatıratlar isteyerek yapılan kanıtların klasik örnekleridir. Diğer yandan istemeyerek yapılan kanıt ise genelde anlatım formunda olmasa da okuyucuyu bilgilendirir. Devlet belgeleri, özel mektuplar, istatiksel veriler ve arkeolojik bulgular istemeden yapılan kanıtlara örnektir. Bunlar, gelecek kuşaklara bilgi vermekten daha farklı amaçlarla oluşturulmuş bilgi kaynaklarıdır (Pendas, 2009:227).

Amerika'da Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi'nin yayınladığı standartlar arasında, "Öğrenciler, geçmişi inşa etmede değişik kaynakları (mektuplar, günlükler, haritalar, fotoğraflar gibi) tanıyabilmeli ve kullanabilmeli" denmektedir (Ata, 2002: 82). Collingwood (1991) tarihin işlerliğini kanıta ve kanıtın yorumlanmasına bağlamıştır. Tarihçinin geçmişin olayları üzerinde yapacağı çalışmada cevapların arandığı kaynakların ortak adına tarihsel kanıt denir. Çocuk ders kitabından öğrendiği ya da öğretmeninden duyduğu tarihsel bilgileri kanıtlara vurarak tarihsel düşünceye yaklaşır:

> "Eğitim yoluyla edinilmiş her bilginin doğal sonucu olan garip bir yanılsama vardır: kesinlik yanılsaması. Bir öğrenci herhangi bir konuda öğrenen durumunda olduğu zaman her şeyin kesinleşmiş olduğuna inanması gerekir; çünkü öğretmenleri ve ders kitapları onları kesinleşmiş saymaktadır. Bu durumdan çıktığı ve konuyu kendi kendine incelemeye giriştiği zaman, hiçbir şeyin kesinleşmiş olmadığını görür. Toyluğun değişmez bir işareti olan dogmacılık üzerinden silinir gider. Sözde olgulara yeni bir gözle bakar. Kendi kendine şöyle der: "Öğretmenin ve ders kitapları bana şunun doğru olduğunu söylüyordu; acaba doğru mu? Doğru olduğunu düşünmek için ne gibi gerekçeleri vardı ve bu gerçekler uygun muydu?" (Collingwood, 1991:27)

Ne, Nerede, Neden ve Nasıl sorularını hiç yılmadan sormalıyız, sorguya, sorulara ve farklı kaynakların yorumlanmasına dayalı bir öğretimin geliştirilmesi çok önemlidir. Tarih derslerinde çeşitli ve değişik kaynaklar kullanarak bunlar değerlendirilebilir. Kaynakları yorumlayabilmek için öğretmen sınıfta farklı etkinlikler geliştirir; öğrencilerden kaynaklar hakkında soruları cevaplamaları, kaynaklar hakkında soru sormaları ya da belirli özelliklere göre kaynakları gruplara ayırmaları istenir (Black, 2003:28). Öğrencilerden farklı kaynakları birbiriyle karşılaştırması istenir. Tarih siyah-beyaz ya da doğru-yanlış değildir. Tarih doğrudan doğruya değerlendirmelere

dayanır, bu bakımdan da heyecan vericidir. Kaynaklardaki bilgileri seçmek, onları düzenlemek, tasnif etmek ve sonuçlara varmak çok önemlidir (McKellar, 2003:72). Ders içinde öğrenciler, yazarları dolayısıyla bakış açıları farklı tarihsel dokümanlarla karşı karşıya kaldıkça, farklı bakış açılarının olabileceğini kavrayacak, bunları kendi açısından değerlendirme şansı bulacaktır.

Bir tarihsel kaynak okunurken, anlatıcının varlığının biçimi göz önünde tutularak değerlendirme yapılmalıdır: Yazılı metinde anlatıcının fonksiyonu nedir? Kendini tamamen silebilmiş mi, hikâye anlatıcısı olarak mı hareket ediyor yoksa olayları daha genelleştirilmiş yorumlar üzerinden mi sunuyor? Yansıtıcı bir fonksiyonu mu gerçekleştiriyor diğer bir değişle kendi anlatısı üzerinde değerlendirmede bulunuyor mu? (Dobson ve Ziemann, 2009:9). Bu üslup türleri bir anlatıcı tarafından iletilen gazeteler, günlükler, otobiyografiler ve hatıratlar gibi çeşitli yazılı kaynaklarda bulunabilir.

Barr, Barth ve Shermis (1978:75-76)'e göre günümüz tarihçisi doğal olarak kendi dünya görüşü üzerinde düşünüyor. Haskins'in dediği gibi bu bilimsel yöntemi de kapsıyor fakat aynı zamanda bir sanat olarak da ele alınmalı. Tarihçinin işi mümkün olduğunca yaratıcı ve doğru bir şekilde geçmişi yeniden yapılandırmaktır. Tarihçiler, kendileri için veri toplama, birincil ve ikincil kaynakları değerlendirme ve geçerli yorumlara ulaşmayı kapsayan problemler oluştururlar. Tarihçilerin ilerleme yöntemi tarihi olaylarla ilgili düşünmeye başladığımızda hepimiz için model olur. Bir tarihçi belirli bir tarihi olayı incelerken ilk kanıtı görür görmez bir sonuca varmaz. Mektupları, günlükleri, resmi emirleri, mahkemede verilen ifadeleri, kişisel hatıraları ve gazete açıklamalarını kapsayan çok çeşitli kanıtlar toplar. Tarihçi her tarihi kanıt parçasını hemen açıklanmış ve kanıtlanmış bir gerçek olarak kabul etmez. Tarihçi pek çok şeyi bilmek ister. Bu günlüğü kim yazdı ve o nasıl bir insandı? Dürüst bir insan ve objektif bir gözlemcimiydi? Bir şikâyeti mi vardı? Görüşün o zamandaki koşulları nasıldı? Ortam, bilginin toplanmasını etkiledi mi? Bu belge gerçekten ikinci el bilgiye mi dayanıyor? Bu belge aslında sahte mi? Tarihçiler ayrıca her kuşağın, tarihi kendi belirli görüş ve inançlarıyla tutarlı olarak yazdıklarına inanır. Örneğin tarihçiler bir kuşağın, Amerikan devrimini siyasi özgürlük için gerekli bir mücadele olarak görürken, başka bir kuşağın bunu sömürgecilerin daha fazla ekonomik özerklik isteği olarak gördüğünü düşünüyorlar. Bu yüzden herhangi bir tarihçi, tüm tarihçilerin içinde çalıştığı düşünsel

ortamın farkında olmalıdır. Bu, tarihçinin Amerikan eğitimine sağladığı özel katkı olan çıkarımlarda bulunma ve tarihçilerin bilgi topladıkları özel yöntemleri ve büyük tarihi yapının işlenmiş ve sistemli farkındalığıdır. Önemli olan sadece belirli gerçekler ve ders kitaplarında yazan açıklamalar değil. Bu, tarihçiler tarafından kullanılan, tüm öğrenciler tarafından edinilmesi gereken zihinsel işlemlerdir. Vurguladığımız noktayı tekrarlamamız gerekirse, gençler bu zihinsel işlemleri ne kadar erken edinirse onlar için o kadar iyi olur.

Işık (2008a) tarih öğretiminde öğrencilere çok yönlü bakış açıları kazandırmanın şu şekilde ifade eder: Öğrencilerin kaynakları incelemede, kanıt ve bilgileri yorumlamada ve bu bilgileri senteze ulaştırıp kendilerince bir tarih anlatımı ortaya çıkarma konusunda deneyimsiz olmaları, bu konuda kendilerine destek olmayı gerektirir. Öğretmen bu noktada rehber olarak karsımıza çıkmalıdır. Öğrenciler, karsılarına çıkan her bilgi kaynağı hakkında belirli bir dizi analitik soruları sorma alışkanlığı edinirlerse, farklı kaynakları ve bakış açılarını karsılaştırmaları da çok daha kolay olacaktır. Bu analitik sorular:

- Bu, ne tür bir kaynak?
- Kim ortaya koymuş?
- Ortaya çıkaran kimsenin olaylarla ne gibi bir ilgisi var? (katılmış mı, görgü tanığı mı, muhabir mi, haberci mi, görevli mi vb.)
- Ne zaman ortaya konmuş?
- Olaydan ne kadar sonra ortaya çıkmış?
- Bu bilgilerin hangi kitleye yönelik olduğu hakkında fikir veriyor mu?
- Amacı hakkında fikir veriyor mu?
- Belirli bir tarihsel olay ya da gelişme hakkında neler anlatıyor ya da gösteriyor?
- Haberi ya da kaynağı kimin ortaya çıkardığı bilinmiyorsa, haberin kendisinden bu kişi hakkında bir şeyler öğrenilebilir mi? (olayların ne derece içinde olduğu, olaylara yakınlığı, o andaki görüş noktası, diğerleriyle temasları, rolü, vb.)
- Haber kaynağının bilgileri nasıl elde ettiği konusunda ipuçları var mı?
- Haberin güvenilirliği hakkında işaretler var mı?
- Gerçekliği kanıtlanabilir olayları, uzman görüşleri ve kişisel görüşleri birbirinden ayırabiliyor muyuz?

- Haber kaynağının bakış açısında belirli bir düzen var mı? (örneğin, bir görüşün desteklenmesi, diğer bir görüş hakkında önyargılar, v.b.)
- Haberi ortaya koyan kişi her hangi bir sonuç da öneriyor mu?
- Varılan bu sonuçlar kanıtlarla ya da savunulan fikirlerle destekleniyor mu?
- Kaynak tarafından ortaya konan bilgiler, bu konuda diğer kaynaklardan elde edilen bilgileri onaylıyor mu?
- Yoksa bunlarla çelişiyor mu?
- Yukarıdaki sorulara cevap verilmesini kolaylaştıracak bazı isimler, tarihler ya da diğer olgular eksik mi?
- Bu kaynağın bilgilerini ya da haberi üretenin yorumunu teyit etmek için nereye başvurulabilir?

Sınıflarda kanıta dayalı tarih öğretimi uygulanması, öğrencilerin kendi tarihsel kavram ve algılarını yeniden tanımlamalarına yardım eder. Tarih eğitimi yoluyla öğrencileri "toplumun iyi vatandaşları" olarak eğitime fikri, öğrencilerin "atalarımızın ne yaptığını ve geçmişi öğrenme"yi içeren tarih derslerini ve tarih algısını engellediği görülmektedir. Bu bağlamda sosyal bilgiler/tarih öğretimi, kültürel süreklilik ve ülke varlığını sürdürmek için "kültürel aktarım"dan sorumlu sosyal ajanlar olarak tanımlanmaktadır. Öğrenciler birincil ve ikincil kaynakları yorumlarken ve değerlendirirken kullanırken edindikleri beceriler ile kanıtlardaki farklı bakış açılarını ayırt eder, ayrıca yazılı ve/veya sözlü kaynakları inceleme fırsatı kazanırlar ve onların güvenilirliği hakkında eleştirel bir gözle daha akıllıca kararlar verirler (Doğan ve Kabapınar, 2010: 4682).

2.12. T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi'nde "Hatırat"ların Bir Öğretim Materyali Olarak Kullanılması

Hatıralarımızın olmadığını ve tüm hafızamızın silindiğini düşünelim. Bunu hayal bile edemeyiz. Çünkü insan sahip olduğu belirli bir şeyi kaybettiğinde bunun bilgisine sahiptir fakat hafızasını yitirdiğinde, artık eskiden neye sahip olduğunu veya neyi yitirdiğini anlayacak güce sahip değildir. Hafıza bilişsel gücün bir parçasıdır ve var olma anlamına gelir (Tonkin, 1995:104). Geçmiş, insan bilincinin sürekli bir boyutu; insan toplumların kurumları, değerleri ve diğer kalıplarının kaçınılmaz bir bileşenidir

(Hobsbawn, 1999). Hafıza hatıratları yansıtmak için dile ihtiyaç duyar. Hafızada tutulan hatıraların ifade edilmesi öğrenmenin gerçekleştiğiyle ilgili en önemli ipuçlarından birisidir. Tarih dersi bu hatıra ve kayıtlardan seçimler yaparak geçmişle ilgili sorulara cevaplar vermeye çalışır. Hatıraların yorumlanması belirgin biçimde eğitimsel içerik haline gelmiştir (Bage, 2000:12).

Küreselleşme ve çok kültürlülük üzerine giderek artan vurgu ve bilinmesi gereken çok fazla şeyin olması, öğretmenden beklentileri yükseltmekte ve onları zorlamaktadır. Ders kitapları birincil kaynaklardan alınan çeşitli resimler, grafikler, alıntılar, incelemeler ve tartışma soruları sunar. Öğretmen kitapları nasıl öğretileceği ve nasıl değerlendirileceğiyle ilgili öneriler içermektedir. Peki ders kitaplarında öğrencilerin öğrenmesi gereken geçmişe ait tek ve yegâne gerçek bilgi, "kesin doğru" mu? (Kobrin, 1996:4). Günümüzde, okullarda verilen tarih derslerinde bir öğretim materyali olarak sadece ders kitabını kullanmak, öğrencilerin kendilerine sunulan muhtemel gerçeği değerlendirme ve tarihsel düşünme becerisi kazanma noktasında yetersiz kalmaktadır. O halde öğretim sürecine değişik fikirleri savunan bakış açılarını dâhil etmek gerekmektedir.

Öğretim materyalleri öğrencilerin çeşitli duyu organlarına hitap ederek öğrenmeyi kolaylaştırır ve öğrencilerin anlamalarına yardımcı olur (Saban, 2008:56). Bir öğretim materyalinin hazırlanmasında bazı temel ilkelerin göz önünde bulundurulması gerekir. Bunlar:

- Basit, sade ve anlaşılır olmalı,
- Dersin kazanımlarına uygun seçilmeli ve hazırlanmalı,
- Dersin konusunu oluşturan bütün bilgileri değil, önemli ve özet bilgilerle donatılmalı,
- Görsel özellikler materyalin önemli noktalarını vurgulamak amacıyla kullanılmalı,
- Öğrenciye alıştırma ve uygulama imkânı sağlamalı,
- Gerçek hayatı yansıtmalı,
- Her öğrencinin kullanımına açık olmalı,
- Öğretmenler kadar öğrencilerin de kullanabileceği ölçüde basit olmalı,
- Tekrar kullanılacağı için dayanıklı olmalı,
- Geliştirilebilir ve güncelleştirilebilir olmalıdır (Demirel, 2011:52).

Doğrudan doğruya edinilen maksatlı yaşantılar, öğrencilerin hatırlama düzeylerine en olumlu etkiye sahip öğrenmelerdir. Bundan da anlaşılacağı gibi en iyi tarih öğretimi; bizzat tarihsel olay, kişi ya da olgulara şahitlik ettiğiniz zaman mümkündür. Fakat bunun gerçekleştirilmesi mümkün değildir. Zira geçmişte gerçekleşmiş tarihsel olay ya da yaşamış tarihsel kişilere ulaşabilmenin imkânsızlığı ortadadır. O zaman, en fazla öğrenmeyi sağlayabilmek için tarihsel bilginin konusuna uygun model ve numunelerden yararlanma yoluna gidilmelidir (Şimşek, 2003:145). En kuvvetli, en etkili tarihi kaynaklar, bir hadiseyi bizzat görmüş olanların yazdığı eserleridir. Bir tarihsel olayda yer almış kişilere ait kayıtlar olmadan söz konusu kişilerin duygularını, güdülerini ve niyetlerini, ayrıca diğer insanların duygularını, güdülerini ve niyetlerini algılayış biçimlerini anlayamayız. Bu durum siyasal liderler, komutanlar ve onların danışmanları kadar sıradan insanlar için de geçerlidir (Stradling, 2003:192). Ancak bunların iyi yazılmış olması şarttır. Bunlar hem canlı, hem de hakikate uygun olurlar. Çocuk bunlara ders kitabından daha çok inanır. Çünkü bunları yazanlar, hadiseleri bizzat yaşamışlardır. Bu sayede yaşama öğretimini, tarihe de teşmil etmek mümkün olur. Bir tarihi hadisenin cereyan ettiği devirde yaşamış ve fakat bu hadiseye bizzat şahit olmamış bulunanların eserleri, birincil kaynaklar kadar etkili olmamakla beraber, tarih dersleri için yine de değerlidir. Okullarda tarih öğretiminde birincil kaynakların kullanılmasının eğitimsel gerekçesi, büyük oranda öğrencilerin ömür boyu işine yarayabilecek analiz ve sentez becerilerinin geliştirilmesi anlayışına dayanmaktadır (Ata, 2002: 80). Fakat ilkokul veya ortaokul seviyesindeki öğrencilerin tarihe şahit olmuş kişilerin eserlerine ulaşma ve bu eserleri doğrudan inceleme fırsatı veya olasılığı sınırlıdır. Sözü edilen mevcut kaynakların öğrenci seviyelerine uygun biçimde seçilmesi ve öğrenme süreci içinde ders kazanımlarına ulaşma amacına hizmet edebilecek bir şekil verilmesi gerekmektedir.

Amerikalı tarih felsefecisi Hayden White tarihin edebi bir tür, bir anlatı olduğunu ifade ettiği eserleriyle tarih çevrelerinde uzun süren tartışmaları başlatmıştır. Metahistory adlı eserinde White tarihçilerin şu üç stratejiyi kullanarak tarih yazdıklarını belirtmektedir; öykülendirerek açıklama, biçimsel argümanla açıklama ve ideolojik içerikli açıklama (Karabağ, 2002b: 64). Bir edebi tür olarak Hatırat(Anı) türünün tarih öğretiminde kullanılması Tarih ve Edebiyat arasındaki korelasyonu sınama fırsatı vermektedir. Tarih, insanın geçmişteki eylemlerinin kaydıdır. Edebiyat ise insanın düşünce ve duygularının kaydıdır. Her iki kayıtta bir diğeri olmaksızın anlaşılamaz

(Ata, 2000: 159). Bir disiplin olarak Tarih ile Edebiyatın sunduğu dil ve semboller farklı olup, farklı kavrayışları geliştirmekle birlikte, bu kavrayışlar her iki disiplinin öznesi insan olduğundan ilişkilidir ve birbirlerini pekiştirirler (Mansilla, Boix & Gardner, 1997: 381; akt. Ata, 2000).

Geçmişte yaşayan insanların bizden farklı olduklarını anlayabilmek için, öğrencilerin tarihle ilgili düş güçlerini geliştirmeleri gerekmektedir. Tarih, geçmişi kanıtlar vasıtasıyla keşfeder. Bu deliller tarihsel verilerin (belge ve kalıntıların) tarihçiler tarafından işlenmesiyle oluşur. Geçmişi zihnimizde yapılandırmak için tarihsel düş gücümüzü (historical imagination) veya imgelem yeteneğimizi kullanırız. Bir bakıma tarihsel gerçekliği ararken delillerin eksikliğinden kaynaklanan belirsizlikleri bu şekilde açıklamaya çalışırız (Dilek, 2001: 95). Tarihçinin veya tarihçi gibi çalışan öğrencinin ilk görevi elindeki belgeyi etraflıca incelemek ve bir bağlama oturtmaktır. Niçin yazılmış? Hangi amaca hizmet etmiş? Kimlerin eline geçmiş? Sonra analiz ve yorum aşaması gelir. Belge ne söylüyor? Hangi mesajlar veriliyor? (Stradling, 2003:192). Öğrenciler gösterilmeye çalışılan tarihsel kesitten bilgi, değer ve beceri boyutunda bir şeyler elde edecekse en iyi yol, bu kaynaklar üzerinde bizzat çalışmaları, alıştırma yapmaları, analiz etmeleri ve elde ettikleri verilerden kendi tarihsel bilgilerine ulaşabilmeleridir.

Hatırat türünden metinlerin tarih araştırmalarındaki yerinin çok mühim olduğu çok açıktır. Ancak bunların az veya çoğu kere yanlış usul bilgisiyle kullanıldıkları dikkati çekmektedir. Her şeyden önce bu türden metinlerin ne olduğu hakkında bilgi azlığı söz konusudur. İlk önce bir metnin yazarı iyi tanınmalı ve hatıralarını hangi saiklerle yazdığı iyi tespit edilmelidir. Açık veya gizli bir hedefi olup olmadığına dikkat edilmelidir. Bunlara dair metin bir süzgeçten geçirilmeli, irdelenmelidir. Bu meselede yapılması gereken bir başka temel şey ise aynı meselede birden fazla hatıratın ifadelerinin toplanıp tanıtılması ve farklı ifadelerin telif edilmesi yani tarihin "karşı tarafı da dinle" (Audi alteram partem) kaidesinin yerine getirilmesidir. Bu gibi metinlere tarihin kendisi değil, bilhassa yakın tarihimiz bakımından, tarihin en kıymetli malzemesi olarak bakmak gerekir (Birinci, 1998). Bu denli kıymetli kaynaklar olan hatıratların tarih konularının öğretim sürecinde kullanmak öğrencilere bireylerin tarihinden yola çıkarak toplumun tarihine ulaşmayla ilgili bir yol çizecektir.

Perfetti vd. (1994), tarihsel metinlerin sınıf ortamında kullanılmasıyla tarihsel belirsizliğinin öğretilebileceğini ortaya koymaktadırlar. Bu doğrultuda öğrencilere bazı yorumlama becerilerinin kazandırılabilir, bunlar: Yazarların önyargılarını tespit etme, metinler arası tutarsızlıkları kullanma, metinlerin eksikliklerini keşfetme ve çatışan bakış açılarını çözümlemedir. Hatırat türünden metinler de sayılan alt becerilerin geliştirilmesi için uygundur. Öğrenciler okudukları hatıratların yazarlarının olaylarla ilgili bilgi verirken sahip oldukları önyargıları veya tarafsızlığı tespit edebilir, farklı yazarların fikirlerini karşılaştırarak tarihsel bilgiyi muhakeme edebilir, metinlerin eksiklikleri ve birbiriyle çelişen (çatışan) fikirleri, karşılaştırmalı bakış açısını kullanarak tamamlamaya çalışabilirler.

Tarihi belgelerin sınıflarda ders materyalleri olarak kullanılmasına dair araştırmalar hiç yok denecek kadar azdır. Geleneksel anlamda tarihe farklı bir misyon yüklememizden dolayıdır ki, bu disiplinin eleştirel bir bakış açısıyla öğretilmesine nedense orta öğretim programlarında pek yer verilmemiştir. Özünde Milli Mücadele, Cumhuriyetimizin kuruluşu ve Atatürk ilke ve inkılâpları olan "Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük" dersi de bu sadelikten kurtulamamıştır. Oysaki elimizin altında her biri tarihi birer vesika olarak bulunan "Büyük Nutuk", "Söylev ve Demeçler", "Atatürk'le İlgili Arşiv Belgeleri dersin öğretiminde kullanılabilir. Gençler bu sayede tenkit yapma, tarihi gerçekleri arama, geçmiş ile günümüzün farklarını kavrama vb. gibi birçok yeteneklerini geliştirme fırsatı elde edebilirler (Dilek ve Dilek, 2005: 92). Sayılan eserlerin yanı sıra ilgili döneme ait olaylara şahitlik etmiş kişilerin yazdığı hatıralar da öğrencilerde aynı etkiyi yaratabilir.

Geçmişten günümüze tarih derslerinde değer öğretimi için en sık başvurulan yollardan biri tarihsel kahramanları kullanmaktır. İyi ve kötünün ayırt edilmesinde kahramanların rolleri ve bu kahramanların yaşantıları, ne için mücadele ettikleri, neye önem verdikleri vb. olgular değer öğretiminde kahramanların kullanılmasını elverişli yapmıştır. Kahramanlar kadın ya da erkek, sadece şanlı ve kutlanan kişiler değil, aynı zamanda hareketleri ile yaşadıkları toplumun ahlaki standart ve değerlerini ortaya koyan kişilerdir. Bazı kahramanlar yaptıkları ve yaşattıkları değerlerle kendi toplumlarını aşarak evrenselleşirler (Sanchez, 1998; akt. Demircioğlu ve Tokdemir, 2008:80). Birey, kahraman olarak gördüğü kişinin sahip olduğu değerleri daha kolay benimser. Kahramanların seçiminde üzerinde toplumsal ittifakın oluşması zorunludur. Atatürk gibi

üzerinde toplumu oluşturan fertlerin tamamına yakınının uzlaşma sağladığı bir kahraman, değerler eğitiminin daha kolay yapılmasına imkân verecektir (Dönmez ve Yazıcı, 2009:1481).

Sosyal Bilgiler öğretmenleri, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi işlenirken hatırat türü eserlerden yararlanabilirler. Fakat bunlardan faydalanırken, yazarların, bazı konularda, kişisel dostluk ve düşmanlıklar, siyasi düşünce ve inançlar vs. faktörlerin etkisiyle objektif olamayabileceklerini unutmamalıdırlar (Öztürk ve Otluoğlu, 2005: 152). Hatırat inceleme, tek tek insanların tecrübelerini öğrenme ve aktarma, anlama imkânı verir ki bu da etkili öğrenmeyi temin edebileceği gibi duyuşsal gelişime de katkı sağlayabilir. Bu kaynak materyal sayesinde öğrenci tarihsel empati(duygudaşlık) yapma şansı bulacak, hadisenin içinde hayal edebilme yolu ile çocuk bilgiyi daha kolay ve kalıcı biçimde öğrenecektir. Hatırata dair kimin, ne zaman, nerede, niçin yazılmış, hangi dönem, hadise ve kişileri içermekte gibi sorular hazırlanarak cevaplandırılabilir. Yine; hatırat içindeki hangi bilgiler önem taşımaktadır, olayı anlamak için hangi bilgilere ihtiyaç duyulmaktadır, olayda kimler var, nerede, ne zaman, ne olmuş, olayın neden-sonuç ilişkisi nedir, eksik bilgiler var mı, hangi bilgiler tarihi verilerle uyuşmakta, hangileri uyuşmamakta niçin gibi çeşitli sorular yöneltilmelidir (Emiroğlu, 2006:115).

Amerika'da Fling, İngiltere'den Keatinge ile 20. yüzyılın başlarından itibaren başlayan Türkiye'de ise Baltacıoğlu'nun görüşlerinde dile getirilen, tarih öğretiminde öğrencilerin, tarihsel bilginin ana kaynaklarını ve bu kaynakların derlenip güncelleştirilmesi yoluyla bilimsel bilgi haline dönüşmelerini sağlayan yöntemlerle tanıştırılarak, bu dilsiz tarihsel kanıtların tarih ve de aynı zamanda tarih öğretmeninin mantığını, yazarın bakışından kaynaklanan öznelliğinin şekillendirdiği dolayısıyla da eleştirilebilir olduğu gösterme isteği bugün de değişik adlar altında devam etmektedir (Köksal, 2002; akt. Doğan, 2007:297). Yetenekli tarihçiler, bir tek kaynağa dayanmak yerine çoklu kaynak kullanımının geçmişin daha eksiksiz bir resmini ortaya koyacağını bilirler, bu aynı zamanda tarihsel araştırmanın temel prensiplerinden biridir. Birincil kaynakların tümünün objektif olduğunu söylemek mümkün değildir veya eğitim ortamında birincil kaynakları kullanmak her zaman ikincil kullanmaktan daha fazla fayda getirir şeklinde bir genelleme yapmak da mümkün değildir. Bir kaynaktan "birincil" diye söz edilmesi, o kaynağın güvenilirliğine ya da tarafsızlığına ilişkin hiçbir

değerlendirme içermemektedir. Birincil kaynakların pek çoğu kesinlikten uzak, muğlak, kulaktan dolma ya da yanıltma amacı güden kaynaklardır (Tosh, 1997). Önemli olan kaynağın öğretme sürecinde ne amaçla ve nasıl kullanıldığıdır. Çoğu insan geçmişle ilgili günlük, mektup veya bir makaleyi okurken anlatılan olayların doğru bir şekilde aktarıldığını varsayar. Öğrenciler de sıklıkla bu hataya düşerler çünkü tarihsel bir anlatıyı eleştirel bir gözle değerlendirebilecek bir yaklaşıma sahip değildirler: Onlar hikâye biçiminde bilgiyle karşılaştıklarında hikâye içinde anlayabildikleri her şeyin basitçe doğru olduğunu varsayarlar. Öğrenciler, anlatıların içeriğini doğru ve güvenilir bir biçimde inceleyebilir. Tarihsel araştırmanın en önemli bileşenlerinden biri de, kaynakların doğruluk ve güvenilirliğini sınamayı öğrenmektir. Bu öğrenilmesi gereken önemli bir beceridir. Öğrencilerin okuduğu bir tarihsel metine şu soruları yöneltmesi gerekir:

- Kaynağı kim, neden ortaya koymuştur?
- İstenmeden ortaya çıkan bir olay, sıradan bir hareket vasıtasıyla mı, yoksa düşünülmüş bir süreç sonunda mı oluşturuluştur?
- Yazar olayın ilk elden bilgisine mi sahiptir? Yoksa başkalarının gördüğünü ve duyduğunu mu aktarmaktadır?
- Yazar tarafsızlığını korumuş mu, yoksa kaydettiği şeyleri etkilemiş olabilecek çıkar veya görüşlere sahip mi?
- Yazar kaynağı kişisel kullanım için mi, bir veya daha fazla insan için mi ya da geniş bir okuyucu kitlesi için mi oluşturmuştur?
- Yazar okuyucuları bilgilendirmek veya ikna etmek mi istiyor?
- Bilgi olay anında mı, olaydan hemen sonra mı yoksa belli bir süre sonra mı kaydedilmiş?
- Metin içindeki bilgi, başka bir kaynakla desteklenebiliyor mu? (Wyman, 2005:3).

Köstüklü (2000)'ye göre, İstiklal Savaşının kavramları orijinal haliyle olduğu gibi öğretilmelidir. Üzerinde tahrifat yapılması veya tercüme edilerek verilmesinin ilmen doğru olmadığını belirtmektedir. Dewey ise tarih öğretiminde biyografik yöntemin sınırlılıkları üzerinde durmuştur. Dewey'e göre, çocuk, biyografik görüş açısından tarihle kolay ilgilenir. Fakat kahraman temsil ettiği ve yönettiği toplum yaşayışı ile ilişkili olarak ele alınmaz ise tarihin sadece heyecan verici bir hikâye

durumuna düşmesi tehlikesi vardır. O zaman tarih öğretimi çocuğun toplumsal ilişkiler, fikirler ve anlamlar üzerine düşünme yetisini genişletip derinleştireceği yerde belirli kişilerin yaşayışlarından birtakım dersler çıkarma biçimine dönüşmüş olur (Ata, 1998).

Ders kitabı haricinde başvuru kaynak eseri niteliğindeki hatıratlar, anlatılan dönemin hem siyasi, hem ekonomik, hem de toplumsal boyutunun, ele alınması bakımından kayda değer tarihsel kaynaklar arasında yer alırlar. Öyle ki tarihi yazan da yaşayan da insandır. Ancak günümüzde, yazılan tarihin insani boyutu maalesef yok denecek kadar az ele alınmaktadır. Bu yönüyle hatıratlar öğrencilerin, dönemin özelliklerinin tamamını görmeleri açısından önemli eserlerdir. Aynı zamanda hatıratlar, bilgi kaynağı olmalarının yanı sıra önemli bir değer öğretim aracıdırlar. Hatıratların eğitim-öğretim faaliyetlerinde kullanılmaları sırasında, sınıf seviyelerinin göz önüne alınması gerekir. Özellikle alt sınıf seviyelerinde okuyan öğrenciler için hatıratlar içerisinde öğrenciler tarafından bilinmeyen kelimelerin çokluğu bir sorun teşkil edebilir. Bu sebeple hatıratların, sadeleştirilerek sınıf seviyesi göz önüne alınarak tekrar yazılmaları gerekebilir (Dönmez ve Yazıcı, 2008:250).

2.13. Konuyla İlgili Yapılan Çalışmalar

Bu bölümde genel olarak Tarih ve özelde T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde tarihsel kaynakların (kanıtların) kullanılması ve "hatırat" türüyle ilgili farklı alanlardaki araştırmalara yer verilmiştir.

Tarihsel Kaynakların (Kanıtların) Kullanılması ile İlgili Araştırmalar

Doğan (2007) tarafından "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Tarihsel Yazılı Kanıtların Kullanımı" isimli çalışmada, yazılı tarihsel kanıtların kullanılarak akademik başarının artırılmasını, derse karşı tutumun geliştirilmesi ve tarihsel düşünme becerisinin tarihsel anlama, tarihsel analiz ve yorumlama boyutlarında geliştirilmesi amaçlanmıştır. Deney - kontrol gruplu deneme deseni kullanılmıştır. Ayrıca uygulamaya katılan deney grubu öğrencilerinin çalışmaları ve uygulamaya dair görüşleri nitel yaklaşımla yorumlanmıştır. Deney grubunda yazılı tarihsel kanıt temelli öğretim etkinlikleri, aktif öğrenme ve öğrenci merkezli bir ortamda uygulanmıştır. Kontrol grubunda ise dersler, standart bir öğretim süreciyle yapılmıştır. Bulguların sonuçlarına göre deney grubu öğrencileri kontrol grubundan daha başarılı olmuştur. Uygulama öncesinde deney grubu

öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine karşı tutumları kontrol grubuna göre düşük çıkmasına rağmen uygulama sonucunda deney grubu öğrencilerinin tutumları oldukça yükselmiştir. Bu durum yapılan uygulamanın öğrenci tutumlarını geliştirdiğini ortaya koymuştur. Ayrıca deney grubu öğrencilerinin tarihsel düşünme açısından; kaynağı ve kaynağın yazarının bakışını belirleme, olguları görüşlerden ayırt etme, desteklenmeyen hipotezleri belirleme, tarihsel empati yapma, hayal gücünü geliştirme, tarih haritası üzerinde kaynağa dayalı veri çizebilme ve tarihsel karakterin eğilimlerini okuyabilme bakımından kontrol grubu öğrencilerine göre daha çok geliştikleri belirlenmiştir.

Akkuş (2007), tarafından yapılan "Tarih Öğretiminde Edebi Ürünlerin Kullanımının Öğrenci Başarısına Etkisi" adlı araştırmada, tarih öğretiminde edebî ürünlerle desteklenen öğrenci merkezli öğrenme-öğretme süreci ile düz anlatım yöntemine dayalı öğretmen merkezli öğrenme-öğretme süreci arasında "Osmanlı Tarihi" dersinin "Osmanlı Devleti'nin Doğusu ve Gelişimi" ünitesinde öğrenci erişileri arasında anlamlı bir farklılaşmanın olup olmadığını incelenmiştir. Sosyal Bilgiler Eğitim ikinci sınıf lisans eğitimine devam eden öğrencilerle yürütülen Araştırmada deneysel yöntemin öntest-sontest kontrol gruplu deseni kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak 30 sorudan oluşan bir test kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, edebî ürünlerle destekli öğrenci merkezli öğretim yapılan grubun Osmanlı Tarihi dersindeki erişi ortalaması ile düz anlatım yöntemine dayalı öğretmen merkezli öğretim yapılan grubun Osmanlı Tarihi dersindeki erişi ortalaması arasında birinci grubun lehine anlamlı bir fark olduğu bulgusu elde edilmiştir.

Doğan (2008)'in 14 yaş grubundaki 8. sınıfa giden 25 öğrenci ile yürüttüğü "İlköğretim 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi Ve Atatürkçülük Dersinin Öğretiminde Tarihsel Kanıt Kullanımının Etkililiği" adlı çalışmasında ise, kanıt temelli tarih öğretiminin öğrencilerin tarih, tarih öğretimi, tarih öğretiminin amaçları, tarihçi ve tarihsel kanıta ilişkin algılamaları, tarihsel kanıtı sorgulama beceri düzeyleri ve kanıt temelli tarih öğretimi sürecine ilişkin görüşlerini ortaya koymayı amaçlanmaktadır. Kurtuluş Savaşı Hazırlık Dönemi konuları boyunca nitel araştırma yöntemlerinden eylem araştırması ile gerçekleştirilen araştırmada, veriler tarihsel dokümanlar, gözlem, görüşme formu ve açık uçlu sorulardan oluşan anket formu ile toplanmıştır. Tarihsel kanıtların sorgulanmasına ilişkin öğrenci ürünleri doküman analizi, dereceleme puanlama anahtarı ve betimsel analiz; araştırmacı gözlem notları betimsel analiz; ders

sürecine ilişkin görüşme verileri içerik analizi ve betimsel analiz; açık uçlu öğrenci anketine ait veriler içerik analizi ve betimsel analiz teknikleri doğrultusunda çözümlenmiştir. Kanıt temelli tarih öğretim uygulamasında öğrencilerin kanıtı sorgulama beceri düzeylerinin farklılık gösterdiği; öğrencilerin ders sürecini derse ilgi, öğrenme ve öğrenmenin kalıcılığı noktasında olumlu değerlendirdikleri; kanıt temelli tarih öğretimi uygulaması sonunda öğrencilerin tarih, tarih öğretimi, tarih öğretiminin amaçları, tarihçi ve tarihsel kanıta ilişkin algılamalarında tarih metodolojisi ve yapılandırmacı eğitim felsefesine uygun anlayış geliştirdikleri bulgulanmıştır.

Işık (2008) tarafından yürütülen "İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Tarih Konularının Öğretiminde Kanıt Temelli Öğrenme Modeli: Bir Aksiyon Araştırma" adı çalışmada, küçük yastaki çocukların sosyal bilgiler dersleri içerisinde yer alan tarih konuları ile buluşturulmasında kanıta dayalı öğretim uygulamalarının kullanılması ele alınmıştır. 9-10 yas grubundaki 42 öğrenci ile yürütülmüştür. Çalışma, ilköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde "Kültür ve Miras" öğrenme alanında yer alan "Geçmişimi Öğreniyorum" ünitesi boyunca yürütülen bir nitel aksiyon araştırmadır. Farklı türden kaynaklar yanında sözlü tarih çalışmalarının da yürütüldüğü araştırmada küçük yastaki çocukların tarihsel düşünme gelişimi, tarih disiplininin değişim, süreklilik, zaman ve mekân, sebep ve sonuç gibi temel kavramlarının ışığında kanıt temelli öğrenme etkinlikleri vasıtasıyla tespit edilmeye çalışılmıştır. Bulgular; 9–10 yas grubundaki öğrencilerin bireysel ve grup çalışmaları sonucunda, "kanıt temelli öğrenme" modeli uygulamalarıyla tarihsel sorgulamaları öğretmen rehberliğinde yapabildiklerini, öğrencilerin tarihsel düşünme becerileri üzerinde olumlu etkiler yapabildiğini ortaya koymuştur.

Keskin (2008)'in gerçekleştirdiği "Romanlarla Tarih Eğitimi ve Öğretimi" adlı araştırmanın amacı, sosyal bilgiler derslerinde tarih konularının öğretiminde tarihi romanların öğrenmeye etkisini belirtmektir. Survey veri toplama tekniği ve doküman analizi tekniğinin kullanıldığı araştırma; belirlenen iki ilköğretim okulunda okuyan öğrencilere uygulanan "Tarihi Romana İlişkin Öğrenci Değerlendirme Anketi" ile öğrenci görüşleri alınmış ve tarihi romanların öğrencilerde uyandırdığı duygular ile bakış açıları ve sosyal bilgiler dersi tarih konularının öğretiminde kullanımına yönelik öğrencilerin düşünceleri alınmıştır. Tespit edilen görüşler sonucunda elde edilen veriler, yargısal veriler olarak sınıflandırılabilir. Yargısal veriler öznel olup, yorumu gerektiren

verilerdir. Bu veriler sonucunda tarihi romanların öğrencilere farklı bakış açıları kazandırdıkları, empati becerisinin gelişmesine, tarihi bilgilerin öğrenilmesinde ders kitaplarına nazaran tercih edilen kaynaklar oldukları tespit edilmiştir.

Top (2009), "İlköğretim 8. Sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin Öğretiminde Edebi Ürünlerin Kullanımının Öğrenci Başarısı ve Tutuma Etkisi" adlı çalışmasında edebî ürünlerle desteklenmiş öğrenme – öğretme süreci ile mevcut programa dayalı yürütülen öğretim arasında "İlköğretim 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük" dersinin "Ya İstiklâl, Ya Ölüm!" ve "Çağdaş Türkiye Yolunda Adımlar" ünitelerinde öğrenci başarısı ve tutumu üzerinde anlamlı bir farklılaşmanın olup olmadığını incelemiştir. Deneysel modelin ön test – son test kontrol gruplu desenine göre gerçekleştirilen araştırma sürecinde, öncelikle deney ve kontrol grubuna ön başarı testi ve ön tutum ölçeği uygulanmış, grupların ön test ve ön tutum başarı puanları arasında anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı tespit edildikten sonra deneysel işleme geçilmiştir. Araştırma sonucunda, edebî ürünlerle desteklenmiş öğretimin yürütüldüğü deney grubu ile mevcut programa dayalı öğretimin yürütüldüğü kontrol grubunun son test başarı puan ortalamaları, son tutum puan ortalamaları ve kalıcılık testi puan ortalamaları arasında deney grubu lehine anlamlı bir farklılaşma olduğu ve edebî ürünlerle desteklenmiş öğretimin, öğrencilerin derse karşı olan ilgisini artırdığı, dersten zevk almalarını sağladığı, temel beceri ve değerlerinin gelişimine olumlu katkı sağladığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Özbaş (2010) tarafından yapılan "12-14 Yaşı Grubu Öğrencilerin Tarihsel Düşünme Gelişimi ve Tarihsel Kanıt Kullanımı" isimli çalışmada, ilköğretim öğrencilerinin tarihsel bilgiye, tarihsel iddia-kanıt, tarihsel yorum-kanıt arasındaki ilişkiye yönelik görüşlerinin neler olduğunu, bu görüşler arasında yaş gruplarından, cinsiyetten ve akademik başarıdan kaynaklanan anlamlı bir farklılığın olup olmadığını incelenmektedir. Nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin bir arada kullanıldığı çalışma sonucunda, 12-14 yaş grubu öğrencilerin İlköğretim Öğrencilerinin Tarihsel Bilgiye Yönelik Görüşlerini Belirleme Ölçeğinden elde ettikleri sonuçlar cinsiyet, akademik başarı ve yaş açısından önemli farklılıklar sergilemiştir. Öğrencilerin tarihsel iddia-kanıt ve tarihsel yorum-kanıt ilişkisine yönelik görüşleri incelendiğinde öğrencilerin tarih ve tarihsel bilginin doğasına yönelik kanıt temelli anlamalarında bir gelişim olduğunu anlaşılmıştır.

Hatıratlarla ile İlgili Araştırmalar

Güven (2007), "Hatırat Türü Eserlerde Çanakkale Muharebeleri" adlı çalışması, Çanakkale İngiliz orduları Başkumandanı Ian Hamilton ve 5. Türk Ordusu Komutanı Liman Von Sanders'in Çanakkale Savaşları ile ilgili raporlar, hatıralar ve günlüklerden istifade edilerek hazırlanmıştır. Eğitim alanıyla ilgili olmasa da iki komutanın gözüyle Çanakkale Muharebeleri boyunca işgale uğrayan ve işgal eden kuvvetlerin gösterdikleri başarılar, düştükleri hatalar, karşılaştıkları hayal kırıklıklarını ortaya koyması açısından önemlidir. Araştırmada hatırat türündeki eserlerin insan faktörünün, olayların perde arkasını ve psikolojik yönlerini aydınlatması bakımından değerli olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışmada faydalanılan kaynaklar sadece bu iki komutanın yazdığı raporlar ve anılarla sınırlı tutulmamış, zaman zaman bu cephede çarpışmış başka askerlerin de ifadelerine ve farklı kaynaklara yer verilmiştir.

Artan (2012) tarafından yapılan "Millî Mücadele Döneminin İşlenişinde Ateşten Gömlek Romanının Kullanılması" isimli çalışması, İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin Millî Mücadele döneminde tarihî romanların kullanılmasına yönelik öğrenci görüşlerini tespit etmeye yöneliktir. Çalışma, nitel araştırma tekniklerinin kullanıldığı betimsel bir araştırmadır. 11. sınıf öğrencilerinden toplam 100 öğrenci Halide Edip Adıvar'ın "Ateşten Gömlek" adlı eserini okumuş, ardından da öğrencilerin bu kitap hakkındaki görüşleri ile kitabın İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin ilgili konularının öğrenilmesine katkısı hakkındaki düşünceleri açık uçlu 11 soru ile 4 seçenek içeren 20 soruluk likert tipi bir anket formuyla toplanmıştır. Çalışma sonucunda, ilgili tarihî romanın öğrencilerin söz konusu dönemde geçen tarihî olayları daha iyi kavramalarına ve zihinlerinde canlandırmalarına yardımcı olduğu ve daha canlı ve kalıcı bir şekilde konuyu öğrendikleri anlaşılmıştır. Ayrıca öğrencilerin kelime dağarcıklarının geliştiği ve tarih derslerine farklı açılardan yaklaşabileceklerini fark ettikleri tespit edilmiştir.

Korbek (2011), "Milli Mücadele Anıları Üzerine Bir İnceleme" adlı çalışmasında Milli Mücadele anılarını yazanlar mesleklerine göre tasnif etmiştir ve bu tasnife göre; Askerler, Mebuslar, Gazeteciler, Valiler, Eğitimciler ve Diğer başlıkları altında anı yazarlarını bölümlere ayırmıştır. Milli Mücadele anılarını yazan askerler

arasında dikkati çekenler; Mustafa Kemal Atatürk, Kazım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy, Asım Gündüz, Bekir Sami Günsav, Kazım Özalp ve Ali Kılıç'tır. Mustafa Kemal Atatürk'ün "Nutuk" adlı eseri Milli Mücadele'nin birinci elden bir değerlendirmesidir. Kazım Karabekir'in anıları muhalif yönüyle dikkati çekmektedir. Ali Fuat Cebesoy'un anıları, Kuva-yı milliye döneminin değerlendirmesi açısından önemlidir. Asım Gündüz'ün anıları Milli Mücadele'nin askeri yönünü açıklar. Bekir Sami Günsav, Anadolu'da mücadelenin başlangıç safhasını anlatır. Kazım Özalp, Batı Cephesi'nin nasıl kurulduğunu anlatır. Ali Kılıç ise ayaklanmalar dönemine ışık tutar. Halide Edip Adıvar, Milli Mücadele'yi edebi bir görüşle ortaya koyar.

Koçak (2004) tarafından yapılan "İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde Osmanlı Devleti'nin XIX. ve XX. Yüzyılların Öğretiminde Hatıra ve Hikâyelerin Kullanılması" adlı çalışmasında, Sosyal Bilgiler dersinde bir materyal olarak tarihi hikâyelerin kullanılabileceğini örneklerle ortaya konmuştur. Bu yöntemin kullanılması ile Sosyal Bilgiler tarih konularının öğrencilerin bilgi ve kavrama seviyelerinin yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Sarı (2007), "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sözlü Tarih Etkinliklerinin Öğrenci Başarı, Beceri ve Tutumlarına Etkisi" adlı araştırmasında sosyal bilgiler ve tarih derslerinde sözlü tarih yöntemine dayalı tarih öğretimi ile sosyal bilgiler ve tarih derslerinin daha ilginç ve zihinlerde daha kalıcı olabileceğini savunmuştur. Araştırma iki ilköğretim 7. sınıfı ve toplam 46 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Araştırma süresince bir gruba sözlü tarih yöntemi kullanılarak ders islenirken diğer gruba ise geleneksel yöntemle ders islenmiştir. Başarı testi ve öğrenci kompozisyonlarının veri toplama aracı olarak kullanıldığı çalışma sonunda basarı testine verilen cevaplara bakıldığında deney grubu örgencilerinin kontrol grubu öğrencilerine göre daha başarılı oldukları görülmüştür. Sözlü tarih etkinliklerinin öğrencilere kazandırdığı beceriler göz önünde tutularak değerlendirilen kompozisyonlarda ise öğrencilerin bilgiyi düzenleme, olguyu düşünceden ayırma, ilgisiz bilgi arasından ilgili bilgiyi bulma ve kendinden önceki kuşakları daha iyi anlama ve takdir etme becerilerini geliştirirken, değişim ve sürekliliği algılama becerilerini çok az düzeyde geliştirdikleri belirlenmiştir.

Koçak (1999), "İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde Milli Mücadele Dönemi'nin Öğretimi" adlı çalışmasını ilköğretim ikinci kademe okullarında (ortaokullarda) okutulan T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin işlenişindeki (Milli Mücadele

Dönemi) birtakım sorunları tespit etmek amacıyla yapmıştır. Araştırma dahilinde Milli Mücadele konusunun örnek incelemesi teklif edilirken, ayrıca 50 öğretmen üzerinde uygulanan ankete göre derslerin işlenişindeki sorunlar tespit edilmeye çalışılmıştır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, verilerin toplanması ve analizi; ayrıca veri toplama araçlarının geliştirilmeleri ve uygulanmasıyla ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Araştırma, süreç odaklı olarak Eylem Araştırması şeklinde gerçekleştirilmiştir. Eylem Araştırması uygulamada ortaya çıkan sorunların anlaşılmasına ve çözülmesine yönelik olarak uygulayıcıların tek başlarına ya da bir araştırmacı ile birlikte uygulama sürecini çalışmalarını içerir. Son yıllarda eğitim araştırmalarında yaygın olarak kullanılan Eylem Araştırması, belirli bir sürecin kendi ortamı içinde uzun bir süre çalışılması ve odaklanılan soruna ilişkin veri toplanması söz konusudur. Böylece soruna ilişkin gelişmeler, değişimler ve ortamda yer alan bireylere etkileşimler ayrıntılı ve derinlemesine anlaşılabilir. Eylem Araştırmaları uygulayıcılara uygulama süreç ve sonuçları hakkında araştırma yapma olanağı sağlar. Örneğin bir okul ortamında öğretmenlere, yöneticilere ve çocukların eğitiminden sorumlu diğer uzmanlara, oluşturdukları eğitim süreçleri ve uygulamalarını daha iyi anlamaları, yine süreç ve, uygulama ve sonuçları iyileştirmeleri konularında yardımcı olur (Yıldırım ve Şimşek, 2011:78)).

Araştırma, nicel ve nitel araştırma teknikleri bir arada kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Karma yöntem (mixed method) araştırmasında, nicel ve nitel verilerin birlikte toplanıp birlikte analiz edilir. Nicel veri tutum, davranış ve performans araçları üzerinden alınan kapalı uçlu bilgi içerir. Buna karşılık olarak nitel veri, araştırmacının görüşme, video kaydı, günlük ve benzeri tekniklerle katılımcılardan topladığı açık uçlu bilgilerden oluşur. Veri setlerini ayrı ayrı kullanmasına nazaran, bunları karma hale getiren bir araştırmacı problemin daha iyi anlaşılmasını sağlayabilir. Karma yöntemi gerçekleştirebilecek üç yol vardır: bunlar (1) aslında iki veri setini bir araya getirmeye dayanan "birleştirme veya yakınlaştırma", (2) iki veri seti arasında birini diğerinin üzerine inşa edilmesine dayanan "Bağlantılama", (3) bir veri setinin

diğeri için destekleyici bir rol üslendiği veri setlerinin iç içe geçirildiği "Yerleştirme"dir. Kısacası, sadece nicel ve nitel verileri toplayıp analiz etmek yeterli değildir; bunların bir şekilde karma haline getirilmesi gereklidir, bir araya getirildiklerinde problemle ilgili daha kapsamlı bir tablo ortaya koyulur. Karma yöntem uygulanan araştırmalarda, hem nitel ve nicel araştırmaların zayıf yönlerini dengeleme imkânı doğar. Nicel verilerin insanların gerçekten ne düşündüğünü anlamada yetersiz kaldığı konusundaki tartışma sürmektedir. Karma yöntem araştırmaları, nicel ve nitel araştırmanın zayıf yönlerini telafi etmede fırsat verir. Nitel araştırmanın insanların gerçekten ne düşündüğünü veremediği konusundaki tartışma sürmektedir. Ayrıca, nitel araştırmada katılımcıların sesleri direkt olarak duyulmamaktadır. Bunun yanı sıra nitel araştırmacılar arka planda kalırlar ve kendi kişisel önyargıları ve yorumları nadiren tartışılır. Nitel araştırma bu tür zayıflıkları telafi eder. Öte yandan araştırmacı tarafından yapılan kişisel yorumlar ve bunu takip eden yanlılık, büyük bir grup için sınırlı sayıda katılımcı ile çalışıldığı için genelleştirilmiş bulgulara ulaşmadaki zorluk, nitel araştırmanın eksiklikleri olarak görülmektedir. Karma yöntem araştırması, nicel veya nitel araştırmanın tek başına verebileceğinden çok daha kapsamlı kanıtlar sağlar, ayrıca nicel ve nitel yaklaşımların tek başlarına cevap veremeyecekleri soruların yanıtlanmasında kolaylık sağlar. Örneğin, "Standart ölçme araçlarından elde edilenler ile katılımcıların bakış açıları ve izlenimleri birbirine yakın mı?" bir karma yöntem sorusudur. (Creswell, Goodchild & Turner, 1996; Creswell, 1999; Greene, Caraceli,& Graham, 1989).

Şekil 3. Araştırma Verilerin Birleştirilmesi

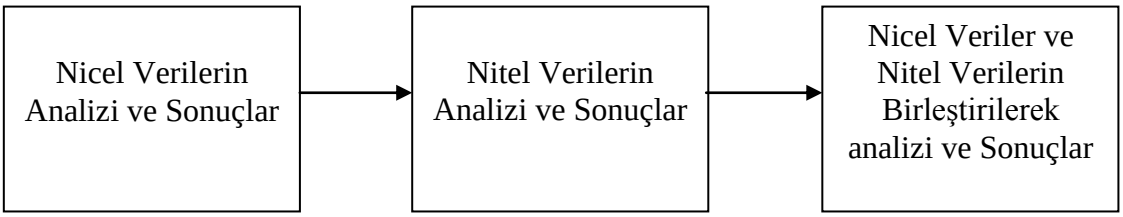

Şekil ‘de gösterildiği gibi, araştırma öncesinde, sonrasında ve araştırma süresince toplanan veriler karma yöntem (mix method) araştırma modeline uygun olarak hem nicel hem de nitel analiz yöntemleri kullanılarak analiz edilmiştir. Daha sonrasında bu iki veri grubunun bir araya getirilmesi için nitel veriler çeşitli teknikler

kullanılarak nicel hale getirilmiş ve veri grupları arasındaki ilişkisel analizler, bu doğrultuda gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmada ilköğretim 8. sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde öğretim materyali olarak hatırat kullanımının öğrencilerin başarı, tutum, değer ve beceri boyutunda elde ettikleri kazanımlara etkisi incelendiği için araştırma, kendi doğal ortamı olan sınıfta yapılmıştır. Araştırma, hem söz konusu öğretim materyali olan hatıratların nasıl kullanılacağını göstermeye yönelik, hem de belirlenen değişkenlerin farklı boyutlarda incelemeye yönelik niteliksel ve niceliksel bir çalışmadır. Araştırmanın verileri ölçek formları ve günlükler kullanılarak toplanmıştır. Öğrencilerin hatıratları anlamlandırma, yorumlama ve çözümleme süreçleri araştırmanın amaçları doğrultusunda eylem araştırması kapsamında incelenmiştir.

Eylem araştırması, okul ya da sınıf ortamında, öğretimin ya da eylemin niteliğini anlamak ve geliştirmek amacıyla yapılan bir araştırma sürecidir. Eylem araştırmalarından eğitimin çeşitli konularında bilgi elde etmek ve uygulamaları geliştirmek amacıyla yararlanılmaktadır. Bu çalışmada eylem araştırması yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem, bizzat uygulamanın içinde olan uygulayıcının doğrudan kendisinin ya da bir araştırmacı ile birlikte gerçekleştirdiği ve uygulama sürecine ilişkin sorunların ortaya çıkarılması ya da hâlihazırda ortaya çıkmış bir sorunu anlama ve çözmeye yönelik sistematik veri toplamayı ve analiz etmeyi içeren bir araştırma yaklaşımıdır. Bu yaklaşım uygulayıcıya yeni bilgiler, beceriler ve deneyimler kazandırmak ve kendi uygulamalarına karşı eleştirel bir bakış açısı geliştirmesine yardımcı olur (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Şekil 4. Araştırmanın Deneysel Deseni

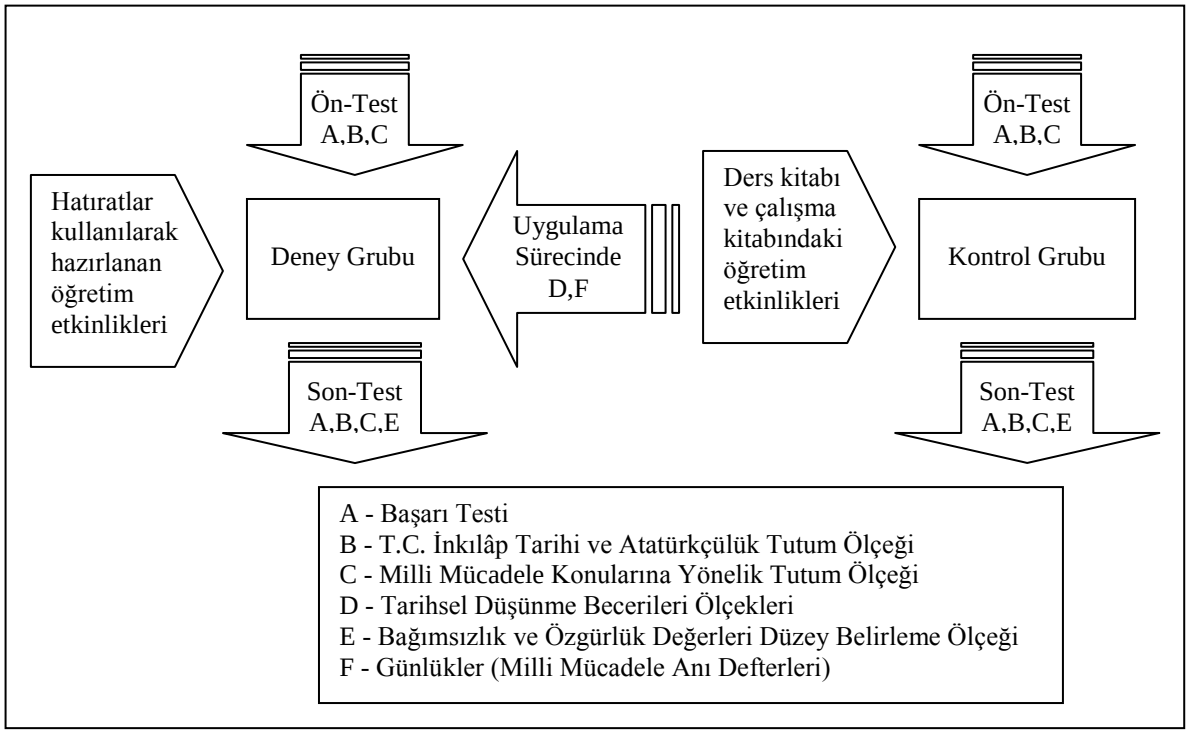

Araştırma karma yöntem araştırması (mix method)'a uygun biçimde, ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel desen (ÖSKD) modeline göre tasarlanmıştır. Yarı deneysel yöntem, birden fazla örneği genellikle uzun zaman dilimi içerisinde çalışmayı içerir. Bu yöntemde araştırma yapılacak kişiler üzerinde kontrol sağlama olanağı oldukça sınırlıdır. Diğer bir deyişle, birbirlerine benzer ya da eşdeğer grupları oluşturmak oldukça güçtür (Ekiz, 2003:102). Bu araştırmada birbirlerine yakın özelliklere sahip olduğu düşünülen deney ve kontrol gruplarına T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin "Ya İstiklal, Ya Ölüm!" ünite konularına yönelik öğretim yapılmadan önce Başarı Testi, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Tutum Ölçeği ve Milli Mücadele konularına yönelik Tutum Ölçeği uygulanmıştır. Ön test uygulanmasının sebebi hem uygulama öncesi grupların başarı ve tutum düzeylerinin bilinmesini sağlamak hem de uygulama sonrasında oluşacak farklılıkları anlamlandırmayı kolaylaştırmaktır. Uygulama sonunda başarı ve tutum testleri son test biçiminde uygulanmış, buna ek olarak Bağımsızlık ve Özgürlük Düzey Belirleme Ölçeği deney ve kontrol gruplarına sadece son test olarak uygulanmıştır. Tarihsel Düşünme Becerileri Ölçekleri ve Günlükler uygulamayla ilişkili olduğu için süreç içinde sadece deney grubu öğrencilerine uygulanmıştır. Çalışma sonunda deney ve

kontrol gruplarına uygulanan tüm dokümanlar nicel ve nitel araştırma teknikleriyle analiz edilmiş, elde edilen bulgular bir araya getirilerek yorumlanmıştır.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırma grubunu, 2012–2013 eğitim-öğretim yılında, Ankara ili, Mamak ilçesine bağlı iki ortaokulda öğrenim görmekte olan 8. sınıf öğrencileri oluşturmuştur. Devlet okulu özelliği taşıyan her iki okulda da 8. sınıf düzeyinde ikişer şube bulunmaktadır. A Ortaokulunda okuyan 8 A/B öğrencileri kontrol gurubu (34 kişi), B Ortaokulunda okuyan 8 A/B öğrencileri ise deney grubu (35 kişi) olarak belirlenmiştir. Araştırma kapsamındaki her iki okulda da ders kitabı, çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitabıyla ilgili materyal sıkıntısı bulunmamaktadır. Araştırma yapılan okulların her ikisinin de sosyo ekonomik düzeyi (alt-orta-üst olarak düşünülürse) alt düzeydedir. Okullar şehir merkezine uzak olması nedeniyle taşra okulu özelliği taşımaktadır. Öğrencilerin genel olarak düşük gelir seviyesindeki ailelerden geldiği tespit edilmiştir. 8. sınıflarda okuyan ortalama öğrenci sayısı 20 ile 25 arasındadır. Başarı Testi, Ders Tutum ve Milli Mücadele konularına yönelik Tutum Ölçekleri ön test ve son test olarak her iki okul öğrencilerine de uygulanmıştır. Deney ve kontrol gruplarının belirlenmesi, rastgele atama yöntemiyle yapılmıştır.

5 hafta boyunca deney grubu öğrencileriyle birlikte 3. ünitenin tamamı, öğretim materyali olarak hatıratlar esas alınarak hazırlanmış olan etkinliklerle işlenmiş; kontrol grubu öğrencilerine ise yürürlükte olan T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük programına göre hazırlanmış ders kitabı ve çalışma kitabındaki etkinliklere uygun eğitim verilmeye çalışılmıştır. Ayrıca gerek deney ve kontrol grubunda bulunan öğrencilerin sayısının birbirine yakın olması, çalışmanın daha güvenilir bir şekilde yürütülmesinde kolaylık sağlamıştır. Tablo'de deney ve kontrol grubunda bulunan öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 1. Deney ve Kontrol Grubundaki Öğrencilerin Cinsiyetlere Göre Dağılımı

Cinsiyet	Deney Grubu	Kontrol Grubu	Toplam
Kız	19	16	35
Erkek	16	18	34
Toplam	35	34	69

Tablo 1'de görüldüğü gibi, deney grubundaki öğrencilerin toplam sayısı 35, kontrol grubundaki öğrencilerin sayısı 34 olarak belirlenmiştir. Çalışmaya katılan deney grubundaki kızların sayısı 19, erkeklerin sayısı ise 16'dır. Kontrol grubunda ise 16 kız 18 erkek öğrenci yer almaktadır**.** Deney grubu ve kontrol grubundaki erkek öğrenci sayısı ve kız öğrenci sayısı birbirine yakındır.

3.3. Verilerin Toplanması

Deneysel nitelik taşıyan araştırmanın alt problemlerinin sınanması için gerekli olan nicel verileri toplamak amacıyla ünite başarı testi, ders ve Milli Mücadele konularına yönelik tutum ayrıca tarihsel düşünme becerileri ölçekleri geliştirilmiştir. "Ya İstiklal, Ya Ölüm!" ünitesindeki konuların, yani "Milli Mücadele Dönemi"nin hatıratlar kullanılarak öğretilmesinin öğrenci başarısına etkisini tespit etmek amacıyla Başarı Testi geliştirilmiştir. Ayrıca öğrencilerin genel olarak derse olan tutumunu ölçmek amacıyla T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Tutum Ölçeği; özel olarak konuya olan tutumunu ölçmek amacıyla Milli Mücadele konularına yönelik Tutum Ölçeği geliştirilmiştir. Başarı testi ve tutum ölçekleri hem kontrol grubuna hem de deney grubuna uygulanmıştır. Ayrıca hatırat kullanımının öğrencilerin tarihsel düşünme becerilerine (tarihsel kavrama-analiz ve yorumlama) etkisini belirlemek amacıyla her etkinliğin sonunda uygulanmak üzere Tarihsel Düşünme Becerileri ölçekleri geliştirilmiştir. Tarihsel Düşünme Becerileri Ölçekleri sadece hatırat temelli öğretim etkinliklerinin uygulandığı deney grubu öğrencilerine uygulanmıştır.

Nitel verileri toplamak için, etkinlikler boyunca doğrudan verilmeye çalışılan "Özgürlük" ve "Bağımsızlık" değerleri kazanma düzeyini belirlemek amacıyla Bağımsızlık ve Özgürlük Değerleri Düzey Belirleme Ölçeği geliştirilmiştir. Ayrıca deney grubu öğrencilerinden uygulama boyunca kendi Milli Mücadele anılarını yazmaları istenmiştir. Bu yolla hem öğrencilerin hatırat yazması özendirilmeye çalışılmış hem de öğrencilerin tarihsel empati becerilerinin ölçülmesi sağlanmıştır.

3.3.1. Başarı Testi

Başarı testi ile çalışma grubundaki öğrencilerin (deney-kontrol grubu) araştırma konusu üniteyle ilgili akademik başarının ölçülmesi amaçlanmıştır. Başarı testi,

öğrencilerden üniteyle ilgili kazanımlara ulaşma düzeylerinin ölçmek için geliştirilmiştir. Başarı testi hazırlanırken esas alınan noktaların başında, deney ve kontrol grubu öğrencilerin soruların kapsadığı konular bakımından fırsat eşitsizliğine maruz kalmamalarını sağlamak gelmektedir. Bunun için de hazırlanan sorular hem deney grubu için hazırlanmış etkinliklerin kaynağı olan öğretim materyallerinden seçilmişt; hem de kontrol grubunun kullandığı 8. Sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı ve çalışma kitabından seçilmiştir. Soruların hazırlanmasında uygulama süresince işlenecek olan 3. ünitenin ilgili kazanımları temel oluşturmuştur. Başarı testi geliştirilirken dikkat edilen diğer bir husus ise bilişsel taksonomi açısından yüksek düzeyde öğrenme çıktılarını değerlendiren soruların tercih edilmiş olmasıdır.

Veriler SPSS 20.0 programına girilerek ölçme aracının iç tutarlılığı anlamındaki güvenirlik katsayıları hesaplanmıştır. Hazırlanan ilgili üniteye ait 100 çoktan seçmeli test sorusundan oluşan başarı testi, ön uygulama sonucunda ayırt edicilik ve güçlük endeksi uygun maddelerden seçilen 30 soruluk bir test haline getirilmiştir. Ünite başarı testi, doğru cevaplar için 1, yanlış ve boş cevaplar için 0 puan verilerek puanlanmıştır. 30 soruya indirilmiş ünite başarı testinin güvenirliği α=0.89 olarak bulunmuştur. Bu değer testin, çalışma grubu öğrencilerinin ilgili üniteyle ilgili akademik başarılarını ölçebilecek uygun ve kabul edilebilir sınırlar içinde olduğunu göstermektedir.

3.3.2. T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Tutum Ölçeği ve Milli Mücadele Konularına Yönelik Tutum Ölçeği

Araştırmacı tarafından geliştirilen ölçekler, katılımcı öğrencilerin ders ve konu hakkında sahip oldukları tutumları belirlemek amacıyla düzenlenmiştir. İki ölçek de nicel veri toplamak amacıyla oluşturulmuş ve 5'li likert tipi 20'şer maddeden oluşmaktadır. Ölçek maddelerinden beş tanesi olumsuz tutum cümleleri olarak hazırlanmış, veri girişi yapılırken ters kodlanarak puanlanmıştır. Her maddeden alınan yüksek puanlar katılımcı öğrencilerin ders ve konuyla ilgili olumlu görüşleri yansıtmaktadır.

Veriler SPSS 20.0 programına girilerek iki ölçme aracının iç tutarlılığı anlamındaki güvenirlik katsayıları hesaplanmıştır. Ölçekler ilgili alan uzmanlarından görüş alarak hazırlanmış ön uygulama sonucunda ayırt edicilik ve güçlük endeksi uygun

maddelerden seçilen 20 maddelik birer test haline getirilmiştir. Her iki tutum ölçeğinde "Tamamen katılıyorum" 5, "Katılıyorum" 4, "Kısmen katılıyorum" 3, "Katılmıyorum" 2, "Hiç katılmıyorum" 1 puan verilerek puanlanmıştır. T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Tutum Ölçeği'nin güvenirliği α=0.89 olarak bulunmuştur. Milli Mücadele konularına yönelik Tutum Ölçeğinin güvenirliği α=0.87 olarak bulunmuştur. Bu değerler, ölçeklerin çalışma grubu öğrencilerinin ilgili ders ve Milli Mücadele konularına yönelik tutum düzeylerini ölçebilecek uygun ve kabul edilebilir sınırlar içinde olduğunu göstermektedir.

3.3.3. Tarihsel Düşünme Becerileri Ölçekleri

Araştırmada kazandırılması ve ölçülmesi hedeflenen tarihsel düşünme becerileri Tarihsel Kavrama, Tarihsel Analiz ve Yorum becerileri olarak belirlenmiştir. Tarihsel kavrama (historical comprehension), geçmişin derinlemesine ve her yönüyle öğrenilmesi esasına dayanır. Bu çerçevede, öğrenilmesi amaçlanan konu çerçevesinde, geçmişe ait olgu, terim, kavram ve teoriler arasındaki ilişkileri anlamayı gerektirir. Tarihsel analiz ve yorum (historical analysis and interpretation), geçmişe ait bilgiler, bize tarih ders kitaplarında sunulduğu gibi açık ve net değildir. Tarihçi geçmişi anlamaya çalışırken pek çok farklı yazılı ve yazılı olmayan materyalin önce güvenilir olup olmadığını test etmekte ve daha sonra bu malzemelere dayalı olarak geçmişi analiz ederek yorumlamaktadır. Bu yorumlar toplumdan topluma ve tarihçiden tarihçiye değişiklik gösterebilmektedir. Tarihsel yorum ve analiz, tarihçilerin geçmişi farklı yorumlama nedenlerini anlamayı gerekli kılmaktadır. Bu çerçevede tarihsel bilgilerin analiz ve yorumu aşamasında, tarihsel bilgiyi hazırlayan yazar ve sunduğu kanıtlar da incelenmelidir. Buna ilaveten, tarihsel olgu ve genellemeler arasındaki fark yanında, objektif ve sübjektif genellemeler de ayırt edilebilmelidir. Ayrıca, geçmişe ait olgu, terim, kavram, teori ve kavramlar arasındaki ilişkiler de net bir biçimde ortaya konmalıdır (Demircioğlu, 2009:230).

Şekil 5. Tarihsel Kavrama-Analiz-Yorumlama Beceri Düzeyleri

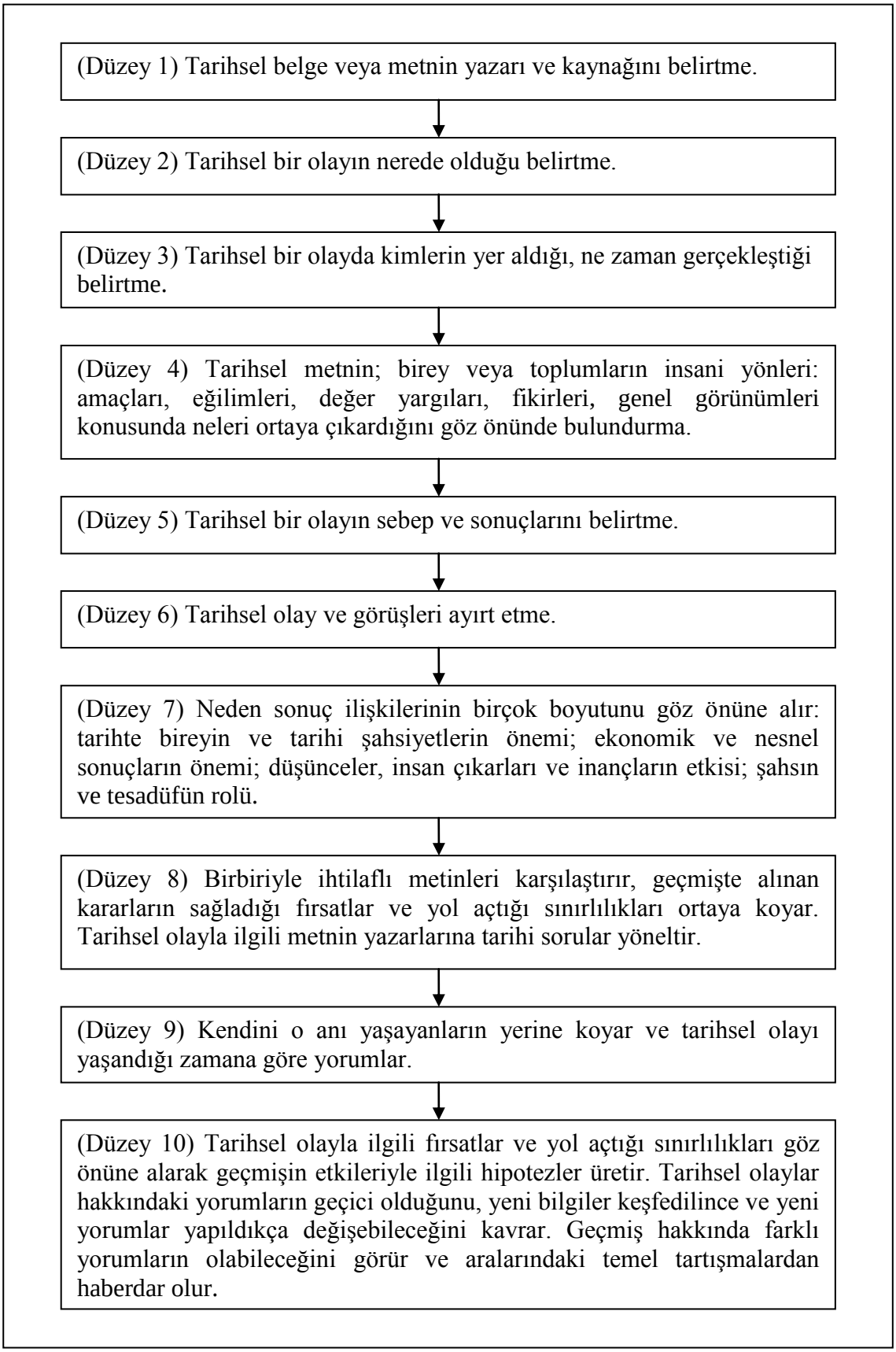

3.3.4. Bağımsızlık ve Özgürlük Değerleri Düzey Belirleme Ölçeği

Araştırmanın değer boyutuyla ilgili veriler araştırmacı tarafından oluşturulan, "Bağımsızlık ve Özgürlük Değerleri Düzey Belirleme Ölçeği" kullanılarak toplanmıştır. BÖDDB Ölçeği, katılımcılardan hem bilişsel hem de duyuşsal veriler toplamak amacıyla açık uçlu altı sorundan oluşturulmuştur. Bu ölçek için, önce ilgili literatür incelenmiş, ayrıca sosyal bilgiler alan uzmanları ile ölçek hakkında görüşmeler yapılarak bir soru havuzu oluşturulmuştur. Sorular ölçmeye çalıştığı kazamın, araştırma problemiyle ilişkisi, ifade ediliş biçimleri, sorulma sırası ve içeriklerine uygun olarak alan uzmanlarının görüşleri çerçevesinde çalışılarak belirlenmiştir.

Nitel veri toplamak amacıyla geliştirilen ölçekten elde edilen verilerin araştırmacı tarafından tema ve kodları belirlenmiş, daha sonra iki alan uzmanı ile tema ve kodlarla ilgili görüşme yapılmıştır. Güvenirlik = Görüş birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) formülü kullanılarak hesaplanmış; altı soru için ortalama yüzde 85 seviyesinde uyum sağlanmıştır. Genellikle yüzde 70 ve üzerindeki değerler yeterli görülmektedir (Miles & Huberman, 1994).

3.3.5. Günlükler (Milli Mücadele Anı Defterleri)

Araştırmada deney grubundaki öğrencilerden T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi 3. ünitesi olan "Ya İstiklal, Ya Ölüm!" ünitesi işlenişi boyunca günlük tutmaları istenmiştir. (Bu uygulamanın sadece deney grubu öğrencilerine yönelik olmasının sebebi, deney grubuna uygulanan "hatıratlarla öğretim programı"nın aynı zamanda hatırat türünün ne olduğunu, ne amaçla ve nasıl yazıldığını da öğretmeyi kapsayan bir etkinlik olmasıdır.) Bu doğrultuda her öğrenciye 40 sayfalık çizgili defter dağıtılmıştır. Öğrencilere uygulama başlangıcında nasıl günlük tutacakları araştırmacı tarafından anlatılmıştır. Bu kapsamda öğrencilere, günlüklerin kendi Milli Mücadele anıları şeklinde yazmaları istenmiştir. Derste kazandıkları bilgi ve becerilerden yola çıkarak Milli Mücadele döneminde yaşamış birinin yerine kendilerini koymaları ve başlarından geçenleri yazmaları konusunda öğrenciler bilgilendirilmiştir. Konunun uygunluğu dolayısıyla öğrencilerin hatırat örneklerinden yararlanabilecekleri anlatılmıştır. Uygulama süresince bu defterler araştırmacı tarafından teneffüs saatlerinde

incelenerek öğrencilere dönütler verilmiştir. Bu günlükler araştırmacı tarafından uzman görüşleri ve literatürdeki örnek çalışmaların kriterleri incelenerek hazırlanan ölçek ile değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Deney grubu öğrencilerinin yazdığı günlükler betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiş, tarihsel empati düzeylerine uygun kategoriler halinde yorumlanmıştır. Araştırmanın kavramsal çerçeve bölümünde açıklanan Lee, Dickinson ve Ashby'e (akt. Karabağ, 2003) tarihsel empati düzeyleri, tarihsel empati becerisinin değerlendirilmesinde kullanılacak beş düzey ortaya seçilmiştir. 1. Düzey olan "Aptal Geçmiş", uygulamanın etkisi ve öğrencilerin günlüklerden aldıkları puanlar göz önünde tutularak değerlendirme dışında bırakılmıştır. Diğer kategorilere alıntılar yapılırken hem içeriğe hem de öğrencilerin günlüklerden aldıkları puanlara bakılmıştır. Buna göre genel olarak 6-10 puan arasında alanlar, 2. Düzey olan "Klişe Genellemeler"de, 11-15 puan arasında alanlar, 3. Düzey olan "Günlük Empati"de, 16-20 puan arasında alanlar, 4. Düzey olan "Sınırlı Tarihsel Empati"de, 21-25 puan arasında alanlar, 5. Düzey olan "Bağlama Uygun Tarihsel Empati" başlıklarında betimlenmiştir.

Şekil 6. Sekizinci Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi Ve Atatürkçülük Öğretim Programında Araştırma Konusu Ünitenin Durumu

3.ÜNİTE	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
"YA İSTİKLÂL, YA ÖLÜM!"	**Bu ünite sonunda öğrenciler;** 1. Kurtuluş Savaşı'nda Doğu ve Güney cephelerinde yapılan mücadeleleri, sebep ve sonuçları açısından değerlendirir. 2. Batı cephesinde Kuvâ-yı Millîye birliklerinin faaliyetlerini ve düzenli ordunun kurulmasını değerlendirir. 3. Kurtuluş Savaşı'nın yaşandığı ortamda Atatürk'ün Maarif Kongresi yaparak Türkiye'nin millî ve çağdaş eğitimine verdiği önemi kavrar. 4. Türk milletinin millî birlik, beraberlik ve dayanışmasının ifadesi olarak Tekâlif-i Millîye Kararları'nın uygulamalarını inceler. 5. Sakarya Meydan Savaşı'nın ve Büyük Taarruz'un kazanılmasında Atatürk'ün rolünü fark eder. 6. Türk milletinin Kurtuluş Savaşı sürecinde elde ettiği askerî başarılarının ulusal ve uluslararası etkilerini değerlendirir. 7. Örnek eser incelemeleri yaparak dönemin toplumsal olaylarının sanat ve edebiyat üzerine yansımalarını fark eder.	"Kurtuluş Savaşı Gazetesi" (Dönemin gazetelerindeki bazı haberler 5N 1K formülü ile incelenerek Doğu ve Güney Anadolu'nun o günlerdeki durumu değerlendirilir.) (1. kazanım) "Kuvâ-yı Milliye Ruhu" (Yurdumuzun işgali karşısında ulusal ya da yerel boyutta mücadele başlatmış olan kişi ya da kurumların çabaları örnek alınarak Kuvâ-yı Milliye ruhu üzerinde durulur.) (1 ve 2. kazanım) : "İstiklal Yolu" (İnebolu-Kastamonu-Ilgaz ve Çankırı'yı kapsayan Kurtuluş Savaşı sırasında cephane taşıma hattı olan bu yolun ve yolda yaşanan fedakârlıkların önemiyle ilgili araştırma yapılır) (2. kazanım) "Harita Yapıyoruz" (Batı Cephesi ile ilgili haritalar hazırlanarak düzenli ordunun kuruluşunun gerekliliği üzerinde durulur.)(2. kazanım) "İstiklâl Marşımız" (İstiklâl Marşı'nın millî kimlik ve millî devlet anlayışı bakımından içerik analizi yapılır.) "Maarif Kongresi Toplanıyor" (Kongre ile ilgili bir drama çalışması yapılır.) (3. kazanım) "Tekâlif-i Milliye Kararları" (Tekâlif-i Millîye Emirleri içerik analizi tekniği ile incelenir.)(4. kazanım) "Film İzliyoruz" (Atatürk ve Kurtuluş Savaşı ile ilgili filmler izlenerek Mustafa Kemal'in ve Türk ordusunun Büyük Taarruz'a hazırlanışı kavranır.) (1,2,4, 5, ve 6. kazanım) "Biyografi Yazıyorum" (Kurtuluş Savaşı sırasında kahramanlıkları görülen kişilerden birinin hayat hikâyesi ile ilgili araştırma yapılır.) (1, 2 ve 5. kazanım) "Dede ve Ninelerimizin İstiklâl Madalyasını İnceliyorum" (İstiklâl madalyasının önemi üzerinde durulur.) (5. kazanım) "... Bu Satıh Bütün Vatandır" (Mustafa Kemal'in bu sözü incelenerek Sakarya Meydan Muharebesi ve Büyük Taarruz'un kazanılması ve Mustafa Kemal'in bu savaşların kazanılmasındaki rolü üzerinde durulur.)(5. kazanım) "Sakarya Marşı" (Marş söylenerek marşın anlamı üzerinde durulur.) (5. kazanım) "Kurtuluş Savaşı Müzesi" (Anıtkabir'deki Kurtuluş Savaşı Müzesi gezilerek ya da müzeyle ilgili film izlenerek bir rapor hazırlanır.) (1,2,4,5 ve 6. kazanım) "Barışa Doğru" (Mudanya'ya kadar olan antlaşma maddeleri incelenerek Ankara hükümetinin başarıları uluslararası ilişkiler açısından değerlendirilir.) (6. kazanım) "Eser İnceliyoruz"(Kurtuluş Savaşı ile ilgili roman ve hikâyeler okunarak eserlerdeki olay ve olguların tarihî gerçeklerle ilişkisi saptanır.) (7. kazanım)	Doğu Cephesi'nin TBMM için önemi, Güney Cephesi'nde Türk halkının gösterdiği vatanseverlik ve bu amaçla örgütlenmesi vurgulanacaktır. (1. kazanım) İnönü ve Kütahya-Eskişehir Savaşları işlenecektir. (2. kazanım) Londra Konferansı, Moskova Antlaşması, Afganistan Antlaşması, Kars Antlaşması, Ankara Antlaşması, Mudanya Ateşkes Anlaşması askeri başarıların ulusal ve uluslar arası etkileri çerçevesinde kronolojik olarak işlenecektir. Atatürk'ün kişilik özellikleri uygun yerlerde işlenecektir. [!] Atatürk'ün silah arkadaşları ve yerel kahramanlar üzerinde durulacaktır. (1, 2 ve 5. kazanım) [!] İstiklal Marşı'nın kabulü üzerinde durulacaktır. Türkçe dersi "Okuma" öğrenme alanı tüm kazanımları (7.kazanım) Bir Kahraman Doğuyor (5–6) Millî Uyanış: Yurdumuzun İşgaline Tepkiler (4–3) [!] **Doğrudan verilecek beceri: Karar verme Becerisi** [!] **Doğrudan verilecek değerler: Dayanışma, Özgürlük ve bağımsızlık** Bu ünitede gözlem, öz değerlendirme formları, sözlü tarih değerlendirme, açık uçlu sorular, boşluk doldurmalı testler, proje hazırlatılarak, öğrenci ürün dosyası (portfolyo), dereceli puanlama anahtarı kullanılarak değerlendirme yapılabilir.

Şekil 7. Sekizinci Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi Ve Atatürkçülük Öğretim Programında Ünitenin Atatürkçülük Konu ve Kazanımları

SINIF	ATATÜRKÇÜLÜKLE İLGİLİ KONULAR VE AÇIKLAMALAR	ÜNİTE	DERS KAZANIMLARI
8. Sınıf	**5. Atatürk'ün siyasî hayatı** **Açıklama:** Atatürk'ün siyasi hayatının Kurtuluş Savaşı'nın hazırlık döneminde ön plâna çıktığı, Kurtuluş Savaşı sırasında karşılaştığı zorlukları TBMM'den aldığı güçle nasıl aştığı, askerî zaferleri siyasi başarılarla tamamladığı örneklerle (I. İnönü Zaferinden sonra Londra Konferansı, Sakarya Zaferi'nden sonra Ankara ve Kars Antlaşmaları, Kurtuluş Savaşı'nın zaferle sonuçlanması ile Mudanya Ateşkes Anlaşması ve Lozan Antlaşmasının imzalandığı) açıklanır. Ayrıca Atatürk'ün TBMM tarafından İlk Cumhurbaşkanı seçildiği tarih vurgulanarak, Atatürk'ün iç ve dış siyasi gelişmelerde Türk milletinin yararını esas aldığı örneklerle açıklanır.	III. ÜNİTE/ YA İSTİKLAL YA ÖLÜM	**6.** Türk milletinin Kurtuluş Savaşı sürecinde elde ettiği askerî başarılarının ulusal ve uluslar arası etkilerini değerlendirir.
	Öğreticilik yönü **Açıklama:** Atatürk'ün eğitim ve öğretime çok önem verdiği belirtilerek, harf inkılâbı sırasında yaptığı çalışmalardan örnekler verilir. "Baş Öğretmenlik" yönü vurgulanır.		**3.** Kurtuluş Savaşı'nın yaşandığı ortamda Atatürk'ün Maarif Kongresi yaparak Türkiye'nin millî ve çağdaş eğitimine verdiği önemi kavrar.
	14.Dayanışmanın millî birlik ve beraberlik yönünden önemi **Açıklama:** Kurtuluş Savaşı sırasında millî birlik ve beraberliğin sağlanmasında dayanışmanın önemi belirtilir. Dayanışmanın vatanın bütünlüğünü ve milletin bağımsızlığını devam ettirmedeki önemi vurgulanır. Atatürk'ün millî birlik ve beraberlikle ilgili sözlerinden örnekler verilir.		**4.** Türk milletinin milli birlik beraberlik ve dayanışmasının ifadesi olarak Tekâlif-i Milliye Kararlarının uygulamalarını inceler.
	15.Türk kadınının toplumdaki yeri **Açıklama:** Toplum hayatında Türk kadınına önem verildiği, Türk tarihinden örneklerle açıklanarak Atatürk'ün Türk kadınının toplum hayatındaki yerini belirten sözlerinden örnekler verilir.		**9.** Hukuk alanındaki gelişmeleri, Medeni Kanun'un Türk aile yapısında ve kadının toplumdaki yerinde meydana getirdiği değişiklikleri analiz eder.
	16.Türk kadınının Atatürk döneminde elde ettiği sosyal ve siyasal haklar **Açıklama:** Atatürk döneminde Türk kadınının elde ettiği sosyal ve siyasal hakların neler olduğu açıklanarak Türk kadınının birçok Avrupa ülkesindeki kadınlardan daha önce siyasal haklar elde ettiği vurgulanır. Atatürk'ün kadın haklarıyla ilgili görüşlerinden örnekler verilir.		**21.** Atatürk'ün kadınlara sağladığı sosyal ve siyasal hakları dönemin çeşitli ülkelerindeki kadın haklarıyla karşılaştırarak değerlendirir.
	17. Atatürk'ün çağdaşlaşma konusundaki fikirleri **Açıklama:** Çağdaş uygarlık kavramı ve çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak için neler yapılması gerektiği açıklanarak Atatürk'ün çağdaşlaşma konusundaki görüşlerinden örnekler verilir.Kültürümüzü çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine çıkarma ideali vurgulanır.		**8.** Şapka ve Kıyafet İnkılâbını, tekke ve zaviyelerin kapatılmasını, miladî takvim ve uluslararası saat uygulamasının kabulünü millî kimlik kazanma ve çağdaşlaşma çerçevesinde değerlendirir.
	19. Atatürk'ün millî eğitim ile ilgili görüşleri **Açıklama:** Eğitimin önemi ile Atatürk'ün eğitimin millî ve çağdaş olmasına neden önem verdiği açıklanarak Atatürk'ün eğitimin millî ve çağdaş olmasıyla ilgili görüşlerinden örnekler verilir.		Kurtuluş Savaşı'nın yaşandığı ortamda Atatürk'ün Maarif Kongresi yaparak Türkiye'nin millî ve çağdaş eğitimine verdiği önemi kavrar

3.4. İşlem Süreci

2012-2013 eğitim ve öğretim yılı birinci döneminde iki ayrı ortaokulda yürütülen bu araştırmada, deney ve kontrol gruplarına yönelik olarak aşağıdaki işlem basamakları takip edilmiştir.

1. Araştırmanın uygulama aşamasına başlamadan önce ilgili literatür incelenmiş, araştırma konusu ve öğretim materyali olarak kullanılacak olan milli mücadele hatıratları taranmıştır.

2. Deneysel çalışmada kullanılacak olan ölçekler ve testler ilgili alan uzmanlarından da görüş alınarak oluşturulmuş ve geçerlik-güvenirlik çalışmaları yapılmıştır.

3. Araştırmacı tarafından uygun görülen milli mücadele hatıratlarının ilgili kısımlarıyla ilgili ders kazanımları doğrultusunda etkinlikler hazırlanmış ve düzeltmeleri yapılmıştır.

4. 10 ders saati (5 hafta) şeklinde planlanan deneysel uygulamanın hemen öncesinde 2 ders saati hem deney hem kontrol gruplarına başarı testi ve tutum ölçeklerinin uygulaması için, uygulama sonrasında da aynı şekilde 2 ders saati son testler için ayrılmıştır. 1 ders saati boyunca da yapılacak uygulamayla ilgili deney grubu öğrencilerine bilgi verilmiştir. Yani toplamda 15 saatlik (7,5 hafta) uygulama süreci için ayrılmıştır.

5. Deney gurubu öğrencilerine araştırmanın uygulaması 2012 yılının Ekim ve Kasım aylarında yapılmıştır. 3. ünite olan "Ya İstiklal, Ya Ölüm!" ünitesinde yer alan konular hatıratlar kullanılarak oluşturulan öğretim etkinlikleriyle gerçekleştirilmiştir.

6. Kontrol grubu öğrencilerine "Ya İstiklal, Ya Ölüm!" ünitesinde yer alan konular aynı zamanda MEB basımı komisyon ders kitabı ve çalışma kitabına bağlı kalınarak işlenmiştir.

7. Ölçüm araçlarından "Tarihsel Düşünme Becerileri Ölçekleri" ve "Günlükler (Milli Mücadele Anı Defterleri) deney grubu öğrencilerine yönelik olarak deneysel süreçte uygulanmıştır.

8. Ölçüm araçlarından elde edilen nicel veriler SPSS 20.0 paket programı ile istatistiksel analizleri yapılmıştır. Nitel veriler ise içerik analizi ve betimsel analiz teknikleriyle analiz edilerek yorumlanmıştır.

9. Ayrı ayrı elde edilen nitel ve nicel veri setlerinin bir araya getirilerek yorumlanması amacıyla nitel veriler nicel hale indirgenmiştir. Daha sonra iki veri seti arasındaki korelasyonel ilişkilere bakılmıştır.

10. Araştırmadan elde edilen tüm bulgular göz önünde tutularak sonuçlar raporlaştırılmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmada toplanan verilerin analizi, nicel ve nitel yöntemler kullanılarak yapılmıştır. Başarı Testi, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Tutum Ölçeği, Milli Mücadele Konularına Yönelik Tutum Ölçeği ve Tarihsel Düşünme Becerileri Ölçekleri'nden elde edilen nicel veriler bağımsız gruplar için t-testi, pearson korelasyon katsayısı ve betimsel istatistikler kullanılarak analiz edilmiştir. Tarihsel Düşünme Becerileri Ölçekleri ve Günlükler (Milli Mücadele Anı Defterleri)den elde edilen nitel veriler betimsel analiz kullanılarak, ayrıca Bağımsızlık ve Özgürlük Değerleri Düzey Belirleme Ölçeğinden elde edilen veriler içerik analizi yöntemleri kullanılarak analiz edilmiştir. Daha sonra nitel ve nicel verilerin birleştirilmesi ve karşılaştırılması için nitel veriler nicelleştirilmiş, veri setlerinin tümüne korelasyon ve regresyon analiz yöntemleri uygulanmıştır. Nitel verilerin nicelleştirilmesi; görüşme, gözlem veya dokümanların incelenmesi yoluyla elde edilmiş yazılı biçimdeki verinin, belirli süreçlerden geçirilerek sayılara veya rakamlara dökülmesidir. Sayılar ve rakamlar genellikle nicel araştırma türleriyle anılıyor olsa da, nitel verinin belirli bir düzeyde sayılara indirgenmesi mümkündür (Yıldırım ve Şimşek, 2008:242).

Nicel veriler ile nicel veriler haline indirgenmiş nitel verilerin ilişkilerini ortaya koyabilmek için korelasyonel yöntem uygulanmıştır. Korelasyonel araştırma deseni ya kestirim araştırmalarında ya da ilişki araştırmalarında uygulanır. İlişki araştırması, değişkenler arası neden-sonuç kalıplarını anlamaya vurgu yapar. Korelasyonel araştırmalar korelasyonel istatistikleri kullanarak değişkenler arası ilişkileri ortaya koyma amacında olan çalışmaları kapsar. Korelâsyon katsayısı "r" matematiksel olarak

değişkenler arası ilişkinin derecesini ortaya koyar. Korelâsyon katsayısı, bir değişkenin diğeriyle olan ilişkisinin derecesini gösterir. Çoklu regresyon analizinin temelinde korelasyonel analiz bulunur. Bu tekniğin amacı, en iyi kestirici ile ölçüt değişkeni arasındaki ilişkinin hesaplanmasıdır. Bu hesaplamadan çoklu regresyon katsayısı "R" elde edilir. Çoklu regresyona giren ilk kestirici değişken, en iyi kestiricidir (Balcı, 2013:264-266).

Araştırmada toplanan verilerin, araştırma problemine ilişkin olarak neleri söylediği ya da hangi sonuçları ortaya koyduğu ön plana çıkmaktadır. Örneğin, gözlenen bir ortamda nelerin olup bittiği, araştırma gruplarındaki bireylerin neleri söyledikleri, çalışılan dokümanların hangi bilgileri ortaya koyduğu, betimleme yaklaşımına uygun sorulardır (Yıldırım ve Şimşek, 2008:222). Bu araştırmada T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin öğretiminde "hatırat"ların kullanımının beceri boyutuna etkisi betimsel analiz kullanılarak incelenmiştir. Betimsel analiz için toplanan veriler, kapsamlı bir biçimde tanımlanır. Bu şekilde okuyucunun, verilerin toplandığı ortama, verilerin ayrıntısına ve derinliğine, araştırmaya katılanların görüşlerine ve araştırma süreciyle ilgili bilgilere ilk elden edinmesi amaçlanır. Betimsel analiz, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunar. Böylece elde edilen veriler mantıklı ve anlaşılır bir biçimde betimlenir. Daha sonra yapılan bu betimlemeler, çözümlenir, yorumlanır, irdelenir ve bir takım sonuçlara ulaşılır (Yıldırım ve Şimşek, 1999). Betimsel analiz yapılırken daha önceden konuya uygun biçimde belirlenmiş kategoriler kullanılmıştır. Tarihsel kavrama-analiz ve yorumlama becerilerinin betimsel analizinde on düzeyden (Şekil 5) son beş tanesi, Tarihsel empati becerilerinin betimsel analizinde ise beş temel düzey (Bkz. s.57) kullanılmıştır.

Bu araştırmada T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin öğretiminde "hatırat"ların kullanımının değer boyutuna etkisi içerik analiz kullanılarak incelenmiştir. İçerik analizi, "sözel, yazılı ve diğer materyallerin içerdiği mesajı, anlam ve/veya dilbilgisi açısından nesnel ve sistematik olarak sınıflandırma, sayılara dönüştürme ve çıkarımda bulunma yoluyla sosyal gerçeği araştıran bilimsel bir yaklaşımdır." (Tavşancıl ve Aslan, 2001:22). Araştırmada içerik analizi yapılırken kodlar ve temalar öğrenci cevaplarına dayalı olarak oluşturulmuş ve bu şekilde yorumlanmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu çalışmanın amacı, ilköğretim 8. sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin öğretim sürecinde bir öğretim materyali olarak hatıratların nasıl kullanılacağı ve yapılan öğretim etkinliklerinin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersine yönelik başarı, tutum, değer ve beceri boyutlarında etkisini incelemektir. Bu amaç doğrultusunda alt problemler oluşturulmuş ve bu alt problemlere bulgu ve yorumlar aşağıda ayrıntılı biçimde sunulmuştur.

4.1. Alt Problemlerin Sınanması

4.1.1. Nicel Verilerin Analizi ve Yorumlar

Bu bölümde araştırmanın çalışma grubunu oluşturan deney ve kontrol gruplarına alt problemlerini test etmek amacıyla, ait verilerin analizi, bu analizlere ait yorumlar yer almaktadır. Bulgular ve yorumlar, araştırmanın alt problemleri doğrultusunda elde edilen verilere göre ele alınmıştır. Verilerin analizinde betimsel istatistikler, bağımsız gruplar için t-testi, korelasyon ve çok değişkenli regresyon analizi yapılmıştır.

4.1.1.1. Başarı Düzeyi

1. Alt Problem: 8. sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi "Ya İstiklal, Ya Ölüm!" ünitesinin işlenişi öncesinde hatıratların kullanılacağı deney grubu öğrencilerinin hazır bulunuşluk düzeyleri ile standart öğretimin uygulanacağı kontrol grubu öğrencilerinin hazır bulunuşluk düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Araştırmanın birinci alt probleminin analizi için T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin "Ya İstiklal, Ya Ölüm!" ünitesinde yer alan konuların işlenişi öncesinde deney ve kontrol gurubu öğrencilerinin hazır bulunuşluk düzeyleri arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı araştırılmıştır. Öğrencilerin başarı testinden aldıkları ön test puan ve standart sapma değerleri, t testi sonuçları tablo 'da gösterilmiştir.

Tablo 2. Deney ve Kontrol Grubunun Ön Test Başarı Puanlarının Farklılığı için t-Testi Sonuçları

Grup	N	X	S	t	sd	p
Deney Grubu	35	11.77	5.19	1.296	67	.200
Kontrol Grubu	34	13.50	5.87			

*p>0.05

Tablo 2'ye göre deney ve kontrol gruplarında deneysel süreç öncesinde yapılan başarı testi sonucunda gruplar arası anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir [$t_{(67)}$=1.296; p>.05]. Deney grubunda yer alan öğrencilerin başarı testinden aldıkları ön test puan ortalamaları (X=11.77) iken, bu değer kontrol grubunda (X=13.50) olarak gerçekleşmiştir. Bu sonuca göre, deney grubu ve kontrol gurubunun uygulama öncesinde birbirleri ile yakın hazırbulunuşluk düzeyine sahip oldukları ifade edilebilir. T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin hatıratlarla öğretimin yapılacağı deney grubuyla ders kitabıyla öğretimin yürütüleceği kontrol grubu öğrencilerinin süreç başında bilgi düzeylerinin benzer olduğu belirlenmiştir. Bu veriler ayrıca araştırmanın denk gruplarla yürütüleceğini göstermektedir. Grupların T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde sahip oldukları akademik başarı düzeyleri homojen bir yapıdadır.

2. Alt Problem: 8. sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi "Ya İstiklal, Ya Ölüm!" ünitesinin işlenişinden sonra hatıratların kullanıldığı deney grubu öğrencilerinin başarı düzeyleri ile standart öğretimin uygulandığı kontrol grubu öğrencilerinin başarı düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Araştırmanın ikinci alt probleminin analizi için T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin "Ya İstiklal, Ya Ölüm!" ünitesinde yer alan konuların işlenişi sonrasında deney ve kontrol gurubu öğrencilerinin üniteyle ilgili kazandıkları akademik başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı araştırılmıştır. Öğrencilerin başarı testinden aldıkları son test puan ve standart sapma değerleri, t testi sonuçları tablo 'da gösterilmiştir.

Tablo 3. Deney ve Kontrol Grubunun Son Test Başarı Puanlarının Farklılığı için t-Testi Sonuçları

Grup	N	X	S	t	sd	p
Deney Grubu	35	23.31	3.73	4.416	47.170	.000
Kontrol Grubu	34	16.79	7.78			

*p<0.01

Tablo 3'e göre deney ve kontrol gruplarında deneysel süreç sonrasında yapılan başarı testi sonucunda gruplar arası anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir [$t_{(47.170)}$=4.416; p<.01]. Bu fark deney grubu öğrencileri lehinedir. Deney grubunda yer alan öğrencilerin başarı testinden aldıkları son test puan ortalamaları (X=23.31) iken, bu değer kontrol grubunda (X=16.79) olarak gerçekleşmiştir. Aradaki bu fark, istatistiksel olarak anlamlıdır. Buna göre, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin öğretiminin hatıratlar kullanılarak yapıldığı deneysel uygulama yapılan öğrencilerin puanlarının, ders kitabıyla öğretimin yapıldığı öğrencilerin puanlarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ders konularının öğretiminde hatıratların kullanımının öğrencilerin akademik başarısına olumlu yönde etki ettiği şeklinde yorumlanabilir.

3. Alt Problem: 8. sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi "Ya İstiklal, Ya Ölüm!" ünitesinin işlenişinde hatıratların kullanıldığı deney grubu öğrencilerinin deneysel süreç öncesi ve sonrasındaki başarı düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Araştırmanın üçüncü alt probleminin analizi için T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin "Ya İstiklal, Ya Ölüm!" ünitesinde yer alan konuların hatıratlar kullanılarak öğretimi öncesinde ve sonrasında, deney grubu öğrencilerinin akademik başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı araştırılmıştır. Deney grubu öğrencilerin başarı testinden aldıkları ön test ve son test puanları, standart sapma değerleri, t testi sonuçları tablo 'da gösterilmiştir.

Tablo 4. Deney Grubunun Ön Test ve Son Test Başarı Puanlarının Farklılığı için t-Testi Sonuçları

Test	N	X	S	t	sd	p

Ön Test	35	11.77	5.19	10.674	61.805	.000
Son Test	35	23.31	3.73			

*p<0.01

Tablo 4'e göre deney grubunda yer alan öğrencilerin uygulama öncesinde ve sonrasında sahip oldukları akademik başarı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir [$t_{(10.674)}$=10.674; p<.01]. Bu fark deney grubu öğrencilerinin son test puanları lehinedir. Deney grubunda yer alan öğrencilerin başarı testinden aldıkları ön test puan ortalamaları (X=11.77) iken, bu değer son test puan ortalamalarında (X=23.31) olarak gerçekleşmiştir. Aradaki bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Buna göre, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin öğretiminin hatıratlar kullanılarak yapıldığı, deneysel uygulama yapılan öğrencilerin son test puanlarının, ön test puanlarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ders konularının öğretiminde hatıratların kullanımının deney grubu öğrencilerinin akademik başarılarına olumlu yönde etki ettiği şeklinde yorumlanabilir.

4. Alt Problem: 8. sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi "Ya İstiklal, Ya Ölüm!" ünitesinin işlenişinde standart öğretimin uygulanacağı kontrol grubu öğrencilerinin öğretim öncesi ve sonrasındaki başarı düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Araştırmanın dördüncü alt probleminin analizi için T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin "Ya İstiklal, Ya Ölüm!" ünitesinde yer alan konuların ders kitabı kullanılarak öğretiminin yapıldığı kontrol grubu öğrencilerinin, öğretimi öncesinde ve sonrasında, akademik başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı araştırılmıştır. Kontrol grubu öğrencilerin başarı testinden aldıkları ön test ve son test puanları, standart sapma değerleri, t testi sonuçları tablo 'da gösterilmiştir.

Tablo 5. Kontrol Grubunun Ön Test ve Son Test Başarı Puanlarının Farklılığı için t-Testi Sonuçları

Test	N	X	S	t	sd	p
Ön Test	34	13.50	5.97	1.970	61.419	.053
Son Test	34	16.79	7.78			

*p>0.05

Tablo 5'e göre kontrol grubunda yer alan öğrencilerin ders kitabıyla öğretim öncesinde ve sonrasında sahip oldukları akademik başarı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir [$t_{(10.674)}$=1.970; p>.05]. Kontrol grubunda yer alan öğrencilerin başarı testinden aldıkları ön test puan ortalamaları (X=13.50) iken, bu değer son test puan ortalamalarında (X=16.79) olarak gerçekleşmiştir. Buna göre, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin öğretiminin ders kitabı kullanılarak yapıldığı öğretimin kontrol grubu öğrencilerinin son test puanlarının, ön test puanlarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Aradaki fark son test lehine görünse de bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bu durum T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde yapılan ders kitabıyla öğretiminin kontrol grubu öğrencilerinin akademik başarılarına beklenen düzeyde olumlu yönde etki etmediği şeklinde yorumlanabilir.

4.1.1.2. Tutum Düzeyi

5. Alt Problem: 8. sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi "Ya İstiklal, Ya Ölüm!" ünitesinin işlenişi öncesinde hatıratların kullanılacağı deney grubu öğrencilerinin derse ilişkin tutumları ile standart öğretimin uygulanacağı kontrol grubu öğrencilerinin derse ilişkin tutumları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Araştırmanın beşinci alt probleminin analizi için T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin "Ya İstiklal, Ya Ölüm!" ünitesinde yer alan konuların işlenişi öncesinde deney ve kontrol gurubu öğrencilerinin derse ilişkin tutum düzeyleri arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı araştırılmıştır. Öğrencilerin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük tutum ölçeğinden aldıkları ön test puan ve standart sapma değerleri, t testi sonuçları tablo 'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Deney ve Kontrol Grubunun Ön Test Derse Yönelik Tutum Puanlarının Farklılığı için t-Testi Sonuçları

Grup	N	X	S	t	sd	p
Deney Grubu	35	68.00	14.85	2.603	61.786	.012
Kontrol Grubu	34	76.08	10.67			

*p<0.05

Tablo 6'ya göre deney ve kontrol gruplarında deneysel süreç öncesinde yapılan derse yönelik tutum testi sonucunda gruplar arası istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir [$t_{(61.786)}$=2.603; p<.05]. Deney grubunda yer alan öğrencilerin ders tutum testinden aldıkları ön test puan ortalamaları (X=68.00) iken, bu değer kontrol grubunda (X=76.08) olarak gerçekleşmiştir. Bu sonuca göre, deney grubu ve kontrol gurubunun uygulama öncesinde derse karşı farklı tutum düzeylerine sahip oldukları ifade edilebilir. Bu fark kontrol grubu öğrencilerinin lehinedir. Bir başka deyişle süreç öncesinde T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde hatıratlarla öğretimin yapılacağı deney grubu öğrencilerinin tutum düzeylerinin, ders kitabıyla öğretimin yürütüleceği kontrol grubu öğrencilerine nazaran daha düşük düzeyde olduğu söylenebilir.

6. Alt Problem: 8. sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi "Ya İstiklal, Ya Ölüm!" ünitesinin işlenişinden sonra hatıratların kullanıldığı deney grubu öğrencilerinin derse ilişkin tutumları ile standart öğretimin uygulandığı kontrol grubu öğrencilerinin derse ilişkin tutumları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Araştırmanın altıncı alt probleminin analizi için T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin "Ya İstiklal, Ya Ölüm!" ünitesinde yer alan konuların işlenişi sonrasında deney ve kontrol gurubu öğrencilerinin derse ilişkin tutum düzeyleri arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı araştırılmıştır. Öğrencilerin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük tutum ölçeğinden aldıkları son test puan ve standart sapma değerleri, t testi sonuçları tablo 'da gösterilmiştir.

Tablo 7. Deney ve Kontrol Grubunun Son Test Derse Yönelik Tutum Puanlarının Farklılığı için t-Testi Sonuçları

Grup	N	X	S	t	sd	p
Deney Grubu	35	78.88	12.08	1.242	67	.218
Kontrol Grubu	34	75.38	11.31			

*p>0.05

Tablo 7'ye göre deney ve kontrol gruplarında deneysel süreç sonrasında yapılan derse yönelik tutum testi sonucunda gruplar arası istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir [$t_{(61.786)}$=1.242; p>.05]. Deney grubunda yer alan öğrencilerin ders tutum testinden aldıkları son test puan ortalamaları (X=78.88) iken, bu değer kontrol grubunda (X=75.38) olarak gerçekleşmiştir. Fark deney grubu öğrencilerinin lehine olsa da bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bir başka deyişle süreç sonrasında T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde hatıratlarla öğretimin yapıldığı deney grubu öğrencilerinin tutum düzeyleri ile ders kitabıyla öğretimin yürütüldüğü kontrol grubu öğrencilerinin tutum düzeylerinin birbirine yakın değerlerde olduğu söylenebilir.

7. Alt Problem: 8. sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi "Ya İstiklal, Ya Ölüm!" ünitesinin işlenişinde hatıraların kullanıldığı deney grubu öğrencilerinin öğretim öncesi ve sonrasındaki derse ilişkin tutumları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Araştırmanın yedinci alt probleminin analizi için T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin "Ya İstiklal, Ya Ölüm!" ünitesinde yer alan konuların işlenişi öncesinde ve sonrasında deney gurubu öğrencilerinin derse ilişkin tutum düzeyleri arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı araştırılmıştır. Öğrencilerin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük tutum ölçeğinden aldıkları ön test ve son test puanları, standart sapma değerleri, t testi sonuçları tablo 'da gösterilmiştir.

Tablo 8. Deney Grubunun Ön Test ve Son Test Derse Yönelik Tutum Puanlarının Farklılığı için t-Testi Sonuçları

Test	N	X	S	t	sd	p
Ön Test	35	68.00	14.85	3.363	68	.001
Son Test	35	78.88	12.08			

*p<0.01

Tablo 8'e göre deney grubunda yer alan öğrencilerin sahip oldukları derse yönelik tutum düzeylerinin uygulama öncesi ve sonrası arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir [$t_{(68)}$=3.363; p<.01]. Deney grubunda yer alan öğrencilerin ders tutum testinden aldıkları ön test puan ortalamaları (X=68.00) iken, bu değer son test puan ortalamalarında (X=78.88) olarak gerçekleşmiştir. Fark deney grubu öğrencilerinin son test puanları lehinedir, bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Buna göre, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin öğretiminin hatıratlar kullanılarak yapıldığı, deneysel uygulama yapılan öğrencilerin son test puanlarının, ön test puanlarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ders konularının öğretiminde hatıratların kullanımının deney grubu öğrencilerinin tutum düzeylerine olumlu yönde etki ettiği şeklinde yorumlanabilir.

8. Alt Problem: 8. sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi "Ya İstiklal, Ya Ölüm!" ünitesinin işlenişinde ders kitabının kullanıldığı kontrol grubu öğrencilerinin öğretim öncesi ve sonrasındaki derse ilişkin tutumları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Araştırmanın sekizinci alt probleminin analizi için T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin "Ya İstiklal, Ya Ölüm!" ünitesinde yer alan konuların işlenişi öncesinde ve sonrasında kontrol gurubu öğrencilerinin derse yönelik tutum düzeyleri arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı araştırılmıştır. Öğrencilerin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük tutum ölçeğinden aldıkları ön test ve son test puanları, standart sapma değerleri, t testi sonuçları tablo 'da gösterilmiştir.

Tablo 9. Kontrol Grubunun Ön Test ve Son Test Derse Yönelik Tutum Puanlarının Farklılığı için t-Testi Sonuçları

Test	N	X	S	t	sd	p
Ön Test	34	76.08	10.67	.265	66	.792
Son Test	34	75.38	11.31			

*p>0.01

Tablo 9'a göre, kontrol grubunda yer alan öğrencilerin sahip oldukları derse yönelik tutum düzeylerinin uygulama öncesi ve sonrası arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir [$t_{(66)}$=.265; p>.792]. Kontrol grubunda yer alan öğrencilerin ders tutum testinden aldıkları ön test puan ortalamaları (X=76.08) iken, bu değer son test puan ortalamalarında (X=75.38) olarak gerçekleşmiştir. Fark kontrol grubu öğrencilerinin ön test puanları lehinedir, bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bu durum T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi ilgili ünite konularının öğretiminde ders kitabı kullanımının kontrol grubu öğrencilerinin tutum düzeylerine olumlu yönde etki etmediği şeklinde yorumlanabilir.

9. Alt Problem: 8. sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi "Ya İstiklal, Ya Ölüm!" ünitesinin işlenişi öncesinde hatıratların kullanılacağı deney grubu öğrencilerinin Milli Mücadele konularına yönelik tutumları ile standart öğretimin uygulanacağı kontrol grubu öğrencilerinin Milli Mücadele konularına yönelik tutumları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Araştırmanın dokuzuncu alt probleminin analizi için T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin "Ya İstiklal, Ya Ölüm!" ünitesinde yer alan konuların işlenişi öncesinde deney ve kontrol gurubu öğrencilerinin üniteye (Milli Mücadele) yönelik tutum düzeyleri arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı araştırılmıştır. Öğrencilerin Milli Mücadele konularına yönelik tutum ölçeğinden aldıkları ön test puan ve standart sapma değerleri, t testi sonuçları tablo 'da gösterilmiştir.

Tablo 10. Deney ve Kontrol Grubunun Ön Test Milli Mücadele Konularına Yönelik Tutum Puanlarının Farklılığı için t-Testi Sonuçları

Grup	N	X	S	t	sd	p
Deney Grubu	35	74.57	12.05	2.057	67	.044
Kontrol Grubu	34	80.26	10.88			

*p<0.05

Tablo 10'a göre deney ve kontrol gruplarında deneysel süreç öncesinde yapılan Milli Mücadele konularına yönelik tutum testi sonucunda gruplar arası anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir [$t_{(67)}$=2.057; p<.05]. Deney grubunda yer alan öğrencilerin Milli Mücadele konularına yönelik tutum testinden aldıkları ön test puan ortalamaları (X=74.57) iken, bu değer kontrol grubunda (X=80.26) olarak gerçekleşmiştir. Bu sonuca göre, deney grubu ve kontrol gurubunun uygulama öncesinde Milli Mücadele konularının yer aldığı üniteye karşı farklı tutum düzeylerine sahip oldukları ifade edilebilir. Bu fark kontrol grubu öğrencilerinin lehinedir. Bir başka deyişle süreç öncesinde T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde hatıratlarla öğretimin yapılacağı deney grubu öğrencilerinin öğretimi yapılacak Milli Mücadele konularına yönelik tutum düzeylerinin, ders kitabıyla öğretimin yürütüleceği kontrol grubu öğrencilerine nazaran daha düşük düzeyde olduğu söylenebilir.

10. Alt Problem: 8. sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi "Ya İstiklal, Ya Ölüm!" ünitesinin işlenişinden sonra hatıratların kullanıldığı deney grubu öğrencilerinin Milli Mücadele konularına yönelik tutumları ile standart öğretimin uygulandığı kontrol grubu öğrencilerinin üniteye ilişkin tutumları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Araştırmanın onuncu alt probleminin analizi için T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin "Ya İstiklal, Ya Ölüm!" ünitesinde yer alan konuların işlenişi sonrasında deney ve kontrol gurubu öğrencilerinin Milli Mücadele konularına yönelik tutum düzeyleri arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı araştırılmıştır. Öğrencilerin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük tutum ölçeğinden aldıkları son test puan ve standart sapma değerleri, t testi sonuçları tablo 'da gösterilmiştir.

Tablo 11. Deney ve Kontrol Grubunun Son Test Milli Mücadeleye Yönelik Tutum Puanlarının Farklılığı için t-Testi Sonuçları

Grup	N	X	S	t	sd	p
Deney Grubu	35	84.82	9.24	2.386	67	.020
Kontrol Grubu	34	78.85	11.47			

*p<0.05

Tablo 11'e göre deney ve kontrol gruplarında deneysel süreç sonrasında yapılan Milli Mücadele konularına yönelik tutum testi sonucunda gruplar arası anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir [$t_{(67)}$=2.386; p<.05]. Deney grubunda yer alan öğrencilerin Milli Mücadeleye yönelik tutum testinden aldıkları son test puan ortalamaları (X=84.82) iken, bu değer kontrol grubunda (X=78.85) olarak gerçekleşmiştir. Fark deney grubu öğrencilerinin lehine ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Bir başka deyişle süreç sonrasında T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde hatıratlarla öğretimin yapıldığı deney grubu öğrencilerinin Milli Mücadeleye yönelik tutum düzeyleri ile ders kitabıyla öğretimin yürütüldüğü kontrol grubu öğrencilerine göre daha yüksek düzeyde olduğu söylenebilir.

11. Alt Problem: 8. sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi "Ya İstiklal, Ya Ölüm!" ünitesinin işlenişinde hatıraların kullanıldığı deney grubu öğrencilerinin öğretim öncesi ve sonrasındaki Milli Mücadele konularına yönelik tutumları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Araştırmanın on birinci alt probleminin analizi için T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin "Ya İstiklal, Ya Ölüm!" ünitesinde yer alan konuların işlenişi öncesinde ve sonrasında deney gurubu öğrencilerinin Milli Mücadele konularına yönelik tutum düzeyleri arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı araştırılmıştır. Öğrencilerin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Milli Mücadele konularına yönelik tutum ölçeğinden aldıkları ön test ve son test puanları, standart sapma değerleri, t testi sonuçları tablo 'da gösterilmiştir.

Tablo 12. Deney Grubunun Ön Test ve Son Test Milli Mücadeleye Yönelik Tutum Puanlarının Farklılığı için t-Testi Sonuçları

Test	N	X	S	t	sd	p
Ön Test	35	74.57	12.05	3.994	68	.000
Son Test	35	84.82	9.24			

*p<0.01

Tablo 12'ye göre deney grubunda yer alan öğrencilerin sahip oldukları derse yönelik tutum düzeylerinin uygulama öncesi ve sonrası arasında anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir [$t_{(68)}$=3.994; p<.01]. Deney grubunda yer alan öğrencilerin Milli Mücadele konularına yönelik tutum testinden aldıkları ön test puan ortalamaları (X=74.57) iken, bu değer son test puan ortalamalarında (X=84.82) olarak gerçekleşmiştir. Fark deney grubu öğrencilerinin son test puanları lehinedir ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Buna göre, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin öğretiminin hatıratlar kullanılarak yapıldığı, deneysel uygulama yapılan öğrencilerin son test puanlarının, ön test puanlarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ders konularının öğretiminde hatıratların kullanımının deney grubu öğrencilerinin Milli Mücadele konularının yer aldığı Milli Mücadele konularına yönelik tutum düzeylerine olumlu yönde etki ettiği şeklinde yorumlanabilir.

12. Alt Problem: 8. sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi "Ya İstiklal, Ya Ölüm!" ünitesinin işlenişinde ders kitabının kullanıldığı kontrol grubu öğrencilerinin öğretim öncesi ve sonrasındaki Milli Mücadele konularına yönelik tutumları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Araştırmanın on ikinci alt probleminin analizi için T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin "Ya İstiklal, Ya Ölüm!" ünitesinde yer alan konuların işlenişi öncesinde ve sonrasında kontrol gurubu öğrencilerinin Milli Mücadele konularına yönelik tutum düzeyleri arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı araştırılmıştır. Öğrencilerin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Milli Mücadele konularına yönelik tutum ölçeğinden aldıkları ön test ve son test puanları, standart sapma değerleri, t testi sonuçları tablo 'da gösterilmiştir.

Tablo 13. Kontrol Grubunun Ön Test ve Son Test Milli Mücadele konularına yönelik Tutum Puanlarının Farklılığı için t-Testi Sonuçları

Test	N	X	S	t	sd	p
Ön Test	34	80.26	10.88	.520	66	.604
Son Test	34	78.85	11.47			

*p>0.05

Tablo 13'e göre, kontrol grubunda yer alan öğrencilerin sahip oldukları Milli Mücadele konularına yönelik tutum düzeylerinin uygulama öncesi ve sonrası arasında anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir [$t_{(66)}$=.520; p>.05]. Kontrol grubunda yer alan öğrencilerin Milli Mücadele konularına yönelik tutum testinden aldıkları ön test puan ortalamaları (X=80.26) iken, bu değer son test puan ortalamalarında (X=78.85) olarak gerçekleşmiştir. Fark kontrol grubu öğrencilerinin ön test puanları lehinedir, bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bu durum T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi ilgili Milli Mücadele konularına yönelik konularının öğretiminde ders kitabı kullanımının kontrol grubu öğrencilerinin tutum düzeylerine olumlu yönde etki etmediği şeklinde yorumlanabilir.

4.1.1.3. Tarihsel Düşünme Becerileri Kazanma Düzeyleri

13. Alt Problem: Deney grubu öğrencilerinin hatıratların kullanıldığı öğretim etkinlikleri boyunca verilen Tarihsel Düşünme Beceri (Tarihsel kavrama-analiz ve yorumlama) düzeyleri nasıldır?

Araştırmanın on üçüncü alt probleminin analizi için T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin "Ya İstiklal, Ya Ölüm!" ünitesinde yer alan konuların işlenişi boyunca deney gurubu öğrencilerine her etkinlik sonunda uygulanan tarihsel düşünme becerileri (Tarihsel kavrama-analiz ve yorumlama) ölçekleri incelenmiştir. Ölçeklerin analizi hem nicel hem de nitel araştırma yöntemlerine bağlı kalınarak yapılmıştır. Öğrencilerin uygulamaya ait tarihsel düşünme beceri ölçeklerinden aldıkları puan ortalamaları, standart sapma değerleri ve etkinlik bazında varyansları tablo 'da gösterilmiştir.

Tablo 14. Deney Grubunun Tarihsel Düşünme Becerileriyle İlgili Betimsel İstatistikler

Etkinlikler	N	X	S	Beceri Düzeyleri	N	X	S
1. Etkinlik	35	5,70	2,76	1. Düzey	315	,93	,23
2. Etkinlik	35	6,14	2,33	2. Düzey	315	,79	,39
3. Etkinlik	35	5,40	2,81	3. Düzey	315	,74	,40
4. Etkinlik	35	5,80	2,61	4. Düzey	315	,63	,46
5. Etkinlik	35	5,80	2,80	5. Düzey	315	,53	,46
6. Etkinlik	35	5,82	2,33	6. Düzey	315	,37	,44
7. Etkinlik	35	6,28	2,68	7. Düzey	315	,50	,45
8. Etkinlik	35	5,87	2,95	8. Düzey	315	,41	,45
9. Etkinlik	35	6,27	3,20	9. Düzey	315	,53	,45
Top.	35	59,03	23,43	10. Düzey	315	,41	,45

Tablo 14'e göre, deney grubunda yer alan öğrencilerin sahip oldukları tarihsel düşünme becerileri düzey ortalamaları X=59.03 düzeydedir. Bu değer max. 100 p. olarak düşünüldüğünde orta seviyenin üstüne çıkmıştır ve uygulama için beklenen bir düzeydedir. Bu durum T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi Milli Mücadele konularına yönelik konularının öğretiminde yapılan uygulamanın deney grubu öğrencilerinin tarihsel kavrama-analiz ve yorumlama becerileri üzerinde olumlu yönde etkisi olduğu şeklinde yorumlanabilir. Tabloya göre etkinlik bazında en düşük ortalamalar 1. (X=5,70) ve 3. (X=5,40) etkinliklere aitken, en yüksek ortalamalar 7. (X=6,28) ve 9. (X=6,27) etkinliklere aittir. Bu durum, deney grubu öğrencilerinin tarihsel kavrama-analiz ve yorumlama becerilerinin uygulama boyunca genel olarak yükselme eğiliminde olduğu şeklinde yorumlanabilir. Beceri düzeylerine bakıldığında, ilk beş düzeyin son beş düzeye nazaran daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum, uygulama boyunca deney grubu öğrencilerinin tarihsel kavrama becerisini, tarihsel analiz ve yorum becerilerine oranla daha fazla kazandığı şeklinde yorumlanabilir. Bu durumun nedeni olarak tarihsel analiz ve yorum yapma becerilerinin, daha yüksek zihinsel süreçler gerektirmesi gösterilebilir.

4.1.2. Nitel Verilerin Analizi ve Yorumlar

4.1.2.1. Tarihsel Düşünme Becerilerinin Betimsel Analizi

13. Alt Problem: Deney grubu öğrencilerinin hatıratların kullanıldığı öğretim etkinlikleri boyunca verilen Tarihsel Düşünme Beceri (Tarihsel kavrama-analiz ve yorumlama) düzeyleri nasıldır?

Deney grubu öğrencilerinde ölçülen tarihsel düşünme becerilerinden tarihsel kavrama düzeyine denk gelen cevaplar (ilk 5 düzey), taksonomi açısında bilgi ve kavrama düzeyinde kalmasından dolayı, aşağıda daha yüksek zihinsel süreçler gerektiren tarihsel analiz ve yorumlama becerilerine ait (6-10 arası düzeyler) ilgili kazanımlara denk gelen cevaplardan örnekler, düzeylere uygun biçimde verilmiş ve yorumlanmıştır. Bu amaçla tarihsel düşünme becerileri ölçeklerinden toplamda en yüksek puan alan 10 öğrenci seçilmiştir. Bunlar: D1 (85 p.), D2 (94 p.), D5 (100 p.), D6 (76 p.), D8 (99 p.), D9 (77 p.), D18 (89 p.), D27 (86 p.), D28 (80 p.), D29 (95 p.)'dur.

(Düzey 6) Tarihsel olay ve görüşleri ayırt etme.

Öğrencilerin tarihsel analiz ve yorum becerileri 6. Düzey ile ilgili yapabileceklerini ortaya koymak için aşağıdaki sorular deney grubu öğrencilerine tarihsel düşünme becerileri ölçeklerinde, uygulama sürecinde sorulmuştur.

E1: "Ders 1: Dünya Savaşı Sonrası – İstiklal Savaşı Öncesi" boyunca okuduğunuz tarihsel metinlerden bir tane olay ve bir tane de görüş cümlesi bulup, yazınız? (1.-8. arası etkinliklerde bu soru konuya uygun biçimde tekrar sorulmuştur.)

E9: Tarihsel olay ve Tarihsel görüş arasındaki farkı yazınız?

(Cevaplar)

E1 S6: *"Olay: İzmir'in İşgali ve Atatürk'ün Samsun'a Çıkışı. Görüş: Perişanlığın son derecesinde idik. Zavallı güzel İzmir, İstanbul'un ihanetine uğradı."* (D8)

E1 S6: *"Olay: İstanbul Hükümeti, Sevr Antlaşmasını imzaladı. 15 Mayıs 1919'da İzmir işgal edildi. Görüş: Halide Hanım, milletin hissiyatına ne güzel tercüman oldu. Vapurun kaptan güvertesinde el dürbünümle bunları seyrederken duyduğum azap ve ızdırap dayanılamayacak seviyedeydi".* (D5)

E9 S6: *"Tarihsel olay, geçmişten yapılan ve herkes tarafından o gün yapıldığı bilinen gelişmelere denir. Tarihsel görüş ise bir olay hakkında insanın kendi düşünceleri ile yorum yapmalarıdır. Kısaca tarihsel olay nesnelken, tarihsel görüş özneldir."* (D5)

E9 S6: *"Tarihsel olaylar, direkt olarak anlatılıyor ama tarihsel görüşte kendi fikirlerini kendi görüşlerini anlatıyorlar."* (D29)

E1 S6: "*Olay: 30 Ekim 1918'de Mondros Ateşkes Antlaşmasını imzaladık. Görüş: Ölmüş zannettikleri aslanlar artık uyanmıştı."* (D27)

E2 S6: *"Olay: 28 Eylül 1920'de Doğu Harekâtı başladı. Görüş: Doğu şehirlerimizde taş üstünde taş bırakmayan Ermeniler…"* (D27)

E3 S6: *"Olay: Maraş içindeki çarpışma 15 Şubat'a kadar sürmüştü. Görüş: Memleket kan ağlarken biz böyle bekleyemeyiz."* (D2)

E9 S6: *"Tarihsel olay, herkes için aynı olan, ama tarihsel görüş kişiden kişiye değişen durumlardır."* (D1)

E8 S6: *"Olay: Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi. İlgili görüşler: İzmir'deki halkın sevinci sonsuz derecedeydi. 30 Ağustos muharebesi Türk tarihinin en önemli dönüm noktasını oluşturur."* (D9)

E9 S6: *"Birinde tarihte olan olaylar anlatılıyor. Tarihsel görüş ise tarihte olanları kendi cümleleriyle anlatmaları, yani kendi görüşleridir."* (D6)

Deney Grubu öğrencilerinin tarihsel analiz ve yorumlama becerilerine ait 6. düzeye denk gelen sorulara verdikleri cevaplar incelendiğinde, öğrencilerin kazanması beklenen "Tarihsel olay ve görüşleri ayırt etme" becerisini büyük ölçüde kazandıkları görülmektedir. Öğrencilerin hem kavramsal olarak bu iki terimle (tarihsel olay-tarihsel görüş) ilgili açıklamaları, hem de tarihsel olay ve tarihsel görüşe örnek oluşturabilecek okudukları hatırat türünden metinlerden alıntı yaptıkları cümleler doğru ve belenen düzeydedir. Öğrencilerin bu ifadeleri, tarihte gerçekleşmiş olduğu bilinen bir olay ile o dönemde yaşamış birinin bu olayla ilgili yaptığı yorumun (görüşün) ayırımını bilişsel açıdan gerçekleştirebildiğini göstermektedir.

(Düzey 7) Neden sonuç ilişkilerinin birçok boyutunu göz önüne alır: tarihte bireyin ve tarihi şahsiyetlerin önemi; ekonomik ve nesnel sonuçların önemi; düşünceler, insan çıkarları ve inançların etkisi; şahsın ve tesadüfün rolü.

Öğrencilerin tarihsel analiz ve yorum becerileri 7. Düzey ile ilgili yapabileceklerini ortaya koymak için aşağıdaki sorular deney grubu öğrencilerine tarihsel düşünme becerileri ölçeklerinde, uygulama sürecinde sorulmuştur.

E1: "Ders 1: Dünya Savaşı Sonrası – İstiklal Savaşı Öncesi" boyunca okuduğunuz hatıraları da göz önüne alarak ülkenin içinde bulunduğu durumu bir cümleyle özetleyiniz?

E2: "Doğu Cephesi"nin genel olarak önemini belirtiniz?

E3: "Antepli Şahin Bey", "Maraşlı Sütçü İmam" gibi kişilerin bireysel tepkilerinin, halkın genel direnişi üzerindeki etkisini açıklayınız?

E4: Milli Mücadele içinde Türk kadının rolünü kısaca açıklayınız?

E5: "İnönü Muharebeleri"nin genel olarak önemini belirtiniz?

E6: “Kütahya-Eskişehir Muharebeleri”nde Yunan kuvvetlerinin başarı sağlamasında ne gibi faktörler etkili olmuştur?

E7: “Sakarya Meydan Muharebesi”nde Mustafa Kemal Paşa’nın rolünü nasıl değerlendirirsiniz, kısaca belirtiniz?

E8: “Büyük Taarruz”da kesin başarı elde edilmesinde hangi faktörlerin rolü olmuştur, yazınız?

E9: Milli Mücadele sürecinde tarihsel şahsiyetlerin rolü ne olmuştur, açıklayınız?

(Cevaplar)

E2 S7: *“Doğu Cephesi’nde Kazım Karabekir sayesinde Erzurum’u, Kars’ı geri aldık. TBMM ile de yapılan Gümrü Antlaşması ilk antlaşma olduğu için önemlidir.”* (D8)

E1 S7: *“I. Dünya Savaşı’ndan yenik çıkan Osmanlı Devleti artık gittikçe dağılıyordu ve paylaşılması amaçlanıyordu. Böylece Osmanlı Devleti yıkılmaya başladı. Özellikle Yunanlıların yaptığı İzmir işgali ile birçok Türk yaşamını kaybetti. Osmanlı Devleti’nin ülke bütünlüğünü sağlamak ve Türk halkının refahını sağlamak için Milli Mücadele başlatıldı. Fakat bu sırada millet askeri ve siyasi açıdan zor durumdaydı.”* (D5)

E2 S7: *“Doğu Cephesi’nde Ermeniler, İtilaf devletlerinin kışkırtması ile Doğu Anadolu’da kendi egemenliklerini ve devletlerini kurmak istiyorlardı. Ancak savaşı kaybettiler. Böylece Doğu Anadolu’da toprak kaybı olmadı. Kars ve Çevresi Türkiye’ye bırakıldı. Ermeniler Doğu Anadolu’daki iddialarından vazgeçtiler.”* (D5)

E4 S7: *“Türk kadını, Milli Mücadele’de gerek savaşmış, gerekse siperlere, ordulara erzak taşımıştır. Bu uğurda canını veren Türk kadını sırf bu millet uğruna çocuklarını bile feda etmiş, her zaman her yerde vatanı uğruna ölümü bile göze almıştır.”* (D5)

E9 S7: *"Bu kişiler, Milli Mücadeleyi farklı düşünce ve taktiklerle yöneterek Türk milletinin başarıya ulaşmasını sağlamıştır. Türk halkını belli bir düzene göre yönetmiş, orduları komutaları altına almışlardır. Böylece Türk milleti kaybettiği toprakları geri alarak başarıya ulaşmıştır."* (D5)

E4 S7: *"Elinden geleni yapmıştır ve orduya çok faydası olmuştur. Erkeğin yaptığı işleri yapmaya çalışmışlar ve yapmışlardır."* (D28)

E3 S7: *"Halkı örgütlemişlerdir, düşmana karşı çıkılabileceğini göstermişler, halka örnek olmuşlardır."* (D29)

E7 S7: *"Sakarya Meydan Muharebesinde Mustafa Kemal Paşa'nın başkumandan oluşu halka ümit vermiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın savaş stratejisi işe yaramıştır."* (D29)

E9 S7: *"Milli Mücadele sürecinde tarihsel şahsiyetler olayların oluşunu, yaşanan zorlukları bize birinci ağızdan anlatılmasını sağlıyorlar."* (D29)

E1 S7: *"Osmanlı Devleti işgal edilmiş, İtilaf devletleri Osmanlı'yı paylaşmışlardı. Silah yoktu. Asker kaybımız çok idi. Birçok bölgemiz zaten İtilaf Devletleri almıştı. Mondros Ateşkes Antlaşması nedeniyle ulaşım ve haberleşme de çok zordu."* (D2)

E4 S7: *"Türk kadını olmasaydı; başarı elde etmek çok zordu, çünkü kadınların azmi ve kararı milleti cesaretlendirmiştir."* (D2)

E9 S7: *"Onların ileri görüşlülüğü, askeri başarıları ve vatanseverlikleri sayesinde bu savaşı kazandık."* (D2)

E8 S7: *"Batı ve Güney cephelerinin kuvvetleri buraya kaydırılmış bu sayede savaş kazanılmıştır."* (D1)

E3 S7: *"Onlar da bir şeklide savaşa büyük emek sarf etmişlerdi. Halk onlardan cesaret alıyordu."* (D9)

E4 S7: *"Savaş yıllarında kadın erkek ayrımı ortadan kalkmıştır. Kara Fatma örneği gibi. Tüm kadınlar gönüllü olarak mücadeleye katılmışlardır."* (D9)

E2 S7: *"Doğu cephesi, ilk zaferimiz olduğu için Kars ve Sarıkamış geri alındığı için önemlidir."* (D18)

E4 S7: *"Türk kadını, cepheye mermi taşıyıp yaralı askerleri iyileştirmeye çalışmıştır."* (D18)

E9 S7: *"Sadece tarihsel şahsiyetlerin yanında, tüm milletin rolü olmuştur. Herkes elinden geleni yaparak mücadeleyi kazanmaya yardımcı olmuştur."* (D18)

Deney Grubu öğrencilerinin tarihsel analiz ve yorumlama becerilerine ait 7. düzeye denk gelen sorulara verdikleri cevaplar incelendiğinde, öğrencilerin kazanması beklenen "Neden sonuç ilişkilerinin birçok boyutunu göz önüne alır: tarihte bireyin ve tarihi şahsiyetlerin önemi; ekonomik ve nesnel sonuçların önemi; düşünceler, insan çıkarları ve inançların etkisi; şahsın ve tesadüfün rolü**.**" becerisine ait yeterlilikleri büyük ölçüde kazandıkları görülmektedir. Öğrencilerin ifadeleri incelendiğinde, okudukları hatırat türü metinlerden de etkilenerek özellikle tarihi şahsiyetlerin olaylar ve gidişat üzerindeki etkisini fark ettikleri ve bu durumun önemine dikkat çektikleri görülmektedir. Ayrıca tarihsel olaylarla ilgili neden-sonuç ilişkisini tarihsel düşünmenin gerektirdiği biçimde analiz ve ilişkilendirme yaparak kurdukları da görülmektedir.

(Düzey 8) Birbiriyle ihtilaflı metinleri karşılaştırır, geçmişte alınan kararların sağladığı fırsatlar ve yol açtığı sınırlılıkları ortaya koyar. Tarihsel olayla ilgili metnin yazarlarına tarihi sorular yöneltir.

Öğrencilerin tarihsel analiz ve yorum becerileri 8. Düzey ile ilgili yapabileceklerini ortaya koymak için aşağıdaki sorular deney grubu öğrencilerine tarihsel düşünme becerileri ölçeklerinde, uygulama sürecinde sorulmuştur.

E1: Ülkenin içinde bulunduğu durumdan kurtarmak için alınan karar nedir, belirtiniz?

E2: "Doğu Cephesi"nde alınan başarının ne gibi fırsatlar yarattığını belirtiniz?

E3: "Doğu Cephesi"nden sonra "Güney Cephesi"nde de başarı elde edilmesi "Batı Cephesi"ne, ne gibi fayda sağladığını belirtiniz?

E4: Düzenli Ordunun kurulmasının, Batı Cephesi'nde yürütülecek muharebelerde, ne gibi fayda sağladığını belirtiniz?

E5: "İnönü Muharebeleri"nde alınan başarı, milletimiz açısından ne gibi fırsatlar ortaya çıkarmıştır, belirtiniz?

E6: "Kütahya-Eskişehir Muharebeleri" sonucunda Mustafa Kemal Paşa'nın Türk ordusunu Sakarya nehrinin doğusuna çekmesinin ne gibi faydaları olmuştur, belirtiniz?

E7: "Sakarya Meydan Muharebesi"ni Batı Cephesi'nde yapılan diğer mücadelelerden ayıran özelliği nedir, belirtiniz?

E8: Ders 8 boyunca okuduğunuz metinlerin yazarlarına Büyük Taarruz ile ilgili nasıl bir soru yönelmek isterdiniz, yazınız?

E9: M. Kemal Atatürk şu an yaşıyor olsaydı, Milli Mücadele ile ilgili O'na hangi soruyu yöneltmek isterdiniz, Neden?

(Cevaplar)

E4 S8: *"Düzenli Ordu, ancak düzenli bir Yunan ordusunu yenebilirdi. Batı cephesinde de bu sayede başarı yakalayabiliriz."* (D8)

E6 S8: *"Nehir bizim için bir sınır olmuştur. Yeniden güçlü olabilmek için geri çekilmemiz işe yaramıştı."* (D8)

E9 S8: *"İstanbul Hükümeti'nin bile umurunda olmadığı halkı, neden kurtarmak istediniz?"* (D8)

E3 S8: *"Umutsuzluğa kapılmamaları gerektiğini istenirse başarılı olabileceklerini göstermiştir."* (D29)

E5 S8: *"Umutsuzluk ortadan kalkmıştır. TBMM'ye olan güven artmıştır."* (D29)

E9 S8: *"Savaşta nasıl bir yol izlediniz ve nasıl ümidinizi kaybetmediniz diye sorardım çünkü çok zor şartlar altında kazınılmış bir savaş."* (D29)

E6 S8: *"Eğer çekilmeseydi bir sürü asker ölürdü."* (D27)

E4 S8: *" Belki düzenli ordu olmasaydı, Batı Cephesi yenilirdi. Batı Cephesi'nde de iyi sonuç elde edemeseydik Yunanlılar başka bölgeleri de işgal ederdi. Fakat düzenli ordu sayesinde böyle bir şey olmadı."* (D2)

E7 S8: *"Sakarya Meydan Muharebesi, uzun süre sonra taarruza geçtiğimiz ilk savaştır."* (D2)

E8 S8: *"Eğer halkınız yardımda bulunmasaydı, o zaman ne yapacaktınız?"* (D2)

E4 S8: *"Düzenli ordu sayesinde belirli bölgelerden kesin sonuçlar alınacağı için düzenli ordu önemliydi."* (D1)

E9 S8: *"Başkomutan değil de normal bir vatandaş olsaydınız, milli mücadele devrinde ne yapardınız?"* (D1)

E9 S8: *"O döneme ait keşke başka türlü yapsaydım ya da yapmasaydım dediğiniz bir şey oldu mu?"* (D9)

E9 S8: *"Savaş devam ederken hiç ümitsizliğe düştünüz mü? Diye sorardım çünkü bir muharebede yenildikten sonra psikolojisinin nasıl olduğunu merak ederdim."* (D6)

E3 S8: *"Savaşı kazabiliriz düşüncesini ortaya çıkarmıştır."* (D18)

Deney Grubu öğrencilerinin tarihsel analiz ve yorumlama becerilerine ait 8. düzeye denk gelen sorulara verdikleri cevaplar incelendiğinde, öğrencilerin kazanması beklenen "Birbiriyle ihtilaflı metinleri karşılaştırır, geçmişte alınan kararların sağladığı fırsatlar ve yol açtığı sınırlılıkları ortaya koyar. Tarihsel olayla ilgili metnin yazarlarına tarihi sorular yöneltir." becerisine ait yeterlilikleri büyük ölçüde kazandıkları görülmektedir. Öğrencilerin ifadeleri incelendiğinde, okudukları metinlerde yazarların aynı olay ile ilgili farklı görüşleri olabileceğini kavradıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca tarihsel sürece etkisi olan unsurların fayda ve zararlarıyla ilgili metin yazarlarına sorular yönelttikleri, öğrendikleri tarihsel bilgileri iyi derecede (gelişim seviyeleri açısından) analiz edebildikleri görülmektedir.

(Düzey 9) Kendini o anı yaşayanların yerine koyar ve tarihsel olayı yaşandığı zamana göre yorumlar.

Öğrencilerin tarihsel analiz ve yorum becerileri 9. Düzey ile ilgili yapabileceklerini ortaya koymak için aşağıdaki sorular deney grubu öğrencilerine tarihsel düşünme becerileri ölçeklerinde, uygulama sürecinde sorulmuştur.

E1: Kendinizi 23 Mayıs 1919 tarihinde düzenlenen Sultanahmet Mitingi'nde bir konuşmacı olarak hayal ediniz, karşınızdaki kalabalığa neler söylemek isterdiniz?

E2: Kendinizi cepheye katılanlardan birinin yerine koyarak yaşanan olayı kendi cümlelerinizle yorumlayınız?

E3: Siz o yıllarda güneyde işgal altındaki şehirlerden birisinde yaşıyor olsaydınız, şehrinizi işgalden kurtarmak için ne yapardınız?

E4: Siz o yıllarda Kuva-yı Milliye Birliklerinden birisinde görev yapıyor olsaydınız, düzenli orduya katılır mıydınız? Neden?

E5: Kendinizi "İnönü Muharebeleri"ne komuta eden, İsmet İnönü'nün yerine koyarak muharebeyi kısaca anlatınız?

E6: Kütahya-Eskişehir Muharebeleri sonrası orduya başında siz olsaydınız ne gibi bir çözüm önerisi getirirdiniz, belirtiniz?

E7: "Sakarya Meydan Muharebesi"nde savaşan Türk askerlerinin gösterdiği büyük fedakârlığının nedeni nedir, sizce ne düşünüyorlardı?

E8: Siz, Büyük Taarruz sırasında esir düşen Yunan başkomutanı Trikopis'in yerinde olsaydınız, ne düşünür ve ne hissederdiniz, kısaca belirtiniz?

E9: "Milli mücadele, o mücadelenin içinde olmayanların idrak edemeyeceği bir mucizedir." Sözüyle anlatılmak istenen nedir, açıklayınız?

(Cevaplar)

E1 S9: *"İstanbul Hükümetine ve düşmana boyun eğmeyin. Herkes özgürlüğünü hak eder. Unutmayın; korkanlar çoğaldıkça, korkutanlar da çoğalır. Onlar sizi değil, siz onları korkutun."* (D8)

E5 S9: *Gerçekten, düşman çok güçlüydü. Silah ve cephane vb. şeylerden. Fakat bizim de manevi gücümüz ve bilgimiz vardı. Bu da savaşı kazanmamıza yetti."* (D8)

E7 S9: *"Askerler, bu savaşı kazanamayınca, TBMM'nin, halkın özgürlüğünün ve bağımsızlığının düşman eline geçeceğini çok iyi biliyorlardı."* (D8)

E6 S9: *"Türk halkının moralini asla bozmaması gerektiğini söylerdin. Çünkü onların azmi ve hırsı olduğu sürece hiç kimse karşılarında duramaz. Zafer ancak bu şartlar altında kazanılır. Önümüzde savaşlara bakmak gerekir. Fakat ilk öncelikle bunun için yiyecek, içecek, giyecek, cephane ve asker gibi ihtiyaçları karşılayıp, bir plan yapmamız gerekir."* (D5)

E8 S9: *"Mustafa Kemal'in bir askeri deha olmasının yanı sıra, gerçek bir insan olduğunun da önemini fark eder, onu başka şartlar altında, dostça tanımak istediğimi düşünür ve geç de olsa onu tanıdığım için mutlu olurdum."* (D5)

E1 S9: *"Türk milletinin ve Anadolu'nun kurtarılması için elimizden ne geliyorsa yapmalıyız, çünkü bu vatan hepimizin ve bizim kalacaktır. Allah yardımcımız olsun."* (D28)

E7 S9: *"Büyük bir mücadele ve vatanseverlik ile bu savaşı kazandılar. Kendi ülkeleri, kendi gelecekleri için savaştılar."* (D28)

E1 S9: *"Dostlarım, şimdiye kadar tam bağımsız bir şekilde yaşadık şimdi ise özgürlüğümüzü elimizden alınıyor, buna artık bir dur deme vakti geldi."* (D29)

E5 S9: *"Büyük kuvvetler ile geldiler ama askerlerimiz öyle yürekli dövüştüler ki askerler geri çekildi ve bu savaşın mağlubu onlar oldular."* (D29)

E8 S9: *"Çok üzülürdüm, çünkü bir sürü insan ölmüştü ve iki ülke de kötü etkilenmişti."* (D29)

E1 S9: *"Asla panik yapmamaları gerektiğini söylerdim, savaşı kazanacağımızı ve onların da yardımının gerekli olduğunu söylerdim."* (D27)

E9 S9: *"Çok zor şartlar altında ve mucizeler yardımı ile kazanılmış bir savaş. Kelimelerin bile yetmediği bir kahramanlık."* (D27)

E7 S9: *"Büyük fedakârlığın nedeni, vatansever olmaları ve bağımsızlık istemeleridir."* (D2)

E2 S9: *"Şartlar zordu, durumlar kötüydü, ama tüm inancımızla doğu cephesini aldık."* (D1)

E1 S9: *"Arkadaşlar bunca gönüllü kardeşlerimizin sayesinde bazı neticeler alınmıştır. Herkes elinden geleni değil canını ortaya koyarak mücadele etmiştir. Bunun için size minnettarlığımı iletmek isterim."* (D9)

E5 S9: *"Arkadaşlar, tam da umduğumuz gibi bir sonuç aldık. Bundan ziyadesiyle mutluyum. Yalnız şu bilinsin ki zafer kazandık diye kendimizi bırakamayız. Daha da çok çalışmak gerekmektedir."* (D9)

E4 S9: *"Aslında ben de bir kız olarak Kuva-yı Milliye'ye katılırdım. Ama daha sonra düzenli orduya girerdim. Çünkü daha mantıklı."* (D6)

E9 S9: *"Burada, milli mücadelenin içinde olup onu yaşamak lazım ancak o zaman bu mücadeleyi anlarsınız demek istiyor."* (D6)

E1 S9: *"Milletimizin hissettiği fakat dile getiremediği tüm sözleri dile getirirdim."* (D18)

Deney Grubu öğrencilerinin tarihsel analiz ve yorumlama becerilerine ait 9. düzeye denk gelen sorulara verdikleri cevaplar incelendiğinde, öğrencilerin kazanması beklenen "Kendini o anı yaşayanların yerine koyar ve tarihsel olayı yaşandığı zamana göre yorumlar." becerisine ait yeterlilikleri büyük ölçüde kazandıkları görülmektedir. Öğrencilerin ifadeleri incelendiğinde, tarihsel olayları yaşandıkları ana göre değerlendirdikleri ve yorumlarını buna uygun biçimde ortaya koymaya çalıştıkları görülmektedir. Ayrıca tarihsel empati becerisiyle ilişkili olan bu düzeye ait ifadelerde, öğrencilerin "ben" dili kullanması, savaşın olumsuz durumlarını kavraması ve yansıtması, basit cümleler yerine yorum yaparken değişik etkenleri göz önünde bulundurarak karmaşık ifadeler kullanmaya çalıştıkları görülmektedir.

(Düzey 10) Tarihsel olayla ilgili fırsatlar ve yol açtığı sınırlılıkları göz önüne alarak geçmişin etkileriyle ilgili hipotezler üretir. Tarihsel olaylar hakkındaki yorumların geçici olduğunu, yeni bilgiler keşfedilince ve yeni yorumlar yapıldıkça değişebileceğini kavrar. Geçmiş hakkında farklı yorumların olabileceğini görür ve aralarındaki temel tartışmalardan haberdar olur.

Öğrencilerin tarihsel analiz ve yorum becerileri 10. Düzey ile ilgili yapabileceklerini ortaya koymak için aşağıdaki sorular deney grubu öğrencilerine tarihsel düşünme becerileri ölçeklerinde, uygulama sürecinde sorulmuştur.

E1: Yapılan işgaller karşısında silahlı direnişten farklı olarak ne gibi faaliyetler yapardınız, yurdu işgalden kurtarmak için nasıl çözüm önerisi ortaya atarsınız?

E2: Eğer bu cephe açılmasaydı ya da başarı sağlanmasaydı ne gibi durumlar ortaya çıkardı, hayal edip yazınız?

E3: Kuvayi Milliye'nin Türk İstiklal Harbi içindeki rolünü değerlendiriniz? Sizce bu direniş bir lidere ve düzene ihtiyaç duyuyor muydu? Neden?

E4: Büyük Millet Meclisi'ne bağlı düzenli bir ordu kurulmasaydı, neler yaşanabilirdi, yazınız?

E5: "İnönü Muharebeleri" zaferi, Milli Mücadele sürecinin gidişatı ve yeni kurulan düzenli ordu açısından ne gibi fırsatlar yaratmıştır, eğer başarı sağlanmasaydı, ne gibi sorunlar ortaya çıkardı, yazınız?

E6: Mustafa Kemal Paşa'nın "Tekalif-i Milliye" emirleri yayınlayarak ulaşmak istediği amaç neydi, size göre bu doğru bir strateji miydi, değerlendiriniz?

E7: "Sakarya Meydan Muharebesi"ni, Türklerin 17. yüzyıldan itibaren Avrupa önünde geri çekilmesi yönünden değerlendiriniz, eğer kaybedilseydi neler yaşanabilirdi, yazınız?

E8: "Büyük Taarruz" genel olarak hem Türkler açısından hem de Yunanlılar açısından karşılaştırma yaparak değerlendiriniz?

E9: Milli Mücadele hiç başlatılmasaydı ya da Milli Mücadele'de başarı sağlanmasaydı, ülkemizin şu anki durumunu hayal ederek, yazınız?

(Cevaplar)

E3 S10: *"Bence halkın yaptığı bu direniş çok güzel. Ama bir liderleri ve düzenleri olsaydı, daha etkili olabilirdi."* (D8).

E5 S10: *"Düzenli orduya olan güven artmıştır. Gidişat bizim tarafa olmuştur. Eğer başaramasaydık. Sunumuz çok kötü olabilirdi. Düşmanlar her karış toprağı dahi işgal ederlerdi."* (D8)

E6 S10: *"Bu bir stratejidir. Tekalif-i Milliye emirleri sayesinde ordumuz güçlenmiştir. Halk orduya yardımcı olmuştur."* (D8)

E3 S10: *"Kuva-yı Milliye halkın birlik ve beraberlik içinde olmasını ve bu sırada da düzenli ordunun oluşumunda alt yapı hazırlanmasında etkili olmuştur. Bence bu direniş lidere ve düzene ihtiyaç duyar. Çünkü bu yönetim ile herkes birlikte hareket ederdi. Fakat bu yönetim olmadığından herkes kendini egemen olarak görüyor ve kendi başına işler yapıyordu. Böylece Halik çöküşe geçmişti. Bu yüzden belli bir düzen içerisinde olmak için lidere ihtiyaç vardı."* (D5)

E7 S10: *"Türk toprakları artık başkalarının olmaya başlar, Türkler başka ülkelerin egemenliği altına girerdi. Belki şu anda Türkiye diye bir ülke olmazdı. Türk halkı bağımsızlık yarışını kaybetmiş olurdu."* (D5)

E3 S10: *"Halk destek olarak düşmanı yavaşlatıyordu fakat durduramıyordu. Bunun için lidere ve düzene ihtiyaç duyuluyordu."* (D28)

E8 S10: *"Yunanlılar bizden daha güçlüydü fakat planlı olarak hareket etmedikleri için Türk ordusuna yenildiler. İki taraf da çok büyük kayıplar verdiler."* (D28)

E6 S10: *"Halktan yardım alarak orduyu güçlendirmekti. Bence çok doğru bir hareketti."* (D28)

E8 S10: *"Türkler açısından iyi oldu ama Yunanlılar açısından kötü oldu."* (D27)

E5 S10: "*Düzenli orduya olan güven sarsılırdı. Mili Mücadelede silah, asker kayıpları olur, belki Yunanlılar tüm yurdu sahiplenebilirdi."* (D2)

E8 S10: *"Türkler için önemli bir zaferken, Yunanlılar için büyük bir yenilgidir. Türkler kaybettikleri toprakları alırken, Yunanlılar yurtlarına döndüler."* (D2)

E5 S10: *"Düzenli ordu hiç bir şeye yaramıyor şeklinde düşünüp askerler dağılabilirdi."* (D1)

E3 S10: *"Kuva-yı Milliye düşmanları sadece engelliyor fakat geri çekilmelerini sağlayamıyordu. Bir disiplin, bir lider ve düzenli ordu elbette ki en lazım gelenlerin önündeydi."* (D9)

E9 S10: *"Şu an bağımsızlık, özgürlük, demokrasi, egemenlik gibi kavramları bilmiyor ve uygulamıyor olurduk."* (D9)

E6 S10: *"Orduya yardım amaçlı Tekalif-i Milliye emirleri koyulmuştu, ben bu doğru bir harekettir, çünkü alınacak zafer veya yenilgi halkı ilgilendiriyordu."* (D6)

E9 S10: *"Özgürlüğümüzü ve bağımsızlığımızı kaybederdik belki de yabancılar dinini, dilini her şeyini buraya getirirlerdi ve Türkiye diye bir yer olmazdı."* (D6)

Deney Grubu öğrencilerinin tarihsel analiz ve yorumlama becerilerine ait 10. düzeye denk gelen sorulara verdikleri cevaplar incelendiğinde, öğrencilerin kazanması beklenen "Tarihsel olayla ilgili fırsatlar ve yol açtığı sınırlılıkları göz önüne alarak geçmişin etkileriyle ilgili hipotezler üretir. Tarihsel olaylar hakkındaki yorumların geçici olduğunu, yeni bilgiler keşfedilince ve yeni yorumlar yapıldıkça değişebileceğini kavrar. Geçmiş hakkında farklı yorumların olabileceğini görür ve aralarındaki temel tartışmalardan haberdar olur." becerisine ait yeterlilikleri büyük ölçüde kazandıkları görülmektedir. Öğrencilerin ifadeleri incelendiğinde, gördükleri metinlerdeki ifadelerden etkilendikleri, fakat bunların metin yazarlarının görüşü olduğunu fark ederek tarihsel olaylarla ilgili kendi yorumlarını yapmaya çalıştıkları görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, deney grubu öğrencilerinin uygulamada incelenen kaynakları

(hatıratları) ve metinlerdeki ipuçlarını irdeleyerek görüş ve ifadelerini tarihsel düşünmeye uygun bir şekilde yansıttıkları söylenebilir.

4.1.2.2. Bağımsızlık ve Özgürlük Değerleri Kazanım Düzeyleri

14. Alt Problem: Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin öğretim sonrasında "Özgürlük ve Bağımsızlık" değerleriyle ilgili düşünceleri nasıldır?

Alt problem doğrultusunda aşağıdaki şu sorulara cevap aranmıştır:

- Deney ve Kontrol grubu öğrencileri, "Bağımsızlık" değerini nasıl açıklamaktadırlar?
- Deney ve Kontrol grubu öğrencileri, "Özgürlük" değerini nasıl açıklamaktadırlar?
- Deney ve Kontrol grubu öğrencileri "Bağımsızlık" duygusuna sahip insanların hangi davranışları gösterdiğini düşünmektedirler?
- Deney ve Kontrol grubu öğrencileri "Özgürlük" duygusuna sahip insanların hangi davranışları gösterdiğini düşünmektedirler?
- Deney ve Kontrol grubu öğrencileri, "Bağımsız devlet" ve "Özgür toplum" temalarını nasıl açıklamaktadırlar?
- Deney ve Kontrol grubu öğrencileri, "Bağımsız ve özgür bir ülkede yaşıyor olmayı", "Milli Mücadele" ile nasıl ilişkilendirmektedir?

Araştırmada elde edilen veriler nitel veri analizi yöntemlerinden içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2006:119, 227). Çalışmada içerik analizi yapılırken sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinden yola çıkılarak temalar ve kodlar belirlenmiştir. Elde edilen veriler belirli temalarda toplanmış ve sayısallaştırılarak frekans (f) şeklinde tablolarda verilmiştir. Ayrıca çalışma içinde kodlar ve temaların daha iyi anlaşılabilmesi için, seçilen bazı öğrencilerin görüşlerinden örnekler verilmiştir. Araştırmanın güvenirliği için veriler üç alan uzmanı tarafından analiz edilmiş ve P (Uzlaşma Yüzdesi) = (Na (Görüş Birliği / Na (Görüş Birliği) + Nb (Görüş Ayrılığı)) x 100 (Miles ve Huberman, 1994) formülü kullanılmıştır. Bu formüle göre araştırmacılar arasındaki güvenilirlik %85 bulunmuştur.

Bu sonuç alan uzmanlarının görüşlerindeki benzerliğin fazla olduğunu, çalışmanın güvenilir olduğunu göstermektedir. Bulgular bölümünde kullanılan kısaltmaların örnek olarak şu şekildedir: D1: 1. Deney Grubu Öğrencisi, K1: 1. Kontrol Grubu Öğrencisi.

1. **Deney ve Kontrol grubu öğrencileri, "Bağımsızlık" değerini nasıl açıklamaktadırlar?**

Tablo 15. Deney grubu ve Kontrol grubu öğrencilerinin, "Bağımsızlık" değeriyle ilgili açıklamaları

		Deney grubu öğrencileri (n=35)	**Kontrol grubu öğrencileri (n=34)**
Tema	**Kodlar**	**f**	**f**
Birey	Hiçbir kişiye bağlı veya başka birisinin etkisi olmadan yaşamak ve kararlar verebilmek	25	8
	Bağımsız şekilde yaşamak	10	1
	Kimsenin baskısı altında kalmamak	1	0
	Köle olarak yaşamamak	1	0
	Toplam	37	9
Toplum	Bir milletin üzerinde bir etki olmadan kararlar vermesi ve hareket etmesi	6	4
	Bağımsız millet olmak	1	3
	Toplam	7	7
Devlet	Bir devletin başka bir devlete bağlı olmaması ve sömürgesi olmaması	10	7
	Bir ülkenin egemenliğini sağlayan unsur	4	3
	Bir ülkenin dış politikası	2	0
	Bayrak bağımsızlığın simgesidir	0	3
	Toplam	16	13

Tablo 15'de görüldüğü gibi, deney grubu ve kontrol grubu öğrencilerinin "Bağımsızlık" değeri ile ilgili cevapları kodlanırken, verilen cevaplar; birey, toplum, devlet temaları altında toplanmıştır. Bir öğrenci aynı tema içerisinde veya farklı temalarda, farklı cevaplar verdiğinden (f) sayıları ile (n) sayıları farklılık göstermiştir.

Deney grubu öğrencileri, "Bağımsızlık" değerini açıklarken Birey temasında 37, Toplum temasında 7, Devlet temasında 16 farklı cevap verirken; Kontrol grubu öğrencileri Birey temasında 9, Toplum temasında 7, Devlet temasında 13 farklı cevap vermiştir. Verilen cevaplar karşılaştırıldığında deney grubu öğrencilerinin cevaplarının, kontrol grubu öğrencilerine göre hem nicelik açısından hem de niteliği yüksek cevaplardaki yığılma açısından daha iyi olduğu görülmektedir.

Tablo 15'deki veriler doğrultusunda deney grubu öğrencilerinin "bağımsızlık" değerini daha çok birey boyutuyla düşündükleri söylenebilir. Deney grubu öğrencileri, bağımsızlığı bireysel bir özellik olarak görmekte ve bir değer olarak kişiselleştirme eğilimindedirler. Bunun yanı sıra bağımsızlığı, toplum ve devlete ait, olması gerekli bir özellik olarak da görmektedirler.

Deney grubu öğrencilerinden bazılarının "bağımsızlık" değeriyle ilgili açıklamaları şu şekildedir: *"Ülkenin egemenliğini sağlayan en önemli unsurlardan biri olan bağımsızlık, ülkelerin halk tarafından, özgürce ve hukuksal bir yolla yönetilmesini sağlar."(D5), "İnsanın çevresine değil de kendi öz iradesine dayanarak hareket etme isteğidir."(D9), "Başka bir devlete bağlı olmamak ve başka bir devletin sömürgesi olmamaktır."(D16), "Bağımsız olmayan bir ülke diğer ülkelerden emir alır." (D19).*

Kontrol grubu öğrencilerinden bazılarının "bağımsızlık" değeriyle ilgili açıklamaları şu şekildedir: *"Bağımsızlık, bir devletin baskı altında kalmadan bir bayrak altında toplanmasına denir."(K4), "Bir şeye ya da bir kimseye bağlı olmayan, her şeyde kendi başına davranandır."(K8), "Bir ülkenin başka bir ülkenin fikirlerine, düşüncelerine bakmadan kendi kendini yönetebilmesidir."(K20), "Bir ülkenin diğer ülkelerden askeri, siyasi ve ekonomik gibi bir baskı olmaması."(K30).*

2. Deney ve Kontrol grubu öğrencileri, "Özgürlük" değerini nasıl açıklamaktadırlar?

Tablo 16. Deney grubu ve Kontrol grubu öğrencilerinin, "Özgürlük" değeriyle ilgili açıklamaları

		Deney grubu öğrencileri (n=35)	Kontrol grubu öğrencileri (n=34)
Tema	**Kodlar**	**f**	**f**
Birey	Bir insanın istediği şeyi, kısıtlama olmadan istediği zaman yapabilmesi	17	11
	Sahip olduğumuz temel bir haktır	10	5
	Kendi hür irademize uygun olarak karar vermek ve uygulamak	8	3
	Kişinin sahip olduğu hakları zorlama olmadan, özgürce kullanabilmesi	3	1
	Başkasının özgürlüğünün başladığı yerde bizim özgürlüğümüz biter	2	4
	Kendi seçimlerimizi kendimizin yapabilmesi	2	1
	Toplam	42	25
Toplum	Tutsak (esir) olmamak	3	2
	İnsanların sahip olduğu hakları özgürce kullanabilmesi	2	2
	Tüm insanların eşit olması	1	1
	Toplam	6	5
Devlet	Bir padişaha veya krala bağlı olmadan yaşamak	1	1
	Herhangi bir dış etkiye bağlı olmamak	1	0
	Toplam	2	1

Tablo 16'da görüldüğü gibi, deney grubu ve kontrol grubu öğrencilerinin "Özgürlük" değeri ile ilgili cevapları kodlanırken, verilen cevaplar; birey, toplum, devlet temaları altında toplanmıştır. Bir öğrenci aynı tema içerisinde veya farklı temalarda, farklı cevaplar verdiğinden (f) sayıları ile (n) sayıları farklılık göstermiştir.

Deney grubu öğrencileri, "Özgürlük" değerini açıklarken Birey temasında 42, Toplum temasında 6, Devlet temasında 2 farklı cevap verirken; Kontrol grubu

öğrencileri Birey temasında 25, Toplum temasında 5, Devlet temasında 1 cevap vermiştir. Verilen cevaplar karşılaştırıldığında deney grubu öğrencilerinin lehine bir farklılık söz konusudur.

Tablo 16'daki veriler doğrultusunda deney grubu ve kontrol grubu öğrencilerinin "Özgürlük" değerini daha çok birey boyutunda düşündükleri ve bu tema içinde tanımladıkları görülmüştür. Deney grubu öğrencileri, özgürlüğü bireysel özgürlük olarak görmekte ve özgürlüğe değer vermektedir. Her iki grup öğrencileri, yaşlarına da uygun olarak özgürlüğü "kısıtlama olmadan istediklerini yapabilme" olarak görmektedirler.

Deney grubu öğrencilerinden bazılarının "Özgürlük" değeriyle ilgili açıklamaları şu şekildedir: *"Herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya bağlı olmaksızın düşünme veya davranma ."(D35), "İnsanın gerçekleştirdiği şeyleri kendi iradesi ile yapması."(D33), "Başka bir ülkenin esiri olmamaktır."(D27), "İnsanın kendi ayakları üzerinde durabilmesi ve kendi haklarını savunabilmesidir."(D12), "Herhangi bir kısıtlama, bağlılık veya zorlama olamadan insanın kendi hür iradesi ve düşüncesine dayanarak karar verme ve bunları uygulama durumudur."(D5),*

Kontrol grubu öğrencilerinden bazılarının "Özgürlük" değeriyle ilgili açıklamaları şu şekildedir: *"Başka kişiler tarafından esir tutulmamak"(K30), "Başkalarına zarar vermeden istediğini yapabilme."(K29), "Bir insanın veya ülkenin kendi başına karar verebilmesi."(K20), "Bir kişinin özgürlüğünün başladığı yerde diğer kişinin özgürlüğü biter."(K12).*

3. Deney ve Kontrol grubu öğrencileri "Bağımsızlık" duygusuna sahip insanların hangi davranışları gösterdiğini düşünmektedirler?

Tablo 17. Deney grubu ve Kontrol grubu öğrencilerinin, "Bağımsızlık" ilgili duygusuna sahip insanların göstereceği davranışlar üzerine düşünceleri

		Deney grubu öğrencileri (n=35)	Kontrol grubu öğrencileri (n=34)
Tema	**Kodlar**	**f**	**f**
Birey	Kendi kararlarını kendileri verir, kendi istediklerine uygun hareket ederler	17	4
	Bağımsızlıklarını elde etmek ve sürdürmek için çaba harcarlar	6	2
	Haklarını bilir, sorumluluklarını yerine getirirler	5	5
	Kimseye bağlılığı kabul etmez	5	1
	Başkasının bağımsızlığına karşı saygılıdır	2	0
	Birinin emri altında yaşamayı reddederler	2	1
	Bağımsızlık değerini her şeyin üstünde tutar	2	1
	Bağımsızlıklarını korumak için savaşmayı bile göze alırlar	1	2
	Toplam	40	16
Toplum	Kendi milletlerinin bağımsızlığı için her şeyi yaparlar	2	2
	Millet olarak bağımsız olmadıkça insanların bağımsız olamayacağını düşünürler	2	0
	Toplam	4	2
Devlet	Hiçbir ülkeye veya devlete bağlı olmama	4	2
	Ülkesinin bütünlüğü için her şeyi yaparlar	1	2
	Kendi başlarına bir devlet gibi davranırlar	1	0
	Toplam	6	4

Tablo 17'de görüldüğü gibi, deney grubu ve kontrol grubu öğrencilerinin "Bağımsızlık" duygusuna sahip veya bağımsızlığına düşkün insanların göstereceği

davranışlar ile ilgili cevapları kodlanırken, verilen cevaplar; birey, toplum, devlet temaları altında toplanmıştır. Bir öğrenci aynı tema içerisinde veya farklı temalarda, farklı cevaplar verdiğinden (f) sayıları ile (n) sayıları farklılık göstermiştir.

Deney grubu öğrencileri, "Bağımsızlık" duygusuna sahip insanların göstereceği davranışlar açıklarken Birey temasında 40, Toplum temasında 4, Devlet temasında 6 farklı cevap verirken; Kontrol grubu öğrencileri Birey temasında 16, Toplum temasında 2, Devlet temasında 4 cevap vermiştir. Verilen cevaplar karşılaştırıldığında deney grubu öğrencilerinin lehine bir farklılık söz konusudur.

Tablo 17'deki veriler doğrultusunda deney grubu ve kontrol grubu öğrencilerinin "Bağımsızlık" duygusuna sahip insanların göstereceği davranışları, sorunun da içeriğinden hareketle daha çok birey boyutunda düşündükleri ve bu tema içinde cevaplandırdıkları görülmüştür. Deney grubu öğrencileri, bağımsızlığına düşkün insanları, en çok (17'si) "Kendi kararlarını kendileri verir, kendi istediklerine uygun hareket ederler" şeklinde açıklarken; Kontrol grubu öğrencileri, en çok (5'i) "Haklarını bilir, sorumluluklarını yerine getirirler" şeklinde açıklamıştır.

Deney grubu öğrencilerinden bazılarının "Bağımsızlık" duygusuna sahip insanların göstereceği davranışlarla ilgili açıklamaları şu şekildedir: *"Bağımsız insan kurallara uyar, kendi haklarını savunmalı, vatanını ve milletini sever, dış güdümlü olmaz"(D31), "Bağımsız insan başka bir şeye bağımlı değildir. Başka bir devletin sömürgesi altında yaşamaz. Bağımsızlığına düşkün insanlar biri bağımsızlığını elinden almaya çalışırsa tepki verir."(D19), "Kesinlikle başka bir insanın esiri olmaz, kendi kararlarını kendisi verir."(D13), "Hiç kimsenin emri altında olmayı istemezler, kendi kafalarına göre yaşamayı isterler, bu yüzden de haklarını iyi bilirler."(D8).*

Kontrol grubu öğrencilerin bazılarının "Bağımsızlık" duygusuna sahip insanların göstereceği davranışlarla ilgili açıklamaları şu şekildedir: *"Bağımsız duygusuna sahip insanlar bulunduğu ülkenin bayrağına, marşına sahip çıkarlar. Hiçbir zaman bu bağımsızlık sembollerine saygısızlık etmezler."(K33), "Daima vatanlarına saygı duyarlar, vatanlarını sever ve vatan toprağına zarar gelmemesi için elinden geleni yapar."(K26), "Bağımsızlık duygusuna sahip insanların kısıtlanması olmaz, baskı altında değildirler, kendine ait bağımsızlık hakkının olduğun bilirler."(K4).*

4. Deney ve Kontrol grubu öğrencileri "Özgürlük" duygusuna sahip insanların hangi davranışları gösterdiğini düşünmektedirler?

Tablo 18. Deney grubu ve Kontrol grubu öğrencilerinin, "Özgürlük" duygusuna sahip insanların göstereceği davranışlar üzerine düşünceleri

		Deney grubu öğrencileri (n=35)	Kontrol grubu öğrencileri (n=34)
Tema	**Kodlar**	**f**	**f**
Birey	İstedikleri şeyi istedikleri zaman yaparlar	13	2
	Herhangi bir baskı veya kısıtlama olmadan kendi kararlarını verir ve fikirlerini söylerler	10	2
	Kendi hak, sorumluluk ve özgürlüklerini korurlar	9	4
	Kimsenin emriyle hareket etmez	4	3
	Özgürlüğünün elinden alınmasına izin vermez, mücadele eder	4	3
	Hiç kimsenin esareti altında yaşayamaz	2	1
	İnsani insan yapan değerlerden biridir	1	0
	Özgürlükleri ellerinden alınmaktansa ölmeyi tercih ederler	1	0
	Toplam	44	15
Toplum	İnsanlar özgür olursa rahat ve huzur içinde yaşarız	1	0
	Milletin korkusuzca yaşaması	1	0
	Özgürlüğünü yaşamak herkesin hakkıdır	0	1
	Toplam	2	1
Devlet	Egemenlik için canlarını bile verebilecek bir zihniyette olurlar	1	0
	Toplam	1	0

Tablo 18'de görüldüğü gibi, deney grubu ve kontrol grubu öğrencilerinin "Özgürlük" duygusuna sahip veya özgürlüğüne düşkün insanların göstereceği davranışlar ile ilgili cevapları kodlanırken, verilen cevaplar; birey, toplum, devlet

temaları altında toplanmıştır. Bir öğrenci aynı tema içerisinde veya farklı temalarda, farklı cevaplar verdiğinden (f) sayıları ile (n) sayıları farklılık göstermiştir.

Deney grubu öğrencileri, "Özgürlük" duygusuna sahip insanların göstereceği davranışlar açıklarken Birey temasında 44, Toplum temasında 2, Devlet temasında 1 farklı cevap verirken; Kontrol grubu öğrencileri Birey temasında 15, Toplum temasında 1, Devlet temasında cevap vermemiştir. Verilen cevaplar karşılaştırıldığında deney grubu öğrencilerinin lehine bir farklılık söz konusudur.

Tablo 18'deki veriler doğrultusunda deney grubu ve kontrol grubu öğrencilerinin "Özgürlük" duygusuna sahip insanların göstereceği davranışları, sorunun da içeriğinden hareketle daha çok birey boyutunda düşündükleri ve bu tema içinde cevaplandırdıkları görülmüştür. Deney grubu öğrencileri, özgürlüğüne düşkün insanları, en çok (13'ü) "İstedikleri şeyi istedikleri zaman yaparlar" şeklinde açıklarken; Kontrol grubu öğrencileri, en çok (4'ü) "Kendi hak, sorumluluk ve özgürlüklerini korurlar" şeklinde açıklamıştır.

Deney grubu öğrencilerinden bazılarının "Özgürlük" duygusuna sahip insanların göstereceği davranışlarla ilgili açıklamaları şu şekildedir: *"İnsanı insan yapan özgürlük değeri, eşitlik, kardeşlik, adalet, saygı, hoşgörü, dostluk ve dayanışma gibi pek çok değer içerir. İnsan olmak bu değerleri taşımayı, onları davranışlarımızda sergilemeyi ve içselleştirmeyi gerektirir. "(D33), "Başka birinin kendisinin özgürlüğünü elinden almasına izin vermez" (D30), "Özgürlüğüne düşkün bir insan, hiç kimsenin esareti altında yaşayamaz." (D29), "Özgür insanlar, kimseye bir zarar vermeden ama herhangi bir kısıtlama olmadan kendi kararlarını verip, uygularlar." (D19).*

Kontrol grubu öğrencilerin bazılarının "Özgürlük" duygusuna sahip insanların göstereceği davranışlarla ilgili açıklamaları şu şekildedir: *"Kendini ezdirmez, her konuda kendilerini savunurlar."(K7), "Karşısındakinin ve kendi haklarını bilir ona göre davranır ama özgürlüğünün nerede biteceğini de bilir."(K18), "Hakkını korur, kimseye kendini ezdirmez, başkalarının özgürlüklerine saygı duyar." (K21), "Özgürlüğüne düşkün insanlar ise kimsenin etkisi altında kalmadan kendi özgür iradesiyle karar verir, asla kimsenin denetimi altında kalmazlar."(D31).*

5. Deney ve Kontrol grubu öğrencileri, "Bağımsız devlet" ve "Özgür toplum" temalarını nasıl açıklamaktadırlar?

Tablo 19. Deney grubu ve Kontrol grubu öğrencilerinin, "Bağımsız Devlet" ve "Özgür toplum" temalarıyla ilgili açıklamaları

		Deney grubu öğrencileri (n=35)	**Kontrol grubu öğrencileri (n=34)**
Tema	**Kodlar**	**f**	**f**
Bağımsız Devlet	Başka bir devletin buyruğu altında olmayan, hiçbir yere bağlı olmayan devlet	7	1
	Sömürge (himaye altında) olmayan devlet	3	0
	Bir devletin kendi kararlarını kendisinin vermesi	2	1
	Başka bir devletin esiri olmamak	1	0
	İşgal altında olmayan devlettir	1	0
	Kendi ayakları üzerinde durabilen devlettir	1	0
	Kendi kendini yönetebilen devlettir	1	1
	Kendi bayrağı ve kendi milleti olan devlettir	0	2
	Toplam	16	5
Özgür Toplum	Kısıtlama olmadan insanların istediği gibi hareket edip, yaşayabildiği toplumdur	9	1
	Eğer bir devlet tam bağımsız olursa toplumu da özgür olur	6	0
	Herkesin hakkına saygı duyulan toplumdur	3	3
	Köle gibi yaşamayan toplumdur	1	1
	Herkesin kendi seçimlerini özgürce yapabildiği toplumdur	1	0
	Toplam	20	5

Tablo 19'da görüldüğü gibi, deney grubu ve kontrol grubu öğrencilerinin "bağımsız devlet" ve "özgür toplum" temalarıyla ilgili cevapları yukarıda görüldüğü gibi kodlanmıştır. Bir öğrenci aynı tema içerisinde veya farklı temalarda, farklı cevaplar verdiğinden (f) sayıları ile (n) sayıları farklılık göstermiştir.

Deney grubu öğrencileri, "bağımsız devlet" temasını açıklarken 16, "özgür toplum" temasını açıklarken 20 farklı cevap verirken; Kontrol grubu öğrencileri "bağımsız devlet" temasında 5, "özgür toplum" temasında 5 farklı cevap vermiştir. Verilen cevaplar karşılaştırıldığında deney grubu öğrencilerinin lehine bir farklılık söz konusudur.

Tablo 19'daki veriler doğrultusunda deney grubu öğrencileri, "bağımsız devlet"i , en çok (7'si) "Başka bir devletin buyruğu altında olmayan, hiçbir yere bağlı olmayan devlet" şeklinde açıklarken; Kontrol grubu öğrencileri, en çok (2'si) "Kendi bayrağı ve kendi milleti olan devlettir" şeklinde açıklamıştır. Deney grubu öğrencileri, "özgür toplum"u , en çok (9'u) "Kısıtlama olmadan insanların istediği gibi hareket edip, yaşayabildiği toplumdur" şeklinde açıklarken; Kontrol grubu öğrencileri, en çok (3'ü) "Herkesin hakkına saygı duyulan toplumdur" şeklinde açıklamıştır.

Deney grubu öğrencilerinden bazılarının "bağısız devlet" ve "özgür toplum" temalarıyla ilgili açıklamaları şu şekildedir: *"Bağımsız bir devlet hiçbir zaman başka bir devletin esiri olamaz, Devlet daima kararlarını kendi verir, özgür bir toplumdaki insanlar da özgürdür." (D13), "Bağımsız devlet, işgal altında olmayan özgür bir devlettir." (D25), "Bağımsız devlet hiçbir yere bağlı olmayan devlet demektir, özgür bir toplum ise herkesin hakkına saygı duyulan, kısıtlama olmayan topumdur." (D19), "Biz Türk Devleti olarak bağımsız bir devlet ve özgür bir topluma sahibiz, devletimizin bize vermiş olduğu haklarla özgür olarak yaşıyoruz." (D9).*

Kontrol grubu öğrencilerinden bazılarının "bağısız devlet" ve "özgür toplum" temalarıyla ilgili açıklamaları şu şekildedir: *"Bağımsız bir devlet başka ülkelerin etkisinde kalmadan olur, özgür bir toplum ise kimsenin esiri olmadan rahatça yaşamayla olur." (K23), "Bağımsız bir devletin bağımsızlığını gösteren bir bayrağı olur. Çünkü bayrak bağımsızlığı sembolize eder." (K19), "Bağımsız bir devlet yöneticicini kendi oylarıyla seçer." (K6). "Toplum özgür olduğunda insanlar haklarını ve birbirlerinin özgürlüklerini arayan insanlar olurlar." (K21).*

6. Deney ve Kontrol grubu öğrencileri, "Bağımsız ve özgür bir ülkede yaşıyor olmayı", "Milli Mücadele" ile nasıl ilişkilendirmektedir?

Tablo 20. Deney grubu ve Kontrol grubu öğrencilerinin, "Bağımsız ve özgür bir ülkede yaşıyor olmayı" "Milli Mücadele"yle ilişkilendirmeleri

		Deney grubu öğrencileri (n=35)	**Kontrol grubu öğrencileri (n=34)**
Tema	**Kodlar**	**f**	**f**
Devlet	Ülkenin bağımsızlığını ve özgürlüğünü yeniden kazanmak için yapılmıştır	5	1
	Milli Mücadele sayesinde şu anda başka bir devletin emri(sömürgesi, mandası) altında yaşamıyoruz	3	0
	Milli Mücadele olmasaydı bağımsız bir devlet olmazdık	1	1
	Toplam	9	2
Toplum	Milli Mücadele sayesinde özgürlüğümüzü ve bağımsızlığımızı kazandık	3	2
	Milli Mücadelede yenilseydik şu an var olmazdık	3	1
	Özgürlük ve bağımsızlık uğuruna birçok insanımız şehit olmuştur	2	1
	Şimdi sahip olduğumuz özgürlük ve bağımsızlığı eskiden yaşamış halka borçluyuz	2	0
	Milli Mücadeleyi tüm toplum birlikte kazandı	1	1
	Özgür bir toplumda yaşıyorsak bunu Atatürk'e borçluyuz	1	1
	Toplam	12	6

Tablo 20'de görüldüğü gibi, deney grubu ve kontrol grubu öğrencilerinin *"Bağımsız ve özgür bir ülkede yaşıyor olmayı" ve "Milli Mücadele"* arasındaki ilişkilendirmeleri yukarıda görüldüğü gibi kodlanmıştır. Bir öğrenci aynı tema içerisinde veya farklı temalarda, farklı cevaplar verdiğinden (f) sayıları ile (n) sayıları farklılık göstermiştir.

Deney grubu öğrencileri, *"Bağımsız ve özgür bir ülkede yaşıyor olmayı" ve "Milli Mücadele"* arasında değişik yönlerden güçlü bir ilişki kurarken, ilişkiyi

açıklarken Devlet temasında 9, Toplum temasında 12 farklı cevap verirken; Kontrol grubu öğrencileri Devlet temasında 2, Toplum temasında 6 cevap vermiştir. Verilen cevaplar karşılaştırıldığında deney grubu öğrencilerinin lehine bir farklılık söz konusudur.

Tablo 20'deki veriler doğrultusunda deney grubu öğrencilerinin, kontrol grubu öğrencilerinin göre *"Bağımsız ve özgür bir ülkede yaşıyor olmayı" ve "Milli Mücadele"* arasında daha güçlü bir ilişki kurdukları görülmektedir.

Deney grubu öğrencilerinden bazılarının temalarıyla ilgili açıklamaları şu şekildedir: *"Biz şimdi bağımsız ve özgür bir toplumda yaşıyorsak bu Atatürk'ün yaptığı müthiş deha sayesindedir." (D9), "Milli Mücadele öncesinde hem bağımsızlığımız hem de özgürlüğümüzü kaybetmiştik, daha doğrusu elimizden zorla alındı. Fakat Milli Mücadele başladı, şimdi sahip olduğumuz özgürlüğü ve bağımsızlığı eskiden yaşamış olan halka borçluyuz." (D8), "Özgür ve bağımsız olan ülkemizin şu anki hali bu mücadele sayesindedir. Bağımsızlık ve özgürlük için savaştılar." (D5), "Milli Mücadelede birçok asker bağımsızlığını ve özgürlüğünü korumak için savaştı ve şehit oldular." (D18), "I. Dünya Savaşından sonra bağımsızlığımızı ve özgürlüğümüzü elimizden almışlardı. Aslında Milli Mücadele bizim bağımsızlık ve özgürlük savaşımızdır. Eğer Milli Mücadele olmasaydı bağımsız bir devlet olmazdık. Bir devletin mandası altına girerdik ve özgürlüğümüzü kaybederdik." (D2).*

Kontrol grubu öğrencilerinden bazılarının temalarıyla ilgili açıklamaları şu şekildedir: *"Milli mücadele döneminde savaşan kahramanlar sayesinde bu durumda olduğumuzu düşünüyorum, eğer onlar savaşıp kazanmasaydı bizler bu durumda olmazdık" (K27), "Eğer bağımsızlık için mücadele edilmeseydi bağımsız ve özgür bir ülkede yaşıyor olmazdık" (K33), "Mustafa Kemal Atatürk, bize bağımsızlığı verdi." (K19), "Milli Mücadele olmasaydı, işgal altında kendi dilimizi konuşmamız ve özgür yaşamamız zorlaşırdı." (K7).*

4.1.2.3. Tarihsel Empati Beceri Düzeyleri (Milli Mücadele Anı Defterleri)

İlköğretim sınıflarında öğrencilerin bilgilerinin özel sunumu dışında çizim ya da yazı yoluyla anlatmalarına olanak vermek amacıyla günlükler sıklıkla kullanılmaktadır. Bilimsel yönden ne anladıklarının anlaşılabilmesi için öğrenci etkinliklerinin birçok açıdan incelenmesi gerekir. Öğrenenlerin bilimsel deneyimlerine bakış açıları, diğer arkadaşlarıyla olan etkileşimleri ve ürettikleri diğer ürünlerle ilgili gözlemleri dikkate

alınmalıdır. Günlükler üzerindeki çizimleri ve yazımları onların düşüncelerini ve deneyimlerini ifade etmektedir (Britisch, 1994; Doris, 1991; akt. Korkmaz, 1998:246).

Öğrenci nitel bulgularının üçüncü ayağını öğrenci günlükleri oluşturmuştur. Öğrenci günlükleri sürecin başında sadece deney grubu öğrencilerine verilmiştir. Bunun nedeni hatırat türü eserlerle deney grubu öğrencilerin karşı karşıya bırakılmasıdır. Deney gurubu öğrencilerine yapılan uygulamanın hedefleri arasında öğrencileri günlük tutmaya (hatıra yazamaya) teşvik etmek de yer almıştır. Bu etkinlik çerçevesinde öğrencilere günlüklerini (milli mücadele anı defterlerini) nasıl tutacakları konusunda ayrıntılı bir eğitim verilmiştir. Uygulamada gördükleri hatıratlardan yararlanarak derste gördükleri konuları evde de tekrar etmelerini sağlamak da amaçlamıştır. Ayrıca öğrencilerin kendilerini ilgili dönemde yaşamış gibi hayal ederek (historical imagination) günlüklerini tutması tarihsel empati becerilerini de geliştireceği var sayılmıştır. Deney grubu için yapılan bu etkinlik tamamen yapılan uygulamanın bir parçası durumundadır. Amaç; öğrencinin tarihsel empati becerisini geliştirmek olduğu için deney grubu öğrencilerine uygulanmıştır.

15. Alt Problem: Deney grubu öğrencilerinin hatıratların kullanıldığı öğretim etkinlikleri boyunca tuttukları günlüklerde (milli mücadele anı defterleri) Tarihsel Empati Beceri düzeyleri nasıldır?

Deneysel uygulama süresince, deney grubu öğrencilerinin günlük tutmaları istenmiştir. Günlük Değerlendirme Ölçeği'ne göre incelenen ve puanlanan bu defterlerden, deney grubu öğrencilerinin aldığı puanlar, Tablo 21'de verilmiştir. Yapılan gözlemler neticesinde deney grubu öğrencilerinin günlükler konusunda istekli oldukları görülmüştür. Nicel bulguları da bu durumu destekler niteliktedir.

Tablo 21. Deney Grubu Öğrencilerinin Günlüklerden (Milli Mücadele Anı Defterleri) Aldıkları Puanlar

Deney Grubu Öğrenci No	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35
1. Kategori	3	5	3	3	5	4	3	5	5	2	2	2	4	2	4	2	3	4	4	2	2	2	2	2	2	2	5	3	4	3	3	2	2	2	3
2. Kategori	3	4	3	3	5	3	2	5	4	3	2	3	4	2	4	3	2	3	4	2	2	2	2	2	2	2	5	3	4	4	3	2	2	2	3
3. Kategori	4	5	3	3	5	3	2	5	5	2	2	2	5	2	4	2	2	3	2	2	2	1	2	1	2	1	4	3	3	4	2	1	2	2	3
4. Kategori	3	4	3	3	5	4	2	5	5	2	2	2	5	2	4	2	3	4	3	2	2	2	2	2	2	2	4	3	3	4	3	2	3	3	3
5. Kategori	3	5	3	2	5	3	2	5	4	2	1	2	4	2	3	2	2	3	3	1	1	2	1	2	1	2	5	3	4	4	2	2	2	2	3
Toplam	16	23	15	14	25	17	11	25	23	11	9	11	22	10	19	11	12	17	16	9	9	9	9	9	9	9	23	15	18	19	13	9	11	11	15

Değerlendirmeye Alınan Kategoriler:

- Günlüklerde Kullanılan Tarihsel Bilgi
- Öğrencilerin Hikâye Edici İfadeleri
- Empati Becerisinin Kazanılması
- Tarihsel Empati Becerisinin Kullanılması
- Günlükle İlgili Genel Düşünceler

Not: Toplam puanlar max. 25 puan üzerinden hesaplanmıştır.

4.1.2.3.1. Tarihsel Empati Beceri Düzeylerine Göre Öğrenci Günlüklerinin Betimsel Analizi

Deney grubu öğrencilerinin yazmış olduğu Milli Mücadele anı defterleri, Öğrenci Günlükleri Değerlendirme Ölçeği'ne uygun olarak analiz edilerek puanlanmıştır (Tablo 21). Buna göre öğrencilerin aldıkları puanlar, Tarihsel Empati Beceri düzeyleriyle eşleştirilmiştir ve betimsel analizi de belirlenen kategorilerde yapılmıştır:

1. Düzey: "Aptal" Geçmiş: 1-5 Puan
2. Düzey: Klişe Genellemeler: 6-10 Puan
3. Düzey: Günlük Empati: 11-15 Puan
4. Düzey: Sınırlı Tarihsel Empati: 16-20 Puan
5. Düzey: Bağlama Uygun Tarihsel Empati: 21-25 Puan

Öğrencilerin, günlük değerlendirme formundan aldıkları puanlara göre:

1. Düzey: Yok.
2. Düzey: D11, D20, D21, D22, D23, D24, D25, D26 VE D32.
3. Düzey: D3, D4, D7, D10, D12, D14, D16, D17, D28, D31, D33, D34 ve D35.
4. Düzey: D1, D6, D15, D18, D19, D29, D30.
5. Düzey: D2, D5, D8, D9, D13 ve D27.

2. Düzey: Klişe Genellemeler

D26: *"Ermenilere karşı Doğu Cephesi'nde savaş çıktı. Kars, Ardahan ve Artvin Türklüğü gösterdi ve oradan buradan Ermeni göçmenleri getirip cihana karşı burası Ermenistan dedi. M. Kemal'e haber verdiler ve Ermenilere taarruza geçti. Düşman direnmeksizin karsı terk etti ve 2/3 Ocak gecesi Gümrü Antlaşması imzalandı. Gümrü Antlaşması, milli hükümetin TBMM'nin yaptığı ilk antlaşmadır."*

D26: *"Birinci İnönü Muharebesi 10 Ocak 1921'de oldu. Muharebeyi kazandık ve memleketimiz bu duruma çok sevinmişti. Yunanlılara karşı çok zor durumdaydık ve*

durumu iyi sonuç alamıyorduk. Ermeni zaferi ve herkes sevinç içindeydi. Daha sonra İnönü Muharebeleri geldi ve düşman ilk defa feri çekildi. Taarruz ettiği yerlerden ayrılıyordu. Birinci İnönü Muharebesi kazanır kazanmaz Londra Konferansı yapıldı. Yunanlılar bir süre sonra ilerleyişi durdurdu."

D26: *"Yunan kuvvetleri İnönü'de kaybettikleri saygınlığı geri kazanmak istiyorlardı. Yunanlılar Türk kuvvetlerinin güçlenmesine izin vermeden saldırıya geçerek başarı sağladılar. Daha sonra Türk ordusu geri çekildi. Geri çekilmenin önü sıra Karacabey'de İsmet Paşa'nın karargâhına gittim. Çekilişin bizi nereye götüreceğini bilmiyorduk. Bir gün millet meclisinde bu geri çekilme hareketi çok heyecan ve öfke uyandırdı. İnönü savaşları başarıldıktan sonra güney ve batı cephesi birleştirildi."*

D23: *"Kuvayi Milliye birlikleri akşama doğru iki koldan şehre girdi. Güneş doğarken kentteki her minareden, kaleden ve yüzlerce evden atılan silah sesleri duyuluyordu. Urfa Fransızlara karşı ayaklanmıştı. Asker yoktu ayaklanan halktı"*

D23: *"Bugün ben, Ermenilerin güvenini kazanmış olan casuslarım vasıtasıyla onlara şu haberi gösterdim. Türk ordusunun taarruz kuvveti bitmiştir. Korku içinde ne yapacaklarını şaşırdılar. Erzurum'daki halk memnuniyetsiz. Böylece Ermeni kumandanı karşı taarruza geçecekti. Mustafa Kemal Paşayı bilgilendirdim. Ermeniler taarruza geçtiler. Ermenilerin taarruz birlikleri mağlup edilerek bütün cephelerden geri atıldılar. Artık sıra karsa karşı harekete ve büyük bir sarma manevrası yapmaya geldi."*

D23: *"Ben Kara Fatma. Silah başında onbaşı, çavuş ve daha birçok asker savaşarak, cepheye mermi taşıyarak, yaralı askerleri tedavi ederek silah ve yiyecek imal ederek vatanı kurtuluşa ve bugünlere ulaşmamıza sahip olmuştur."*

Öğrencilerin ifadeleri incelendiğinde Milli Mücadele döneminde yaşamış kişilerin davranışlarını, duygularını, düşüncelerini, ayrıca yaşanan olayların sebeplerini ve sonuçlarını genel olarak bildikleri basmakalıp bilgilere dayanarak açıklamaya çalıştıkları görülmektedir. İkinci düzeyde olan öğrencilerin verdikleri cevaplar, tarihsel bilgi olarak geçerlidir ancak olaya içeriden değil dışarıdan bakmışlar, tarihsel empati kuramamışlardır. Bu düzeydeki öğrenciler günlükleri düzenli olarak hazırlamış fakat genel olarak okudukları anı metinlerini tekrara düşmüşlerdir.

3. Düzey: Günlük Empati

D3: *"Birinci Dünya Savaşı bitmişti. Alman ordularının yenilgisi müttefiklerinin de yenilgisi neticesini doğurdu ve maalesef ateşkes şartları ile karşı karşıya kalmıştık. Ateşkesi kabul etmekle Osmanlı Devletinin hakimiyetine son verilmiş oluyordu. Ardından düşman orduları her tarafı işgal altına aldı ve İngilizler ateşkes şartlarına uymadılar."*

D3: *"Ermeniler türlü katliamlarına çabucak son vermek lazımdı. Aksi takdirde Kars, Ardahan gibi Doğu cephelerini Ermeniler almaya çalıştı ama biz direndik, savaştık ve kazandık. Ermeniler Türklere azap ettiler ama biz hiç kimseye azap etmedik. Biz Türk'üz acıma duygumuz var."*

D3: *"Yunanlılar İzmir'e çıktıkları günün ertesi sabahı idi işgali protesto etmek için belediye önünde miting yapıldı. Halk heyecan içinde, o zamanlar çok asker yok idi, biz de halk olarak toplaşıp düşmanlarla savaştık biz hepimiz birleştiği düşmanımızı yurttan kovduk."*

D3: *"Biz bugün milletimizi savunmak için sonuna kadar savaştık, çok zor oldu, koluma bir darbe aldım ama vatanım için her şeyi yaparım vatanım seni çok seviyorum."*

"Bugün yine savaş devam ediyor, Yunanlılara karşı savaştık ve biz de çok yorulduk, ailemi çok özledim, bitmeyen bir savaşın içindeyim"

D3: *"Biz bugün çok zor geçti çünkü savaşı kazanmak için çok uğraştık. Ayağımı büktüm ve sızısından duramıyorum."*

D3: *"Evet, bugün eve dönüş zamanı, herkes hazırlıklarını yapıyor, ben de toplanıyorum, herkesi çok özledim, ailemi de. Herkes birbiriyle helalleşti, ben de herkesten helallik istedim, bugün son gecem, Allah izin verirse yarın yola çıkacağız. Yıl 1920, savaş bitti!"*

D4: *"I. Dünya Savaşı bitmişti. Perişanlığın son derecesindeydim. Müttefiklerin de yenilgisiyle maalesef ağır ateşkes şartları ile karşı karşıya kaldık, İngilizler ateşkes*

şartlarına uymadılar, diğerleri de onu takip etti. Ardından da düşman orduları her tarafı işgal altına aldılar."

D4: *"Ermenilerin türlü katliamlarına çabuk son vermek lazımdı. Aksi takdirde Kars, Ardahan ve Artvin'deki Türklüğü imha ederek ve şuradan buradan da Ermeni göçmenleri getirerek kuvvetleri yerleştirecekler. Bunun için 9. tümenle bir karşı taarruzla Ermeni mevzilerini işgal ettirmedik."*

D4: *"Yunanlıların İzmir'e çıktığımız günün ertesi sabahı idi. İşgali protesto etmek için belediye önünde bir miting yapılmıştı. Elimizde silahımız, düşmana atacak kurşunumuz yoksa bile sapan taşıyla da olsa düşmanı kovalayacağız ve mutlaka yurdumuzdan atacağız. Ben Kuvayı Milliye'nin başına geçtim."*

D4: *"Sivas'a Türk milletini esaretten kurtaracak büyük kurtarıcı ile görüşmek için gittim. M. Kemal Paşa bana adımı sordu? Benim adım Murat dedim. At binip silah kullanabiliyor musun? Dedi. Bilirim paşam dedim!"*

D4: *"Haberlerden I. İnönü Savaşı'nın olacağını öğrenmiştim. Düzenli ordunun içine girince biz İnönü'yü savunduk. Bu günümüzde böyle geçti."*

D4: *"Sevinçliydim. II. İnönü zaferimiz bizim büyük başarımızın her yerde duyulması onur ve gurur vericiydi. Bugünkü enerjimiz tamamen yerindeydi."*

D10: *"Sona eren Doğu ve Güney Cephelerindeki kuvvetler Batı'ya kaydırılmıştı. Subaylar ve Askerler topyekun savaş ve taarruz konusunda eğitime alındı. Halkan son bir kez daha fedakarlıkta bulunmaları istenmişti. Maddi kaynaklar zorlanarak ordunun eksiklikleri giderilmişti. Sağlanan desteklerle ordu güçlendirilmeye çalışılmıştı."*

D14: *"Ben Sütçü İmam. Ben bu deftere günlük yurdumuzda yaşanan olayları anlatacağım. Aldığım haberlere göre, Yunan kuvvetleri Ankara üzerine büyük bir taarruz hazırlığındaydı. Araziyi yeterince iyi derecede değerlendirecek bir harita bulunmayan başkumandan biz de yanına alarak araziye çıktı. Bir tepe üzerine durmuş, durumu tartışıp görüştüler. Biz Sakarya'da düşmanın üçte biri kadardık."*

D12: *"Yunan kuvvetleri, İnönü'de kaybettikleri saygınlığı geri kazanmak istiyorlardı. Yunanlılar Türk kuvvetlerinin güçlenmemesine izin vermeden saldırıya geçerek başarı sağladılar. Daha sonra Türk ordusu geri çekildi. Geri çekilmenin önü*

sıra Karacabey'de İsmet Paşa'nın karargâhına gittim. Çekilişin bizi nereye götüreceğini bilmiyorduk."

D7: *"Yurdu savunmak ve korumaktan ibaret olan temel görevi yerine getirmek doğrudan halkın kendisine kalıyordu. Buna da Kuvayi Milliye ordusu diyoruz. Fransız askerleri tarafından işgale uğrayan Maraşlılar, üzerinde ciddi bir şok etkisi yaratmıştı. Her karış toprağı tertemiz Türk kanı ile yoğrulan bu kutsal vatan parçası, kirli düşman çizmesi altında çiğnenemezdi. Fransızlar çok büyük asker ve silah gücüne sahipti. Antep'in etrafına gelmişlerdi. Şehri kuşatmışlardı."*

D34: *"Nihayet bir gece M. Kemal Ankara'yı sessizce terk etti. Harekat gizli kalmalıydı. Eğer Gazi Paşa ile görüşmek isteyen olursa hasta olduğu ve bunun imkanı olmadığı anlatılacaktı. 30 Ağustos Muharebesi Türk tarihinin en önemli dönüm noktasını oluşturur."*

D33: *"Birinci İnönü Muharebesi, 10 Ocak 1921'de oldu. Muharebeyi kazandık. Memlekete büyük sevinç yarattık. Birinci İnönü Muharebesi ile Milli Mücadelenin gerçek askeri safhasına girmiş bulunuyoruz. Düşman ilk defa geri çekiliyordu."*

D31: *"Ermeniler, gittikçe ilerliyorlar, durduramazsak Kars, Artvin, Ardahan elden gidecek, bir şeyler yapılmalı. Türk ordusunun taarruz kuvveti bitti, diye haber yayıldı. Gümrü Antlaşmasını imzaladık. Gazeteci Ahmet Talat Onay her şeyi takip etmiş, Ermenilerin vazgeçmeyeceğini söylüyordu."*

D35: *"Yunanlılar, İzmir'e çıktıkları günün ertesi sabahı idi, işgali protesto etmek için belediye önünde bir miting yapıldı. Halk heyecan içindeydi. O zamanlar, Denizli müftüsü olan Ahmet Hulusi Efendi halka bir hitabete bulunarak dedi ki: Elimizde silahımız düşmana atacak mermimiz olmasa da sapan taşıyla da olsa düşmanı kovacağız ve mutlaka yurdumuzdan atacağız."*

D28: *"Sonunda savaş sona erdi ve Mudanya Mütarekesi düzenlendi (11 Ekim 1922). Bu sayede Yunanlılar Doğu Trakya'yı 15 gün içinde boşaltacaklar ve artık savaşlar bitecek. Böylece Türk devleti artık iyice toparlanacak."*

D17: *"Bu savunmanın içindeyim ve anlatmaya başlıyorum… Fransızlar 30 Ekim tarihinde Maraş'ı işgal ettiler. Ermeniler, Türklere saldırarak taşkınlık yapmaya başlamışlardı. İngilizlerin çekilmesinden sonra 30 Ekim 1919 tarihinde Fransızlar*

Urfa'yı işgal ettiler. Antepliler ise şehirlerini savunmak için silah, cephane ve para temin ettiler. Burada yaşam çok zor ama ülkemi kurtarmak için elimden geleni yapacağım."

D16: *"Bugün sona eren Doğu ve Güney cephelerindeki kuvvetler, Batı'ya kaydırıldı. Halktan son bir kez fedakarlıkta bulanması istendi. 26 Ağustos 1922 sabahtan itibaren Batı Cephesi'nde muharebe başladı. 27 Ağustos 1922, cepheden birbiri ardı sıra başarı haberleri geldikçe artık büyük ve kesin zafere ulaşılmakta olduğu anlaşılıyordu. 30 Ağustos muharebesi Türk tarihinin en önemli dönüm noktasıydı. Milli tarihimiz çok büyük ve çok parlak zaferlerle doluydu. Birkaç bir Yunan askeri esir alarak elimize geçtiği ve onlara karşı bütün askerde tarif edilemez bir hınç olduğu halde ve bunlara ne de Rum ahaliye hiçbir kötülük yapılmamıştı. Türkler bu savaşı kazandı."*

Yukarıda doğrudan alıntısı yapılan öğrencilerin yazdıkları incelendiğinde, olayları genellemelerle açıklamadıkları ve genellikle okudukları metinlerin yazarlarının dillerini kullandıkları görülmektedir. Ancak öğrenciler kendi düşünce biçimleri ile tarihi karakterin düşünce tarzını ayırt edememiştir. Anlatımlarda kullanılan tarihsel bilgiler doğrudur. Yaşanan olayları o kişinin ağzından, ancak kendi düşünce ve duygularıyla yansıtmışlardır. Olayları günümüz değerleri ve bakış açısıyla bakmışlar, kendilerini yeterince geçmişe adapte edememişlerdir.

4. Düzey: Sınırlı Tarihsel Empati

D1: *"I. Dünya Savaşı bitmiş, Almanya yenildiği için Osmanlı'yı da yenik saydılar. Savaşı Osmanlı Devleti çıkarmış gibi savaşı Osmanlı'ya mal ettiler. Osmanlı'yı işgal ettiler. Vatan elden gidiyordu. Osmanlı hükümeti ise hiçbir şey yapmadan olayları izliyordu."*

D1: *"M. Kemal olayları gördükçe vatanın iyice zora girdiğini anlayıp bir şeyler yapmaya çalışıyordu. Samsun'da olaylar patlak verdi. M. Kemal'i Samsun'a göreve yolladılar. M. Kemal olayların vatan için yapıldığını anlayınca onlara destek verip, Samsun'da havza genelgesini yayınladı."*

D1: *"Urfa, Antep ve Maraş'taki direnişler bütün vatanı etkilemiş ve gururlandırmıştır. Bu sayede bütün vatan artık Osmanlı Devleti'nin bir şey yapmayacağını anlayıp ancak direnişi kendilerinin yapacağını anlamıştır."*

D1: *"Düzenli ordu ihtiyacı iyice artmış ve düzenli ordu kurulmuştur. Bazı kuvayı milliye örgütleri düzenli orduya katılmamış ve düzenli orduya karşı Yunanlıların yanında savaşmıştır. Bunlar Çerkez Ethem ve Demirci Mehmet Efe'dir."*

D1: *"İnönü Savaşının başına komutan olarak geçti. Savaşları kazandı. Düzenli ordunun zaferiydi bunlar. Düzenli orduya güven artmış askerden kaçmalar azalmıştır."*

D1: *"Düzenli orduya güven artmıştı. Düzenli ordu iyice güç kazanmıştı. Fakat savaşta yenik düşünce bütün güven silindi. Askerden kaçmalar çoğalmıştı."*

D1: *"Batı ve güney cephesindeki askerler batıya aktarılmış, kuvvetler birleşmiş, bu sayede savaş kazanılmıştır."*

D1: *"Artık cephe savaşı bitmiş, Yunanlılar Akdeniz'e dökülmüştü. Artık siyasi süreç başlamış TBMM haklarını savunmaya başlamıştı."*

D6: *"Yunanlılar artık Ankara'ya kadar ilerledi. Askerlerimizin hepsi yorgun ve ayakları şişmişti. Mustafa Kemal Paşa, I. Dünya Savaşı'nda İstanbul'u kurtarmıştı. Ve bu savaşta Mustafa Kemal Paşa atının üstünden düştü ve bir taş kaburga kemiğini kırmıştı ama belli etmiyordu, askerlerin onu düşünüp moralleri bozulmasın diye atının başını okşadı sanki atını da teselli ediyordu. Sakarya Meydan Muharebesi, Türk devletinin tarihinde pek az rastlanan büyük bir meydan muharebesi örneği kaydetti. Sakarya Meydan Muharebesinin sonucunda Mustafa Kemal'e gazilik ve mareşallik rütbesi verilmiştir ve Ankara Antlaşması yapılmıştır."*

D6: *"20 Ağustos-18 Eylül 1922… Büyük Taarruz için hazırlıklar yapılıyordu. Kuvvetler batıya kaydırıldı. Subaylar askerler, topyekün savaş için dersler alıyorduk ve halktan da son bir kez fedakarlıkta bulunması istendi. Eksikleri gidermeye çalıştık. Ve nihayet savaş başlıyordu. 26 Ağustos 1922 herkes vatanı kurtarmak amacındaydı. Düşmanın iki binden fazla insan kaybı olduğu anlaşılıyordu. 9 Eylül'de süvarilerimiz İzmir'e girmişti. Türk halkı çok sevinçliydi. Askerlerimiz çiçek yağmuru altında kaldılar. Halk askerlere çiçek atıp lavantalar serpiyordu. Ve bu savaşı başarıyla kazanmıştık."*

D30: *"Şimdi yazdığım bu zamanda, birinci dünya savaşı bitmişti. Alman orduları yenilmişti. Ve Mondros Ateşkes Antlaşmasını imzaladık. Bu antlaşmanın şartlarıyla karşı karşıya kalınmıştı. Bu sayede de Osmanlı Devleti'nin hakimiyeti sona erdi. Böylece de düşman orduları her tarafı işgal altına aldılar. Ama İngilizler ateşkes şartlarına uymadılar, diğerleri de onu takip ettiler. Bu yüzden de Sevr Antlaşmasını imzalamak zorunda kaldık. Bu antlaşma perişanlığın son derecesinde olduğumuzun açıklamasıydı… Bugünüm hiç iç açıcı geçmemişti. Bu olaylar yüzünden çok üzülmüştüm. Diğer günlerimin de böyle olacağının ümidiyle yaşıyorum."*

D15: *"I. Dünya Savaşı'ndan yenilgiyle çıkan Almanya'nın yanında olan Osmanlı da yenik çıktı. Bunun için işgaller başladı. Ermeniler Doğu, Fransızlar Güneyi, İngilizler Marmara ve Yunanlılar Batı bölgelerine işgale başladı. Buna sessiz kalan İstanbul Hükümetine karşı M. Kemal Atatürk ve arkadaşları Kuvayi Milliye örgütü kurarak düşmanları yavaşlattı."*

D29: *"I. Dünya Savaşı bitmişti. Evet, bitmişti ama bizi daha acıklı bir savaş bekliyordu. İngiliz ve Fransız bayrakları limanlarda dalgalanıyordu. Canımız öyle bir acıyordu ki bayraklar her dalgalandığında içimden bir şeyler koptuğunu hissediyordum, bizim bayraklarımızı indiriyorlardı, yerine kendi bayraklarını asıyorlardı. Yakında İzmir'in işgal edileceğini öğrendik artık nefes almak zorlaşmıştı, sokaklarda "Yaşa, Venizelos" diye bağırılıyordu ama bu kadar kötü şeyin içinde Halide Hanım, hepimizi direnişe yöneltiyordu. Halide Hanım o zaman bize bir güneş gibi doğdu, bize imkansızlıkları yenebilecek olduğumuzu gösteren bir Türk kızı idi, onunla ne kadar gururlansak azdı. Duydum ki İzmir'in işgalinden önce İzmirli gençler direniş için halka beyanname dağıtıyordu. Bu kadar umutsuzluğun içinde böyle gençlerimizin olması bize ne kadar onurlu ve gururlu bir millet olduğumuzu tekrar hatırlattı."*

D19: *"Savaşın uzaması insan ve malzeme yetersizliği nedeniyle çok zor durumdayız. Benim olduğum grup savaşı kaybetti. Bulgaristan, Almanya ve Avusturya-Macaristan imparatorluğu ateşkes isteyerek savaştan çekildiler. Girdiğimiz savaşların çoğunda yenilgiye uğradık. I. Dünya Savaşı'ndan da yenilmiş olarak çıktık. Savaş sonrasında çok ağır şartları olan Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalamak zorunda kaldık. Ordularımız dağıtıldı ve silahlarımıza el konuldu. Hemen ardından düşmanlar yurdumuzu işgale başladılar."*

D18: *"Ohh… Sonunda savaşlar bitti, sonunda bela bitti, artık kan dökülmeyecek. Çok sevindik. Çok sevindi Türk Milleti. Hala Mustafa Kemal Paşa'nın sözleri kulağımda… Sonunda kavuştum evime, yurduma, topraklarıma. Gelir gelmez Oh! Dedim. Kokusunu özlemişim toprağımın. Mudanya Ateşkesi imzalandı. Buna göre Yunanlılar burayı boşaltıp gidecekler. Ayrıca çatışmalar da son bulacak…"*

Bu düzeye konumlandırılan yukarıdaki öğrencilerin ifadeleri incelendiğinde, sınırlı da olsa tarihi empatiye ulaştıkları görülmektedir. Hatıratlarını okudukları tarihsel karakterleri anlamaya çalıştıkları, tarihsel olayları geçmişin bakış açısıyla değerlendirdikleri söylenebilir. Ancak, dördüncü düzeydeki öğrenciler, olayları ya da kişileri sadece verilen çerçeve dâhilinde kavramışlar, anladıklarını daha geniş çerçeveye yerleştirememişler ve ortaya konulabilecek diğer ihtimalleri ortaya koyamamışlardır. Ancak gerçek tarihi empati kurulmaya başlanmıştır. Okudukları hatıratları ve kendi hayal güçlerini dengeli bir şekilde kullanıldıkları anlaşılmaktadır. Ancak geniş bir perspektif sunulmamıştır.

5. Düzey: Bağlama Uygun Tarihsel Empati

D2: *"I. Dünya Savaşı'nda yenilen Osmanlı Devleti işgal edilmişti. Mondros Ateşkes Antlaşmasından sonra Osmanlı Devleti yıkılmıştı. Ama Osmanlı tekrar Osmanlı olmasa da başka bir devlet kurulabilirdi. Mustafa Kemal de aynen böyle düşünüyordu. I. Dünya Savaşı'ndan sonra Yunanlılar, İzmir ve çevresini işgal etmişti. Buradaki halkımıza işkenceler yaparak öldürdüler. İzmirli gençler İzmir'i korumak isteseler de İstanbul Hükümeti hiçbir şey yapmadığından 16 Mayıs 1919'da İzmir işgal edildi. Sadece İzmir de değil, İtalyanlar Antalya ve çevresini, Fransızlar Maraş ve çevresini, İngiltere Hakkâri ve çevresini, Ermeniler ise Erzurum ve çevresini işgal etmişti. Bu devlet nasıl kurtarılacaktı? Kimse bunu bilmiyordu. Şehit sayısı çok fazla idi yeni bir savaş yapmak olanaksızdı. Ama Türk halkının azim ve kararlılığı belki bir şeyleri değiştirebilirdi. Mustafa Kemal sadece bunu düşünerek 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkarak Kurtuluş Savaşı'nı başlattı."*

D2: *"Eylül 1920'de Ermeniler Türk Halkına işkenceler yapıp, Kars, Ardahan ve Artvin'i işgal ettiler. Mondros Ateşkes Antlaşmasından sonra silahlar İtilaf Devletlerine verilecekti. Fakat Kazım Karabekir benim de içinde bulunduğum ordusunu*

dağıtmayarak, silahları da teslim etmedi. Ermenilerin amacı, Kars, Ardahan ve Artvin'i alarak burada bir Ermeni Devleti kurmaktı. Kazım Karabekir ileri görüşlülüğünü kullanarak şunları söyledi: "Türk askeri ve halkı korkuyor." dedi. Ama aslında bunu demesiyle Ermeniler saldırıya geçti ve biz Allah Allah! diyerek Ermenilere karşı büyük başarılar elde ettik. Ermenilerle karşı büyük başarılar elde ettik. Ermenilerle 2/3 Ocak 1921'de Gümrü Antlaşmasını imzaladık. Bu sayede Ermenileri yurdumuzdan attık ve doğu cephesinde başarı elde etmiştik. Bu sayede diğer cephelere yardım etmek amacıyla bizler batı cephesine gittik. Ayrıca Gümrü Antlaşması, TBMM'nin ilk antlaşmasıdır. Ermeniler bu sayede TBMM'yi tanımışlardır."

D2: *"20 Ocak 1920'de Fransızlar, Maraş'ı işgal etmeye başladılar. Halk çaresizdi. İstanbul hükümeti hiçbir şey yapmıyordu. İstanbul hükümeti hiçbir şey yapmıyorsa halk bir şeyler yapmalıydı. Ben (Sütçü İmam) böyle düşünmüştüm. Ve halkı hem bilinçlendirmek hem de örgütleyerek Maraş'ı kurtaracağımızdan emindim. Herkes korkuyordu. Çünkü silah yoktu. Bence önemli olan silah değil, birlik ve beraberlik diyerek Fransızlarla savaştık ve 10 Şubat 1920'de Fransızları yurttan çıkardık. Mustafa Kemal de halkın memleketi kurtarmasını (Kuvayı Milliye)yi şöyle tanımlamıştı: Hükümet hiçbir şey yapmıyorsa bu memleketin bağımsızlığına kurtaracak kalbi vatan sevgisiyle dolu halk vardır, diyerek Kuvayı Milliye'nin önemini açıklamıştı. Aynı şekilde Şahin Bey de Antep'i kurtarmak için elinden geleni yapmış ve Güney cephesinde de başarılı olunmuştu."*

D2: *"Kuvayı Milliye birlikleri ile çok önemli başarılar elde ettik. Fakat bazı birlikler (Çerkez Ethem) gibi artık Türk Halkı'ndan yiyecek-kıyafet gibi şeyler alıyorlardı. Vermeyen halkı öldürüyorlardı. Bu halde ne yapılabilirdi? Tabi ki düzenli bir ordu kurarak bunun üstesinden gelinebilirdi. Kuvayı Milliye ilk başlarda disiplinin olmadığı belli bir merkezleri olmayan birlikler iken, düzenli orduya geçilince disiplinli, modern ve kurallı birlikler oldu, bu da Batı cephesinde büyük başarılar elde etmek için yeterli olabilirdi. Ama bir sorun vardı. Çerkez Ethem birlikleri halkı sömürdükleri için düzeli ordu kurmak istemiyorlardı. Ocak ayında birliklerimiz Çerkez Ethem birliklerine saldırdılar ve artık düzenli orduya geçildi."*

D2: *"Yunanlılar yine saldırıya geçmişlerdi. Amaçları TBMM'yi yıkıp Sevr Antlaşması'nı zorla kabul ettirmekti. Tabi ki bu durum karşısında biz de eli kolu bağlı beklemedik. Başımız da İsmet İnönü vardı. Ve Yunanlılara karşı ilerledik. Bu sayede*

Yananlıların ilerleyişini bir süre durdurmuş savaş için hazırlıkları tamamlamak için vakit kazanmıştık. Biz hazırlıklarımızı tamamlarken onlar da ikinci bir saldırıya geçtiler. Buradaki amaç ise I. İnönü Savaşı'nın yenilgisini unutturmaktı. Yine batı bölgesine saldırdılar. Ama yine başarılı olamadılar. Bu savaşları İsmet İnönü yönettiği için bu savaşlara onun ismi verildi. Tüm halk sevinçliydik. Her halde artık umutları kırılmıştık diye düşünüyorlardı. Ama bunun için daha çok erkendi."

D2: *"Yunanlılar yine akıllanmamış saldırıya geçmişlerdi. Bu sefer Kütahya ve Eskişehir'e saldırmışlardı. Yunanlılar bu sefer kararlıydı ve bu savaş çok ağırdı. Türklerin malzeme eksiği vardı, bu yüzden geri çekilmek zorunda kaldık. Başımızda bu sefer M. Kemal vardı. Herkes korkuyor, neden geri çekildiğimizi bilmiyorduk. Ama ben M. Kemal'in ne yapmak istediğini anladım. Eğer savaşmaya kalksak tüm ordu yıkılacaktı. Ama geri çekilip malzeme eksiğini tamamladıktan sonra saldırıya geçecekti. Biz bu nedenle Tekalif-i Milliye emirlerini yayınladık. Tekalif-i Milliye halkın elinde olan malzemelerin % 40'ını orduya verecekti. Tabi ki geri ödenmek şartıyla biz bunları yaparken Yunanlılar da diğer bir saldırı için hazırlanıyorlardı."*

D2: *"Onlar yeni bir savaşa hazırlardı, biz de malzeme eksiğimizi kapattık. Yunan orduları bu seferde Sakarya'ya saldırdılar. Başımız da Mustafa Kemal vardı. Onun ileri görüşlülüğüyle müthiş bir plan yaptık. Biz Sakarya Nehri'ne doğru çekiliyormuş gibi yapıp, Yunanlıları bu sefer yenmekti. Tabi ki Yunanlılar buna kanıp, sudan geçerek onlara saldırdık. Yunan komutanını esir almıştık. Bu savaşın önemi ise uzun süreden sonra savunmadan taarruza geçmiştik. Biz savaşırken M. Kemal yaralanmıştı. Attan düşmüştü. Ama o ne kadar yaralansa da işini bırakmadı. Bu nedenle Mustafa Kemal'e "gazi" ve "mareşal" unvanı verildi."*

D2: *"Doğu ve Güney cephelerinde başarı kazandığımız için buradaki birlikler Batı'ya kaydı. Belki de bu son savaştı. Hazırlıklar tamamlandı ve saldırıya geçildi. Duplupınar'da Eylül 1922'De bağımsızlığımızı kurtarmak için millet topyekün elinden gelen her şeyi yaptı. Bu özgürlük ve bağımsızlık delisi olan insanları nasıl yeneceklerdi, Yunanlılar tabiî ki yenemediler. 18 Eylül 1922'de İzmir'i terk etmek zorunda kaldılar. Ve artık o zalim Yunanlıları yurttan attık. Bütün millet 3 yıllık bitmek bilmeyen savaş sonunda bitmiş. Bu sevinç her yıl kutlansın diye 30 Ağustos'u Zafer Bayramı olarak kutluyoruz. Ve artık BAĞIMSIZLIK SAVAŞIMIZI kazandık."*

D2: *"Milli Mücadele'nin Türkler için önemini biliyorduk. Bunun bir ödülü olmalıydı. O ödül Mudanya Antlaşmasıydı. Mondros bize yaşama hakkı vermezken, bu sefer bizim için önemli bir antlaşmaydı. Ama sadece önemli olan bu değil de ne kadar savaşı kazansak da asıl savaş yeni başlıyordu. Yurt kötü durumda yiyecek ekmek zor bulunuyordu. Osmanlı'dan kalma insanlarda yük vardı. Yurt içinde daha bağımsızlığını kullanmayanlar vardı. Ama tüm millet bunun bir çaresi olduğunu o da Mustafa Kemal'in ta kendisi olduğunu biliyorlardı. Ve artık bayrağımız özgürce dalgalanacak, artı çok daha gelişip sonra kahramanca anılacağız."*

D5: *"I. Dünya Savaşı bitmiş. Osmanlı Devleti savaşı kaybetmişti. İtilaf Devletlerince düzenlenen Paris Barış Konferansı'nda İzmir, Yunanlılara verilmişti. Bu nedenle Yunanlılar zaman kaybetmeden İzmir'e giderek 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgal ettiler. Burada Yunanlılara karşı halk örgütlendi. İzmir'in işgal edilmemesi için ne kadar da çabalıyorlardı. İlk gün yaklaşık 800 Türk askerini öldürdüler. Yunanlılara beklenmedikleri anda ilk kurşunu atan Hasan Tahsin, bir Yunanlı'yı öldürmüş fakat bir Yunan silahıyla da öldürülmüştü. Bu ilk kurşun Türkler'in kurtuluş mücadelesinin başlangıcı olmuştu. Daha sonra "Amiral Bristol Raporu" ile işgalin haksızlığı ortaya çıkmıştı. Bu olaylar sırasında da Mustafa Kemal Atatürk, Samsun'a çıkarak Milli Mücadele'yi başlattı. Bu mücadelenin beşinci gününde Halide Edip Adıvar, Sultanahmet Meydanı'nda bir konuşma yaptı. O an halk resmen milli mücadeleye örgütlenmişti. Herkisin benimsediği bu miting Türk Milleti'nin mücadelesi için de bir başlangıç olmuştu."*

D5: *"Sabah olmuş, büyük bir patlama ile uyanmıştık. Her yerde dumanlar yükseliyor: Ermeniler yine kendi devletlerini ve egemenliklerini kurmak için Osmanlı topraklarına saldırıyorlardı. Savaş kaç gündür devam ediyor, artık git gide bu olaylar dayanılmaz bir hal alıyordu. Savaşın sonuna yaklaşıldığı bütün halk tarafından hissedilmişti. Öyle de oldu. Savaş bitti. Milletimiz savaşı kazanmıştı. Bütün halk başta Doğu Anadolu'da olmak üzere her yerde bu zaferi kutlamaya başlamıştı. Bu başarı ile doğu sınırımız çizilmiş oldu. Egemenliğimizi korumuştuk. Savaşı kaybeden Ermeni Devleti ile Gümrü Antlaşması imzalanmış ve bu antlaşma TBMM'nin imzaladığı ilk antlaşma olarak tarihe geçti. Ermeniler istediğini alamamıştı. Topraklarımızı hemen terk etmeye başladılar. Yavaş yavaş sınırlarını belli etmeye başlayan yeni Türk devleti de kendi egemenliğini kurmaya başlamıştı. Fakat bu öyle siyasi bir egemenlik değildi.*

Bu egemenlik bütün insanların dayanışma, sevgi ve saygısı sonucunda oluşan ve bir ömür boyu devam eden bir egemenlikti."

D5: *"Sabah güneş yeni doğarken büyük bir burukluk içerisinde uyandım. İzmir işgal altına girmiş, bütün Türk halkı Yunanlıların egemenliğine dâhil olmuştu. Bu konu hakkında her zaman mitingler düzenleniyor, Türk halkı kendi egemenliğini istiyordu. Bu mitingler beni çok duygulandırdı. İçime bir azim geldi. Bütün halk bu konuşmalarla örgütleniyordu. Bu sırada ordular terhis ediliyor, Türk halkı Adana ve çevresine doğru çekilmeye başlıyordu. Fransızlar bu sırada Maraş, Urfa, Antep ve Adana'yı işgal altına almış, Urfa'ya göç eden teyzemlerin ölüm haberi buraya kadar gelmişti. Bu işgallere daha fazla uğramak istemeyen Türk halkı eli silah tutan herkesi alarak silahlı bir birlik kurmuş, bu birliğe de Kuva-yı Milliye adı verilmişti. Babam da bu birlikte yer alıyor, bu nedenle doğru düzgün yanımızda kalamıyordu. Bir gün babamın da katılmış olduğu Maraş'ın savunması sırasında Türk bayrağı yerinden indirilmiş ve halk bu sırada namaz kılmak için camiye gitmişti. Hutbe okutmak için minber çıkan imam, bayrağımızın indirilmiş olduğunu görünce orada bekleyen halka bayrağımız yerinde olmadığı için namaz kılmanın caiz olmadığını söyledi. Halk bu sözlerle örgütlenmiş ve Fransızların kalesine saldırmışlardı. Fransızlar bu sayede şehrimizden atılmıştı. Bu olaya yaşamış ve böylece Tür halkının neler yapacağını görmüştüm. İlk olarak Maraş daha sonra Urfa savunmaları elinden geleni yapan Türk halkı bu yerleri almış ve o gün bu topraklarda yaşayan tüm milletin rahatça uyumaları sağlanmıştı. Ben de içi rahat uyuyanlardandım. Çünkü bu millet adına elimden geleni yapmıştım."*

D5: *"Yaşam bütün hızıyla devam ediyor, her yerde savaşlar yapılıyordu. Biz de bu sırada ordumuz için erzak taşıyor, onlara elbiseler dikiyorduk. Babamın ve ağabeyimin de içinde bulunduğu Kuva-yı Milliye birlikleri bir yerden başka bir yere gidiyor, buralarda barışı sağlamak için ellerinden geleni yapıyorlardı. Düzensiz olan bu birlikler bazen kendi kafalarına göre işler yapıyor, bunun sonucunda da ülkemiz çeşitli yenilgiler alıyordu. Genç, yaşlı, çocuk demeden oluşan bu birlikler hiçbir yerden yönetilmiyorlardı. Bu yüzden devlet zor duruma düşüyordu. Mustafa Kemal de bu olaylar üzerine düzenli birlikler kurmak için elinden geleni yapıyordu. İlk başta Yunanlılara karşı kurulan bu düzenli ordular, başka devletlere karşı da ülkeyi savunmaya yardımcı oluyordu. Fakat bu duruma karşı olan bazı Kuva-yı Milliye birliklere (Çerkez Ethem ve Demirci Mehmet Efe) kendi halkını sömürmeye başlıyor, bu*

nedenle İtilaf devletleriyle işbirliği içerisine giriyorlardı. Buna rağmen Türk devleti yıkılmıyor, saldırılara karşı büyük kayıplar versek de gücümüzü asla kaybetmiyorduk. Hem İtilaf Devletleri'ne, hem de Mustafa Kemal'in yerini almaya çalışan Çerkez Ethem'e karşı mücadele ediyorduk. Sabır, azim ve kararlılık ile bütün bu birlikleri yenmiş, egemenliğimizi sürdürmeye devam etmiştik. Tüm bu olaylardan sonra Türk halkı sevincinden yerinde duramıyor, orada yas tutan aileler bile bu vatanın kurtuluşundan dolayı üzüntülerini bir kenara bırakmış, seviniyorlardı. Ben de pencerenin önüne oturmuş, bu anlatılması mümkün olmayan büyük mutluluğu izliyor, içim rahat bir şekilde şarkılar mırıldanıyordum."

D5: *"Sabah yeni bir güne uyanmanın verdiği his ile yataktan kalktım, hayvanları beslemek için ahıra giderken silah sesleri duydum. Korkarak hemen bir kenara saklandım. Çünkü bütün Türk halkının hazırlandığı I. İnönü Savaşı başlamış, herkes yurdumuzun bir parçası olan batıyı korumak için savunmaya geçmişti. Herkes evinden çıkıp cephelere akın etti. Ben de hızla bize en yakın cepheye vardım. Cephane taşıyarak, askerlere yiyecek ve içecek yardımında bulunarak Türk ordusuna yardımda bulundum. Orduların başına ona inandığımız ve güvendiğimiz için İsmet İnönü geçmiş ve yaptığı işlerde de güvenimizi boşa çıkarmamıştı. Savaşı kazanmıştık. Bu nedenle Türk halkı sevinçten yerinde duramıyordu. Dostluk antlaşmaları yapılmaya başlanmış, bu sıralarda TBMM hükümeti Londra Konferansı'na çağrılmıştı. Konferans devam ederken Yunan Ordusu daha fazla asker ile işgale girişmiş, bu nedenle de II. İnönü Savaşı başlamıştı. Yunanlılar bu savaş ile bir süre içinde olsa durduruldu. Yurdumuzda bulanan İtalyanlar işgal ettikleri yerleri yavaş yavaş terk etmeye başlamıştı."*

D8: *"Sabah olmuştu, keşke hiç uyanmasaydım da bu harbi görmeseydim, diye içimden geçirdim, dün İzmir'in işgalini duyurdular. İçten içten ağlamaya başladım. Bu düşmanlar dur durak, acıma bilmiyor. Atatürk İzmir'in işgalinden sonra Samsun'a gitti. İstanbul hükümeti, bu İzmir olayına karşı hiçbir şey yapmıyor, ne asker ne para ne de yardım. Sadece bekliyor, tabii emir kulu oldu. İstanbul'da yazıyorum. Ama sesim çıkmıyor, her yeri sardılar, yakında burayı da ele geçirirler. Bu durumda ne yapmalıyım bilmiyorum. Günler bu şekilde geçiyor, yeni bir sabaha uyanıp yine işgal haberleri almak en son istediğim şey. Yeni sabaha uyanmaya korkuyorum."*

D8: *"Dedem ağlayarak camdan bakıyordu, sürekli Allah yardımcımız olsun diyordu. Biz Erzurum'un en kuytu en bilinmeyen yerine göç ettik. Babam savaşa*

gitmeden önce eğer buraya düşmanlar saldırırsa diye bize bu evi göstermişti. Sanırım babam o zaman olacakları tahmin edip bizi koruyama çalışmış. Ermeniler buraya saldırdılar, insanları acımasızca öldürüyorlar, eziyet-işkence bunlar insanlık dışı şeyler. Tek güvencemiz Kazım Karabekir. Ordusunu terhis etmedi. Şimdi bu orduyla Ermenilere karşı savaşıyor. Ermeniler daha bizim yaşadığımız yeri bulamadılar. Ama ben anneme de dedim, eğer burayı bulup bizlere işkence çektirirlerse hiçbir zaman pes etmeyip sözlerimle onlara baskı uygulayacağım, bizi hafife almasınlar, aradan aylar geçti. Kazım Karabekir ve ordusu, Ermenileri yendi. İlk başta dediğim gibi bizi hafife aldılar ve sonuçlarını gördüler. Onlar, Gümrü Antlaşmasını imzaladıktan sonra kaçar gibi Türk topraklarını terk ettiler."

D27: *"Urfa Savunması-Bugün M. Kemal'e telgraf çektim. Fransızların halka yaptığı zulümleri anlattım. Bu arada şehrimizde Kuvayi Milliye birlikleri vardı. Kuvayi Milliye orduları akşama doğru şehre girdi. Güneş doğarken her yerden silah sesleri duyuluyordu. Urfa yani halk Fransızlara karşı ayaklanmıştı. Fransızlar şehri boşaltmak zorunda kaldılar. Ankara Antlaşması yapıldı ve buraya "şanlı" unvanı verildi."*

D27: *"Fransızlar, üstün asker kuvvetleri ve silahlarıyla güzel şehrimiz olan Antep'i kuşattılar. Bize, "iki saat içinde eğer teslim olmazsanız şehri harap edeceğiz" dediler. Herkes çok korkmuştu. Bizde onlara şu cevabı verdik: "Biz şehrimizi savunmak için silahlandık. Taş taş üstünde kalmadıkça, tek bir Antepli bile ayakta kaldıkça siz buraya giremezsiniz" dedik. Bu cevaptan sonra Fransızlar şehri harap ettiler. Ama yine de direndik. Onlar Antep'i alamayacağını anlayınca şehri kuşatma altına aldı ve sıkıştırmaya ve teslim olmaya zorladı. Daha sonra Antep'i savunmak için yaptığımız şeyi, düşmanlar bile takdir etti. Artık şehrimize kavuşmuştuk, Ankara Antlaşması yapıldı, buraya da "gazi" unvanı verildi."*

D9: *"İzmir'in işgalinden sonra herkes protesto yapıyordu. O dönemde Kuvayi Milliye birlikleri ön plana çıkıyordu. Herkesin düşünceleri elimizden gelenin en iyisini yapma düşüncesiydi. Halk, olmayanları oldurma çabasındaydı. Evinin değil de ordunun ihtiyaçlarını karşılamaktaydı. 1920 yıllarında Çukurova'ya Fransızlar geldi. Çukurovalılar dayanamayarak isyan bayrağını çektiler. Maraş savunması başladı. Bu Sütçü İmam'ın etkisiyle olmuştu. Bütün olarak Urfa ve Antep'te de aynı şeyler yaşanmıştı. Antep, Ankara Antlaşmasıyla kurtuldu."*

D9: *"Batı cephelerinde İnönü Muharebeleri başlamıştı. Bu savaşların komutasında İsmet Paşa vardı. Yıllardan 10 Ocak 1921'idi. Düzenli orduyla yapmış olduğumuz ilk savaştı. Düzenli orduya tepkiler biraz azalmıştı. Düşmanlar ilk defa geri çekiliyor ve taarruz ettiği yerlerden ayrılıyordu. Büyük güç kaynağı olmuştu. Savaşta ise Yunanlıların ilerleyişi durdurulmuştu. Artık Kuvayi milliye birlikleri son bulmuştu. Rusya TBMM ile Moskova Antlaşmasını imzaladı. İkincisinde de Yunan ilerleyişi bir süre olsa durduruldu. Güven daha da arttı. Türk ordusu gücünü ispat etti. İtalyanlar işgal ettikleri Güneybatı Anadolu'dan kuvvetlerini çekmeye başladılar."*

D13: *"Askerler artık evlerine analarının babalarının yanlarına dönüyordu. Bu kadar şehit verdik üzgünüz ancak halk çok gururluydu. Bir de ardından Mudanya Ateşkes Antlaşması imzalanmıştı. Türkiye ile Yunanlılar arasında silahlı çatışmada bitmişti ve Yunanlılar yurdumuzu terk edeceklerdi. Askerlerimize çok teşekkür ederiz şimdi onların sayesinde buralardayız."*

Beşinci düzeye konumlandırılan yukarıdaki öğrenciler, beklenenin üzerinde performans göstermiş ve anlatımları iyi bir ifadeyle ortaya konmuştur. Olayları ve kişileri geniş kapsamlı olarak, verilen çerçevenin dışında düşünmüşler, ayrıca anlatımlarında kendi kurgularını kullanmaya çalışmışlardır. Kendilerini tarihsel kişilerin yerini koyarak, olası yaşanabilecekleri bağımsız bir şekilde ortaya koymuşlardır. Bir tarihçi gibi düşünmeye başlamışlardır. Kanıtları kullanarak, olaylar ve kişilerle ilgili hipotezler ortaya atmışlar, alternatif açıklamalar ileri sürmüşlerdir. Kendi dünyası ve kişiliğinden çıkarak, dönemin anlayışı çerçevesinde o kişinin düşünce ve duygularını yansıtmışlardır.

4.1.3. Nicel Veriler ve Nitel Verilerin Birleştirilerek Analizi ve Yorumlar

16. Alt Problem: Deney grubu öğrencilerinin son testlerdeki başarı düzeyleri, tutum düzeyleri (ders ve ünite), değer düzeyleri (Özgürlük ve Bağımsızlık), tarihsel düşünme beceri düzeyleri (Tarihsel kavrama-analiz ve yorumlama) ve tarihsel empati beceri düzeyleri arasında nasıl bir ilişki vardır?

Değişkenler Arası Korelâsyona İlişkin Bulgular

Deney grubu öğrencilerinin uygulama sonrası akademik başarı, ders tutum, ünite tutum, özgürlük ve bağımsızlık değerleri, tarihsel kavrama-analiz ve yorumlama becerileri ve tarihsel empati beceri düzeyleri arasında ne derece bir ilişki olduğunu belirlemek amacı ile pearson korelasyon analizi uygulanmıştır.

Tablo 22. Deney Grubu Öğrencilerinin Tüm Değişkenler Arası Korelasyon Sonuçları

Değişkenler	Akademik Başarı	Ders Tutum	Milli Mücadele konularına yönelik Tutum	Özgürlük ve Bağımsızlık Değerleri	Tarihsel Kavrama-Analiz ve Yorulama Becerileri	Tarihsel Empati Becerisi
Akademik Başarı	1					
Ders Tutum	.389*	1				
Milli Mücadele konularına yönelik Tutum	.427*	.858**	1			
Özgürlük ve Bağımsızlık Değerleri	.634**	.402*	.368*	1		
Tarihsel Kavrama-Analiz ve Yorulama Becerileri	.607**	.556**	.552**	.651**	1	
Tarihsel Empati Becerisi	.498**	.421*	.390*	.659**	.770**	1

***p<.05**
****p<.01**

Tablo 22'de deney grubu öğrencilerinin araştırmada ölçülen tüm değişkenleri arasındaki korelasyon katsayıları verilmiştir. Tablo analiz edildiğinde, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ders tutum düzeyleri ile Milli Mücadele konularına yönelik tutum düzeyleri arasında [r(35)=0,858; p<0,01]; aynı zamanda Tarihsel Kavrama-

Analiz ve Yorumlama beceri düzeyleri ile Tarihsel Empati beceri düzeyleri arasında [r(35)=0,770; p<0,01] pozitif yönde yüksek düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Ayrıca Akademik Başarı düzeyleri ile Özgürlük ve Bağımsızlık Değer düzeyleri arasında [r(35)=0,634; p<0,01], Akademik Başarı düzeyleri ile Tarihsel Kavrama-Analiz ve Yorumlama beceri düzeyleri arasında [r(35)=0,607; p<0,01], Akademik başarı düzeyleri ile Tarihsel Empati beceri düzeyleri arasında [r(35)=0,498; p<0,01], T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ders tutum düzeyleri ile Tarihsel Kavrama-Analiz ve Yorumlama beceri düzeyleri arasında [r(35)=0,556; p<0,01], Milli Mücadele konularına yönelik tutum düzeyleri ile Tarihsel Kavrama-Analiz ve Yorumlama beceri düzeyleri arasında [r(35)=0,552; p<0,01], Özgürlük ve Bağımsızlık Değer düzeyleri ile Tarihsel Kavrama-Analiz ve Yorumlama beceri düzeyleri arasında [r(35)=0,651; p<0,01], Özgürlük ve Bağımsızlık Değer düzeyleri ile Tarihsel Empati beceri düzeyleri arasında [r(35)=0,659; p<0,01] pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Son olarak Akademik Başarı düzeyleri ile T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ders tutum düzeyleri arasında [r(35)=0,389; p<0,05], T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ders tutum düzeyleri ile Özgürlük ve Bağımsızlık Değer düzeyleri arasında [r(35)=0,402; p<0,05], T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ders tutum düzeyleri ile Tarihsel Empati beceri düzeyleri arasında [r(35)=0,421; p<0,05], Milli Mücadele konularına yönelik tutum düzeyleri ile Özgürlük ve Bağımsızlık Değer düzeyleri arasında [r(35)=0,368; p<0,05], Milli Mücadele konularına yönelik tutum düzeyleri ile Tarihsel Empati beceri düzeyleri arasında [r(35)=0,390; p<0,05] pozitif yönde zayıf düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir.

Buna göre, aralarında pozitif yönde yüksek düzeyde anlamlı ilişkiler olan değişkenlere bakıldığında, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersine tutumu yüksek olan deney grubu öğrencilerin Milli Mücadele konularına yönelik olan tutumu da yüksektir; ayrıca Tarihsel Kavrama-Analiz ve Yorumlama beceri düzeyleri yüksek olan deney grubu öğrencilerinin Tarihsel Empati beceri düzeyleri de yüksektir, şeklinde ifade edilebilir. Tutumların ve becerilerin kendi içlerinde birbirlerinin tamamlayıcısı olduğu göz önüne alındığında birbiriyle doğrudan ilişkili olan bu değişkenler arasında pozitif yönde yüksek düzeyde anlamlı ilişkiler bulunması beklenen bir sonuç olarak yorumlanabilir. Diğer değişkenler arasında da pozitif yönde orta ve düşük düzeylerde anlamlı ilişkiler bulunması öğretim sürecinin başarı, tutum, değer ve beceri boyutlarının birbiriyle bütünleşik doğasından kaynaklandığı söylenebilir.

Özgürlük ve Bağımsızlık Değerlerinin Yordanmasına İlişkin Bulgular

Uygulama sonrasında deney grubu öğrencilerinin akademik başarı, ders tutum, Milli Mücadele konularına yönelik tutum, tarihsel kavrama-analiz ve yorumlama becerileri ve tarihsel empati becerilerinin özgürlük ve bağımsızlık değerlerini ne derecede yordadığını belirlemek amacıyla çoklu regresyon analizi uygulanmıştır.

Tablo 23. Özgürlük ve Bağımsızlık Değerleri için çoklu regresyon sonuçları

	B	SH	β	t	p
Akademik Başarı	,70	,29	,36	2,37	,02
Ders Tutum	,26	,47	,13	,55	,58
Milli Mücadele konularına yönelik Tutum	-,32	,62	-,12	-,51	,61
Tarihsel Kavrama-Analiz ve Yorulama Becerileri	,15	,22	,15	,67	,50
Tarihsel Empati Becerisi	,39	,21	,35	1,83	,07
R^2	.57				.00

p<.05

Regresyon analizinden elde edilen bulgular akademik başarı, ders tutum, Milli Mücadele konularına yönelik tutum, tarihsel kavrama-analiz ve yorumlama becerileri ve tarihsel empati becerisinin özgürlük ve bağımsızlık değerini anlamlı bir düzeyde yordadığını göstermiştir [R^2= .57, $F_{(5, 29)}$ = 7.73, p<.01]. Tablodaki değerlerden yine bağımsız değişken durumundaki akademik başarı, ders tutum, Milli Mücadele konularına yönelik tutum, tarihsel kavrama-analiz ve yorumlama becerileri ve tarihsel empati becerisinin bağımlı değişken durumundaki özgürlük ve bağımsızlık değişkenine ait varyansı % 57 oranında açıkladığı, diğer bir ifade ile özgürlük ve bağımsızlık değerinin % 57 oranında bu faktörlere bağlı olarak şekillendiği anlaşılmaktadır.

Regresyon denklemine giren değerlere bakıldığında, akademik başarının [β=.36, $t_{(35)}$=2.37, p<.05] özgürlük ve bağımsızlık değerini yordamada anlamlı olduğu görülmüştür. Diğer değişkenlerin yordamada anlamlı olmaması dikkate alındığında,

akademik başarının özgürlük ve bağımsızlık değerlerinin en güçlü yordayıcısı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bulgu, akademik başarı düzeyleri arttıkça özgürlük ve bağımsızlık değer düzeylerinin de arttığını göstermektedir.

Tarihsel Kavrama-Analiz ve Yorumlama Becerilerinin Yordanmasına İlişkin Bulgular

Uygulama sonrasında deney grubu öğrencilerinin akademik başarı, ders tutum, Milli Mücadele konularına yönelik tutum, özgürlük ve bağımsızlık değerleri ve tarihsel empati becerilerinin tarihsel kavrama-analiz ve yorumlama becerilerini ne derecede yordadığını belirlemek amacıyla çoklu regresyon analizi uygulanmıştır.

Tablo 24. Tarihsel Kavrama-Analiz ve Yorumlama Becerileri için çoklu regresyon sonuçları

	B	SH	β	t	p
Akademik Başarı	,34	,25	,18	1,37	,18
Ders Tutum	,18	,38	,09	,46	,64
Milli Mücadele konularına yönelik Tutum	,39	,50	,15	,78	,43
Özgürlü ve Bağımsızlık Değerleri	,10	,14	,10	,67	,50
Tarihsel Empati Becerisi	,56	,15	,51	3,72	,00
R^2	.71				.00

p<.01

Regresyon analizinden elde edilen bulgular akademik başarı, ders tutum, Milli Mücadele konularına yönelik tutum, özgürlük ve bağımsızlık değerleri ve tarihsel empati becerisinin tarihsel kavrama-analiz ve yorumlama becerilerini anlamlı bir düzeyde yordadığını göstermiştir [R^2= .71, $F_{(5, 29)}$= 14.21, p<.01]. Tablodaki değerlerden yine bağımsız değişken durumundaki akademik başarı, ders tutum, Milli Mücadele konularına yönelik tutum, özgürlük ve bağımsızlık değerleri ve tarihsel empati becerisinin bağımlı değişken durumundaki tarihsel kavrama-analiz ve yorumlama

değişkenine ait varyansı % 71 oranında açıkladığı, diğer bir ifade ile tarihsel kavrama-analiz ve yorumlama becerilerinin % 71 oranında bu faktörlere bağlı olarak şekillendiği anlaşılmaktadır.

Regresyon denklemine giren değerlere bakıldığında, tarihsel empati becerisinin [β=.51, $t_{(35)}$= 3.72, p<.01] tarihsel kavrama-analiz ve yorumlama becerilerini yordamada anlamlı olduğu görülmüştür. Diğer değişkenlerin yordamada anlamlı olmaması dikkate alındığında, tarihsel empati tarihsel düşünme becerilerinin en güçlü yordayıcısı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bulgu, tarihsel empati beceri düzeyleri arttıkça tarihsel kavrama-analiz ve yorumlama beceri düzeylerinin de arttığını göstermektedir. Bunun nedeni iki değişkenin de beceriyi ölçmeleri ve kapsamlarının benzer olmasıdır, denilebilir.

Tarihsel Empati Becerisinin Yordanmasına İlişkin Bulgular

Uygulama sonrasında deney grubu öğrencilerinin akademik başarı, ders tutum, Milli Mücadele konularına yönelik tutum, özgürlük ve bağımsızlık değerleri ve tarihsel kavrama-analiz ve yorumlama becerilerinin tarihsel empati becerisini ne derecede yordadığını belirlemek amacıyla çoklu regresyon analizi uygulanmıştır.

Tablo 25. Tarihsel Empati Becerisi için çoklu regresyon sonuçları

	B	SH	β	t	p
Akademik Başarı	-,09	,26	-,05	-,35	,72
Ders Tutum	,06	,38	,04	,17	,86
Milli Mücadele konularına yönelik Tutum	-,17	,50	-,07	-,34	,73
Özgürlü ve Bağımsızlık Değerleri	,41	,21	,35	1,96	,05
Tarihsel Kavrama-Analiz ve Yorumlama	,56	,15	,63	3,72	,00
R^2	.64				.00

p<.05

Regresyon analizinden elde edilen bulgular akademik başarı, ders tutum, Milli Mücadele konularına yönelik tutum, özgürlük ve bağımsızlık değerleri ve tarihsel kavrama-analiz ve yorumlama becerilerinin tarihsel empati becerisini anlamlı bir düzeyde yordadığını göstermiştir [R^2= .64, $F_{(5, 29)}$=10.33, p<.01]. Tablodaki değerlerden yine bağımsız değişken durumundaki akademik başarı, ders tutum, Milli Mücadele konularına yönelik tutum, özgürlük ve bağımsızlık değerleri ve tarihsel kavrama-analiz ve yorumlama becerilerinin bağımlı değişken durumundaki tarihsel empati değişkenine ait varyansı % 64 oranında açıkladığı, diğer bir ifade ile tarihsel empati becerisinin % 64 oranında bu faktörlere bağlı olarak şekillendiği anlaşılmaktadır.

Regresyon denklemine giren değerlere bakıldığında, tarihsel kavrama-analiz ve yorumlama becerisinin [β=.51, $t_{(35)}$= 3.72, p<.01] ve özgürlük ve bağımsızlık değer düzeylerinin [β=.41, $t_{(35)}$= 1.96, p<.05] tarihsel empati becerisini yordamada anlamlı olduğu görülmüştür. Diğer değişkenlerin yordamada anlamlı olmaması dikkate alındığında, tarihsel kavrama-analiz ve yorumlama becerileri ile özgürlük ve bağımsızlık değerlerinin tarihsel empati becerisinin en güçlü yordayıcısı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bulgu, tarihsel kavrama-analiz ve yorumlama düzeyleri ile özgürlük ve bağımsızlık değer düzeyleri arttıkça tarihsel empati beceri düzeylerinin de arttığını göstermektedir. Bunun nedeni tarihsel empati becerisinin genel olarak tarihsel düşünme becerilerinin bir parçası olması; ayrıca, seçilen değerlerin ilgili konu itibariyle tarihsel empati kurma becerisini destekliyor olmasıdır, denilebilir.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın analiz bulgularına dayalı olarak ulaşılan sonuçlarına, benzer uygulamalar ve daha sonra yapılacak araştırmalara yönelik önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç

Araştırmadan elde edilen bulgular ışığında elde edilen sonuçlar; nicel analiz bulguların, nitel analiz bulgularına ve birleştirilmiş (karma yöntem) bulgulara dayalı sonuçlar şeklinde sırayla sunulmuştur.

5.1.1. Nicel Analiz Bulgularına Dayalı Sonuçlar

1. Ortaokul son sınıf (ilköğretim 8. sınıf) T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde akademik başarıları bakımından hatıratlar kullanılarak hazırlanan etkinliklerle öğretim yapılan deney grubu öğrencileriyle, standart öğretimin (2006 öğretim programına uygun ders kitabı ve çalışma kitabı) uygulandığı kontrol grubu öğrencileri arasında deney grubu lehine istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Hatıratlar kullanılarak hazırlanan etkinliklerle öğretim yapılan deney grubu öğrencilerinin akademik başarıları bakımından ön test-son test puanlarının karşılaştırması son test lehine istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu bulgudan hareketle, öğretim materyali olarak hatırat kullanımının öğrenme sürecinin akademik boyutuna olumlu etki ettiği sonucuna varılabilir.

2. Standart öğretimin (2006 öğretim programına uygun ders kitabı ve çalışma kitabıyla öğretim yapılan) uygulandığı kontrol grubu öğrencilerinin akademik başarıları bakımından ön test-on test puanlarının karşılaştırması son test lehine istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu bulgudan hareketle, ders kitabıyla yapılan öğretimin akademik başarı üzerinde olumlu bir etkisi olmadığı sonucuna varılabilir.

3. Sekizinci sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersine yönelik tutumlar açısından hatıratların kullanıldığı deney grubu ile standart öğretimin uygulandığı kontrol grubunun ön uygulamadan aldıkları tutum puanları arasında kontrol grubu lehine, istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu bulgu uygulama öncesinde kontrol grubu öğrencilerinin derse karşı tutumunun, deney grubu öğrencilerine göre daha olumlu olduğunu göstermektedir.

4. Sekizinci sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde hatıratlar kullanılarak hazırlanan öğretim etkinliklerinin uygulandığı deney grubunun ön ve son testlerden aldıkları derse yönelik tutum puanları arasında son test lehine istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu bulgudan hareketle öğretim materyali olarak hatırat kullanımının derse yönelik tutumlar üzerinde olumlu etkisi olduğu sonucuna varılabilir.

5. Standart öğretimin uygulandığı kontrol grubunun ön ve son uygulamadan aldıkları derse yönelik tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu bulgu ders kitabıyla yapılan öğretimin derse karşı tutum üzerinde olumlu bir etkisi olmadığını göstermektedir.

6. Hatıratların kullanılarak öğretimin yapıldığı deney grubu ile standart öğretimin uygulandığı kontrol grubunun son uygulamadan aldıkları derse yönelik tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu bulgu, uygulama sonrası deney grubu öğrencilerinin derse yönelik tutum puanlarıyla, kontrol grubu öğrencilerinin derse yönelik tutum puanlarının hemen hemen aynı seviyede olduğunu göstermektedir.

7. Sekizinci sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi Milli Mücadele konularını kapsayan Milli Mücadele konularına yönelik tutumlar açısından hatıratların kullanıldığı deney grubu ile standart öğretimin uygulandığı kontrol grubunun ön uygulamadan aldıkları tutum puanları arasında kontrol grubu lehine, istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu bulgu uygulama öncesi, kontrol grubu öğrencilerinin Milli Mücadeleye karşı daha olumlu bir tutum içinde olduklarını göstermektedir.

8. Sekizinci sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde hatıratlar kullanılarak hazırlanan öğretim etkinliklerinin uygulandığı deney grubunun ön ve son testlerden aldıkları Milli Mücadele konularına yönelik tutum puanları arasında son test

lehine istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu bulgudan hareketle, derste öğretim materyali olarak hatırat kullanımının Milli Mücadeleye karşı tutumu olumlu yönde etkilediği sonucuna varılabilir.

9. Standart öğretimin uygulandığı kontrol grubunun ön ve son uygulamadan aldıkları Milli Mücadele konularına yönelik tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu bulgu, ders kitabıyla yapılan öğretimin Milli Mücadeleye karşı tutumu olumlu yönde etkilemediğini göstermektedir.

10. Hatıratların kullanılarak öğretimin yapıldığı deney grubu ile standart öğretimin uygulandığı kontrol grubunun son uygulamadan aldıkları derse yönelik tutum puanları arasında deney grubu lehine, istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu bulgudan hareketle, derste öğretim materyali olarak hatırat kullanımının öğretim sürecinin tutum boyutuna olumlu etkisi olduğu sonucuna varılabilir.

11. Deney grubu öğrencilerinin deneysel süreçte uygulanan tarihsel düşünme becerileri ölçeklerine verdikleri cevapların tarihsel kavrama, analiz ve yorumlama becerileri açısından nicel bulguları incelendiğinde, genel olarak öğrenci ortalamalarının, uygulama açısından beklenen bir düzeyde olduğu bulunmuştur. Deney grubu öğrencilerinin tarihsel kavrama becerisini, tarihsel analiz ve yorum becerilerine göre daha yüksek oranda kazandığı görülmüştür. T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi ilgili ders konularının öğretiminde öğretim materyali olarak hatıratların kullanımının öğrencilerin tarihsel kavrama-analiz ve yorumlama becerileri üzerinde olumlu yönde etkisi olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca deney grubu öğrencilerinin tarihsel kavrama-analiz ve yorumlama becerilerinin uygulama boyunca genel olarak yükselme eğiliminde olduğu görülmüştür.

5.1.2. Nitel Analiz Bulgularına Dayalı Sonuçlar

1. Araştırmanın deneysel uygulaması yapılan, öğretimde hatıratların kullanıldığı deney grubu öğrencilerinin Tarihsel düşünme becerileriyle (Tarihsel kavrama-analiz ve yorumlama) ilgili betimsel analiz bulgularına bakıldığında aşağıdaki sonuçlara varılmıştır:

- Deney grubu öğrencilerine kazandırılmak istenen Tarihsel kavrama becerisine ait kazanım düzeylerine (1-5 arası düzeyler) bakıldığında; öğrencilerin hatıratlardan alıntılanan tarihsel belge veya metnin yazarı ve kaynağını belirtebildiği, tarihsel bir olayın nerede olduğunu belirtebildiği, Tarihsel bir olayda kimlerin yer aldığı ve ne zaman gerçekleştiğini belirtebildiği, tarihsel metnin; birey veya toplumların insani yönleri: amaçları, eğilimleri, değer yargıları, fikirleri, genel görünümleri açısından neleri ortaya çıkardığını göz önünde bulundurduğu, ayrıca tarihsel bir olayın sebep ve sonuçlarını belirtebildiği görülmektedir.

- Deney grubu öğrencilerine kazandırılmak istenen Tarihsel analiz ve yorumlama becerilerine ait 6. kazanım düzeyleriyle ilgili cevaplarına bakıldığında; öğrencilerin kazanması beklenen "Tarihsel olay ve görüşleri ayırt etme" becerisini büyük ölçüde kazandıkları bulunmuştur. Öğrencilerin tarihsel olay ve tarihsel görüşün terim bilgisine ulaştıkları, ayrıca tarihte gerçekleşmiş olduğu bilinen bir olay ile o dönemde yaşamış birinin bu olayla ilgili yaptığı yorumun (görüşün) ayırımına varabildikleri görülmektedir.

- Deney grubu öğrencilerine kazandırılmak istenen Tarihsel analiz ve yorumlama becerilerine ait 7. kazanım düzeyleriyle ilgili cevaplarına bakıldığında; öğrencilerin kazanması beklenen "Neden sonuç ilişkilerinin birçok boyutunu göz önüne alır: tarihte bireyin ve tarihi şahsiyetlerin önemi; ekonomik ve nesnel sonuçların önemi; düşünceler, insan çıkarları ve inançların etkisi; şahsın ve tesadüfün rolü**.**" Becerisini büyük ölçüde kazandıkları görülmüştür. Öğrencilerin tarihi şahsiyetlerin olaylar üzerindeki etkisini fark ettikleri görülmüştür. Ayrıca tarihsel olaylarla ilgili neden-sonuç ilişkisi kurabildikleri sonucuna varılmıştır.

- Deney grubu öğrencilerine kazandırılmak istenen Tarihsel analiz ve yorumlama becerilerine ait 8. kazanım düzeyleriyle ilgili cevaplarına bakıldığında; öğrencilerin kazanması beklenen "Birbiriyle ihtilaflı metinleri karşılaştırır, geçmişte alınan kararların sağladığı fırsatlar ve

yol açtığı sınırlılıkları ortaya koyar. Tarihsel olayla ilgili metnin yazarlarına tarihi sorular yöneltir." becerisine ulaştıkları görülmüştür. Öğrencilerin okudukları metinlerde farklı bakış açılarını gördükleri, ayrıca tarihsel kişiliklere sorular yöneltebildikleri sonucuna varılmıştır.

- Deney grubu öğrencilerine kazandırılmak istenen Tarihsel analiz ve yorumlama becerilerine ait 9. kazanım düzeyleriyle ilgili cevaplarına bakıldığında; öğrencilerin kazanması beklenen "Kendini o anı yaşayanların yerine koyar ve tarihsel olayı yaşandığı zamana göre yorumlar." becerisine ulaştıkları görülmüştür. Öğrencilerin kendilerini hatıratlarını okudukları kişilerin yerine koydukları, tarihsel olayları yaşandıkları ana göre değerlendirdikleri ve yorumlarını buna uygun biçimde ortaya koymaya çalıştıkları sonucuna varılmıştır.

- Deney grubu öğrencilerine kazandırılmak istenen Tarihsel analiz ve yorumlama becerilerine ait 10. kazanım düzeyleriyle ilgili cevaplarına bakıldığında; öğrencilerin kazanması beklenen "Tarihsel olayla ilgili fırsatlar ve yol açtığı sınırlılıkları göz önüne alarak geçmişin etkileriyle ilgili hipotezler üretir. Tarihsel olaylar hakkındaki yorumların geçici olduğunu, yeni bilgiler keşfedilince ve yeni yorumlar yapıldıkça değişebileceğini kavrar. Geçmiş hakkında farklı yorumların olabileceğini görür ve aralarındaki temel tartışmalardan haberdar olur." becerisine büyük ölçüde ulaştıkları bulunmuştur. Gördükleri hatırat türü eserlerden alıntılanan metinlerdeki ifadelerden etkilendikleri, fakat bunların metin yazarlarının görüşü olduğunu fark ederek tarihsel olaylarla ilgili kendi yorumlarını yapmaya çalıştıkları görülmüştür. Öğrencilerin hatıratlardaki ipuçlarını kullanarak kendi görüş ve ifadelerini tarihsel düşünmeye uygun bir şekilde yansıttıkları sonucuna varılmıştır.

2. Araştırmanın deneysel uygulaması yapılan, öğretimde hatıratların kullanıldığı deney grubu öğrencilerinin ve standart öğretimin kullanıldığı kontrol grubu öğrencilerinin Bağımsızlık ve Özgürlük değerlerini kazanım düzeyleriyle ilgili içerik analizi bulgularına bakıldığında aşağıdaki sonuçlara varılmıştır:

- Deney grubu öğrencilerinin "bağımsızlık" değeriyle ilgili açıklamalarının, kontrol grubu öğrencilerine göre, genel olarak daha iyi düzeyde olduğu görülmektedir. Deney grubu öğrencilerinin "bağımsızlık" değerini topluma ve devlete ait olması gerekli bir özellik olmasının yanı sıra daha çok bireysel bir özellik olarak gördükleri ve bir değer olarak kişiselleştirme eğiliminde oldukları sonucuna varılmıştır.

- Deney grubu öğrencilerinin "özgürlük" değeriyle ilgili açıklamalarının, kontrol grubu öğrencilerine göre, genel olarak daha iyi düzeyde olduğu görülmektedir. Her iki grup öğrencilerinin özgürlüğü "kısıtlama olmadan istediklerini yapabilme" olarak gördükleri gözlenmiştir. Deney grubu öğrencilerinin "özgürlük" değerini topluma ve devlete ait olması gerekli bir özellik olmasının yanı sıra daha çok bireysel bir özellik olarak gördükleri ve bir değer olarak kişiselleştirme eğiliminde oldukları sonucuna varılmıştır.

- Deney grubu öğrencilerinin "Bağımsızlık duygusuna sahip insanların göstereceği davranışlar"la ilgili açıklamalarının, kontrol grubu öğrencilerine göre, genel olarak daha iyi düzeyde olduğu görülmektedir. Deney grubu öğrencilerinin "Bağımsızlık duygusuna sahip insanların göstereceği davranışları" daha çok birey boyutunda düşündükleri ve böyle insanları, kendi kararlarını kendileri verir, kendi istediklerine uygun hareket ederler, şeklinde açıkladıkları sonucuna varılmıştır.

- Deney grubu öğrencilerinin "Özgürlük duygusuna sahip insanların göstereceği davranışlar"la ilgili açıklamalarının, kontrol grubu öğrencilerine göre, genel olarak daha iyi düzeyde olduğu görülmektedir. Deney grubu öğrencilerinin "Özgürlük duygusuna sahip insanların göstereceği davranışları" daha çok birey boyutunda düşündükleri ve böyle insanları, İstedikleri şeyi istedikleri zaman yaparlar şeklinde açıkladıkları sonucuna varılmıştır.

- Deney grubu öğrencilerinin “Bağımsız Devlet” ve “Özgür Toplum” terimleriyle ilgili açıklamalarının, kontrol grubu öğrencilerine göre, genel olarak daha iyi düzeyde olduğu görülmektedir. Deney grubu öğrencilerinin, “bağımsız devlet”i , başka bir devletin buyruğu altında olmayan, hiçbir yere bağlı olmayan devlet şeklinde açıklarken; “özgür toplum”u kısıtlama olmadan insanların istediği gibi hareket edip, yaşayabildiği toplum, şeklinde açıkladıkları sonucuna varılmıştır.

- Deney grubu öğrencilerinin “Bağımsız ve özgür bir ülkede yaşıyor olma” ile “Milli Mücadele”yi ilişkilendirmelerinin kontrol grubu öğrencilerine göre, genel olarak daha iyi düzeyde olduğu görülmektedir. Deney grubu öğrencileri, kontrol grubu öğrencilerinin göre *“Bağımsız ve özgür bir ülkede yaşıyor olma”* ve *“Milli Mücadele”* arasında daha güçlü bir ilişki kurdukları sonucuna varılmıştır.

3. Araştırmanın deneysel uygulaması yapılan, öğretimde hatıratların kullanıldığı deney grubu öğrencilerinin Tarihsel empati beceri düzeyleriyle ilgili betimsel analiz bulgularına bakıldığında, T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük derisinin öğretiminde hatıratların kullanımının deney grubu öğrencilerinin tarihsel empati becerilerine olumlu etkide bulunduğu sonucuna varılmıştır. Tarihsel empati düzeylerine göre, dokuz öğrencinin 2. düzeye, on üç öğrencinin 3. düzeye, yedi öğrencinin 4. düzeye, altı öğrencinin de 5. düzeye konumlandırıldığı görülmektedir. Buna göre;

- 2. düzey öğrencilerinin Milli Mücadele döneminde yaşamış kişilerin davranışlarını, duygularını, düşüncelerini, ayrıca yaşanan olayların sebeplerini ve sonuçlarını genel olarak bildikleri basmakalıp bilgilere dayanarak açıklamaya çalıştıkları görülmektedir.

- 3. düzey öğrencilerinin tarihsel olayları genellemelerle açıklamadıkları ve genellikle okudukları metinlerin yazarlarının dillerini kullandıkları, öğrencilerin kendi düşünce biçimleri ile tarihi karakterin düşünce tarzını ayırt edemedikleri görülmektedir.

- 4. düzey öğrencilerinin, sınırlı da olsa tarihi empatiye ulaştıkları, hatıratlarını okudukları tarihsel karakterleri anlamaya çalıştıkları, tarihsel olayları geçmişin bakış açısıyla değerlendirdikleri, ancak,

olayları ya da kişileri sadece verilen çerçeve dâhilinde kavradıkları görülmektedir.

- 5. düzey öğrenicilerinin beklenenin üzerinde performans gösterdikleri, olayları ve kişileri geniş kapsamlı olarak, verilen çerçevenin dışında düşündükleri ayrıca anlatımlarında kendi kurgularını kullandıkları, kendilerini tarihsel kişilerin yerine koyarak, olası yaşanabilecekleri bağımsız bir şekilde ortaya koydukları sonucuna varılmıştır.

5.1.3. Birleştirilmiş (Karma yöntem) Bulgulara Dayalı Sonuçlar

1. Araştırmanın deneysel uygulaması yapılan, öğretimde hatıratların kullanıldığı deney grubu öğrencilerinin akademik başarı, ders tutum, Milli Mücadele konularına yönelik tutum, tarihsel kavrama-analiz ve yorumlama becerisi, özgürlük ve bağımsızlık değerleri ve tarihsel empati becerileri arasındaki korelasyon analizi sonuçlarına göre; T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ders tutum düzeyleri ile Milli Mücadele konularına yönelik tutum düzeyleri arasında, aynı zamanda Tarihsel Kavrama-Analiz ve Yorumlama beceri düzeyleri ile Tarihsel Empati beceri düzeyleri arasında pozitif yönde yüksek düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu bulunmuştur. Ayrıca Akademik Başarı düzeyleri ile Özgürlük ve Bağımsızlık Değer düzeyleri arasında, Akademik Başarı düzeyleri ile Tarihsel Kavrama-Analiz ve Yorumlama beceri düzeyleri arasında, Akademik başarı düzeyleri ile Tarihsel Empati beceri düzeyleri arasında, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ders tutum düzeyleri ile Tarihsel Kavrama-Analiz ve Yorumlama beceri düzeyleri arasında, Milli Mücadele konularına yönelik tutum düzeyleri ile Tarihsel Kavrama-Analiz ve Yorumlama beceri düzeyleri arasında, Özgürlük ve Bağımsızlık Değer düzeyleri ile Tarihsel Kavrama-Analiz ve Yorumlama beceri düzeyleri arasında, Özgürlük ve Bağımsızlık Değer düzeyleri ile Tarihsel Empati beceri düzeyleri arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Diğer taraftan Akademik Başarı düzeyleri ile T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ders tutum düzeyleri arasında, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ders tutum düzeyleri ile Özgürlük ve Bağımsızlık Değer düzeyleri arasında, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ders tutum düzeyleri ile Tarihsel Empati beceri düzeyleri arasında, Milli Mücadele konularına yönelik tutum düzeyleri ile Özgürlük ve

Bağımsızlık Değer düzeyleri arasında, Milli Mücadele konularına yönelik tutum düzeyleri ile Tarihsel Empati beceri düzeyleri arasında pozitif yönde zayıf düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir.

2. Araştırmanın deneysel uygulaması yapılan, öğretimde hatıratların kullanıldığı deney grubu öğrencilerinin akademik başarı, ders tutum, Milli Mücadele konularına yönelik tutum, tarihsel kavrama-analiz ve yorumlama becerisi, özgürlük ve bağımsızlık değerleri ve tarihsel empati becerileri arasındaki regresyon analizi sonuçlarına göre;

- Akademik başarı, ders tutum, Milli Mücadele konularına yönelik tutum, tarihsel kavrama-analiz ve yorumlama becerileri ve tarihsel empati becerisinin, özgürlük ve bağımsızlık değerini anlamlı bir düzeyde yordadığı bulunmuştur. Özgürlük ve bağımsızlık değerinin % 57 oranında bu faktörlere bağlı olarak şekillendiği görülmüştür. Regresyon denklemine giren değerlere bakıldığında, akademik başarının özgürlük ve bağımsızlık değerini yordamada anlamlı olduğu sonucuna varılmıştır.

- Akademik başarı, ders tutum, Milli Mücadele konularına yönelik tutum, özgürlük ve bağımsızlık değerleri ve tarihsel empati becerisinin, tarihsel kavrama-analiz ve yorumlama becerilerini anlamlı bir düzeyde yordadığı bulunmuştur. Tarihsel kavrama-analiz ve yorumlama becerilerinin % 71 oranında bu faktörlere bağlı olarak şekillendiği görülmüştür. Regresyon denklemine giren değerlere bakıldığında, tarihsel empati becerisinin tarihsel kavrama-analiz ve yorumlama becerilerini yordamada anlamlı olduğu sonucuna varılmıştır.

- Akademik başarı, ders tutum, Milli Mücadele konularına yönelik tutum, özgürlük ve bağımsızlık değerleri ve tarihsel kavrama-analiz ve yorumlama becerilerinin tarihsel empati becerisini anlamlı bir düzeyde yordadığı bulunmuştur. Tarihsel empati becerisinin % 64 oranında bu faktörlere bağlı olarak şekillendiği görülmektedir. Regresyon denklemine giren değerlere bakıldığında, tarihsel kavrama-analiz ve yorumlama becerisinin ve özgürlük ve bağımsızlık değer düzeylerinin

tarihsel empati becerisini yordamada anlamlı olduğu sonucuna varılmıştır.

T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde öğretim materyali olarak hatıratların kullanımının öğretim sürecinin akademik başarı, tutum, değer ve beceri boyutlarına olumlu etkilerinin olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca nitel ve nicel bulguların birbirleriyle ilişkili ve birbirlerini destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

5.2. Tartışma ve Öneriler

Eğitim kanallarından kazanılmış herhangi bir şeyin deneyimi, yüzeysel olduğu kadar, değişmez bir şekilde günü geçmiş bir deneyimdir. Böyle kazanılan tarihsel düşünme deneyimi ders kitaplarından örnek alınmıştır. Ders kitaplarında okuduğumuz tarihsel bilgiler, tarihçilerin şimdi düşündükleri değil, ders kitabının oluşturulduğu zamanın dışındaki bir zamanda yaşayan tarihçilerin düşündüklerini betimler (Collingwood, 1991). Tarih öğretmenleri, öğretim süreci içinde öğretim içeriğiyle (genelde ders kitabıyla) ilgili objektiflik ve kesin gerçeklik özellikleriyle ilgili ısrarcı olabilirler. Öğrenciler de tıpkı öğretmenleri gibi öğrendikleri her tarihsel bilginin doğru olduğunu varsayarak Collingwood'un bahsettiği kesinlik yanılsamasına düşerler. Hatırat türünden eserler tam da bireyin olaylar karşısındaki bakış açısını gösterdiği için, öğrencilerin tarihsel gerçekliğe eleştirel bir gözle bakmasını sağlamanın en uygun kaynaklarından birisidir. Sübjektiflik içeren bu eserler okunarak ve incelenerek tarihsel bilginin kişiden kişiye değişebilirliği anlaşılabilir. Bu araştırmanın bulguları, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi içinde, farklı bakış açıları içeren hatıratlardan yola çıkarak öğrencilerde tarihsel muhakeme ve yorum yapma gibi becerilerin desteklenebileceğini göstermektedir.

Tarih eğitimindeki en büyük tartışmaların başında "içerik" problemi gelmektedir. Tarih araştırmacıları ve eğitim bilimcilerinin üzerinde bir türlü uzlaşamadığı konu "neyi öğretmeliyiz?" sorusudur. T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ders programının içinde yer alan kazanımların çoğu akademik başarıyla ilgilidir. Programa dâhil edilen konulara bakıldığında, konuların yapısı itibariyle değişik kaynaklar kullanılarak öğretilebileceği görülmektedir. Doğan (2007), Keleş, Ata ve Köksal (2006), Safran ve Köksal (2006) gibi farklı çalışmalarda değişik tarihsel

kaynaklar kullanılarak yapılan öğretimin akademik başarıya olumlu etkisi olduğunu göstermiştir. Bu araştırmada T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretiminde hatıratların kullanımının akademik başarıya olumlu etkisi olduğunu göstermiştir. Diğer bir ifadeyle T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde hatıratlar, akademik başarıyı artırabilecek bir öğretim materyali olarak önerilebilir. Akademik başarının yanı sıra hatıratlar, öğrencilerin derse ve konuya olan tutumu üzerinde de olumlu etkisi vardır. Bu yönüyle de değerli bir öğretim materyalidir.

Işık (2011b), ortaöğretim öğrencileriyle yürüttüğü çalışmasında Tarih dersini, birinci ve ikinci el kaynaklardan oluşan dokümanlar kullanılarak ders işlenmiş, uygulama sonunda deney grubu öğrencilerinin tarihsel düşünme becerilerine kontrol grubu öğrencilerine göre olumlu anlamda daha fazla etki ettiğini belirlemiştir. Ortaokul öğrencileriyle yürütülen bu çalışmada elde edilen sonuçlar da bu doğrultudadır. T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde hatıratlar, tarihsel düşünme becerilerini destekleyebilecek bir öğretim materyali olarak önerilebilir.

Tarih konularını ihtiva eden derslerde öğrencilerin "hatırat" türünden eserleri okuması özendirilmelidir. Milli Mücadele hatıratlarında olduğu gibi Hatırat türü eserlerin hepsinde eski Türkçe kelimeler sıklıkla kullanıldığından bu eserlerin öğrencilerin anlayabileceği şekilde basitleştirilerek, onların düzeylerine uygun hale getirilmesi gereklidir. Zaten okuma alışkanlığı sınırlı olan öğrencilerin okudukları metinleri anlamaması onları bu türden uzaklaştıracaktır.

Son yıllarda, barışçı tarih eğitimi yaklaşımı çerçevesinde savaş konularının ders içeriklerinden çıkartılması konusu gündeme gelmiştir. Milli Mücadeleyi bahsi geçen tüm diğer savaşlardan ayıran karakteristik özellikleri vardır. Bu özelliklerin başında Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasına olanak sağlayan savaş olması gelir. Bu açıdan düşünüldüğündü Milli Mücadelenin öğretimindeki amaç, eski düşmanlıkları yeniden uyandırmak veya canlandırmak değil, öğrencilerin Türk tarihinin en önemli dönüm noktalarından birisi olan bu dönemini ayrıntılarıyla görmelerini sağlamaktır. Öğrencilerinin kendi tarihlerine karşı sahip oldukları saygıyı geliştirmek amaçlanmıştır.

Öğrencilerin günlük tutma veya anılarını yazma alışkanlığı edinmeleri desteklenmelidir. Burada bahsedilen öğrencilerin edebi bir dil kullanarak eser yaratma çabası veyahut objektif olmaya çalışarak geleceğe tarihi bir belge bırakma çabasına

girmesi değildir. Yalnızca yaşadıklarının dolayısıyla kendisinin değersiz olmadığı bilincine varması, onların da geçmişin elinden bir şeyler kurtarma çabasına girmesi ve gerçek manasıyla "zaman" kavramının bilincine varmasıdır. Ayrıca öğrencilerin Tarihin kurgusal yönüyle tanıştırılması için, belki de en iyi yol onlara bu kurguyu kendilerinin yapmalarına imkân tanımaktır.

Öğretmenlerinin, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersini işlerken sadece resmi tarih veya siyasi tarih üzerinden değil de tarihi kişilerin gözünden görmesi, bir öğretim materyali olarak hatıratların en önemli avantajıdır. Tarihi yaşayan bireylerdir, bu açıdan sosyal tarih göz ardı edilmemelidir. Bu araştırmada uygulanan etkinlikler boyunca Mustafa Kemal Atatürk'ün Milli Mücadele boyunca yürüttüğü önderliğe, askerlerin ve halkın mücadeleye yaptığı etkiye vurgu yapılmıştır. Ayrıca, öğrencilere Ulu Önder dışında Milli Mücadele sürecine katkıları olan asker veya halktan kahramanların tanıtımı yapılmıştır. Böylece öğrencilerin ilgili süreci yaşayan kişilerin gözünden görmeleri sağlanmış, ayrıca tarihin sübjektif yönü fark ettirilmeye çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

Acun, F. (2011). Tarihin Kaynakları. *Tarih Nasıl Yazılır? Tarih Yazımı İçin Çağdaş Bir Metodoloji*. A. Şimşek (Ed.). İstanbul: Tarihçi Kitabevi.

Akbaba, B. (2008). Atatürk İlkeleri Ve İnkılâp Tarihi Dersinin Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar (Gazi Üniversitesi Örneği). *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, 1(2), 177-197.

Akbulut, D. A. (2005). Atatürk İlke ve İnkılâp Tarihi Dersi Hakkında. *İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri.* M. Saray, H. Tosun (Editörler). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Akhan, N. E. (2010). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğrencilerinde Ekonomi Okuryazarlığının Durumu ve Geliştirilmesi.* Yayımlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Akkoyunlu, B., Altun, A., Soylu, N. Y. (2008). *Öğretim Tasarımı.* Ankara: Maya Akademi.

Akkuş, Z. (2007). *Tarih Öğretiminde Edebi Ürünlerin Kullanımının Öğrenci Başarısına Etkisi.* Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Aktaş, Ö. (2010). Tarih Derslerinde Savaş ve Antlaşma Konularının Öğretimi. *Tarih Nasıl Öğretilir? Tarih Öğretmenleri İçin Özel Öğretim Yöntemleri.* M. Safran (Ed.). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.

Aladağ, S. (2012). İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değer Eğitimi Yaklaşımlarının Öğrencilerin Sorumluluk Değerini Bilişsel Düzeyde Kazanmalarına Etkisi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 16(1), 123-146.

Altıkulaç, A. (2008). *8. Sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde Bir Öğretim Tekniği Olarak "Drama"*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Aslan, E. (2006). Neden Tarih Öğretiyoruz? *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 162-173.

Arslan, A. (2005). İnkılap Tarihi ve Tarih Derslerinde Başarı Nasıl Sağlanabilir? *İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri.* M. Saray, H. Tosun (Editörler). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Aslan, B. (2004). Türkiye'de Milli Tarih Anlayışı Bağlamında Dünden Bugüne İnkılâp Tarihi Dersleri. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi,* 9, 81-109.

Aslan, E. (1998). Devrim Tarihi Ders Kitapları. *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları*. (1. Basım). Salih Özbaran (Ed.). İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.

Artan, A. (2012). *Millî Mücadele Döneminin İşlenişinde Ateşten Gömlek Romanının Kullanılması.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Ata, B. (1998). John Dewey ve Türkiye'de ilköğretimde tarih öğretimi (1923–1930). *Atatürk'ün Cumhuriyetin İlanından Sonraki Hedefleri Sempozyumu*. Kocaeli Üniversitesi ile Atatürk Araştırma Merkezi, 4–5 Haziran 1998.

Ata, B. (2000). Tarih Öğretiminde Bir Araç Olarak; Tarihi Romanlar. *Türk Yurdu*. 20(52), 158-165.

Ata, B. (2001). Çanakkale Savaşlarını Nasıl Öğreteceğiz? *Türk Yurdu*, 166, Ankara.

Ata, B. (2002). Tarih Derslerinde "Dökümanlarla Öğretim" Yaklaşımı. *Türk Yurdu. 22*(54). 80-86.

Ata, B. (2005). Tarih Pedagojisine Uygun Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Nasıl Olmalıdır*? İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. M. Saray, H. Tosun (Editörler). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Babur, Gazi Zahireddin Muhammed (2006). *Baburnâme "Vekayi"*. (çev. R. R. Arat). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Bacanlı, H. (1999). *Duyuşsal Davranış Eğitimi.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Bage, G. (2000). *Thinking History 4-14: Teaching, Learning, Curricula and Cummunities.* London: Routledge.

Bal, M. S. (2011). Türkiye'de Tarih Öğretiminin Sorunları Ve Çözüm Yolları Konusunda Öğretmen Adayı ve Öğretmen Görüşlerinin Karşılaştırılması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 371-387.

Balcı, A. (2013). *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler*. (10. Basım). Ankara: Pagem Akademi.

Barr, R., Barth J. L., Shermis S. S. (1978*). The Nature of Social Studies.* Foreword by Edgar Wesley. California: ET.C. Publication.

Barth, J. L., Demirtaş, A. (1997). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi.* Ankara: YÖK – Dünya Bankası.

Barton, K. C., Levstik L. S. (2004). *Teaching History for the Common Good.* New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.

Baymur, A. F. (1941). *Tarih Öğretimi.* Gazi Terbiye Neşriyatı No:11, Ankara: Recep Ulusoğlu Basımevi.

Belenli, T. (2009). *Tarih Öğretimi ve Çoklu Zeka Uygulaması. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi.* 29(5), 1292-1504.

Black, L. (2003). Tarih Öğretim ve Öğreniminde Yöntem Sorunları. *Tarih Eğitimine Eleştirel Yaklaşımlar.* O. Köymen (Ed.). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

Bilici, L. (1998). İlkokul Ders Kitaplarında Tarih Bilgileri ve İlkokul Çocuğu. *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları.* (1. Baskı). S. Özbaran (Ed.). İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.

Birinci, A. (1998). Hatırat Türünden Kaynakların Tarihi Araştırmalardaki Yeri ve Önemi. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 14(41). Temmuz 1998.

Birsel, S. (1972). Anı Üzerine. *Türk Dili.* Yıl 21. 25 (246), 377-397.

Bomer, K. (2005). *Writing a Life: Teaching Memoir to Sharpen Insight, Shape Meaning and Triumph Over Tests*. Portsmouth, NH: Heinemann.

Brooks, S. (2009). Historical Empathy in The Social Studies Classroom: A Review of The Literature. *Journal of Social Studies Research,* 33(2), 213−234.

Brundage, A. (2008). *Going to the Sources: A Guide to Historical Research and Writing.* (4th edition). Illinois: Harlan Davidson, Inc.

Carr, E. H. (1993). *Tarih Nedir-What is history?* (çev. M. G. Gürtürk). (4. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

Clausewitz, C. V. (1991). *Harp Üzerine.* Birinci Cilt. (çev. H. F. Çeliker). Ankara. Genelkurmay Basımevi.

Collingwood, R. G. (1991). *Tarih Tasarımı.* (çev. K. Dinçer). İstanbul: Ara Yayıncılık.

Cooper, H. (1996). Historical Thinking and Cognitive Development In The Teaching Of History. The Practice Of Teaching and Learning History. In H. Bourdillon (Ed.). *Teaching History.* Great Britain: The Open University. 101-122.

Counsell, C. (2000). Historical Knowledge and Historical Skills: A Distracting Dichotomy. In J. Arthur, R. Phillips (eds.). *Issues in History Teaching.* London: Routledge.

Couser, G. T. (2011). *Memoir: an Introduction.* New York: Oxford University Press.

Creswell, J. W., Goodchild, L., & Turner, P. (1996). Integrated qualitative and quantitative research: Epistemology, history, and designs. In J. Smart (Ed.), *Higher education: Handbook of theory and research* (Vol. 11). New York: Agathon Press. 90–136

Creswell, J. W. (1999). Mixed-method research: Introduction and application. In G. Cizek (Ed.), *Handbook of educational policy.* San Diego, CA: Academic Press.

Çağlayan, Y. (1981). *Tarih Öğrenimine Başlangıç.* İstanbul: Ayko Eğitim Serisi.

Çakın, N. (1983). *Askeri Tarihin Kaynakları*. Birinci Askeri Tarih Semineri: Bildiriler I. Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Çukurova, B. (1999). Milli Mücadele Anıları Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi-I. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 6 (23), 321-356.

Demircioğlu, İ. H. (2005). *Tarih Öğretiminde Öğrenci Merkezli Yaklaşımlar.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Demircioğlu, İ. H., Tokdemir, M. A. (2008). Değerlerin Oluşturulma Sürecinde Tarih Eğitimi: Amaç, İşlev ve İçerik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(15), 69-88.

Demircioğlu, İ. H. (2009). Tarih Öğretmenlerinin Tarihsel Düşünme Becerilerine Yönelik Görüşleri, *Milli Eğitim,* 184, 228-239.

Demirel, Ö. (2011). *Öğretme Sanatı: Öğretim İlke ve Yöntemleri.* (18. Baskı). Ankara: Pagem Akademi.

Dilek, D. (2001). *Tarih Derslerinde Öğrenme ve Düşünce Gelişimi.* (1. Baskı). Ankara: Pagema Yayıncılık.

Dilek, D., Dilek, A. (2005). Tarih Öğretiminde Ders Materyali Olarak Nutuk. *İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri.* M. Saray, H. Tosun (Editörler). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Dilek, D. (2007). *Tarih Derslerinde Öğrenme ve Düşünce Gelişimi.* (3. Basım) Ankara: Nobel Yayın-Dağıtım.

Dilek, D. (2010). Öğrencilerde Tarihsel Düşünce Gelişimi. *Tarih Nasıl Öğretilir? Tarih Öğretmenleri İçin Özel Öğretim Yöntemleri.* M. Safran (Ed.). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.

Dinç, E. (2009). Etkili Tarih Öğretimi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 1427-1451.

Dobson, M., Ziemann, B. (2009). Introduction. In M. Dobson, B. Ziemann (Eds.), *Reading Primary Sources: The Interpretation of Texts from Nineteenth and Twentieth Century History.* London and New York: Routledge.

Doğan, N. (2008). *İlköğretim 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin Öğretiminde Tarihsel Kanıt Kullanımının Etkililiği*.

Yayımlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.

Doğan, N., Kabapınar, Y. (2010). Effects of the evidence-based history teaching on Turkish primary students' perception of history and related concepts. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2, 4677–4682.

Doğan, Y. (2007). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Tarihsel Yazılı Kanıtların Kullanımı.* Yayımlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Doğanay, F. K. (2010). Rüşdiye Mekteplerinde Tarih Dersi. Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, sayı 25.

Dönmez, C., Oruç Ş. (2006). *II. Meşrutiyet Dönemi Tarih Öğretimi (Tedrisât-ı İptidâiye Mecmuâsına Göre).* Ankara: Gazi Kitabevi.

Dönmez, C. (2006). Değerler Eğitiminde Kahramanların Kullanımına Bir Örnek: Mustafa Kemal Atatürk, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26 (2), 113-133.

Dönmez, C., Yazıcı, K., Sabancı, O. (2007). Sosyal Bilgiler Derslerinde Grafik Düzenleyicilerin Kullanımının Öğrencilerin Akademik Bilgiyi Elde Etmelerine Etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(3), 437-459.

Dönmez, C., Yazıcı K. (2008). *T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi.* (Birinci Basım). Ankara: Nobel Yayın-Dağıtım.

Dönmez, C., Yazıcı, K. (2009). Atatürkçülüğün Bir Üst Değer Olarak Öğretimi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 29, 1467-1490.

Ekiz, D. (2003). *Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metodlarına Giriş: Nitel, Nicel ve Eleştirel Kuram Metodolojileri*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Emiroğlu, G. (2006). İlköğretim Düzeyinde İnkılâp Tarihi Ders Konularının Öğretimi: Metot ve Etkinlikler. *Türk Eğitim Sisteminde Atatürkçülük ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Öğretimi.* Y. Doğaner (Ed.). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Gaddis, J. L. (2002). *The Landscape of History: How Historians Map the Past.* New York: Oxford University Press.

Gander, M. J., Gardiner H. W. (2004). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. (çev. A. Dönmez, N. Çelen, B. Onur). (5. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.

Gökkaya, A. K. (2003). Sosyal Bilgilere Giriş. Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler. C. Şahin (Ed.). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Gökkaya, A. K., Yeşilbursa C. C. (2009). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Tarihi Yerlerin Kullanımının Akademik Başarıya Etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi,* 7(2), 483-506.

Gömcü, B. (2006). *İlköğretim 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi'nin Kurtuluş Savaşı Dönemi Ünitesinin İşlenişinde Karşılaşılan Problemlerle İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Greene, J. C., Caracelli, V. J., and Graham, W. F. (1989). Toward a conceptual framework for mixed-method evaluation designs. *Educational Evaluation and Policy Analysis, 11*(3), 255–274.

Gültekin, F. (2010). Tarih Öğretiminde Değerler. Tarih Nasıl Öğretilir? *Tarih Öğretmenleri İçin Özel Öğretim Yöntemleri.* M. Safran (Ed.). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.

Güler, İ. (2005). *Tarihin Toplumdaki İşlevi ve Öğretimi.* İstanbul: Elif Kitabevi.

Güven, S. (2007). *Hatırat Türü Eserlerde Çanakkale Muharebeleri.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Hampl, P, and May, E. T. (Editors). (2008). *Tell Me True: Memoir, History, and Writing a Life.* Minnesota: Historical Society Press.

Hobsbawn, E. (1999). *Tarih Üzerine.* (çev. O. Akınhay). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Husbands, C. (1996). *What is History Teaching? Language, Ideas and Meaning in Learning about the Past.* Buckingham: Open University Press.

Husbands, C., Kitson, A., Pendry, A. (2003). *Understanding History Teaching: Teaching and Learning about the Past in Secondary Schools.* Philadelphia: Open University Press.

Işık, Hü. (2008). *İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Tarih Konularının Öğretiminde Kanıt Temelli Öğrenme Modeli: Bir Eylem Araştırması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.

Işık, H. (2008a). *Tarih Öğretiminde Doküman Kullanımının Öğrencilerin Tarihsel Düşünme Becerilerine ve Başarılarına Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Işık, H. (2011b). Ortaöğretim Tarih Derslerinde Birinci ve İkinci El Kaynaklar ile Etkinlik Temelli Ders İşlemenin Öğrencilerin Tarihsel Düşünme Becerilerine Etkisi. *Turkish Studies*, Volume 6/1 Winter 2011, 1287-1301.

İlhan, S. (1992) Atatürk'ün Kazandırdığı Değerler ve Atatürkçülükten Beklentilerimiz. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 14, 57-66.

Karaalioğlu, S. K. (1983). *Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü.* (3. Baskı). İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri.

Karabağ, Ş. G. (2002a). Tarih Öğretmeninin Mesleki Bilgi ve Becerilerini Şekillendiren Unsurlar. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *22*(1), 217-230.

Karabağ, Ş. G. (2002b). Postmodernizm ve Tarih Öğretimi. *Türk Yurdu. 22*(54), 61-67.

Karabağ, Ş. G. (2003). *Öğretilebilir ve Bilişsel Bir Beceri Olarak Tarihi Empati.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Karataş, T. (2011). *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü.* İstanbul: Sütun Yayınları.

Karlin, R. (1971). *Teaching Elementary Reading: Principles and Strategies.* New York: Harcourt Brace Jovanovich, Inc.

Kaynardağ, A. (1959). Anılar Açısından Bağımsızlık Savaşı. *Yeni Ufuklar*. 7(81), 318-321.

Keleş, H., Ata, B. ve Köksal, İ. (2006). Tarihî Dokümanla Tarih Öğretiminin Lise Öğrencilerinin Başarısına Etkisi. G.Ü. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 99-112.

Keskin, S. (2008). *Romanlarla Tarih Eğitimi ve Öğretimi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.

Kobrin, D. (1996). *Beyond the Textbook: Teaching History Using Documents and Primary Sources.* Portsmouth, NH: Heinemann.

Koçak, A. (2004). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde Osmanlı Devleti'nin XIX. ve XX. Yüzyılların Öğretiminde Hatıra ve Hikâyelerin Kullanılması.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.

Koçak, K. (1998). *Cumhuriyetten Günümüze Tarih Anlayışı ve Ortaöğretim Kurumlarında Tarih Öğretimi (1923-1992).* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Koçak, Y. (1999). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde Milli Mücadele Dönemi'nin Öğretimi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.

Korbek, E. (2011). *Milli Mücadele Anıları Üzerine Bir İnceleme.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü. İstanbul.

Korkmaz, H. (1998). *Fen ve Teknoloji Eğitiminde Alternatif Değerlendirme Yaklaşımları.* Ankara: Yeryüzü Yayınevi.

Köksal, H. (2007). Tarih Öğretiminde Tarihsel Düşüncenin İki Felsefi Dayanağı. *Milli Eğitim.* 36(175), 230-234.

Köstüklü, N. (2000). "Atatürk ve Milli Mücadeleyi Anlamak veya Türk İnkılâp Tarihinde Terminoloji Meselesi". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 16(48).

Köstüklü, N. (2005). İlk ve Orta Öğretimde Atatürk İlke ve İnkılâpları ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Nasıl Öğretilmeli? *İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri.* M. Saray, H. Tosun (Editörler). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Köstüklü, N. (2006). *Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretimi.* Konya: Sebat Ofset Matbaacılık Yayınları.

Lee, P., Ashby, R. (2000). Progression in Historical Understanding among Students Ages 7-14. In P. H. Stearns, S. Wineburg, & P. Seixas (eds.). *Knowing, Teaching, and Learning History: National and International Perspectives*. New York: New York University Press. 199-222.

Lee, P., Ashby R. (2001). Empathy, Perspective Taking, and Rational Understanding. In O. L. Davis, E. A. Yeager and S. J. Foster (eds.), *Historical Empathy and Perspective Taking in the Social Studies.* Maryland: Rowman and Littlefield Pub. pp. 21-50.

Lee, P. J. (2005). Putting Principles into Practice: Understanding History. In M. S. Donovan & J. D. Bransford (eds.). *How Students Learn: History in the Classroom. National Research Council.* Washington, D. C.: The National Academies Press. 31-78.

Levesque, S. (2008). *Thinking Historically: Educating Students for the Twenty-First Century*. Canada: University of Toronto Press.

McKellar, I. (2003). Neden Tarih Öğretiyoruz? *Tarih Eğitimine Eleştirel Yaklaşımlar.* Oya Köymen (Ed.). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

Milli Eğitim Bakanlığı (2006). *İlköğretim T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi 8. Sınıf Öğretim Programı.* Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

Merey, Z. (2010). Dünya'da ve Türkiye'de Tarih Öğretiminin Tarihsel Gelişimi. Tarih Nasıl Öğretilir? *Tarih Öğretmenleri İçin Özel Öğretim Yöntemleri.* Mustafa Safran (Ed.). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.

Morton, D. (2000). Teaching and Learning History in Canada. In P. H. Stearns, S. Wineburg, & P. Seixas (eds.). *Knowing, Teaching, and Learning History: National and International Perspectives*. New York: New York University Press. 51-62.

Muallim Naci (1978). *Lûgat-ı Nâci.* İstanbul: Çağrı Yayınları.

Müller, P. (2009). Understanding History: Hermeneutics and Source-criticism in Historical Scholarship. In M. Dobson, B. Ziemann (Eds.), *Reading Primary Sources: The Interpretation of Texts from Nineteenth and Twentieth Century History.* London and New York: Routledge.

NCHS (2013). *Okullarda Verilecek Tarihsel Düşünme Becerileri Standartları.* ABD Okullarda Ulusal Tarih Öğretim Merkezi'nin

http://www.nchs.ucla.edu/Standards/historical-thinking-standards internet adresinden 03.01.2013 tarihinde alınmıştır.

Newman, F. (1997). Primary Teacher Dilemmas in Teacher Training. *Teacher Development*. Vol. 1, 253-268.

O'hara, L., and O'hara, M. (2001). *Teaching History 3-11: The Essential Guide.* Continuum: London and New York.

Okay, O. (1997). "Hatırat". *TDV İslam Ansiklopedisi.* İstanbul. Cilt 16. s. 445-449.

Olgun, İ. (1972). Anı Türü ve Türk Edebiyatında Anı. *Türk Dili.* Yıl 21. Cilt 25(246), 403-427.

Orkun, H. N. (1986). *Eski Türk Yazıtları.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Oruç, Ş. (2006). Ders Kitaplarında Savaş Olgusu. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (3), 9-29.

Öncül, R. (2000). *Eğitim ve Eğitim Bilimleri Sözlüğü*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Önder, A. (2001). *Yaşayarak Öğrenme İçin Eğitici Drama (Kuramsal Temellerle Uygulama Teknikleri ve Örnekleri).* (3. Baskı). İstanbul: Epsilon Yayınları.

Özalp, O. (2000). İlköğretim Okulları ve Liselerde Tarih Eğitimi (I. Oturum). *Türkiye'de İlk ve Orta Öğrenim Düzeyinde Tarih Öğretiminin Yeniden Yapılandırılması.* (Atölye 1). 2-3 Aralık 2000 ODTÜ Kongre ve Kültür Merkezi. Ankara: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.

Özbaran, S. (1998). Neden ve Nasıl Tarih? *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları*. (1. Baskı). S. Özbaran (Ed.). İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.

Özçelik, İ. (2001). *Tarih Araştırmalarında Yöntem ve Teknikler.* Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Özdemir, E. (1972). Anı ve Anı Dilimiz Üzerine. *Türk Dili.* Yıl 21. 25(246), 398-402.

Öztürk, B. (2011). Tanzimat Yazarlarına Göre Hatırat Türü. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi,* 29, 303-317.

Öztürk, C. (2005). İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri.* M. Saray, H. Tosun (Editörler). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Öztürk, C., ve Otluoğlu R. (2005) *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller.* (3. Baskı). Ankara: Pagema Yayıncılık.

Öztürk, M. (1999). *Tarih Felsefesi.* Elazığ.

Paykoç, F. (1998). Tarih Öğretiminde Duyuşsal Alanın Rolü. *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları.* (Birinci Baskı). S. Özbaran (Ed.). İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.

Pendas, D. O. (2009). Testimony. In M. Dobson, B. Ziemann (Eds.), *Reading Primary Sources: The Interpretation of Texts from Nineteenth and Twentieth Century History.* London and New York: Routledge.

Perfetti, C. A., Britt, M. A., Rouet, J. F., Georgi, M. C., Mason, R. A. (1994). How Students Use Texts to Learn and Reason About Historical Uncertainty. In M. Carretero & J. F. Voss (eds.). *Cognitive and Instructional Processes in History and the Social Sciences.* New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers. 257-283.

Phillips, R. (2003). *Reflective Teaching of History 11-18.* New York: Continuum.

Pingel, F. (1998). Tarihsel Anılar ve Çoketnisiteli Bir Bağlamda Tarih Ders Kitapları: Bazı Deneyimler. *Tarih Eğitim ve Tarihte Öteki Sorunu.* 2. Uluslar arası Tarih Kongresi 8-10 Haziran 1995 İstanbul. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Postman, N. (1995). *Çocukluğun Yokoluşu.* (çev. K. İnal). Ankara: İmge Kitabevi.

Ricoeur, P. (2001). Tarih ve Retorik. *Tarihçinin Toplumsal Sorumluluğu.* F. Bedarida (Ed.). (çev. A. Tartanoğlu, S. Aydın). Ankara: İmge Kitabevi.

Saban, A. (2008). Öğretim Teknolojisi ve Materyal Tasarımı İle İlgili Temel Kavramlar. *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı.* K. Selvi (Ed.). Ankara: Anı Yayıncılık.

Safran, M. (2000). *Tarih Öğretimi ve Çağdaş Müfredat Teorileri.* (XII. Türk Tarih Kongresi ayrı basım). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Safran, M., ve Köksal H. (2006). Tarih Öğretiminde Yazılı Kanıtların Kullanılması. *Tarih Eğitimi Makale ve Bildiriler.* Mustafa Safran (Ed.). Ankara: Gazi Kitabevi.

Safran, M. (2006a). Tarih Programları Nasıl Düzenlenmelidir? *Tarih Eğitimi Makale ve Bildiriler*. M. Safran (ed.). Ankara: Gazi Kitabevi. 19-26.

Safran, M. (2006b). Eğitim Bilimi Açısından Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Öğretimi. *Tarih Eğitimi Makale ve Bildiriler.* M. Safran (Ed.). Ankara: Gazi Kitabevi. 113-127.

Safran, M. (2008). Türkiye'de Tarih Eğitimi ve Öğretimi. *21. Yüzyılda Kimlik, Vatandaşlık ve Tarih Eğitimi.* M. Safran, D. Dilek (Editörler). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.

Safran, M. (2010). Tarih Nerededir? Tarih Nasıl Öğretilir? *Tarih Öğretmenleri İçin Özel Öğretim Yöntemleri*. Mustafa Safran (Ed.). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.

Safran, M., Ata B. (2006). Barışçı Tarih Öğretimi Üzerine Çalışmalar; Türkiye'deki Tarih Ders Kitaplarında Yunanlılara İlişkin Kullanılan Dil ve Yunanlılara İlişkin Öğrenci Görüşleri. *Tarih Eğitimi Makale ve Bildiriler.* Mustafa Safran (Ed.). Ankara: Gazi Kitabevi.

Safran, M., Şimşek, A. (2011). Tarih Yazımında Bir Sorun: Anlatı. *Türkiye'de Tarih Yazımı.* V. Engin, A. Şimşek (Editörler). İstanbul: Yeditepe Yayınları.

Sakaoğlu, N. (1998). İlkokul Tarih Programları ve Ders Kitapları. *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları.* (1. Baskı). S. Özbaran (Ed.). İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.

Sarı, İ. (2007). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sözlü Tarih Etkinliklerinin Öğrenci Başarı, Beceri ve Tutumlarına Etkisi.* Yayımlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Schwartz M. J. (2008). Teacher Education for Moral and Character Education. In L. P. Nucci and D. Narvaez (Eds.), *Handbook of Moral and Character Education*. New York and London: Routledge.

Selçuk, Z. (2009). *Eğitim Psikolojisi.* (17. Baskı). Ankara: Nobel Yayın-Dağıtım.

Simon S. B., Howe L. W. and Kirschenbaum H. (1972). *Values Clarification; A Handbook Of Practical Strategies For Teachers and Students.* New York: Hart Pub. Co.

Skolnick, J., Dulberg, N. and Maestre, T. (1999). *Through Other Eyes: Developing Empathy and Multicultural Perspectives in the Social Studies*. (Pippin Teacher's Library). River City Books. LLC.

Stradling, R. (2003). *20. Yüzyıl Avrupa Tarihi Nasıl Öğretilmeli.* (çev. A. Ünal). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

Sönmez, E. (2011). Annales Okulu ve Türkiye'de Sosyal Tarihçilik. *Türkiye'de Tarih Yazımı.* V. Engin, A. Şimşek (Editörler). İstanbul: Yeditepe Yayınları.

Stearns, P. N. (1998). Why Study History? *American Historical Association.* http://www.studentsfriend.com/aids/curraids/articles/stearns.html ardesinden 15.09.2013 tarihinde indirilmiştir.

Sünbül, A. M. (2010). *Öğretim İlke ve Yöntemleri.* (4. Baskı). Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.

Şimşek, A. (2003). Tarih Öğretiminde Görsel Materyal Kullanımı. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi,* 4(1), 143-157.

Tanrıöğen, G. (1998). Tarih Metinlerini Anlayarak Okuma Stratejileri: "Karşılıklı Öğretim" Uygulaması. *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları.* (1. Baskı). S. Özbaran (Ed.). İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.

Taş, F., ve Sanalan, A. (2004). Öğrencilerin Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Dersini Algılaması. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2). 37-48.

Tavşancıl, E., ve Aslan, A. E. (2001). *Sözel, Yazılı ve Diğer Materyaller İçin İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri.* 1. Baskı. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Tekeli, İ. (1998). *Tarih Yazımı Üzerine Düşünmek.* Ankara: Dost Kitabevi.

Tekeli, İ. (2001). *Yaratıcı ve Çağdaş Bir Tarih Eğitimi İçin: İlköğretimde ve Liselerde Tarih Eğitiminin Yeniden Yapılandırılması Konusunda Bir Kavramsal Çerçeve.* İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

Timuçin, A. (1998). Doğru Bilinç Oluşturmakta Tarih Eğitiminin Önemi. *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları.* (1. Baskı). S. Özbaran (Ed.). İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.

Tokdemir, M. A., Artan, A. (2012). Öğrenciler Tarih Derslerinde Okudukları Metinlerden Değer Öğrenir mi? Tarih Derslerinde Değer Eğitimine Yönelik Öğrenci Görüşleri (Trabzon Örneği). *Değerler Eğitim Dergisi*, 10(24), 169-186.

Tonkin, E. (1995). *Narrating Our Pasts: The Social Construction of Oral History*. Cambridge University Press.

Top, M. (2009). *İlköğretim 8. Sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin Öğretiminde Edebi Ürünlerin Kullanımının Öğrenci Başarısı ve Tutuma Etkisi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.

Tosh, J. (1997). *Tarihin Peşinde (Modern Tarih Çalışmasında Hedefler, Yöntemler ve Yeni Doğrultular).* (çev. Ö. Arıkan). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

TTKB (Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı) (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6. 7. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu.* Ankara: MEB Yayınları.

Tunçay, M. (1998). Tarih Öğretiminin İyileştirilmesine Yönelik Düşünceler. *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları.* (1. Baskı). S. Özbaran (Ed.). İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.

Turan, O. (1983). Türk Askeri Tarih Yazarları ve Eserleri. *Birinci Askeri Tarih Semineri: Bildiriler I*. Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Vella, Y. (2005). İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğrencileriyle Tarihsel Kaynakları Kullanma. (çev. B. Ata). *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi.* Yıl 6. Sayı 66-67. Ağustos-Eylül.

Wyman, R. M. (2005). *America's History Through Young Voices: Using Primary Sources in the K-12 Social Studies Classroom*. USA: Pearson Education, Inc.

Yeager, E. A., Foster, S. J. and Maley, S. D. (1998). Why people in the past acted as they did: An exploratory study in historical empathy. *International Journal of Social Education*, 13(1), 8-24.

Yılmaz, M. (2006). Türk Eğitim Sisteminde Atatürkçülük ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Öğretimi. *Türk Eğitim Sisteminde Atatürkçülük ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Öğretimi*. Y. Doğaner (Ed.). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları. 3-6.

Yılmaz, M. S. (2006). Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Konularının İlköğretimde Öğretimi. *Türk Eğitim Sisteminde Atatürkçülük ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Öğretimi*. Y. Doğaner (Ed.). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları. 23-44.

Yüksel, T. (1994). Anı Yazıları Bize Ne Vermektedir?, *Varlık*, Sayı 1041.

Yıldırım, A., Simsek H. (1999). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.

Yıldırım, A., Simsek H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.

Yıldırım, A., Simsek H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (7. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.

Yıldırım, A., Simsek H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (8. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları

Yıldız, Ö. (2003). Türkiye'de Tarih Öğretiminin Sorunları Ve Çağdaş Çözüm Önerileri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 181-190.

Yılmaz, M. (2005). İlk, Orta ve Yüksek Öğretimde İnkılâp Tarihi Dersleri (Amaç, İçerik, Yöntem ve Değerlendirme Boyutu). *İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. M. Saray, H. Tosun (Editörler). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Zinsser, W. K. (1998). Inventing the Truth: The Art and Craft of Memoir. William Knowlton Zinsser (Ed.). USA: Mariner Books.

Etkinliklerde Kullanılan Kaynaklar (Hatıratlar)

Açanal, H. (2001). *Urfa Kurtuluş Mücadelesi Hatıratı.* Şanlıurfa: Şurkav Yayınları.

Adıvar, H. E. (2005). *Türk'ün Ateşle İmtihanı – İstiklal Savaşı Hatıraları.* İstanbul: Özgür Yayınları.

AKDTYK (Atatürk Araştırma Merkezi) (1997). *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*. Ankara 1997. Cilt II.

Akalın, M. (2008). *Urfa Kurtuluş Destanı "Milli Mücadele'de Urfa" Anılar – Belgeler*. Şanlıurfa: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Alparslan, Y., Yakar, S. (2008). *İstiklal Savaşında Maraş.* Kahramanmaraş: Ukde Yayınları.

Altay, F. (2008). *10 Yıl Savaş ve Sonrası 1912-1922*. Ankara: Eylem Yayınları.

Apak, R. (1988). *Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Arvas, İ. (2007). *Tarihi Hakikatler*. İstanbul: Biyografi Net Yayınları.

Atatürk, M. K. (2000). *"*Atatürk, 30 Ağustos Zaferinin Kısa Bir Hikayesini Yapıyor". *30 Ağustos Hatıralar.* Cumhuriyet Yayınları.

Atatürk, M. K. (2008). *Nutuk.* Genel Yayın Yönetmeni: Kadir Depsen. Ankara: Kozan Ofset.

Atatürk, M. K. (1920). *TBMM Gizli Celse Zabıtları*, Cilt 1.

Belen, F. (1970). *Büyük Türk Zaferi: Afyon'dan İzmir'e İstiklal Harbi Hatıraları, Tenkitler, Tahliller*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Bozok, S., Bozok, C. S. (1985). *Hep Atatürk'ün Yanında… (Baba-Oğul Bozok'lardan Anılar).* İstanbul: Çağdaş Yayınları.

Bozok, S. (2000). "Başkumandan Mustafa Kemal'in Seryaveri Salih Bey'in Hatıraları". *30 Ağustos Hatıralar.* Cumhuriyet Yayınları.

Çakmak, F. (1962). Mareşal Çakmak Anlatıyor. *Yakın Tarihimiz.* Cilt 3. Sayı 28.

Cebesoy, A. F. (2000). *Milli Mücadele Hatıraları*. İstanbul: Temel Yayınları.

Çalışlar, İ. (1997). *On Yıllık Savaşın Günlüğü: Balkan, Birinci Dünya ve İstiklal Savaşları. Orgeneral İzzeddin Çalışları'ın Günlüğü.* İ. Görgülü, İ. Çalışlar (Hazırlayanlar). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Ekici, N., ve Bayaldı, D., Alptekin, M. (2006). *Cumhuriyete Kan Verenler*. İstanbul: Bulut Yayıncılık.

Gerede, H. (2003). *Hüsrev Gerede'nin Anıları: Kurtuluş Savaşı, Atatürk ve Devrimler (19 Mayıs 1919 – 10 Kasım 1938).* S. Önal (Yayına Hazırlayan). İstanbul: Literatür Yayınları.

Gündüz, A. (1973). *Hatıralarım.* Haz. İhsan Ilgar. İstanbul: Kervan Yayıncılık.

İnönü, İ. (1985). *Hatıralar.* S. Selek (Hazırlayan). Ankara: Bilgi Yayınevi.

İnönü, İ. (1998). *İstiklal Savaşı ve Lozan*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi.

Karabekir, K. (2005). *İstiklal Harbimizin Esasları*. İstanbul: Emre Yayınları.

Karabekir, K. (2008). *İstiklal Harbimiz.* Cilt 1. Yayına Hazırlayan: Ziver Öktem. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Karabekir, K. (2008). *İstiklal Harbimiz*. Cilt 2. Yayına Hazırlayan: Ziver Öktem. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Kara, F. (1944). *İlk İstiklal Harbine Nasıl İştirak Ettim*. İstanbul: Milli Mecmua Basımevi.

Karaosmanoğlu, Y. K. (2000). "İzmir Kapılarında Muzaffer Başkumandan Gazi M. Kemal Paşa ile Üç Ayrı Mülakat". *30 Ağustos Hatıralar.* Cumhuriyet Yayınları.

Onay, A. T. (2004). *Milli Mücadele Yazıları.* C. Kurnaz, Ş. Kurnaz (Hazırlayanlar). İstanbul: MEB Yayınları.

Orbay, R. (2003). *Siyasi Hatıralar*. İstanbul: Örgün Yayınevi.

Özalp, K. (1962). 30 Ağustos Başkumandanlık Meydan Muharebesi. *Yakın Tarihimiz*. 3(27). 30 Ağustos 1962.

Özalp, K. (1988). *Milli Mücadele 1919-1922.* Cilt I. 3. Baskı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Özel, M. (1995). *Cephelerden Kurtuluş Savaşı'na Türk Kurtuluş Savaşı.* Cilt III. Ankara: Türk Şehitlikleri ve Anıtları Vakfı.

Sami, K. (1962). Milli Ordu Nasıl Doğdu, Nasıl Kazandı? *Yakın Tarihimiz.* 3(27). 30 Ağustos 1962.

Tanrıöver, H. S. (1967). 30 ağustos. *Türk Yurdu.* 56(338).

Ursavaş, A. S. (1984). *Çukurova Acıklı Olayları ve Urfa'nın Kurtuluş Savaşları.* Şanlıurfa: Kurtuluş Matbaası.

Ünaydın, R. E. (2002). *Bütün Eserleri.* Cilt 7: Milli Mücadele. N. Birinci, N. Sağlam (Hazırlayan). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Yarar, H., Delialioğlu, M. (1999). Cepheye Mektuplar. Ankara: Milli Savunma Bakanlığı.

EKLER

UYGULAMA ÖNCESİ YÖNERGE

Sevgili Öğrenciler,

8. sınıf TC İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi 3. ünitesi olan "Ya İstiklal, Ya Ölüm!" ünitesini,Milli Mücadele sürecinde bizzat görev almış veya yaşananolaylara şahit olmuş kişilerin yazdığı hatırat(anı-hatıra) türü eserlerden yararlanarak işleyeceğiz. Hatıratlarda yer alan ve sizin tarafınızdan anlaşılmayacağı düşünülen bazı kelimeler, metnin kendisine sadık kalarak sizin anlayabileceğiniz şekilde bugünkü genel kullanımdaki karşılıkları ile değiştirilmiştir. Eserlerinden alıntılar okuyacağımız kişiler, hatıralarını yazarken her ne kadar gördükleri veya şahit oldukları olayları yansıtsalar da yine de öznel yargılarını, duygu ve düşüncelerini dile getirmişlerdir. Metinler okunurken bu açıdan da bakılmalı, tüm yorumlar karşılaştırıldıktan ve değerlendirildikten sonra tarihse olaylarla ilgili kendi yargılarınızı oluşturmanız daha doğru olacaktır. Etkinlikler içinde bu metinleri analiz etmenizi kolaylaştıracak şemalar bulunmaktadır. Etkinliklerde yer alan, yeni kavramlar giriş kutucuğunda yazılıdır. Bilmediğinizi düşündüğünüz buradaki kavramları öğretmeninize sorabilirsiniz. Ayrıca hatıralarını okuduğunuz yazarlarla ilgili kısa bilgiler, "Etkinliklerde Adı Geçen Milli Mücadele Kahramanları" adlı bölümde bulabilirsiniz. Her bir etkinlikten sonra size o etkinlikte gördüğünüz konularla ilgili sorular yönelten Tarihsel düşünme becerilerinizi geliştirecek ölçekler verilecektir. Bu ölçekleri ilgili etkinlikten yararlanarak doldurabilirsiniz. Ayrıca dersler boyunca gördüğünüz konuları ve bilgileri pekiştirmek amacıyla sizden günlük tutmanız istenmiştir. Günlüklerde inceleyeceğiniz hatırat türü eserlerde olduğu gibi, "Milli Mücadele Anılarım" şeklinde sizin dilinizden, sanki o dönemde yaşamış ve yaşanan olayları görmüş gibi yazmanız istenmektedir. Günlüklerde, Milli Mücadele sürecine de sadık kalarak sizin de yaşabileceğiniz olası olaylar, duygu ve fikirleriniz yazılmalıdır. Etkinlikler öncesinde ve sonrasında size bazı testler uygulanacaktır. Bu testler başarınızı, derse ve üniteye karşı tutumuzu belirleyemeye yöneliktir.

Hepinize başarılar dilerim.

Arş. Gör. Ali Altıkulaç

Ders – 1

ETKİNLİK ADI:	Dünya Savaşı Sonrası – İstiklal Savaşı Öncesi
DERS:	T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük
SINIF:	8
ÜNİTE:	Ya İstiklal Ya Ölüm
SÜRE:	40 dk.
KAVRAMLAR:	Ateşkes, Muharebe, Taarruz
DEĞERLER:	Özgürlük ve Bağımsızlık
BECERİLER:	Tarihsel Kavrama, Tarihsel Analiz ve Yorumlama
KAZANIMLAR:	I. Dünya Savaşının sonuçları ile Milli Mücadelenin nedenleri arasında neden-sonuç ilişkisi kurar.
KAYNAKLAR:	1. İbrahim Arvas (2007). Tarihi Hakikatler. İstanbul: Biyografi Net Yayınları. 51-52. 2. Kazım Karabekir (2008). İstiklal Harbimiz. Cilt 1. Yayına Hazırlayan: Ziver Öktem. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. 6-27. 3. Kazım Özalp (1988). Milli Mücadele 1919-1922. Cilt I. 3. Baskı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. 7-11 4. Fahrettin Altay (2008). 10 Yıl Savaş ve Sonrası 1912-1922. Ankara: Eylem Yayınları. 177-178. 5. Halide Edip Adıvar (2005). Türk'ün Ateşle İmtihanı – İstiklal Savaşı Hatıraları. İstanbul: Özgür Yayınları. 38-39. 6. Ali Fuat Cebesoy (2000). Milli Mücadele Hatıraları. İstanbul: Temel Yayınları. 82. 7.İsmet İnönü (1998). İstiklal Savaşı ve Lozan. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi. 11-12. 8. Mustafa Kemal Atatürk (2008). Nutuk. Genel Yayın Yönetmeni: Kadir Depsen. Ankara: Kozan Ofset. 1-15.

Yukarıdaki Haritayı inceleyiniz, I. Dünya Savaşı sonrası hangi devletlerin, hangi bölgelerimizi işgal ettiğini söyleyiniz ve harita üzerine yazınız?

Şimdi işgal yıllarını, o dönemde yaşamış kişilerin kendi gözlerinden görelim ve ilk ağızlardan olayları dinleyelim.

İbrahim Arvas

Birinci Dünya Savaşı bitmişti. Alman ordularının yenilgisi, müttefiklerinin de yenilgisi neticesini doğurdu ve maalesef ateşkes şartları ile karşı karşıya kalınmıştı. Ateşkesi kabul etmekle Osmanlı Devletinin hakimiyetine son verilmiş oluyordu. Ardından düşman orduları her tarafı işgal altına aldılar. İngilizler ateşkes şartlarına uymadılar, diğerleri de onu takip ettiler. İstanbul hükümeti Sevr Antlaşması imzalamak zorunda kaldı. Bu antlaşma memleketi kuşa benzetmişti. Perişanlığın son derecesinde idik.(1)

Kazım Karabekir

En büyük etkiyi ben 28 Kasım 1918'de İstanbul'a boğazlardan girerken duydum. Boğazda demirli savaş gemilerinde İngiliz ve Fransız bayrakları dalgalanıyordu. Vapurun kaptan güvertesinde el dürbünümle bunları seyrederken duyduğum azap ve ızdırap dayanılmayacak seviyedeydi. Büyükdere hizasını geçiyorduk. Orda feci bir manzara vardı. Bir İngiliz askeri grubu Türk Bayrağını indirerek İngiliz bayrağını asacaktı. Mağrur ve kabarık bir İngiliz zabiti karşısında ızdıraplar içinde kıvranan bir Türk askeri duruyordu. Ömrümde bu kadar acı duymamıştım. 15 Mayıs'ta İngilizlerin İzmir'imizi Yunanlılara işgal ettirdiklerin duydum. Bunu daha öncesinden tahmin etmiştim. 16 Mayıs 1919 ne büyük matem günü oldu. "Zavallı güzel İzmir, İstanbul'un ihanetine uğradı." (2)

Güneş doğarken, İzmir limanının açıklarında zalim birer hayal gibi savaş gemileri görülmeye başlandı. Şehir içinde savunma imkanı olmadığı açıkça anlaşılıyordu. Silahını alıp şehir dışına çıkanlar, yakın kazalardaki halkı uyarmak ve memleketi savunmaya hazırlanmak için harekete karar verdiler. Yunanlılar İzmir'e çıkar çıkmaz etrafa zarar vermeye başlamışlar ve yerli Rumların da katılımıyla geniş ölçüde yağmacılık yapmışlardı. Şehir içerisinde çarpışmalar olmuş, bütün millet öldürülme, dövülme ve işkence ile aşağılanmıştı. Kumandanlar, memurlar, subaylar ve halk sokaklarda elleri yukarı doğru kaldırılarak "Yaşa Venizelos(Yunan Başbakanı)" diye zorla bağırtılmış, bağırmayanlar şehit edilmişlerdi. (3)

Kazım Özalp

Fahrettin Altay

İzmir'in işgal edilişi üzerine, bütün Kolordu Karargahı'nı mateme büründü. Biraz sonra gelen vatandaşlar vatansever vatandaşlarımızın Yunanlılarla dövüşmeye başladıklarını bildiriyor ki bu, yüreklerimize biraz olsun su serpti. 15 Mayıs 1919 gecesi, ertesi sabah şehrin işgal edileceğini duyan İzmirli gençler, Bahribaba parkında toplanarak durumu müzakere ediyorlar, el yazıları ile yazdıkları beyannameyi bisikletlerle mahallelere dağıtıyorlar, bir tane de Kolordu Kumandanına gönderiyorlar, kendisinden silah ve cephane istiyorlar, fakat komutan oralı olmuyor. İzmir'in vatanperver evlatlarının beyannamesi şöyle idi:
"Ey bedbaht Türk,
Türklerin Yunan ilhakını memnuniyetle kabul edecekleri söylendi. Bunun neticesi olarak güzel memleketin Yunana verildi. Şimdi sana soruyoruz;
Rum senden daha mı çok?
Yunan hakimiyetini kabule taraftar mısın? Artık kendini göster. Bütün kardeşlerin mezarlıktadır. Oraya yüz binlerce toplan ve ezici çoğunluğunu orada bütün dünyaya göster. Burada zengin, fakir, alim, cahil yok. Fakat Yunan hakimiyetini istemeyen bir insan kitlesi olduğunu ilan ve ispat et. Bu sana düşen en büyük vazifedir."
Bu beyannameyi Cumhuriyetimizin temel taşlarından birisi saymak yerinde olacaktır. (4)

Aynı tarihsel olayla ilgili farklı kişilerin değişik bakış açılarına sahip olmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

İşgal kuvvetlerine ait savaş gemileri İstanbul Boğazı'nda

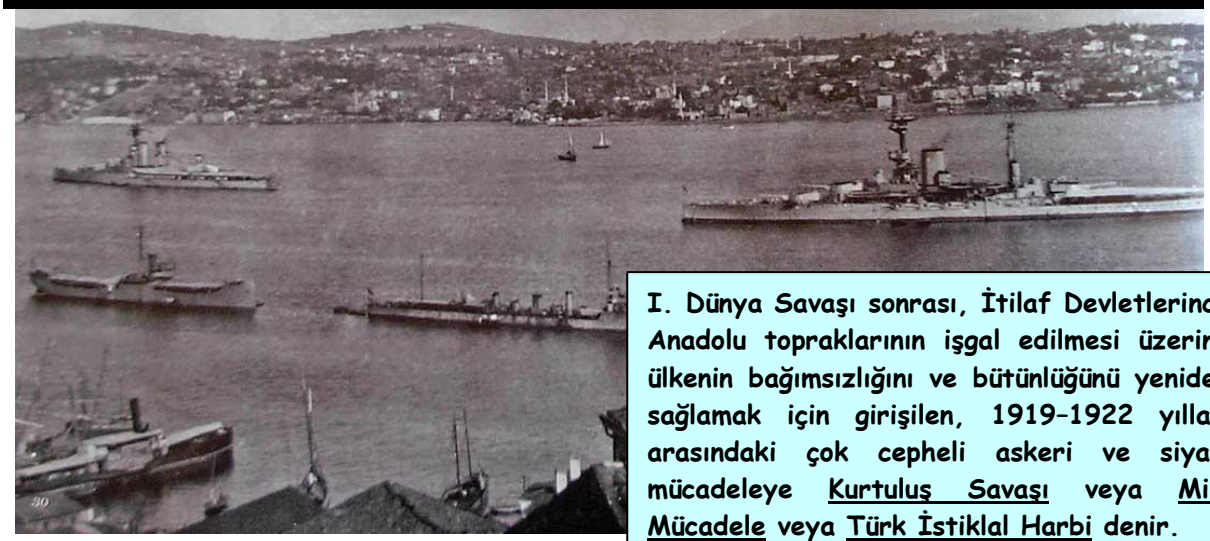

I. Dünya Savaşı sonrası, İtilaf Devletlerince Anadolu topraklarının işgal edilmesi üzerine ülkenin bağımsızlığını ve bütünlüğünü yeniden sağlamak için girişilen, 1919–1922 yılları arasındaki çok cepheli askeri ve siyasi mücadeleye Kurtuluş Savaşı veya Milli Mücadele veya Türk İstiklal Harbi denir.

Kavramları Ayırt Edelim

Olay,İnsanları ilgilendiren sosyal, ekonomik, kültürel, dini ve benzeri alanlarda meydana gelen oluşumlardır. Tarih için düşünüldüğünde süreç içinde gerçekleşen gelişmelere denir.

Görüş, Kişiden kişiye değişen, öznel düşünceleri yansıtan herhangi bir konuda ifade edilmiş öznel düşünceler fikirlerdir. Tarih için düşünüldüğünde yaşanan olayla ilgili yapılan yorumlara denir.

Yukarıdaki tanımlara bakarak, siz de eski bilgilerinizden yararlanarak tarihsel olay ve tarihsel görüş örnekleri veriniz?

Ülkemizi aralarında paylaşmayı düşünen Batı politikacıları memleketimizin iç durumundan çok cesaret alıyorlardı. Hiçbir zaman Türkiye bu kadar parçalanmaya ve yok olmaya elverişli görünmemişti. Ben İzmir'in işgalinden sonra, hemen hemen bu mesele hakkında hiç kimse ile konuşmamıştım. Fakat İstiklal Mücadelesi hissi bende giderek artıyordu. Artık şahıs olarak yaşamıyordum. İşgallerle ilgili halkı bilinçlendirmek için açık alanlarda yapılan mitinglere konuşmacı olarak katıldım. Bu mitinglerden birisi de Sultanahmet mitingidir. Konuşmanın özü şu şekildedir:

Halide Edip Adıvar

" Kardeşler, vatandaşlar,
Ben İslamiyet'in bedbaht bir kızıyım. Ve bugünün talihsiz fakat aynı derecede kahraman devrinin anasıyım. Atalarımızın ruhları önünde eğiliyor, onlara bugünün yeni Türkiye'si adına hitap ediyorum ki: Silahsız olan bugünkü milletin kalbi de onların ki gibi yenilmez kudrettedir. Allah'a ve haklarımıza iman ediyoruz. İtilaf Devletlerinin işgal siyaseti bazen hıyanetle ve daima haksız olarak Türkiye'ye çevrilmiştir. Eğer ayda ve yıldızlarda da Türk'le Müslüman bulunduğunu söyleseler, oralara da istila orduları gönderirlerdi. Nihayet hilali parçalamak için ellerine bir fırsat geçmiştir. Bu karalarına karşı bizi tutacak herhangi bir Batılı kuvvet de yoktur. Benimle beraber yemin ediniz. Türkiye'nin istiklal ve hayat hakkını alacağı güne kadar hiçbir korku ve güçlük önünden kaçmayacağım! ("Vallahi" sesleriyle meydan çınlamıştır.) Yedi yüz senenin tarihini ağlayan minareler altında yemin ediniz! Bayrağımıza, ecdadımızın namusuna ihanet etmeyeceğiz! Bu uğurda can vermekten çekinmeyeceğiz. (5)

Size göre, Halide Edip Adıvar'ın bu konuşmayı yaparken içinde bulunduğu ruh hali nasıldır?

Ali Fuat Cebesoy

Sultanahmet Meydanı içi kan ağlayan yüz binlerce İstanbullu ile dolmuştu. Halide Hanım kürsüye çıkarak, gururlu bir edayla konuşmasını yaparken minarelerde tekbirler getirilmiş, kadınlar göz yaşlarını tutamamıştı. Milli davaya inanmış bu vatanperver Türk kadınının zulme ve zalimlere karşı muhteşem isyanı halkı coşturmuştu. İşgal kuvvetleri, hükümet ve saray ise şaşırmış ve telaşa düşmüşlerdi. İstanbul'daki kardeşim, bir gün sonra bana yazdığı mektupta bu mitingden bahsederek "hayatımda bu kadar heyecanlı bir gün yaşadığımı hatırlamıyorum. Halide Hanım, milletin hissiyatına ne güzel tercüman oldu." diyordu. (6)

İsmet İnönü

Dünya savaşını, 30 Ekim 1918 Mondros Ateşkesiyle kaybettik. Devam etmekte artık fayda görmedik ve imkan da görmedik; ateşkes istedik. Şartlarını söylediler bize, bundan sonra Boğazlar açıldı, içeriye girdiler. Girdiler ama muharebe durmadı. Doğuda [güneydoğuda] Fransızlar, sanki savaşın devamı gibi, savunmasız yerlere taarruz etmeye devam etmeye başladılar. Memleket bir taraftan işgal olunuyordu. İngilizler ateşkesin şartlarına dayanarak istedikleri yeri işgal ediyorlardı. Şark'ta, Çukurova'da Adana'da, Gaziantep'te muharebeler oluyordu. Toroslara kadar gelmişlerdi. Açıktan Ermenistan kuracaklar bizim topraklarda. Bu görülüyordu. En nihayet 15 Mayıs 1919'da Yunanlılar İzmir'e çıktılar. İzmir'in işgalinden dört gün sonra Atatürk, ordu müfettişi olarak Anadolu'ya çıktı.(7)

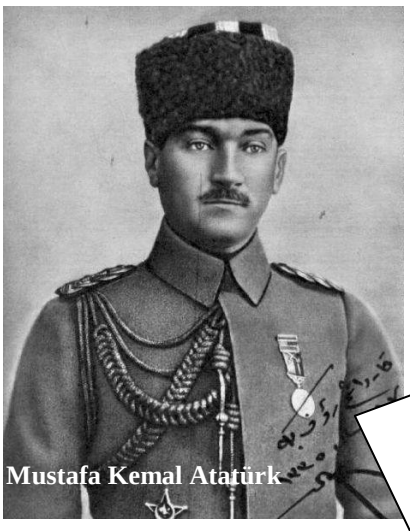

Mustafa Kemal Atatürk

Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu grup, I. Dünya Savaşı'nda yenilmiş, Osmanlı ordusu her tarafta zedelenmiş, şartları ağır bir ateşkes antlaşması imzalamış. Büyük Savaş'ın uzun yılları boyunca millet yorgun ve fakir durumda. Ordunun elinden silahları ve cephanesi alınmış ve alınmakta. 15 Mayıs 1919'da, İtilaf Devletleri'nin uygun bulması ile Yunan ordusu da İzmir'e çıkarılıyor. Yer yer bölgesel kurtuluş çareleri aranıyor, bazıları da kurtuluşu İngiliz ve Amerikan himayesinde arıyordu. Ben bu kararların hiçbirinde isabet görmedim. Efendiler, bu durum karşısında tek bir karar vardı. O da milli hakimiyete dayanan kayıtsız şartsız bağımsız yeni bir Türk devleti kurmak! Temel ilke, Türk milletinin haysiyetli ve şerefli bir millet olarak yaşamasıdır. Bu ilke ancak tam istiklale sahip olmakla gerçekleştirilebilir. Türk'ün haysiyeti, gururu ve kabiliyeti çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir millet, esir yaşamaktansa yok olsun daha iyidir!..
O halde, Ya İstiklal Ya Ölüm!
İşte, gerçek kurtuluş isteyenlerin parolası bu olacaktır. (8)

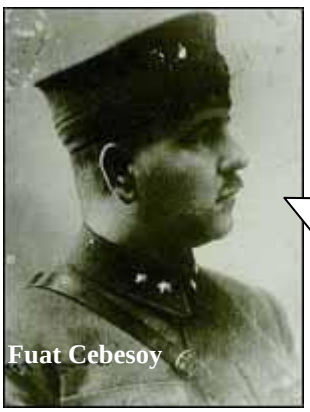

Fuat Cebesoy

İzmir'in feci ve haksız işgali, o güne kadar zulümlere karşı kaderine küsmüş, boynunu bükmüş gibi görünen tarihi şan ve şereflerle dolu koca Türk Milletinin sabrını tüketmişti. Ölmüş zannettikleri aslan uykusundan birdenbire uyanmıştı. Millet, düşmanlarımızı memleketten atma çarelerini aramanın, hakkını, istiklalini ve kahramanlar yatağı toprağını müdafaa etmenini zamanı geldiğini anlamıştı. (6)

Yukarıda ordu komutanlarının I. Dünya Savaşı sonrasında ülkenin içinde bulunduğu durum hakkında görüşlerini ortaya koymuşlardır. Siz de durumla ilgili kendi görüşünüzü belirtiniz?

Olay Zinciri

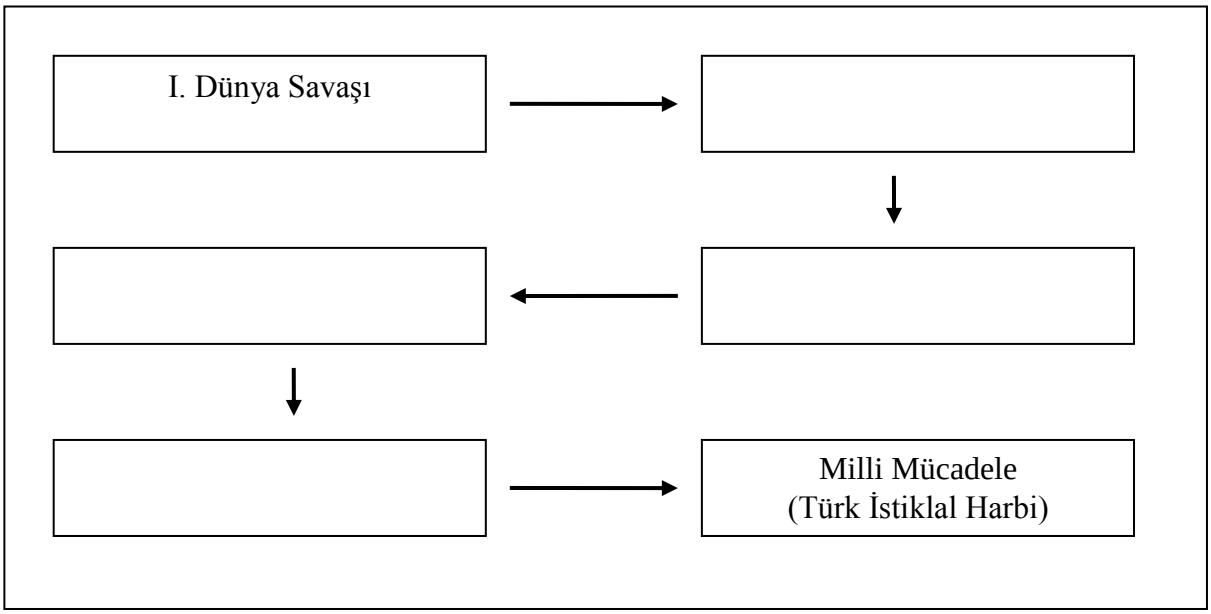

Okuduğunuz metinlerden yola çıkarak, I. Dünya Savaşı'nda Milli Mücadeleye kadar yaşanan olayları arkadaşlarınızla tartışarak kutucuklara yazınız.

Mustafa Kemal Paşa, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktı. İşgallere karşı direnişi örgütlemek için genelgeler yayınladı ve kongreler düzenledi. Daha sonra Ankara'ya giderek burada Büyük Millet Meclisi'ni kurdu. Burayı yeni Türk Devleti'nin merkezi yaptı ve Milli Mücadele'yi buradan yönetti.

Bağımsızlık-Özgürlük Köşesi

Aşağıdaki kavramlara bakınız. Sizce bu kavramların en iyi tanımı hangisi veya hangileri olabilir. İşaretleyiniz.			
Bağımsızlık		**Özgürlük**	
	Kendi içinde bütün olma, başka bir devlete bağlı olmama		Herhangi bir dış etkiye bağlı veya bağımlı olmama hali.
	Egemenlik haklarının başka bir devletin elinde olmamasıdır.		Kendi seçimlerimizi kendi istediğimiz şekilde yapabilmemiz.
	Bir ülkenin iç ve dış işlerinde istediği gibi hareket edebilmesidir.		Herhangi bir kısıtlama olmadan özgürce hareket etme.
	Bir devletin kendi vatandaşlarını özgürce yönetebilmesidir.		Herkesin kendi düşüncesine uygun kararlar vermesi.
	Başka bir devletin sömürgesi olmamaktır.		Herhangi bir zorlama olmadan kararlarımızı uygulayabilme.

TARİHSEL DÜŞÜNME BECERİLERİ ÖLÇEĞİ (1)

Bu ölçekte, "Ders 1" boyunca gördüğünüz bilgilerle ilişkili sorular bulunmaktadır. Her soruyu dikkatlice okuduktan sonra derste irdelediğiniz metinlere de bakarak cevaplayınız.

Sorular	
1. "Ders 1: Dünya Savaşı Sonrası – İstiklal Savaşı Öncesi" boyunca okuduğunuz ve irdelediğiniz metinlerin yazarları kimlerdir?	**Tarihsel Kavrama – Analiz – Yorumlama**
2. "Milli Mücadele" hangi yıllar arasında yapılmıştır?	
3. "Milli Mücadele" kimlere karşı yapılmıştır?	
4. "Milli Mücadele"nin temel amacı nedir, bir cümleye anlatınız?	
5. "I. Dünya Savaşı"nın sonuçları ile "Milli Mücadele"nin nedenleri arasında nasıl bir bağ kurarsınız, kısaca yazınız?	
6. "Ders 1: Dünya Savaşı Sonrası – İstiklal Savaşı Öncesi" boyunca okuduğunuz tarihsel metinlerden bir tane olay ve bir tane de görüş cümlesi bulup, yazınız?	
7. "Ders 1: Dünya Savaşı Sonrası – İstiklal Savaşı Öncesi" boyunca okuduğunuz hatıraları da göz önüne alarak ülkenin içinde bulunduğu durumu bir cümleyle özetleyiniz?	
8. Ülkenin içinde bulunduğu durumdan kurtarmak için alınan karar nedir, belirtiniz?	
9. Kendinizi 23 Mayıs 1919 tarihinde düzenlenen Sultanahmet Mitingi'nde bir konuşmacı olarak hayal ediniz, karşınızdaki kalabalığa neler söylemek isterdiniz?	
10. Yapılan işgaller karşısında silahlı direnişten farklı olarak ne gibi faaliyetler yapardınız, yurdu işgalden kurtarmak için nasıl çözüm önerisi ortaya atarsınız?	

Ders – 2

ETKİNLİK ADI:	Mücadele Başlıyor-Doğu Cephesi
DERS:	T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük
SINIF:	8
ÜNİTE:	Ya İstiklal Ya Ölüm
SÜRE:	40 dk.
KAVRAMLAR:	İstikbal, Cephe, Muharebe, Ateşkes, Taarruz, Kronoloji
DEĞERLER:	Özgürlük ve Bağımsızlık
BECERİLER:	Tarihsel Kavrama, Tarihsel Analiz ve Yorumlama
KAZANIMLAR:	Kurtuluş Savaşı'nda Doğu ve Güney cephelerinde yapılan mücadeleleri, sebep ve sonuçları açısından değerlendirir.
KAYNAKLAR:	1. Kazım Karabekir (2005). İstiklal Harbimizin Esasları. İstanbul: Emre Yayınları. 274. 2. M. Kemal Atatürk (2008). Nutuk. Genel Yayın Yönetmeni: Kadir Depsen. Ankara: Kozan Ofset. 400-401. 3. Kazım Karabekir (2008). İstiklal Harbimiz. Cilt 2. Yayına Hazırlayan: Ziver Öktem. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. 996. 4. İsmet İnönü (1985). Hatıralar. Yayına Hazırlayan: Sabahattin Selek. Ankara: Bilgi Yayınevi. 222-223. 5. Ahmet Talat Onay (2004). Milli Mücadele Yazıları. Hazırlayanlar: Cemal Kurnaz, Şefika Kurnaz. İstanbul: Meb Yayınları. 6. İzzeddin Çalışlar (1997). On Yıllık Savaşın Günlüğü: Balkan, Birinci Dünya ve İstiklal Savaşları. Orgeneral İzzeddin Çalışları'ın Günlüğü. Hazırlayanlar: İsmet Görgülü, İzzeddin Çalışlar. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. 343-346. 7. AKDTYK. Atatürk Araştırma Merkezi, Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri. Ankara 1997. Cilt II. 184.

Haritayı inceleyiniz, muharebenin hangi bölgede, kimlere karşı yapıldığını söyleyiniz.

Ermenilerin türlü kötü faaliyetlerine çabuk son vermek lazımdı. Aksi takdirde Kars, Ardahan ve Artvin'deki Türklüğü imha ederek ve şuradan buradan da Ermeni göçmenleri getirerek kuvvetlice yerleşecekler ve cihana karşı da "Gelin bakın, burası Ermenistan'dır" diyeceklerdi. Eylül 1920'de Ermeniler cephemize yine taarruza geçtiler. Daha fazla vakit kaybetmenin bize daha fazla zarara vereceğini, Erzurum'da başlayan ve ucu Ankara'ya dayanan sarsıntılarında bizi büsbütün hareketten alıkoyacak bir durum aldığını gördüm. Bunun için 9. Tümene bir karşı taarruzla Ermeni mevzilerini işgal etmelerini ve artık umumi taarruza geçeceğimizi bildirdim. Diğer tümenlere de hazırlık emri verdim. (1)

Ermenilerin güvenini kazanmış olan casuslarım vasıtasıyla onlara şu haberi gönderdim: "Türk Ordusu'nun taarruz kuvveti bitmiştir. Korku içinde ne yapacaklarını şaşırdılar. Erzurum'daki halk memnuniyetsiz." Böylece Ermeni kumandanı karşı taarruza geçecekti. Mustafa Kemal Paşa'yı bilgilendirdim. Ermeniler taarruza geçtiler. Ermenilerin taarruz birlikleri mağlup edilerek bütün cepheden geri atıldılar. Artık sıra Kars'a karşı harekete ve büyük bir sarma manevrası yapmaya geldi. (1)

Kazım Karabekir

Efendiler, savaş alanında verilecek emri bekleyen Doğu Ordumuz, 28 Ekim 1920 günü Kars üzerine harekete başladı. Düşman, direnmeksizin Kars'ı terk etti. Kars, 30 Ekimde tarafımızdan işgal edildi. 7 Kasım tarihinde birliklerimiz, Arpaçayı'na kadar olan bölgeyi ve Gümrü'yü ele geçirdi. Ermeniler, 6 Kasım'da ateşkes ve barış için müracaat etmişlerdir. 2/3 Aralık gecesi Gümrü Antlaşması imzalandı. (2)

Atatürk

Yukarıda yazan hatıratları okuduktan sonra Doğu Cephesi ile ilgili öğrendiklerinizi aşağıdaki kutucuğa yazınız?

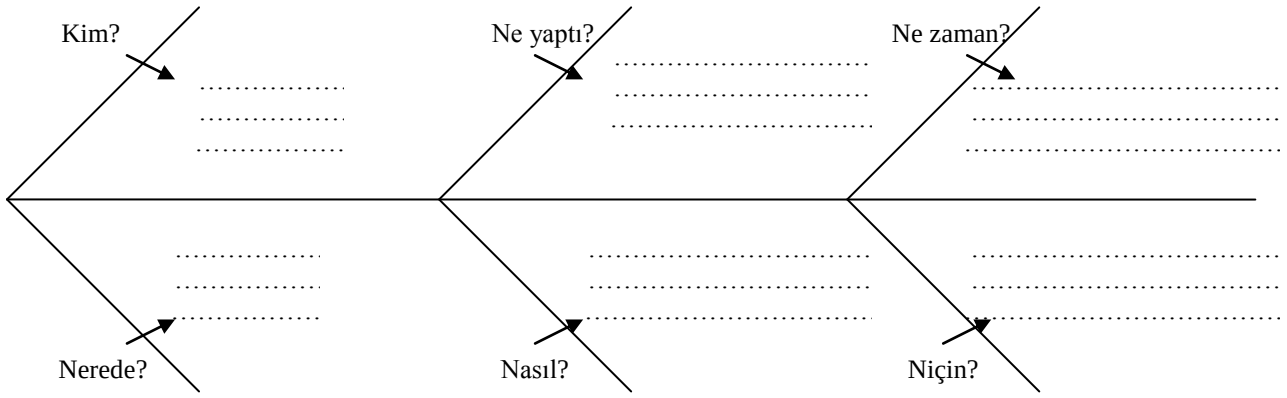

Olayın Özetini kısaca yazınız:_____

_____

_____

_____

_____

Doğu (Cephesi) Seferi;
İlk zaferimiz olan bu cephe, I. Dünya Savaşı'ndan sonra Doğu Anadolu bölgesinde bir Ermeni Devleti kurmak için bölgede katliamlarda bulunan Ermenilere karşı açıldı ve bu cephede tam bir başarı sağlandı.

Gümrü Antlaşması'na göre;
* Sarıkamış, Kars ve çevresi Türkiye'de kaldı. Ermeniler işgal ettikleri yerlerden çekildiler.
* Ermeniler TBMM'yi tanıdılar ve Doğu Anadolu'ya yönelik toprak talebinden vazgeçtiler.

Kars'a giren Türk ordusu tıpkı emrettiğim gibi, en medeni ordulardan üstün bir kudret ve insanlık duygusuna sahip olduklarını göstermişlerdir. Kars gibi modern bir kaleye karşı aslanlar gibi saldırdıkları halde Ermeni halkına karşı en ufak bir kötülükte bulunmamışlardır. Bunu oradaki Amerika heyeti de gördü ve Amiral Bistrol'e yazdıkları bir telgraf şöyledir:
"Kars'daki Amerikalıların hepsi iyi ve Türk ordusu mükemmel ilgi ve ihtimam gösteriyor. Türk askeri çok disiplinli ve herhangi bir katliam olmadı." (3)

Kazım Karabekir

Türk Askerlerinin bu muharebede gösterdikleri insanlık duygusunu değerlendiriniz?

Efendiler, Gümrü Antlaşması, Milli Hükümetin (TBMM) yaptığı ilk antlaşmadır. Bu antlaşma ile düşmanlarımız hayallerinde Türk ülkesinden kendisine bağladıkları toprakları, Osmanlı Devleti'nin 1877'de kaybettiği bu yerleri, Milli Hükümete terk ederek aradan çekilmiştir. (1)

Mustafa Kemal Atatürk

Doğu seferi ile kısa zamanda kesin bir elde edilmesi mecliste ve memlekette büyük sevinç yarattı. Fakat zafere rağmen mecliste tereddütler vardı. Mustafa Kemal Paşa, bana kalk Mecliste konuş, kazanılmış zaferin askeri neticelerini anlat, dedi. Batı Cephesi kumandanlığına atanmıştım. Gitmeden bir gün önce, meclise doğu seferini anlattım. Ben eksik söyledikçe, bir takım malzeme aldık dedikçe, Mustafa Kemal Paşa oturduğu yerden sürekli olarak bana, anlatsana 15'lik, 12'lik topları anlatsana, ne kadar silah aldık söylesene, diyordu. Beni bir dek tüfeği bile unutmadan ,ne aldıysak hepsini açıklamaya teşvik ediyordu. Anlattım, çok memnun oldular. (4)

İsmet İnönü

ÖNEMİ

Doğu Harekatı ve Gümrü Antlaşması TBMM'nin uluslar arası alandaki ilk askeri ve siyasi başarısıdır. TBMM'yi tanıyan ilk devlet Ermenistan oldu. Ermenilerin toprak talebinden vazgeçmesi ile Sevr Antlaşması'nın uygulanma imkanı kalmadı. Ermeni sorunu büyük ölçüde çözüldü.Gümrü Antlaşması'ndan hemen sonra Gürcistan da TBMM ile anlaşarak Batum ve Ardahan'ı Türkiye'ye geri verdi.

Kronolojik Olay Zinciri

1	Doğu Anadolu'da bağımsız bir Ermeni Devleti kurulması kararı	2	Gümrü Antlaşması	3	Kars'ın Ermenilerden Alınması	4	Mondros Ateşkesinden sonra Ermeni Faaliyetleri	5	Doğu Harekâtının Başlaması

Yukarıda karışık bir biçimde verilmiş olan tarihsel olayların numaralarını boş bırakılan yerlereyazınız.

..... 1918 - 1919	..... 10 Ağustos 1920	..... 28 Eylül 1920	..... 30 Ekim 1920	..... 2/3 Aralık 1920
Başlangıç Olayı				**Sonuç Olayı**

Doğu şehirlerimizde büyük kayıplara neden olan Ermenilere daha önce yaptıklarından vazgeçmeleri ihtar edilmişti. Büyük bir asker olduğu gibi büyük bir vicdan sahibi olan Kazım Karabekir Paşa, Ermenilere kan dökmekten ve malı yağma etmekten vazgeçmesini tavsiye etmişti. Ermeniler bu tavsiyeyi dinlemediler. Yaptıklarına devam eden Ermenilere, Kazım Paşa'nın seferberlik hakkındaki emirleri. bu zorunluluk üzerine alınmıştır. Büyük Ermenistan hayalleri gibi, Ermenistan Hükümeti de yok olup gitti. Yas ve endişe içindeki milletimize yeni bir istikbal ufku açılmıştır. Temenni ederiz ki, o kutlu geleceğin arifesi bu mübarek günler olsun. (5)

Gazeteci Ahmet Talat Onay

İzzettin Çalışlar

Kasım 1920
Hava yağmurlu ve karlı. Köyden istasyon binasına naklolduk. Yağmurdan ortalık göl ve çamur deryası halini almış. Her yerde hava muhalefetinden hareket durgun. 30 Ekimde Kars zapt olunmuş. Tüm savunucuları esir edilmiş. Bir bakan ve üç general ile elli asker de esir. Büyük takdire değer bir başarı. Kazım Karabekir Paşa bu başarısıyla göz doldurdu. Ermeniler iyice sarsılmış. Ermeni hükümetinin dağıtıldığını, Ermenilerin ateşkes ve barış talep ettikleri bildiriliyor. Bu talep tarafımızca kabul edilmiş ve baş delege olarak Kazım Karabekir tayin edilmiş. Kars zaferi pek parlak oldu. Kazım Karabekir Paşa bu hareketle bir kez daha üstün değerini göstermiş oldu. Kars gibi bir kalenin birkaç saat içinde alınması Ermenilerin kuvvetinin kalmadığını gösterir. (6)

Yukarıda bir gazetece ve bir komutanın Doğu Cephesi'yle ilgili yorumunu okudunuz. İki yorum arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirtiniz.

Bağımsızlık-Özgürlük Köşesi

Bir ülkeyi zorla ele geçirmek ve elde tutmak, o ülkenin sahiplerine egemen olmak için yeterli değildir. (1924, Dumlupınar) (7)

Mustafa Kemal Atatürk'ün yukarıdaki sözünü "Savaş" kavramı ve "Bağımsızlık" değeri açısından yorumlayınız.

_____

_____

_____

_____

TARİHSEL DÜŞÜNME BECERİLERİ ÖLÇEĞİ (2)

Bu ölçekte, "Ders 2" boyunca gördüğünüz bilgilerle ilişkili sorular bulunmaktadır. Her soruyu dikkatlice okuduktan sonra derste irdelediğiniz metinlere de bakarak cevaplayınız.

Sorular	
1. "Ders 2: Mücadele Başlıyor-Doğu Cephesi" boyunca okuduğunuz ve irdelediğiniz metinlerin yazarları kimlerdir?	**Tarihsel Kavrama – Analiz – Yorumlama**
2. "Doğu Cephesi" nerede yapılmıştır?	
3. "Doğu Cephesi" kimler arasında yapılmıştır?	
4. "Doğu Cephesi"nin temel amacı nedir, bir cümleye anlatınız?	
5. "Doğu Cephesi"nin nedenini ve sonucunu birer cümleyle belirtiniz?	
6. "Ders 2: Mücadele Başlıyor-Doğu Cephesi" boyunca okuduğunuz tarihsel metinlerden iki tane olay ve iki tane de görüş cümlesi bulup, yazınız?	
7. "Doğu Cephesi"nin genel olarak önemini belirtiniz?	
8. "Doğu Cephesi"nde alınan başarının ne gibi fırsatlar yarattığını belirtiniz?	
9. Kendinizi cepheye katılanlardan birinin yerine koyarak yaşanan olayı kendi cümlelerinizle yorumlayınız?	
10. Eğer bu cephe açılmasaydı ya da başarı sağlanmasaydı ne gibi durumlar ortaya çıkardı, hayal edip yazınız?	

Ders – 3

ETKİNLİK ADI:	Kuvayi Milliye Ruhu ve Güney Cephesi
DERS:	T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük
SINIF:	8
ÜNİTE:	Ya İstiklal Ya Ölüm
SÜRE:	40+40 dk.
KAVRAMLAR:	Müdafaa, Miting
DEĞERLER:	Özgürlük ve Bağımsızlık
BECERİLER:	Tarihsel Kavrama, Tarihsel Analiz ve Yorumlama
KAZANIMLAR:	Kurtuluş Savaşı'nda Doğu ve Güney cephelerinde yapılan mücadeleleri, sebep ve sonuçları açısından değerlendirir.
KAYNAKLAR:	1. Cumhuriyete Kan Verenler (2006). Haz. Nail Ekici, Derman Bayaldı, Mahmut Alptekin. İstanbul: Bulut Yayıncılık. 115-116, 302-305. 2. Ali SaipUrsavaş (1984). Çukurova Acıklı Olayları ve Urfa'nın Kurtuluş Savaşları. Şanlıurfa: Kurtuluş Matbaası. 3.Ali Fuat Cebesoy (2000). Milli Mücadele Hatıraları. İstanbul: Temel Yayınları. 324-330, 462-464. 4. Urfa Kurtuluş Destanı "Milli Mücadele'de Urfa" Anılar – Belgeler (2008). Haz. Müslüm Akalın. Şanlıurfa: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları. 72-79. 5. Hasan Açanal (2001). Urfa Kurtuluş Mücadelesi Hatıratı. Şanlıurfa: Şurkav Yayınları. 6. Gazi Mustafa Kemal Atatürk- TBMM Gizli Celse Zabıtları, Cilt 1. s.6 7. İstiklal Savaşında Maraş (2008). Haz. Yaşar Alparslan, Serdar Yakar. Kahramanmaraş: Ukde Yayınları. 75-76. 8.Cepheye Mektuplar (1999). Haz. Hülya Yarar, Mustafa Delialioğlu. Ankara: Milli Savunma Bakanlığı. 55.

Haritayı inceleyiniz. Buna göre Anadolu'nun güneyindeki hangi şehirler, hangi devlet tarafından işgal edilmiştir.

Yunanlıların, İzmir'e çıktıkları günün ertesi sabahı idi. İşgali protesto etmek için belediye önünde bir miting yapıldı. Halk heyecan içindeydi. O zamanlar Denizli müftüsü olan Ahmet Hulusi "Efendi" halka bir hitabette bulunarak dedi ki:
"Elimizde silahımız, düşmana atacak kurşunumuz yoksa bile, sapan taşıyla da olsa düşmanı kovalayacağız ve mutlaka yurdumuzdan atacağız."Bu kişi Denizli'deki "Kuvayi Milliye" teşkilatının başına geçti.

Memleket kan ağlarken biz elimiz kolumuz bağlı oturamayız. Bir şeyler yapmamız lazım, ama ne yapacağız? Yunanlılar İzmir'de durmayıp devamlı olarak ilerliyorlar. İzmir'den sonra Selçuk, Aydın, derken Nazilli'ye kadar geldiler. En sonunda baktık olacak gibi değil. Bir grup arkadaş bir araya gelerek bir karara vardık. Silahlanacak ve Nazilli'ye kadar gelen düşmanın karşısına çıkıp savaşacaktık. (1)

Mondros Ateşkesi gereği çöllerden geriye çekildik. Günler bir uykuda basan ağırlık gibi geçiyor. Yenilmişliğin kötü sonucu ilerliyordu. Adana'ya kadar çekildik. Fakat ne olursa olsun Seyhan'dan daha geriye gitmemeye karar verdim. Artık çölde değildim. Tamamı ile bir Türk dünyası, Türk ülkesi içinde idim. Buradan diri olarak çıkamazdım. Adana'da acıklı durumun bütünüyle karşı karşıya gelmiştim. Ordu terhis edilmiş idi. Manevi bir kargaşa sürmekteydi. Ama bu yiğit ve fedakâr halk mümkün değil, esareti ve istilayı kabul edemezdi. Çukurova'daki Fransız işgal kuvvetlerinin çürüklüğü ve düzensizliği apaçık ortada. (2)

Ali SaipUrsavaş

Ali Fuat Cebesoy

1920 yılının başında Çukurova bölgesi çok fenalaştı. Her tarafta kendiliğinden halk savaşı tarzı hareketler başlamıştı. Ermenilerin yardımı ile kurulan Fransız idaresi, medeni bir idare değil, halk üzerinde tam manasıyla bir zulüm baskısı olmuştu. Henüz milli teşkilat ve hareket tamamlanmamasına rağmen, Çukurova'daki vatandaşlarımız bu zulüm ve kötülüklere dayanamamışlar ve isyan bayrağını çekmişlerdi. Bu kahraman vatandaşlarımızın sonraları göstermiş oldukları fedakarlık bütün medeni alemin takdirini üzerlerine çekmişti. (3)

Okuduğunuz metinlerde yurdun değişik yerlerinden işgallere karşı değişik tepkiler olduğu anlaşılmaktadır. Siz halkın gösterdiği tepkiyi nasıl değerlendirirsiniz?

Mustafa Kemal Atatürk KuvayıMilliye'yi şöyle tanımlamıştır:''Hükümet merkezi, düşmanların şiddetli çemberi içindeydi. Siyasal ve askeri bir çember vardı. İşte böyle bir çember içinde yurdu savunacak, halkın ve devletin bağımsızlığını koruyacak silahlı kuvvetlere onlar emrediyorlardı. Bu biçimde yapılan emirlerle, devlet ve halkın araçları temel görevlerini yapamıyorlardı. Yapamazlardı da. Bu araçları savunmanın birincisi olan ordu da, ordu adını korumakla birlikte, elbette temel görevini yerine getirmekten yoksundu. İşte bunun içindir ki, yurdu savunmaktan ve korumaktan ibaret olan temel görevi yerine getirmek, doğrudan doğruya halkın kendisine kalıyordu... İşte buna **KUVÂ-YİMİLLİYE** diyoruz.''(6)

MARAŞ SAVUNMASI

Sütçü İmam

Sütçü İmam Olayı: Şehrin, Fransız askerleri tarafından işgali Maraşlılar üzerinde ciddi bir şok etkisi yapar. Böyle düşük bir hayata alışık olmadıkları için, kan ağlamıştı yürekleri. "Her karış toprağı tertemiz Türk kanı ile yoğrulan bu kutsal vatan parçası, kirli düşman çizmesi altında çiğnenemez!" diye haykırmak istiyorlardı, ama içinde bulundukları şartlar, böyle bir şey yapmaya yeterli değildi. Beklemekten başka çere yoktu. 30 Ekim 1919 Perşembe günü Fransız ve Ermeni devriyeleri, Uzunoluk'ta hamamdan çıkan iki Türk kadınına saldırarak çarşaf ve peçelerine el atarlar. Yardıma gelen Çakmacı Sait ismindeki delikanlı, ağır şekilde yararlanır. Daha sonra olay yerine ulaşan Sütçü İmam, soyumuza yaraşan bir inançla silahına sarılarak, düşman askerine ateş açar. Bu ibret verici olay, işgalcileri fena halde kızdırmış olduğundan, hemen misillemeye girişirler. Buna benzer yüz kızartıcı olayların tekrarı Maraşlılar üzerinde korkunç bir kin ve intikam hırsı yaratır. Yapılanlar, düşmana boyun eğmek istemeyen Maraşlıların sinirini her gün biraz daha gerer. (7)

Bayrak Olayı: Fransız İşgal Valisi, Maraş kalesindeki Türk bayrağının indirilmesi için emir verir. Ertesi sabah kale burcundaki şanlı bayrağımızın indirilmiş olduğu görülür. Bu olayın halk üzerindeki etkisi büyük olur. Cuma namazını kılmadan, hutbe okumak üzere minbere çıkan Ulu Camii imamı, "Hürriyeti olmayan bir milletin Cuma namazı kılması caiz değildir." diyerek cemaati uyarır. Bu söz, bayrak sevgisini her şeyden üstün tutan kahraman Maraş halkını büyülemeye yetmişti. Binlerce kişi, görülmemiş bir güçle şahlanarak kaleye hücuma geçer. Kaledeki Fransızlar, bu insan seli karşısında tutunamayacaklarını anlayınca çatışmadan vazgeçerek geri çekilir. Az sonra kale kapısından giren binlerce Maraşlı, bayrağı

Ali Fuat Cebesoy

Maraş içindeki çarpışma, 15 Şubata kadar sürmüştü. Fransızlar her gün milli kuvvetlerin elinde bulunan bölgeleri bombardıman etmiş, Ermeniler de çarşı ve İslam mahallelerinde yangınlar çıkarmıştı. Kahraman askerimizle birlikte halk, devamlı bir surette Fransız işgalinde olan kilise ve mekteplere hücum ederek bir kısmını ele geçirmiştir. Erkeği kadını, ihtiyarı, çoluğu ve çocuğu ile dövüşen Maraşlıların şiddetli hücumları karşısında düşmanın morali bozulmuştur. Maraş müdafaası, İstiklal Mücadelesinin en parlak kahramanlık destanlarından biridir. Maraşlıların cesaret ve fedakârlıklarının bir timsalidir. Ordudan katılım sağlayabilen askerlerin de bu kahramanlıklarda payı vardır. Maraş'ın mukaddes kurtuluşu uğrunda şehit düşen aziz kardeşlerimizin mübarek hatıraları önünde eğilirken, gazilerini de hürmetle selamlarım… (3)

URFA SAVUNMASI

Ali SaipUrsavaş

Mustafa Kemal Paşa'ya bir telgraf göndererek direniş gerçekleştirileceği günü bildirdim. Yöredeki aşiret reislerine birer bildirge göndererek, el ele vererek Fransızlara karşı mücadele etme gerekliliğini anlattım. Fransızların ve Ermenilerin Adana ve çevresinde halka yaptıkları zulmü anlattım. Daha sonra toplanan kuvvetlerle Urfa üzerine yürüdüm. Şehre girmeden önce Urfa Fransız İşgal Kuvveti Kumandanlığı'na bir uyarı yolladım:

"Yüzyıllardan beri özgür ve egemen yaşamış bir millet istila ve esirliği kabul edemez. Ateşkes hükümlerine aykırı olarak gittikçe artan gaddarca ve zalimce istilaya karşı, haklarımızı korumaya fiilen karar vermiş bulunuyoruz. Urfa'daki misafirliğinize daha fazla izin vermemiz mümkün değildir. 24 saat içinde Urfa'yı terk edip boşaltmadığınız taktirde kesin harekete girişilecek ve dökülecek kanların sorumluluğu size aittir." (2)

Urfa ve Havalisi Kuvayı Milliye Kumandanı Ali Saip

Kuvayı Milliye birlikleri akşama doğru iki koldan şehre girdi. Güneş doğarken kentteki her minareden, kaleden ve yüzlerce evden atılan silah sesleri duyuldu. Urfa Fransızlara karşı ayaklanmıştı. Ayaklanmada asker yoktu, ayaklanan halktı. (4)

Yaşlı Bir Hocanın Hatırası:
Her yaştan ve her biri bir kahramanlık numunesi olan hemşerilerimin büyük bir cesaret ve fedakarlık ile yurt savunmasına koşması efsanelere konu olacak nitelikteydi. İstisnasız bu cengaver halkın vatanseverlik, hamiyet ve fedakarlık dolu duygu ve gayretlerini ifade eden göz yaşartıcı bir hatıramı ifade edeceğim:
Harekâtın en şiddetli günlerinden biriydi. Cepheye giderek "Haydi evlatlarım, haydi aslanlarım, vatan sizi bekliyor…" sözleri ile onları cesaretlendirirken cübbemi bir kayanın üstüne koymuş ve elime bir kazma kürek alarak siper kazmaya başlamıştım ki bir anda 15-20 kişi koşup ve "Hocam o bizim vazifemiz, onları bize ver…" diyerek kazma ve küreği elimden aldıklarını hiç unutmam. (5)

Fransızlar 11 Nisan 1920'de şehri boşaltmak zorunda kaldılar. Bu başarıda askerlikle ilişkisi olmayan halkın katkısını nasıl değerlendirirsiniz?

ANTEP SAVUNMASI

Fransızlar çok üstün asker ve silah gücünü kullanarak Antep'in etrafına geldi ve şehri kuşattı. Fransız komutan bir uyarı gönderdi:
"İki saate kadar şehri teslim etmez ve kaleye beyaz bayrak çekmezseniz, büyük toplarla ateş edip şehri harap edeceğiz. Olabilecek katliamlardan sorumluluk kabul etmiyoruz!"
Buna şu cevap verildi:
"Antepliler memleketlerini savunmak için silaha sarılmışlardır. Taş taş üstünde kaldıkça ve bir tek Antepli sağ bulundukça siz buraya giremezsiniz!"
Bu cevap üzerine Fransızlar büyük toplarıyla şehri harap ettiler, tozu dumana kattılar. Ama yine de Antepliler direndiler. Düşman Antep'in hücumlarla, bombardımanlarla alınmayacağını anladı. Şehri kuşatma altına alarak sıkıştırmaya ve teslim olmaya zorlama kararı aldı. Şehirde açlık ve susuzluk en üst seviyeye çıktı ve 9 Şubat 1921'de şehir teslim oldu. (1)

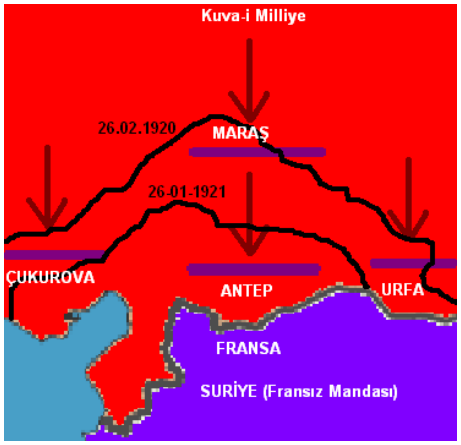

Kirli ayaklarınızın bastığı şu toprakların her zerresinde bir damla Türk kanı karışıktır. Her bucağında bir atanın mezarı vardır. Adı belli olmayan zamanlardan beri Türkler bu topraklarda yaşamaktadır. Türk, bu topraklardı, bu topraklar da Türk'e ısındı, kaynadı. Sade siz değil, bütün dünya bir araya gelse, biz bu topraklardan ayıramaz. Sonra sen hiç ömründe "Türk esir yaşamaz" diye duymadın mı? Namus ve hürriyet için ölüme atılmak ise bize, Ağustos ayı sıcağında soğuk su içmekten daha tatlı gelir. Sizler canı kıymetli insanlarsınız. Çatmayınız bize. Bir an evvel topraklarımızdan savuşup gidiniz. Yoksa kıyarız canınıza! (8)21 Şubat 1920

Antep'li Şahin Bey

Ali Fuat Cebesoy

Antep'te yapılan kahramanca savunmayı düşmanlarımız bile takdir etmişlerdi. Sevr Antlaşmasında değişiklik meselesini görüşmek üzere Londra'da sarayda toplanan konferansta Türk milli kuvvetlerini küçümseyen Yunan başvekilinin sözlerine karşı Fransız başvekilinin verdiği cevapta bunun doğru olmadığı, Çukurova'da iyi talim görmüş ve mükemmel donatılmış bir ordu ile Fransızların ancak tutunabildiğini, haydut çetesi diye anılanlara karşı bir hürmet lazım geldiğini, Fransızların Çukurova'da çok acı kayıplar verdiğin ifade ettikten sonra şöyle demişti: "Fransız ordusu bir ay müddetle Antep'i kuşattı. Antep kendisini şiddetle savundu. Bir ay içerisinde Fransızlar şu kanaate vardılar ki, Türk askerleri çok yiğittirler, bir karış toprak için bile dövüşürler."
Antep çok üstün kuvvetler karşısında ve binbir yoksunluk içinde aylarca dövüşmüş ve bu uğurda nice evlatlarını şehit vererek vatan topraklarını temiz kanları ile sulamıştı. Antep, Gazi unvanına tam manasıyla layık bir şehirdi… (3)

Antep, Ankara Antlaşmasıyla işgalden kurtulmuştur. TBMM, gösterdikleri başarıdan dolayı, Antep'e "Gazi",Maraş'a, "Kahraman",Urfa'ya "Şanlı" unvanları vermiştir.

Yukarıda okuduğunuz anılardan yola çıkarak Kuvayı Milliye'nin özelliklerini aşağıdaki boşluklara yazınız.

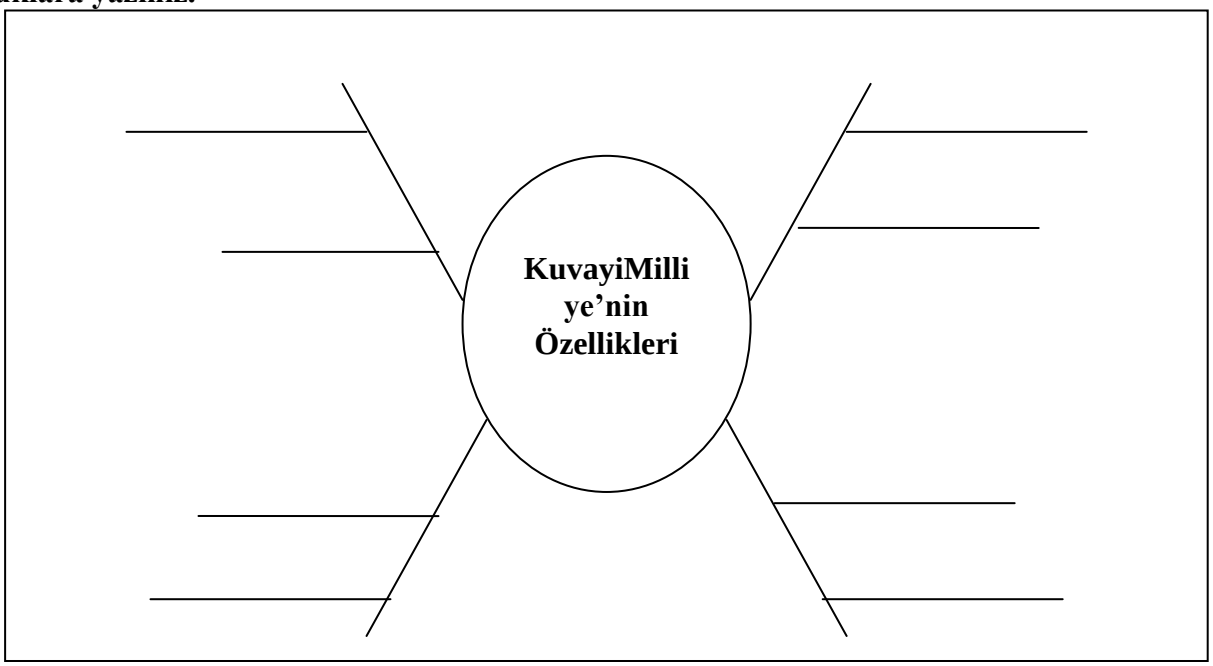

Çukurova'da bir Kuvayi Milliye Birliği

Bağımsızlık-Özgürlük Köşesi

Ulusal savaşımı yapan doğrudan doğruya ulusun kendisidir, ulusun evlâtlarıdır. Ulus analarıyla, babalarıyla, bacılarıyla mücadeleyi kendisine ülkü edindi. Ulusal savaşımda kişisel hırs değil, ulusal ülkü, ulusal onur gerçek sebep olmuştur. Bir ulusun ruhu esir alınmadıkça, bir ulusun azim ve iradesi kırılmadıkça o ulusa hâkim olmanın olanağı yoktur. Oysa, asırların yarattığı ulusal bir ruha, kuvvetli ve daimî bir ulusal iradeye hiçbir kuvvet karşı koyamaz. (01.09.1924 - 14.10. 1925)

M. Kemal Atatürk'ün yukarıdaki sözünden hareketle Milli Mücadele'de, bağımsızlık adına Türk milletinin rolünü açıklayınız.

_____

_____

_____

TARİHSEL DÜŞÜNME BECERİLERİ ÖLÇEĞİ (3)

Bu ölçekte, "Ders 3" boyunca gördüğünüz bilgilerle ilişkili sorular bulunmaktadır. Her soruyu dikkatlice okuduktan sonra derste irdelediğiniz metinlere de bakarak cevaplayınız.

Sorular	
1. "Ders 3: Kuvayi Milliye Ruhu ve Güney Cephesi" boyunca okuduğunuz ve irdelediğiniz metinlerin yazarları kimlerdir?	**Tarihsel Kavrama – Analiz – Yorumlama**
2. "Güney Cephesi" hangi mücadeleleri kapsar?	
3. Güney Cephesi'nde halkımız, hangi milletlerle savaşmıştır?	
4. "Güney Cephesi"nin temel amacı nedir, bir cümleye anlatınız?	
5. "Güney Cephesi"nin nedenini ve sonucunu birer cümleyle belirtiniz?	
6. "Ders 3:Kuvayi Milliye Ruhu ve Güney Cephesi" boyunca okuduğunuz tarihsel metinlerden iki tane olay ve iki tane de görüş cümlesi bulup, yazınız?	
7. "Antepli Şahin Bey", "Maraşlı Sütçü İmam" gibi kişilerin bireysel tepkilerinin, halkın genel direnişi üzerindeki etkisini açıklayınız?	
8. "Doğu Cephesi"nden sonra "Güney Cephesi"nde de başarı elde edilmesi "Batı Cephesi"ne, ne gibi fayda sağladığını belirtiniz?	
9. Siz o yıllarda güneyde işgal altındaki şehirlerden birisinde yaşıyor olsaydınız, şehrinizi işgalden kurtarmak için ne yapardınız?	
10. KuvayiMilliye'nin Türk İstiklal Harbi içindeki rolünü değerlendiriniz? Sizce bu direniş bir lidere ve düzene ihtiyaç duyuyor muydu? Neden?	

Ders – 4

ETKİNLİK ADI:	Yerel Direnişten Düzenli Orduya
DERS:	T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük
SINIF:	8
ÜNİTE:	Ya İstiklal Ya Ölüm
SÜRE:	40 dk.
KAVRAMLAR:	Esaret, Çete, Suvari
DEĞERLER:	Özgürlük ve Bağımsızlık
BECERİLER:	Tarihsel Kavrama, Tarihsel Analiz ve Yorumlama
KAZANIMLAR:	Batı cephesinde Kuvâ-yı Millîye birliklerinin faaliyetlerini ve düzenli ordunun kurulmasını değerlendirir.
KAYNAKLAR:	1. Fatma Kara (1944). İlk İstiklal Harbine Nasıl İştirak Ettim. İstanbul: Milli Mecmua Basımevi. 5-8. 2. İzzettin Çalışlar (1997). On Yıllık Savaşın Günlüğü: Balkan, Birinci Dünya ve İstiklal Savaşları. Orgeneral İzzettin Çalışlar'ın Günlüğü. Hazırlayanlar: İsmet Görgülü, İzzettin Çalışlar. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. 351-354. 3.Kemalettin Sami (1962). Milli Ordu Nasıl Doğdu, Nasıl Kazandı? Yakın Tarihimiz. Cilt 3. Sayı 27. 8. 4. Halide Edip Adıvar (2005). Türk'ün Ateşle İmtihanı – İstiklal Savaşı Hatıraları. İstanbul: Özgür Yayınları. 178-186. 5. Cephelerden Kurtuluş Savaşı'na (1995). Türk Kurtuluş Savaşı. Cilt III. Haz. Mehmet Özel. Ankara: Türk Şehitlikleri ve Anıtları Vakfı. 185. 6. Rahmi Apak (1988). Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. 216.

Kara Fatma ve silah arkadaşları (İzmit - Batı Cephesi)

Resmi inceleyerek Kuvayi Milliye birliklerinin yapısını ve hedefini değerlendiriniz?

Kara Fatma

Sivas'a Türk milletini esaretten kurtaracak büyük kurtarıcı ile görüşmek için gittim. Mustafa Kemal Paşa, bana adımı sordu? Fatma dedim. At binip silah kullanabiliyor musun? Dedi. Bilirim paşam dedim. Harpten, ateşten korkar mısın? diye sorunca, Muharebe bana düğündür Paşam, dedim. Cevaplarımdan hoşlandı. Kendi el yazısı ile yazdığı kağıdı bir belge olarak bana verdi, sıkışık durumlarda işe yarar haydi göreyim seni verdiğim talimatı unutma, bir an önce İstanbul'a git, hazırlan ve işe başla dedi. İstanbul'a gittim, gider gitmez 15 kişilik bir çete kurdum. Hep beraber trenle İzmit'e indik. İzmit'in köylerine giderek gizlice propaganda yaparak, gençleri yanımıza çekmeye çalıştım. Sayımız 96'ya çıkmıştı. Düşmana karşı cephe tuttuk, İzmit'ten başka daha sonra Adapazarı, Hendek ve Düzce dolaylarında düşmana karşı savaştık. (1)

Kara Fatma'nın yanı sıra Halide Onbaşı, Nezahat Onbaşı, Şerife Bacı, Halime Çavuş ve daha birçok Türk kadını, verilenbüyük mücadelede erkeği ile omuz omuza cephedeki yerini almış, düşmana karşı silâhı ile savaşarak, cepheye mermi taşıyarak, yaralı askerleri tedavi ederek, silâh ve giyecek imal ederek, vatanın kurtuluşunda ve bu günlere ulaşmamızda hak sahibi olmuştur.

Kuva-yı Milliye düşmanı oylayabiliyor fakat düşmanı yurttan atacak şekilde karşı taarruza geçemiyordu. Bu durumu bilen Mustafa Kemal, düzenli ordunun kurulmasının şart olduğuna inanıyordu. Özellikle Batı Cephesi'nde Yunanlılara karşı verilen mücadele, düzenli ordu olmadan başarıya ulaşamazdı. Fakat bazı Kuva-yı Milliye birlikleri düzenli orduya girmeyi reddettiler. Bunların içinde en önemlisi Çerkez Ethem ve Demirci Mehmet Efe kuvvetleridir.

Kuva-yı Seyyare (gezici birlikler), Milli Mücadele yıllarında gönüllü vatansever birliklerden kurulan, Çerkez Ethem'e bağlı Kuva-yıMilliye'nin bir koludur.

İzzettin Çalışlar

Kuvayı Seyyare (gezici kuvvetler) meselesi, askeri birliklerin iskânı, bedeni meşguliyet ve rahatsızlık var. Sabahleyin Mustafa Kemal Paşa ve bir kısım Büyük Millet Meclisi azaları, terine mahsusa ile geldiler. Kemal Paşa bu heyete,kuvayı seyyarenin kayıtsız şartsız cephe kumandanlarının emrine ve meclisin kararına itaat etmeleri lazım geldiğini, aksi takdirde meclisten çıkarılacak bir karar ile bizzat atına binerek ve bütün kuvvetlerini toplayarak dağıtacağını söyledi. Ankara'da kuvayı seyyare meselesi had safhaya gelmiştir. Artık bunları emin bir şekle sokmak safhası geçmiş gibidir. Bunları dağıtmak hususunda seri ve kati bir harekat yapılacak gibi görünüyor.(2)

Her tarafta türlü çeteler türemiş, köyleri yağma, halkı daraltıyordu. Biz bütün bunları biliyorduk. Fakat düşmana karşı koymak için çeteden başka vasıtamız yoktu. Yine vatanın kurtuluşu için bu yolsuzluklara bir müddet tahammül ettik. Bir müddet sonra yolunu şaşırmış olan çeteleri dağıtmaya teşebbüs ettik. Bundan memnun olmayan yağmacılar ve başta Çerkez Ethem, önümüze dikildi. Hayır, biz çete ile harbedeceğiz, dediler ve biz reddedince düşman tarafına geçtiler. Kuvvetlerimiz azdı ama korkmadık. Azmimizden hiçbir şey kaybetmedik. Biz sarsılmayan inancımızla düşmanın ilk hücumlarını geri püskürttük. Bu başarı üzerine düzenli bir ordu ihtiyacını bütün millet bizim gibi hissetmeye başladı. Vatanımıza güvenlik yeniden sağlanmış, can ve mal emniyet altına girmişti. (3)

Kemallettin Sami

Düzenli bir ordunun oluşturulması yapılan mücadeleye ne gibi katkılar sunabilir? Tartışınız.

Halide Edip Adıvar

Aralık ayında, Başıbozuk kuvvetlerin durumu daha da karıştı. Birçokları yeni orduya geçti, fakat Çerkez Ethem'in etrafında hala kuvvetli bir kısım bulunuyordu. Mustafa Kemal Paşa, durumu dikkatlice gözden geçiriyor ve bizzat Eskişehir'e kadar gidip tetkikler yapıyordu. Ethem, düzenli ordu girme tekliflerini geri çevirmişti. Ocak ayının ilk günlerinde nizami kuvvetler Gediz'de toplanarak Ethem'in kuvvetlerine karşı geçtiler. Miralay Refet, Ethem kuvvetleri üzerine yürüyerek onu çekilmeye mecbur etti. Artık durum dokuz ay öncesinden çok başkaydı. Her şey bir disiplin altına girmişti. Pencereden baktığım zaman, bir alay geçiyordu. Önlerinde bayrak tutan kuvvetli bir asker vardı. Askerlerin kıyafetleri yıpranmış olmakla beraber gayet onurlu görünüyorlardı. Ne garipti, adeta bir perde eski başıbozukların üstünden kalkmış, aynı sahnede birdenbire muntazam bir Türk ordusu meydana çıkmıştı. Şimdi makineli tüfekleriyle muntazam ordu fertleriyle karşı karşıyaydım. (4)

Batı Cephesi'nde ilk düzenli ordu kurulmuş, Yunanlılarla büyük savaşlar yapılacak duruma gelinmiştir. Savaşa hazırlanan Türk süvari subaylarından bir grup. (5)

Eğer çetecilik ortadan kaldırılmasına karar verilerek çetecilik kaldırılmamış olsaydı, düzenli ordu kurulamazdı. Düzenli ordu kurulamayınca da, düzenli Yunan ordusu yenilemez, Anadolu ve Rumeli düşmanlardan temizlenemez, Türk vatanı kurtulamazdı. Büyük sorumluluklar taşıyan bu kararı varan o zamanki kumandaları herkes tanımalıdır. Bu hareketi düşünen başta Mustafa Kemal Atatürk, İsmet ve Refet Paşalar olmak üzere ve diğer büyük ve küçük kumandanlarımız ile birlikte bu işi başardı. Eğer başarı sağlanmasaydı, yukarıda söylediğim gibi ne şimdi biz vardık ve ne de Türk vatanı. (6)

Rahmi Apak

Yukarıda okuduğunuz metinlerden yola çıkarak, Düzenli Ordu ve Kuvayi Milliye arasındaki benzerlik ve farklılıkları, aşağıdaki diyagrama yazınız.

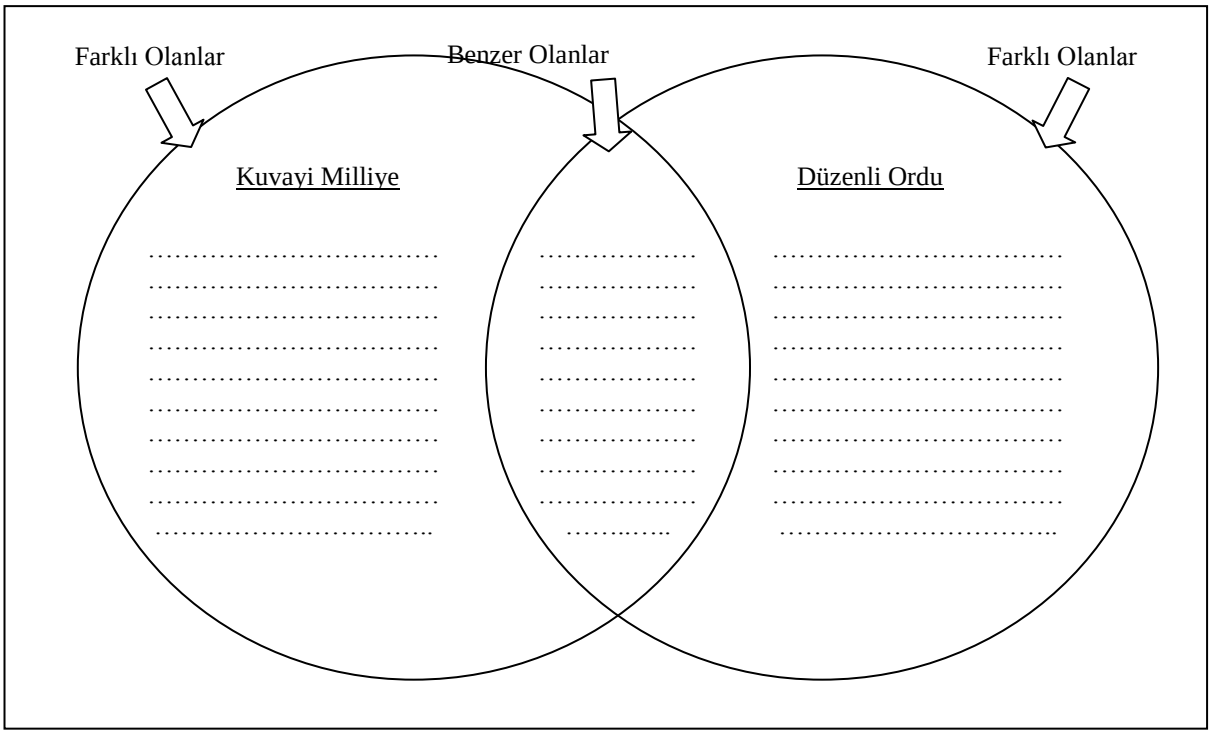

TARİHSEL DÜŞÜNME BECERİLERİ ÖLÇEĞİ (4)

Bu ölçekte, "Ders 4" boyunca gördüğünüz bilgilerle ilişkili sorular bulunmaktadır. Her soruyu dikkatlice okuduktan sonra derste irdelediğiniz metinlere de bakarak cevaplayınız.

Sorular	
1. "Ders 4: Yerel Direnişten Düzenli Orduya" boyunca okuduğunuz ve irdelediğiniz metinlerin yazarları kimlerdir?	**Tarihsel Kavrama – Analiz – Yorumlama**
2. "Kuva-yıMilliye"nin amacını kısaca yazınız?	
3. Düzenli orduya geçmek istemeyen başlıca isimler kimlerdir, yazınız?	
4. Düzenli ordunun kurulmasının nedenini belirtiniz?	
5. Düzenli orduya geçişin Milli Mücadeleye etkisi nasıl olmuştur, belirtiniz?	
6. "Ders 4: Yerel Direnişten Düzenli Orduya" boyunca okuduğunuz tarihsel metinlerden iki tane olay ve iki tane de görüş cümlesi bulup, yazınız?	
7. Milli Mücadele içinde Türk kadının rolünü kısaca açıklayınız?	
8. Düzenli Ordunun kurulmasının, Batı Cephesi'nde yürütülecek muharebelerde, ne gibi fayda sağladığını belirtiniz?	
9. Siz o yıllarda Kuva-yı Milliye Birliklerinden birisinde görev yapıyor olsaydınız, düzenli orduya katılır mıydınız? Neden?	
10. Büyük Millet Meclisi'ne bağlı düzenli bir ordu kurulmasaydı, neler yaşanabilirdi, yazınız?	

Ders – 5

ETKİNLİK ADI:	Savunma – Batı Cephesi
DERS:	T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük
SINIF:	8
ÜNİTE:	Ya İstiklal Ya Ölüm
SÜRE:	40 dk.
KAVRAMLAR:	Cephe, Muharebe, İstila, Taarruz, Konferans
DEĞERLER:	Özgürlük ve Bağımsızlık
BECERİLER:	Karar Verme, Tarihsel Kavrama, Tarihsel Analiz ve Yorumlama
KAZANIMLAR:	Türk Milletinin Kurtuluş Savaşı sürecinde elde ettiği askeri başarılarının ulusal ve uluslar arası etkilerini değerlendirir.
KAYNAKLAR:	1. İsmet İnönü (1998). İstiklal Savaşı ve Lozan. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi. 28-29. 2. İsmet İnönü (1985). Hatıralar. Yayına Hazırlayan: Sabahattin Selek. Ankara: Bilgi Yayınevi. 245-251. 3. M. Kemal Atatürk (2008). Nutuk. Genel Yayın Yönetmeni: Kadir Depsen. Ankara: Kozan Ofset. 473. 4. Ali Fuat Cebesoy (2000). Milli Mücadele Hatıraları. İstanbul: Temel Yayınları. 548.

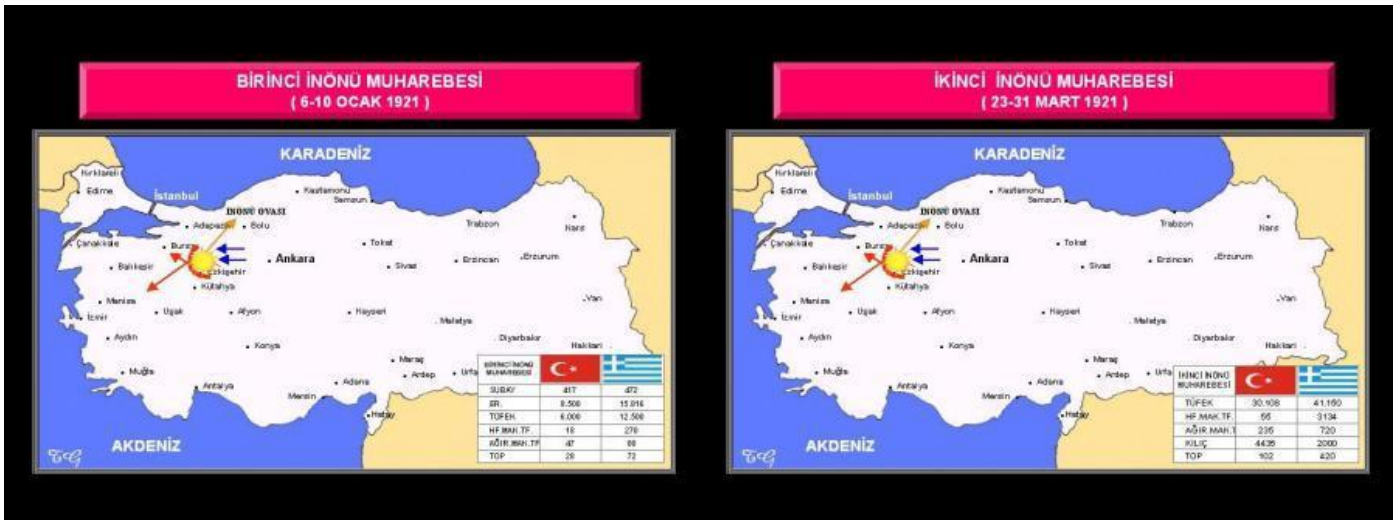

Haritaları inceleyiniz. Buna göre İnönü Muharebeleri hangi bölgede, hangi devlete karşı yapılmıştır.

Birinci İnönü Muharebesi ile Milli Mücadelenin gerçek askeri safhasına girmiş bulunuyoruz. Birinci İnönü Muharebesi ile askeri harekat devrinin başladığını, nihayete kadar bunun böyle devam edeceğini görüyoruz, biliyoruz. Zayıf yerimiz seferberlik yapamamaktır. Seferberlik yapamıyoruz. Gerek insan, gerek malzeme ve teçhizat bakımından vatan gücünden yararlanamıyoruz. Harp yüklerinden memleket o kadar yorgun ki, bu hususta(karşı saldırıda) bir girişimde bulunmak mümkün görünmüyor. (2)

Birinci İnönü Muharebesi 10 Ocak 1921'de oldu. Muharebeyi kazandık. Memlekette büyük sevinç yarattı. Garp cephesinde Yunanlılara karşı daima güç durumda kalmıştık, iyi sonuçlar alamamıştık. Doğu'daki Ermeni seferi ümit verdi, memleketi sevindirdi. Ondan sonra İnönü Muharebeleri geldi. Düşman ilk defa geri çekiliyor, taarruz ettiği yerlerden ayrılıyor. Birinci İnönü Muharebesi kazanılır kazanılmaz Londra'da konferans yapıldı. İstanbul Hükümeti'ni de çağırdılar. Konferansa biz ayrı gittik, İstanbul ayrı gitti. Konferansta Tevfik Paşa, İstanbul heyetinin bakanı idi. O, muharebeden, ordudan bahsedilmeye başlandığı zaman:
"Ordu cevap verecektir, Anadolu cevap verecektir." Demişti. Böylece Büyük Millet Meclisi (TMBB) ilk defa uluslar arası bir konferansta tanınmış oldu. (1)

Birinci İnönü Zaferi'nin Sonucu

Yunanlıların ilerleyişi durduruldu. Daha iyi hazırlanmak için, zaman kazanıldı. Kuva-yı Milliye dönemi son buldu. Türk milletinin kurtuluşa olan inancı arttı. Sovyet Rusya, TBMM ile **Moskova Antlaşması** imzalandı. İtilaf devletleri Sevr antlaşması şartlarının yeniden gözden geçirilmesini görüşmek için TBMM hükümetini **Londra Konferansı**'na davet ettiler. İlk anayasa ve İstiklal Marşı kabul edildi.

İsmet İNÖNÜ

Henüz Londra Konferansı devam ederken, gelen raporlar yeni ve büyük bir Yunan taarruzu ihtimalinin kuvvetli olduğunu gösteriyordu. Yunanlılar serbest bir memlekete, değişik kollardan saldırabileceklerini ve her tarafı işgal edebileceklerini sanıyorlardı. İkinci İnönü Muharebesi tam bir askeri harekettir. Düşman bizim iki İnönü muharebesi arasında toplayabildiğimizden üç kat daha fazla bir kuvvetle harekata girişti. İkinci İnönü Muharebesi çok kanlı olarak dört gün sürmüştür. Akşam saat 18:30'da Ankara'ya şu telgrafı çektim:
"Saat 18:30'da Metristepe'den gördüğüm vaziyet: Düşman birlikleri, sağ kanat grubunun taarruzu ile düzensiz olarak çekiliyor. Yakından takip ediliyor. Hamidiye yönünde temas ve faaliyet yok. Bozöyük yanıyor. Düşman, binlerce insan kaybıyla doldurduğu savaş meydanını silâhlarımıza terk etmiştir.

Batı Cephesi Komutanı İsmet(2)

Bütün dünya tarihinde, sizin İnönü Meydan Muharebelerinde üzerinize yüklendiğiniz görev kadar ağır bir görev yüklenmiş komutanlar pek azdır. Siz orada yalnız düşmanı değil, milletin makûs talihini de yendiniz. İstila altındaki topraklarımızla birlikte bütün vatan, bugün en ücra köşelerine kadar zaferinizi kutluyor. Düşmanın istila hırsı, azminizin ve vatanseverliğinizin yalçın kayalarına başını çarparak paramparça oldu.

Büyük Millet Meclisi Başkanı Mustafa Kemal (3)

Mustafa Kemal Atatürk

Ulu Önder'in "Milletin makus talihini yendiniz." Sözüyle anlatmak istediği nedir. Açıklayınız.

İkinci İnönü Zaferi'nin Sonucu

Yunan ilerleyişi bir süre içinde olsa durduruldu. TBMM'ye olan güven daha da arttı. Türk ordusu gücünü ispat etti. Türk ordusu hazırlıklarını tamamlamak için zaman kazandı. Yunanlılar daha çok kuvvete ihtiyaçları olduklarını anladılar. İtalyanlar işgal ettikleri güney-batı Anadolu'dan kuvvetlerini çekmeye başladılar.

Resmi inceleyerek savaşın insanlar üzerindeki etkileriyle ilgili neler söyleyebilirsiniz?

Ali Fuat Cebesoy

Cephane kollarını, yöre halkının araçları oluşturuyordu. Bunlar esas itibariyle kağnılardır. Kağnıların çoğu köy kadınları ve on, on beş yaşlarındaki çocuklar tarafından idare olunuyordu. Bu hakikaten asil ve benzersiz bir manzara idi. Uzun yürüyüşlerle gece ayaz, kar ve yağmur altında meşakkat ve acının en fazlasını çekmiş olan bu aziz vatandaşlarımız köylülerdi. Bunların içinde şiddetli soğuktan yolda ölenler de olmuştu. Yapılan yürüyüş ve hareketlerde kıtalarımızın ve muharebenin hayat sebebi olan erzak ve cephaneyi hep bu aziz vatandaşlarımız taşımışlardı. Bütün sıkıntı ve acılara rağmen yüzlerinde bir sıkılma ve usanma görülmemişti. Hiç unutmam, yine böyle bir yürüyüş esnasında idi, dondurucu bir soğuk vardı. Kağnısının başında duran ihtiyar bir nineyi yakalamış ve sormuştum. - Nine üşümüyor musun?
Şu cevabı vermişti: - Hayır oğul, üşümüyorum. Düşman topraklarımıza bastığı günden beri içim yanıyor.
Bu kahraman Türk anasının elini öperken göz pınarlarımda yaşlar tanelenmişti. (4)

Bağımsızlık-Özgürlük Köşesi

”Harp zorunlu ve hayati olmalı ama milletin hayatı tehlikeye düşmedikçe harp bir cinayettir”

Mustafa Kemal Atatürk

Ulu önderin sözünden hareketle Türk İstiklal Harbi’nde savaşan milletimizin amacını açıklayınız?

……

……

……

……

……

Neden – Sonuç İlişkisi Kuralım.

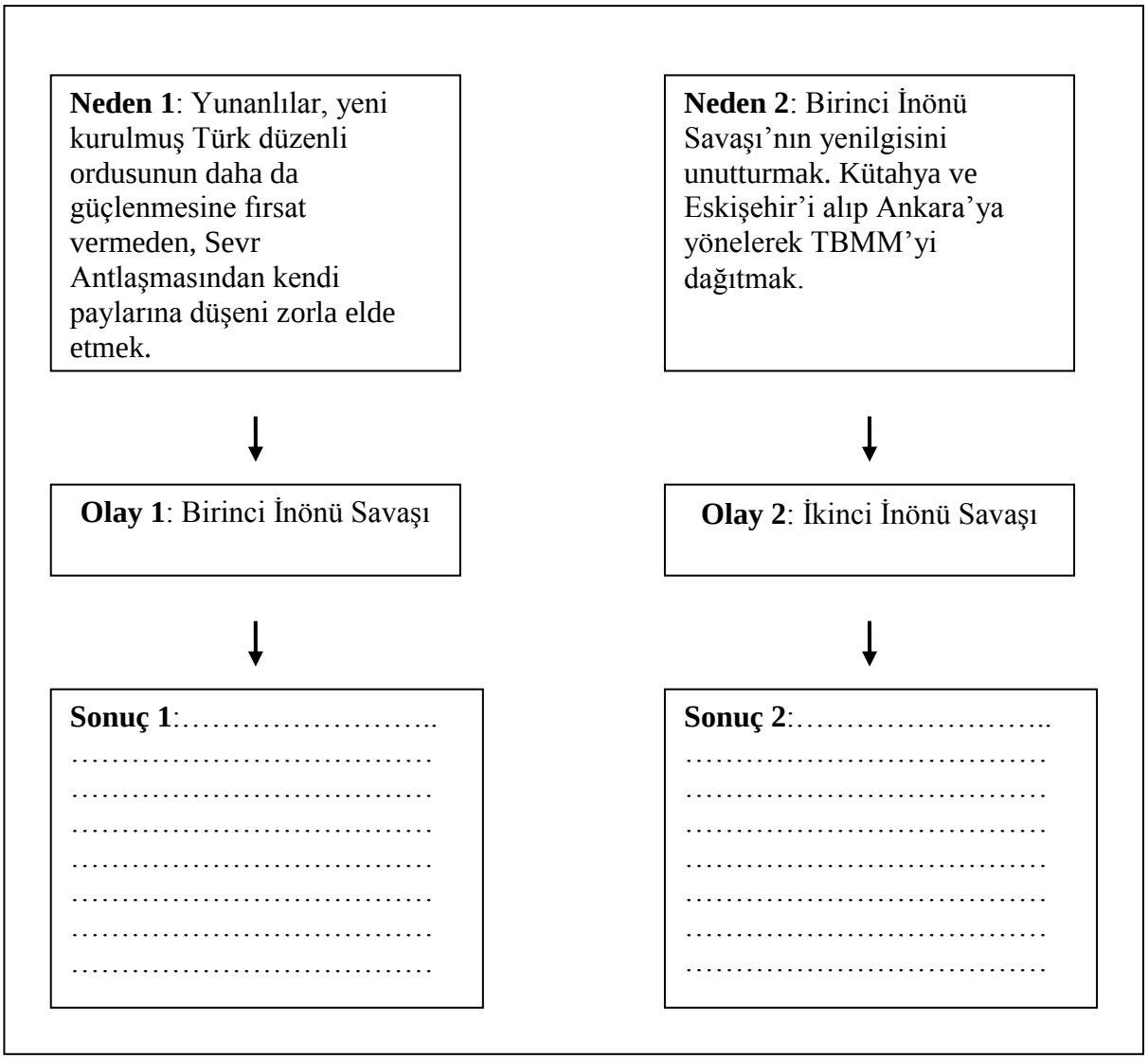

Okuduğunuz metinlerden yola çıkarak, yukarıdaki tarihsel olayların sonuçlarını yazınız.

TARİHSEL DÜŞÜNME BECERİLERİ ÖLÇEĞİ (5)

Bu ölçekte, "Ders 5" boyunca gördüğünüz bilgilerle ilişkili sorular bulunmaktadır. Her soruyu dikkatlice okuduktan sonra derste irdelediğiniz metinlere de bakarak cevaplayınız.

Sorular	
1. "Ders 5: Savunma-Batı Cephesi" boyunca okuduğunuz ve irdelediğiniz metinlerin yazarları kimlerdir?	**Tarihsel Kavrama – Analiz – Yorumlama**
2. "İnönü Muharebeleri" hangi bölgede yapılmıştır?	
3. "İnönü Muharebeleri" kimler arasında yapılmıştır?	
4. "İnönü Muharebeleri"nde Türk Ordusu'nun temel amacı nedir, bir cümleye anlatınız?	
5. "Birinci İnönü Muharebesi" ve "İkinci İnönü Muharebesi"nin sonuçlarını kısaca belirtiniz?	
6. "Ders 5: Savunma-Batı Cephesi" boyunca okuduğunuz tarihsel metinlerden iki tane olay ve iki tane de görüş cümlesi bulup, yazınız?	
7. "İnönü Muharebeleri"nin genel olarak önemini belirtiniz?	
8. "İnönü Muharebeleri"nde alınan başarı, milletimiz açısından ne gibi fırsatlar ortaya çıkarmıştır, belirtiniz?	
9. Kendinizi "İnönü Muharebeleri"ne komuta eden, İsmet İnönü'nün yerine koyarak muharebeyi kısaca anlatınız?	
10. "İnönü Muharebeleri" zaferi, Milli Mücadele sürecinin gidişatı ve yeni kurulan düzenli ordu açısından ne gibi fırsatlar yaratmıştır, eğer başarı sağlanmasaydı, ne gibi sorunlar ortaya çıkardı, yazınız?	

Ders – 6

ETKİNLİK ADI:	Geri Çekilme
DERS:	T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük
SINIF:	8
ÜNİTE:	Ya İstiklal Ya Ölüm
SÜRE:	40 dk.
KAVRAMLAR:	Mevzii, Kongre, Komisyon
DEĞERLER:	Özgürlük ve Bağımsızlık
BECERİLER:	Tarihsel Kavrama, Tarihsel Analiz ve Yorumlama
KAZANIMLAR:	1. Türk milletinin millî birlik, beraberlik ve dayanışmasının ifadesi olarak Tekâlif-i Millîye Kararları'nın uygulamalarını inceler. 2. Kurtuluş Savaşı'nın yaşandığı ortamda Atatürk'ün Maarif Kongresi yaparak Türkiye'nin millî ve çağdaş eğitimine verdiği önemi kavrar.
KAYNAKLAR:	1. Hüsrev Gerede (2003). Hüsrev Gerede'nin Anıları: Kurtuluş Savaşı, Atatürk ve Devrimler (19 Mayıs 1919 – 10 Kasım 1938). Yay. Haz. Sami Önal. İstanbul: Literatür Yayınları. 220-221. 2. Halide Edip Adıvar (2005). Türk'ün Ateşle İmtihanı – İstiklal Savaşı Hatıraları. İstanbul: Özgür Yayınları. 204-205. 3. Fahrettin Altay (2008). 10 Yıl Savaş ve Sonrası 1912-1922. Ankara: Eylem Yayınları. s. 282-289. 4. Mustafa Kemal Atatürk (2008). Nutuk. Genel Yayın Yönetmeni: Kadir Depsen. Ankara: Kozan Ofset. 499.

Kütahya-Eskişehir Muharebeleri

Yunan kuvvetleri, İnönü muharebelerinde kaybettikleri saygınlığı geri kazanmak istiyordu. Türk kuvvetlerinin daha fazla güçlenmesine izin vermeden tüm güçleriyle saldırıya geçen Yunan kuvvetleri, başarı sağladılar. Türk Ordusu, geri çekilmeye başladı.

Halide Edip Adıvar

Geri çekilmenin başlangıcında, Karacabey'de İsmet Paşa'nın karargâhına gittim. Bu çekilişin bizi nerelere götüreceğini bilmiyorduk. Artık kader denilen kudret tamamen millete dönmüş, kişilerin hiçbir önemi kalmamıştı. İsmet Paşa çok üzgündü. Çünkü çekilme emrini vermek zorunda kalmıştı. Ona karşı o zaman duyduğum saygı ve üzüntüyü ifade etmek çok güçtür. Ordunun insanüstü gayret ve kahramanlığının herhangi bir zaferden daha büyük olduğunu söylemeye çalıştım. Fakat dünya, eğer savaş zaferle bitmezse, hiçbir fedakarlığı dikkate almaz. İsmet Paşa bunu ifade etti. O anda duyduğum üzüntüyü ve savaşa karşı nefreti hiç unutmadım. Fakat biz savaşmaya mecburduk. Çünkü düşmanlar evlerimize kadar gelmiş, savaş istesek de istemesek de yurdumuzu yakıp yıkacaklardı. Yunanlılar da kazanç ve zafer hırsına düşmüşlerdi. Fakat onlar da bunun neye mal olacağını görmüşlerdi. Henüz işin sonu da gelmiş değildi. Zavallı Türkler!... Zavallı Yunanlılar!... Zavallı dünya!...(2)

Yukarıdaki metnin yazarı Türk olmasına rağmen neden Yunanlılar için de üzülmektedir. Tartışınız.

Hüsrev Gerede

Bugün Büyük Millet Meclisi'nde bu geri çekilme hareketi çok heyecan ve öfke uyandırdı. Cepheyi gezmek, komutanlarla görüşmek, askerin moralini yükseltmek, eksikler hakkında bilgi edinmek üzere milletvekillerinden heyetler seçildi. Meclis'te Mustafa Kemal karşıtı akım başladı. Mustafa Kemal'in doğrudan doğruya komutaya ele alması önerildi. Meclis çoğunluğunun gösterdiği istek üzerine, ordu başkomutanlığını Mustafa Kemal Paşa üstlendi. Üç ay süreyle Meclis'in yetkisini kendinde toplamak koşuluyla bu görevi kabul etti. Ankara kısmen boşaltıldı. Yani eşyalarımızı geriye Kırşehir taraflarına yolladık. Top sesleri Ankara'dan duyuluyordu. Çok kritik günler geçirdik. (1)

Fahrettin Altay

İnönü Savaşları başarıldıktan sonra Güney Cephe komutanlığı lağvedilerek her iki cephe Garp Cephesi olarak İsmet İnönü komutasında birleştirildi.
Ordu sayı ve silah bakımından zayıf fakat maneviyatı yükselmiş, milisler kaldırılmış, disiplin tesis edilmiş, güven artmıştı. Cephe çok geniş olduğundan yeni gelecek tümenlerle eksikliğin doldurulacağı düşünülüyordu. Bunlar gelmeden genel bir saldırı olursa kesin savaşın kabul edilip edilmemesi zihinleri yoran bir soru idi. Askeri hep çekilmeye alıştırmak iyi bir şey olamazdı. Onu dövüşmeye direnmeye alıştırmak, iki İnönü Savaşı'nın verdiği zafer ümidini kırmamak, yükselen maneviyatı düşürmemek lazım geliyordu.
Korkulan oldu yeni tümenler gelmeden 10 Temmuz 1920'de düşmanın genel saldırısı başladı. Kuvveti bizden ütündü ve büyük kuvvetle cephenin sol yanına Kütahya ile Afyon arasına yüklendi. Cephe komutanı savaş idare yerini Eskişehir'in batısındaki Karacahisar köyünün yanına kurdu.
19 Temmuzda Eskişehir boşaltıldı. Mutasarrıfla Jandarma komutanı savuşup gitmişler, halk ne olduğunu anlayamamış, heyecana kapılmış. Etrafımızı sardılar, kederli kederli:
"_Bizi, kime bırakıyorsunuz, ne olacağız?" dediler, kederlerine katılmamak elde değildi:
"_ Bu savaş icabıdır. Üzülmeyiniz, biz yine geleceğiz ve bu vatan mutlaka kurtulacaktır, sabırlı olun, hemen Belediye Başkanının etrafında toplanın, milis polisi teşkil edin ve elbirliği ile asayişi temine çalışın."
Onlar ve biz gözyaşlarımızı tutamayarak ayrıldık. Seyitgazi'ye doğru yürüdük. Bizden bir iki saat sonra Yunanlılar gelmiş olmalıdır…
(Sonradan Orgeneral hasan Atakan bana şunları anlatmıştı.
Cephenin sol yanı çökünce hepimizi bir karamsarlık sardı. Hiç birbirimizde ağız açacak hal kalmamıştı. Yeni bir karar almak lazım geliyor, cesaret edip kimse bir şey söyleyemiyordu, dona kalmıştık. O sırada Atatürk hızır gibi yetişmez mi, otomobilden atlar atlamaz içeri girdi. Harita üzerinden bana son durumu anlatın dedi. Anlattık, İnönü'nün yüzüne bakarak:
"_Savaşı kaybetmişiz değil mi?"
İnönü: "_Öyle görünüyor."
"_Öyle ise işimiz orduyu kurtarmak yeni bir mevziide hatırlanmak olmalıdır. Kademe kademe Sakarya gerisine kadar çekilmelidir. Emrini hemen yazalım." Buyurdular.)
Sakarya Nehri'nin gerisine çekilen ordu orada yeniden düzenlenerek tahkimat yapmıştı. Büyük Millet Meclisi Mustafa Kemal'e kendi yetkisini vererek O'nu başkomutan tayin etmiş, O da General Fevzi Çakmağı kurmay başkanı yaparak karargâhını Garp Cephesi komutanı General İsmet'in yanında Polatlı yakınında bir köyde kurmuştu. Ordunun içinde savunma tertibatı ve savaşın idaresi ile yakından uğraşmaya başlamıştır.
Eskişehir, Kütahya, Afyon'u elde eden düşman bir süre burada kalarak ilerlememiş bu da bizim yeniden hazırlanmamız için faydalı olmuştur. (3)

Okuduğunuz metinlerden de yola çıkarak yaşanan savaşın kişiler üzerindeki etkisini değerlendiriniz.

Başöğretmen Atatürk

MAARİF KONGRESİ
(15-21Temmuz1921)
Kütahya-Eskişehir Muharebelerinin devam ettiği sırada Ankara'da 180 kişinin katıldığı Maarif (Eğitim) Kongresi düzenlenmiştir.
Düzenlenme Amacı:
Kurtuluş Savaşı'nı kazandıktan sonra yeni Türk devletinin eğitim politikasını belirlemekti
Kongreye M. Kemal'de katılmıştır. Savaşın en şiddetli döneminde böyle bir kongrenin düzenlenmesi Atatürk'ün eğitime verdiği önemi göstermektedir. Atatürk bu kongrede yaptığı konuşmada "Milli kimliğimize zarar veren zararlı fikirlerle mücadele edilmesigerektiğini vurgulamıştır

Savaşın devam ettiği bir zamanda M. K. Atatürk'ün eğitim kongresi düzenlemesi, onun hangi özelliğini gösterir?

Mustafa Kemal Atatürk

Saygıdeğer efendiler, başkomutanlığı fiili olarak üzerime aldıktan sonra, başkomutanlık yoluyla çözümü gereken öteki bakanlıklara ait işleri yürütebilmek için de yanımda küçük bir büro kurdum. Ankara'daki çalışmalarım yalnız, ordunun insan ve taşıt araçları bakımından gücünün artırılması, yiyecek ve giyeceğinin sağlanıp düzene konmasıyla ilgili tedbirler almak ve hazırlıklar yapmakla geçti. Bu hususları gerçekleştirmek için, 7-8 Ağustos 1921 tarihlerinde, Tekalif-i Milliye Emri (Milli Vergiler Emri) adı altında yaptığım genel tebliğlerden bazıları için kısaca bilgi vereyim:
"1 sayılı" emrimle, her ilçede bir "Tekalif-i Milliye Komisyonu" kurdurdum. Bu komisyonlarca toplanan malzemenin, ordunun çeşitli bölümlerine dağıtım şeklini düzenledim.
"2 sayılı" emrime göre, vatanın her ailesi birer kat çamaşır, birer çift çorap ve çarık hazırlayıp Tekalif-i Milliye Komisyonu'na teslim edecekti.
"3 sayılı" emrimle, tüccarın ve halkın elinde bulunan bez, yün ve tiftik, kumaş, kösele, çarık, potin, demir kundura çivisi, tel çivi, kundura, nallık demir ve nal, yem torbası, yular, belleme, kolon, kaşağı, gebre, semer ve urgan stoklarının yüzde kırkına, bedeli sonradan ödenmek üzere el koydum.
"4 sayılı" emrimle, eldeki buğday, saman, un, arpa, fasulye, bulgur, nohut, mercimek, kasaplık hayvan, şeker, gaz, pirinç, sabun, yağ, tuz, zeytinyağı, çay, mum stoklarının yine yüzde kırkına, bedeli sonradan ödenmek üzere el koydum.
"7 sayılı" emrimle, halkın elinde bulunan savaşta işe yarar bütün silah ve cephanenin üç gün içinde teslimini istedim.
"10 sayılı" emrimle, halkın elinde bulunan dört tekerlekli yaylı araba, dört tekerlekli at ve öküz arabalarıyla, kağnı arabalarının, binek ve topçeker hayvanlarının, katır ve yük hayvanlarının, deve ve eşek sayısının yüzde yirmisine el koydurdum. (4)

Yunan Kuvvetleri'nin Eskişehir'e Girişi (1921)

Türk Milleti sahip olduklarını gönüllü olarak ordusuyla paylaşmıştır – Temsili Resim

Halkın elinde olan kısıtlı imkânları, ordusuyla paylaşmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Kronolojik Olay Zinciri

1	Kütahya Eskişehir Muharebeleri 10-24 Temmuz 1921	**2**	Türk Ordusunun Sakarya Nehrinin doğusuna çekilmesi	**3**	Mustafa Kemal Paşa'nın Tekalif-i Milliye Emirlerini Yayınlaması	**4**	Yunanlıların İnönü Muharebelerini unutturmak ve Ankara'ya girerek savaşı kazanmak istemeleri	**5**	Yunan Kuvvetlerinin Türk savunma hattını geçerek Ankara'ya doğru ilerlemesi

Yukarıda karışık bir biçimde verilmiş olan tarihsel olayların numaralarını boş bırakılan yerlereyazınız.

.....	.....	.....	.....	.....
Başlangıç Olayı				**Sonuç Olayı**

TARİHSEL DÜŞÜNME BECERİLERİ ÖLÇEĞİ (6)

Bu ölçekte, "Ders 6" boyunca gördüğünüz bilgilerle ilişkili sorular bulunmaktadır. Her soruyu dikkatlice okuduktan sonra derste irdelediğiniz metinlere de bakarak cevaplayınız.

Sorular	
1. "Ders 6: Geri Çekilme" boyunca okuduğunuz ve irdelediğiniz metinlerin yazarları kimlerdir?	**Tarihsel Kavrama – Analiz – Yorumlama**
2. "Kütahya-Eskişehir Muharebeleri" hangi bölgede yapılmıştır?	
3. "Kütahya-Eskişehir Muharebeleri" kimler arasında yapılmıştır?	
4. "Kütahya-Eskişehir Muharebeleri"nde Yunan Ordusu'nun temel amacı nedir, bir cümleye anlatınız?	
5. "Kütahya-Eskişehir Muharebeleri"nin sonucu ne olmuştur, kısaca belirtiniz?	
6. "Ders 6: Geri Çekilme" boyunca okuduğunuz tarihsel metinlerden iki tane olay ve iki tane de görüş cümlesi bulup, yazınız?	
7. "Kütahya-Eskişehir Muharebeleri"nde Yunan kuvvetlerinin başarı sağlamasında ne gibi faktörler etkili olmuştur?	
8. "Kütahya-Eskişehir Muharebeleri" sonucunda Mustafa Kemal Paşa'nın Türk ordusunu Sakarya nehrinin doğusuna çekmesinin ne gibi faydaları olmuştur, belirtiniz?	
9. Kütahya-Eskişehir Muharebeleri sonrası orduya başında siz olsaydınız ne gibi bir çözüm önerisi getirirdiniz, belirtiniz?	
10. Mustafa Kemal Paşa'nın "Tekalif-i Milliye" emirleri yayınlayarak ulaşmak istediği amaç neydi, size göre bu doğru bir strateji miydi, değerlendiriniz?	

Ders – 7

ETKİNLİK ADI:	Kahramanlık Destanı: Sakarya Meydan Savaşı
DERS:	T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük
SINIF:	8
ÜNİTE:	Ya İstiklal Ya Ölüm
SÜRE:	40 dk.
KAVRAMLAR:	Mevzii
DEĞERLER:	Özgürlük ve Bağımsızlık
BECERİLER:	Karar Verme, Tarihsel Kavrama, Tarihsel Analiz ve Yorumlama
KAZANIMLAR:	3. Sakarya Meydan Savaşı'nın ve Büyük Taarruz'un kazanılmasında Atatürk'ün rolünü fark eder. 4. Türk milletinin Kurtuluş Savaşı sürecinde elde ettiği askerî başarılarının ulusal ve uluslararası etkilerini değerlendirir.
KAYNAKLAR:	1.Asım Gündüz (1973). Hatıralarım. Haz. İhsan Ilgar. İstanbul: Kervan Yayıncılık. 49-55, 59,79. 2. Mustafa Kemal ATATÜRK (2008). Nutuk. Genel Yayın Yönetmeni: Kadir Depsen. Ankara: Kozan Ofset. 500. 3. Rahmi Apak (1988). Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. 259-260. 4. Kazım Özalp (1962). 30 Ağustos Başkumandanlık Meydan Muharebesi. Yakın Tarihimiz. Cilt 3. Sayı 27. 30 Ağustos 1962. 3.

Yunan Kuvvetlerinin, yeni kurulan Türk Devleti'nin merkezi olan Ankara'ya kadar ilerlemesi ne gibi sonuçlar doğurabilirdi, tartışınız?

İnebolu (Kastamonu)'ya ayak bastığım zaman gördüğüm manzara beni çok heyecanlandırmıştı. Türk milleti, kadını, erkeği, çoluğu çocuğuyla vatan hizmetindeydi. Kervanlar, kafileler halinde subay, er, okul öğrencileri, omuzlarında cephaneleri ile İnebolu'dan Kastamonu-Çankırı yoluyla, yaya olarak Ankara'ya akıyorlardı. Hepsi yorgun ve ayakları şişmişti. Ama, yorgunluklarını ve ayaklarının şişkinliğini duymayacak kadar heyecanlı idiler. Araba ve kağnı bulmak büyük şanstı. Yollarda konuşulanlar hep cephe haberleriydi ve ne yazık ki bunlar da umut verici değildi.

Birinci ve İkinci İnönü savaşlarından sonra, Eskişehir-Kütahya muharebelerinde yenilmiştik. Halk bu yenilginin tesiri altında ve ızdırabını yol boyunca işittiğimiz bir türkü ile ifade ediyordu: Ankara'nın taşına bak, Gözlerimin yaşına bak, Yunan bizi yaraladı, Şu feleğin işine bak.

Vatan elden gidiyordu. Ancak İstanbul'daki hükümet, buna karşı tepkisizdi. Erlerin kılık kıyafetleri içler acısıydı. Depolarımız ve fabrikalarımız ya İstanbul'da, ya da işgal altında kalmıştı. 15 yıldan beri aralıksız savaş halinde olan ordumuzun, tecrübeli subay kadrosu, yetişmiş erleri dünyanın dört bucağında erimişti. Şimdi elimizde askerlik çağını aşmış ihtiyarlar ile körpe delikanlılar vardı. Onların aziz varlıklarıyla Türklüğün haysiyeti ve topraklarımı kurtarmak çabası içindeydik.

Nihayet Büyük Millet Meclisi, başkumandanlık kanununu kabul etti. Bu kanunla meclis kendi kudret ve yetkisini, büyük asker ve dahi kumandan Mustafa Kemal Paşa'ya veriyordu. Anafartalar (Çanakkale) kumandanı Mustafa Kemal, Birinci Dünya Savaşı'nda İstanbul'u kurtarmıştı. Aynı Mustafa Kemal, şimdi de istila edilmiş vatanın kurtarılmasının şeref ve sorumluluğunu omuzlarına alıyordu. Bu haber cepheye ulaştığında zaman, hepimiz mutlu ve sevinçliydik. (1)

Asım Gündüz

Aldığımız haberlere göre, Yunan kuvvetleri Ankara üzerine büyük bir taarruz hazırlığındaydı. Araziyi yeteri derecede değerlendirecek bir harita bulayamayan başkumandan, bizi de yanına alarak araziye çıktı. Bir tepe üzerinde durmuş, durumu tartışmış, görüşmüştük. Bir şeye karar vermeye çalışıyordu, çok düşünceliydi. Karşı tepeleri tarıyor gibiydi, galiba savunma hattını buraya taşımak istiyordu. İşte bu dalgınlıkla atına atlamak üzereyken, ayağı üzengiden kaydı ve yüzüstü yere düştü. Hepimiz şaşırmıştık. At bile yaptığından utanmış gibi donup kalmıştı. Onun baygın yatışı hepimizi telaşlandırmıştı. O sakin hali içinde Fevzi Paşa bağırdı:

Asım Gündüz

- Çabuk, bir matara su verin!...

İsmet Paşa heyecan içindeydi ve etraftakilere:

- Ne duruyorsunuz, diyordu… Hemen bir doktor bulunuz… Bu arada bir süvari dört nala en yakın kıtaya göndermiş ve doktor istemişti. Biraz sonra Mustafa Kemal Paşa kendisine gelmişti. Dudaklarında her zamanki emniyet ve tebessüm ile bizleri süzüyor ve:
- Yok, yok diyordu. Bir şey yok. Telaş etmeyin. İşimize devam edelim… Bakınız hiçbir şeyim yok, görüyorsunuz…

Gerçekte ızdırabı vardı… Bir taş kaburga kemiğini kırmıştı. Acısını belli etmemeye çalışarak ayağa kalktı. Atının başını okşadı. Sanki o nu da teselli

Türk Ordusu'nun başkomutanının yaralanması haberi, ne gibi sorunlar ortaya çıkarırdı? Belirtiniz.

Mustafa Kemal Paşa Sakarya'da savaş alanında kolordu gözetleme yerinde
(10 Eylül 1921)

"Savunma hattı yoktur, savunma sathı vardır. O satıh bütün vatandır. Vatanın her karış toprağı vatandaşın kanıyla ıslanmadıkça terk olunamaz. Yanındaki birliğin çekilmeye mecbur olduğunu gören birlikler ona tabi olamaz. Bulunduğu mevzide sonuna kadar dayanmaya ve karşı koymaya mecburdur."

İşte ordumuzun her ferdi, bu sistem içinde her adımda en büyük fedakarlığını göstererek ve düşmanın üstün kuvvetlerini yıpratıp yok ederek, sonunda onu, taarruza devam güç ve kudretinden yoksun bir durumda getirdi.

Muharebe durumunun bu safhasını sezer sezmez hemen özellikle sağ kanadımızla Sakarya ırmağı doğusunda düşman ordusunun sol kanadına ve daha sonra cephenin önemli yerlerinde karşı taarruza geçtik. Yunan ordusu yenildi ve geri çekilmeye mecbur oldu. 13 Eylül 1921 günü Sakarya ırmağının doğusunda düşman ordusundan eser kalmadı. Böylece 23 Ağustos gününden 13 Eylül gününe kadar, bu günler de dahil olmak üzere, yirmi iki gün yirmi iki gece aralıksız devem eden büyük ve kanlı Sakarya Meydan Muharebesi yeni Türk devletinin tarihine, dünya tarihinde pek az rastlanan büyük bir meydan muharebesi örneği kaydetti. (2)

Yunan ordusu 22 Ağustos 1921 tarihinde Sakarya Nehri'ni geçmiştir. Türk ordusu savaşın başında geri çekilme taktiğini uygulamıştır. Yunan ordusu Ankara'ya 50 km. (Polatlı) yaklaşmıştır. 22 gün (gece ve gündüz) süren savaş Türk ordusunun zaferi ile sonuçlanmıştır (13 Eylül 1921). Türk ordusu savunmadan taarruza geçti. Yunan ordusu savunmaya çekilmiştir.

Rahmi Apak

Biz Sakarya'da düşmanın üçte biri kadardık. Yunan ordusu bizi neden yenemedi? Bu konudaki düşüncelerim şunlardır:
Ordunun başında bulunan en büyük kumandan savaş alanındaki durumu her an öğreniyor ve derhal tedbir alıyordu. Kumandanlıktan emir alınmadıkça ne kadar sıkışık durumda bulunulursa bulunulsun, kıtaların mevziileri terk ederek geri çekilmesi engellendi. Her erin ve komutanın kafasına eğer kaybedilecek olursa Türkiye'nin varlığının yok edileceği yerleşmişti. Biz Sakarya'da pek çok yaralı ve kayıp verdik. Fakat Yunanlılar bunun iki misli kayıp verdiler. Subay kaybımız, er kaybımıza göre çok fazladır. Denilebilir ki, Sakarya bir Türk subay savaşıdır. (3)

Sakarya, bir milletin vatanını müdafaa için bulabileceği son çareyi, haysiyet ve kanıyla oluşturmanın zafer destanıdır. Ve onun tek yapıcısı: Mustafa Kemal'dir. Şu unutulmamalıdır ki, Mustafa Kemal, canı kadar aziz bildiği her vatandaşının kanını vatanın savunması için isterken, kendi öz varlığından büyük bir şey kaybetmenin acısını duyan bir insandı. Şefkatli, merhametli, duygulu, affetmesini bilen, asla kindar olmayan bir insandı. Verdiği bu emirlerin, nice nice yiğit kanlarıyla yerine getirileceğini bilmez değildi. Fakat dünya yüzünde kalan son Türk Devleti'nin kurtarılıp yaşatılması için bu kanların temel olmasına ihtiyaç vardı. (1)

Asım Gündüz

Kazım Özalp

Sakarya Muharebesinde çok değerli subaylarımızı, yetişmiş erbaş ve erlerimizi kaybetmiştik. Tüfek ve top cephanesi ile hemen hiç kalmamış gibiydi. Eksikliklerimizi tamamlayacak kaynaklardan da mahrumduk. Çeşitli vasıtalarına sahip olan Yunan ordusunu Anadolu'dan çıkarmak için Sakarya'dakinin en az iki katı kuvvetle bir ordu hazırlamamız lazımdı. Muhtaç olduğumuz insan vardı. Bunların gerektiği kadarını silah altına alıp, az zamanda talim ve terbiye ile savaş için yetiştirebilirdik. Fakat silah sıkıntısı hala devam ediyordu. Bu güçlükler malum olduğu halde, ordumuzun hızla hazırlanması için Büyük Millet Meclisinde vekiller sabırsızlanıyordu. (4)

Yukarıda Sakarya Muharebesini değerlendiren üç farklı kişinin değerlendirmesini okudunuz. Benzerlik ve farklılıklarıyla yazarların bakış açısını değerlendiriniz.

Sakarya Meydan Savaşı'nın Sonucu: Yunan ordusu artık elindeki toprakları korumaya çalışacaktı. M.Kemal'e TBMM tarafından **Gazilik ve Mareşallik rütbesi** verilmiştir (19 Eylül 1921). Türk ordusunun Kurtuluş Savaşı'nda en büyük kaybı bu savaşta olmuştur (3.288 kişi). TBMM ve Kafkas Cumhuriyetleri arasında **Kars Antlaşması** imzalanmıştır (13 Ekim 1921). Fransızlar'la **Ankara Antlaşması** imzalanmış ve Fransa savaştan çekilmiştir (20 Ekim 1921).

Başkomutan Mustafa Kemal Paşa ve Sakarya Meydan Muharebesi – Temsili Resim

Bağımsızlık-Özgürlük Köşesi

"Yunanlılar zafer ve Megaloidea (Bizans'ın yeniden canlandırılması) için dövüştüler, fakat Türkler ocaklarını ve yurtlarını korumak için savaştılar."

A. H. Lybyer (Amerikalı Tarihçi)

Bu sözü özgürlük ve bağımsızlık değerleri açısından değerlendiriniz?

……
……
……
……
……
……
……
……

Okuduğunuz metinlerden yola çıkarak Sakarya Meydan Muharebesinin nedenleri ve sonuçlarını aşağıdaki boşluklara yazınız.

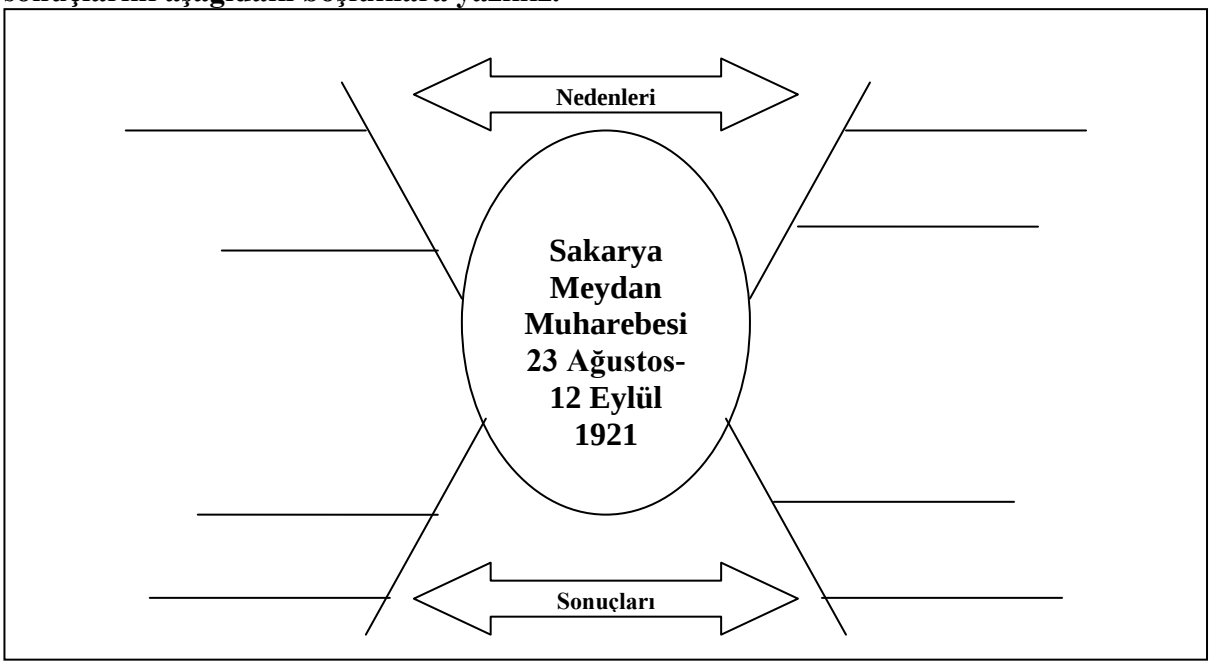

TARİHSEL DÜŞÜNME BECERİLERİ ÖLÇEĞİ (7)

Bu ölçekte, "Ders 7" boyunca gördüğünüz bilgilerle ilişkili sorular bulunmaktadır. Her soruyu dikkatlice okuduktan sonra derste irdelediğiniz metinlere de bakarak cevaplayınız.

Sorular	
1. "Ders 7: Kahramanlık Destanı: Sakarya Meydan Savaşı" boyunca okuduğunuz ve irdelediğiniz metinlerin yazarları kimlerdir?	**Tarihsel Kavrama – Analiz – Yorumlama**
2. "Sakarya Meydan Savaşı" hangi şehirler yakınlarında yapılmıştır?	
3. "Sakarya Meydan Muharebesi" kimler arasında yapılmıştır?	
4. "Sakarya Meydan Muharebesi"nde Yunan Kuvvetlerinin ulaşmak istediği hedef nedir?	
5. "Sakarya Meydan Muharebesi"nin sonucu ne olmuştur, kısaca belirtiniz?	
6. "Ders 7: Kahramanlık Destanı: Sakarya Meydan Savaşı" boyunca okuduğunuz tarihsel metinlerden iki tane olay ve iki tane de görüş cümlesi bulup, yazınız?	
7. "Sakarya Meydan Muharebesi"nde Mustafa Kemal Paşa'nın rolünü nasıl değerlendirirsiniz, kısaca belirtiniz?	
8. "Sakarya Meydan Muharebesi"ni Batı Cephesi'nde yapılan diğer mücadelelerden ayıran özelliği nedir, belirtiniz?	
9. "Sakarya Meydan Muharebesi"nde savaşan Türk askerlerinin gösterdiği büyük fedakarlığının nedeni nedir, sizce ne düşünüyorlardı?	
10. "Sakarya Meydan Muharebesi"ni, Türklerin 17. yüzyıldan itibaren Avrupa önünde geri çekilmesi yönünden değerlendiriniz, eğer kaybedilseydi neler yaşanabilirdi, yazınız?	

Ders – 8

ETKİNLİK ADI:	Topyekûn Savaş ve Zafer
DERS:	T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük
SINIF:	8
ÜNİTE:	Ya İstiklal Ya Ölüm
SÜRE:	40 dk.
KAVRAMLAR:	Mevzii, Esaret, Başkumandan, Topyekun
DEĞERLER:	Özgürlük ve Bağımsızlık
BECERİLER:	Tarihsel Kavrama, Tarihsel Analiz ve Yorumlama
KAZANIMLAR:	5. Sakarya Meydan Savaşı'nın ve Büyük Taarruz'un kazanılmasında Atatürk'ün rolünü fark eder. 6. Türk milletinin Kurtuluş Savaşı sürecinde elde ettiği askerî başarılarının ulusal ve uluslararası etkilerini değerlendirir.
KAYNAKLAR:	1.Salih Bozok (2000). "Başkumandan Mustafa Kemal'in Seryaveri Salih Bey'in Hatıraları". 30 Ağustos Hatıralar. Cumhuriyet Yayınları. 29-47. 2.Rauf Orbay (2003). Siyasi Hatıralar. İstanbul: Örgün Yayınevi. 500-504. 3. Fahri Belen (1970). Büyük Türk Zaferi: Afyon'dan İzmir'e İstiklal Harbi Hatıraları, Tenkitler, Tahliller. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. 71-94 4. M. Kemal Atatürk *(2000). "*Atatürk, 30 Ağustos Zaferinin Kısa Bir Hikayesini Yapıyor". *30 Ağustos Hatıralar. Cumhuriyet Yayınları.* (87-96). 5. Salih Bozok, Cemil S. Bozok (1985). Hep Atatürk'ün Yanında… (Baba-Oğul Bozok'lardan Anılar). İstanbul: Çağdaş Yayınları. 202-203. 6. Fahrettin ALTAY (2008). 10 Yıl Savaş ve Sonrası 1912-1922. Ankara: Eylem Yayınları. 361.

Sakarya Meydan Muharebesi ile Büyük Taarruz arasında yaklaşık bir yıl zaman farkı vardır. Düşmanı yurttan atmak için neden bu kadar beklenmiş olabilir? Tartışınız.

Büyük Taarruz için yapılan hazırlıklar: Sona eren Doğu ve Güney Cephelerindeki kuvvetler Batı'ya kaydırıldı. Subaylar ve askerler topyekun savaş ve taarruz konusunda eğitime alındı. Halktan son bir kez fedakârlıkta bulunması istendi. Maddi kaynaklar zorlanarak ordunun eksiklikleri giderildi, sağlanan desteklerle ordu güçlendirilmeye çalışıldı.

Salih Bozok

Nihayet bir gece (23 Ağustos) Gazi Paşa, Ankara'yı sessizce terk etti. Hareketimiz gizli kalacaktı. Eğer Gazi Paşa ile görüşmek isteyen olursa rahatsızlığı bahane edilip kimseyle görüşmesinin imkânı olmadığı anlatılacaktı. İki gün sonra Anadolu Ajansı, Ankara'da elçiler ve devlet adamları şerefine düzenlenen bir çay ziyafetinden bahsedilmekteydi. Bu haber ile Gazi Paşa'nın Ankara'da bulunduğu hissi verilmek istenmişti. Bu haber gazetelerde yayınlanınca kimse zerre kadar şüphe etmedi.

Gazi Mustafa Kemal, düşünceliydi, ona mühim bir şey düşünüyorsunuz galiba… dedim. Bana şu cevabı verdi:

-Evet bir şey düşünüyorum. Ve eğer düşündüğümü uygulayacak zamanım olursa- ki olacağını tahmin ediyorum- dünyanın gözlerini kamaştıracak bir manzara ortaya çıkacaktır.

Gerçekten de on beş gün sonra dünya'nın gözlerini kamaştıracak bu manzara ortaya çıkacaktı. (1)

Ağustos 1922 ortalarında savaşa katılacak son birliklerin törenle ve dualarla Ankara Ulus Meydanı'ndan cepheye uğurlanışı

Rauf Orbay

26 Ağustos 1922 Bugün sabahtan itibaren batı cephesinde muharebe başlamıştır. Kahraman ordularımız vatanın namus ve istiklalini kurtarmaktan ibaret olan yüce amacı gerçekleştirmek için Allah'ın yardımıyla, bütün cephede gaddar ve istilacı düşmanla çarpışmaktadır.

27 Ağustos 1922 Cepheden birbiri ardı sıra başarı haberleri geldikçe, artık büyük ve kesin zafere ulaşılmakta olduğu anlaşılıyordu.

1/2 Eylülde Uşak'ın, ertesi günü Eskişehir'in kurtuluşu ve daha ertesi günü Yunan Başkumandanın esir edildiği haberleri geldi. Ordular, durmadan düşmanı eze çiğneye ilerliyorlardı. Her tarafta sevinç içinde şenlikler yapılıyordu. (2)

31 Ağustos sabahı muharebe meydanı düşmanın bıraktığı toplar, ağır silahlar, motorlu vasıtalar ve malzeme ile doluydu. Düşmanın 2000'den fazla insan kaybı olduğu anlaşılıyordu. O kadar da esir alınmıştı. Yaralı olup da yolda ölenler de hesaba katıldığında düşman zayiatı 8000'e yakındır. Başkumandan, bütün ordunun aralıksız bir biçimde İzmir'e yürümesi kararını vermişti. Yunan büyük kuvvetlerinin daha çok İzmir batısında toplanması burayı askeri hedef haline getirmişti. Ordularımız, İzmir yönünde düşmanı takip ederken 4 Eylülde hükümetimize İstanbul'dan ateşkes teklifi yapılmıştı. Başkumandanımız bu teklifin düşman ordusunu kurtarma amacıyla yapıldığını biliyordu, yine de şartları düşmana bildirdi. Bu şartların esasları on beş gün içinde Trakya'nın tahliyesi, esirlerimizin iadesi, Yunanlıların tahribatı tamir etmelerinden ibaretti. Yunan kuvvetleri Uşak'tan itibaren geçtikleri köy ve şehirleri yakmışlardır. Bunlardan bir kısmının kurtulması birliklerimizin vaktinde yetişerek yangına meydan bırakmamaları ile mümkün olmuştur. 11 Eylül'de İzmir'de yangın çıkmış, hemen söndürülmüş ise de Rumların mahalleleri ateşe vermekte devam etmeleri, yangını söndürmeye çalışan erlere karşı evlerden bomba ve tüfek kullanılması yangının büyümesine ve 15 Eylül'e kadar sürmesine neden olmuştur.

9 Eylül'de süvarilerimiz İzmir'e girmiş ve böylece ordumuz Başkumandanın verdiği Akdeniz hedefine varmış bulunuyordu. İzmir'de Türk halkının sevinci sonsuz derecedeydi. Askerlerimizin çiçek yağmuru altında kaldılar. Halk askerlerimize çiçekler atıyor, kolonyalar ve lavantalar serpiyordu. Yaşa Mustafa Kemal Paşa!..diye bağırıyorlardı. (3)

Fahri Belen

Yapılan mücadele Türkiye adına zaferle sonuçlansa dahi iki taraftan da çok büyük kayıplardan olduğunu okuduğunuz metinlerden anlayabilirsiniz. Bu "savaş" önlenebilir veya başka bir çözüm yolu bulunabilir miydi? Tartışınız.

Başkomutanlık Meydan Muharebesi,
Kütahya'ya bağlı Dumlupınar Köyü yakınında 30 Ağustos 1922'de Türk ve Yunan orduları arasında meydana gelen ve bizzat Mustafa Kemal Paşa tarafından komuta edilen savaştır.

Efendiler, 30 Ağustos Muharebesi Türk tarihinin en önemli dönem noktasını oluşturur. Milli tarihimiz çok büyük ve çok parlak zaferlerle doludur. Fakat Türk milletinin burada kazandığı zafer kadar kesin sonuçlu ve bütün tarihte, yalnızca bizim tarihimizde değil, dünya tarihinde de gerçekleşmiş bu kadar kesin etkili bir meydan muharebesi hatırlamıyorum. Hiç şüphe edilmemelidir ki yeni Türk Devletinin, genç Türkiye Cumhuriyetinin temeli burada atılmıştır. (4)

Başkumandanlık muharebesinde Yunanlıların Başkumandan tayin edilmiş olan Trikopis de esir edilerek Uşak'ta Başkumandan M. Kemal Paşa'nın huzuruna getirilmişti. Yanında Yunan kolordu komutanı da vardı. Bu iki kumandan M. Kemal Paşa'nın huzuruna getirildikleri zaman ben de orada bulunuyordum. Paşa tercüman aracılığıyla bu Yunanlı kumandanlarla görüştü. M. Kemal Paşa, Trikopis'e muharebeyle ilgili bazı sorular yöneltti. Cevapları üzerine Paşa, kendisine şunu söyledi: "Vicdanınıza karşı görevinizi yaptığınıza inanıyorsanız içiniz rahat olabilirsiniz. En büyük kumandanların bile esir oldukları tarihte yazılıdır. Mesela size Napolyon'u örnek gösterebilirim." dediler. Trikopis, "Beni yaverlerim bile yalnız bırakıp kaçtılar. Ben intihar etmeliydim." Deyince, M. Kemal Paşa, İsmet Paşa'ya hitaben, "Yunanlı kumandanlar yorgundur. Kendilerinin istirahatlarını temin buyurursunuz." deyip ayağa kalktılar. İsmet Paşa ile Yunan kumandanları da ayağa kalkarak M. Kemal Paşa'yı başlarıyla selamladılar. Atatürk birer birer ellerini sıkarken Trikopis'e, "Bizim misafirimizsiniz, her suretle emin ve rahat olabilirsizin. Bir arzunuz olursa bize bildiriniz." Trikopis, İstanbul'da bulunan eşi hayat ve sağlığından haberdar olmak istedi, bir gün sonra kumandanın isteği yerine getirildi.

Salih Bozok

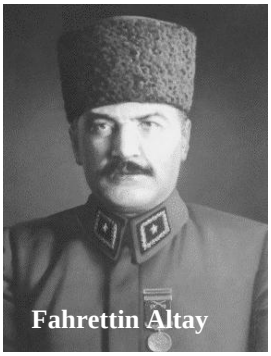

Fahrettin Altay

Birkaç bin Yunan askeri esir olarak elimize geçtiği ve onlara karşı bütün askerde tarif edilmez bir hınç olduğu halde ne bunlara ne de Rum ahaliye hiçbir kötülük yapılmamıştı. Evet istilacılara karşı hınç büyüktü çünkü yakmış, yıkmış ve masum halkımızı insafsızca katletmişlerdi. Ne var ki biz Türkler barbar bir ordu değildik. Vatanımızı ve şerefimizi kurtarmak için savaşmıştık. Kılıç bizim elimizde gerçekten yaman bir savaş aracı olmuştur. Ama onu silahsız insanlara asla kaldırmamışızdır.

M. Kemal'in Yunan başkumandanına ve genel olarak ordunun Yunan askerlerine ve Rum halkına karşı yaklaşımı değerlendiriniz.

Türk Ordusu'nun İzmir'e Girişi (9 Eylül 1922) – Temsili Resim

Türk Ordusunun, Yunan Krallığı kuvvetlerine karşı başlattığı genel saldırı (Büyük Taarruz), 18 Eylül 1922'de Yunan ordularının İzmir'i terk etmesiyle sona ermiştir.

Yukarıda okuduğunuz metinlerden yola çıkarak Büyük Taarruz'la ilgili öğrendiklerinizi aşağıdaki kutucuğa yazınız.

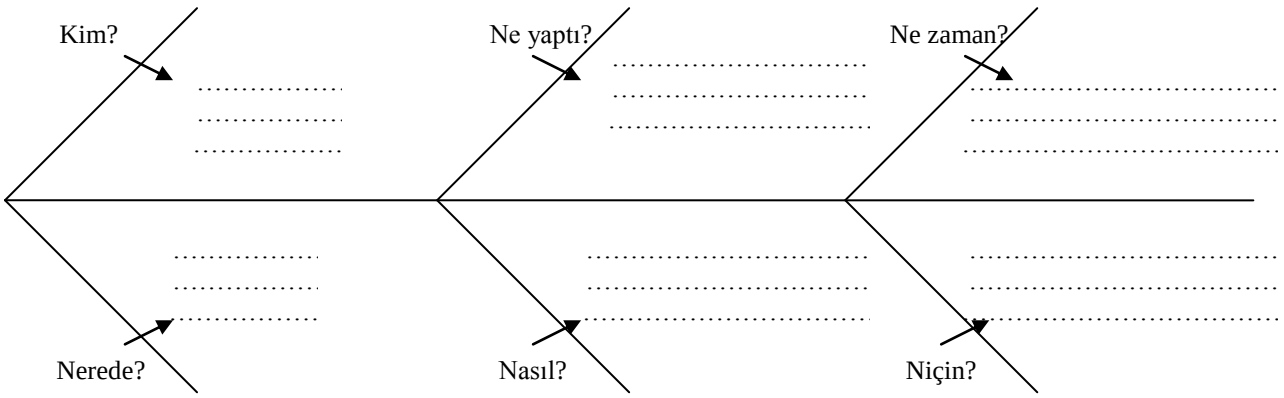

Olayın Özetini kısaca yazınız:_____

_____

_____

_____

_____

Özgürlük ve bağımsızlık benim karakterimdir...

Gazi M. Kemal

Özgürlük ve bağımsızlık bir insanın karakterine nasıl yansır, siz kendi karakterinizle bu değerleri bağdaştırıyor musunuz, gündelik hayatınızdan örneklerle yazınız?

Bağımsızlık-Özgürlük Köşesi

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

TARİHSEL DÜŞÜNME BECERİLERİ ÖLÇEĞİ (8)

Bu ölçekte, "Ders 8" boyunca gördüğünüz bilgilerle ilişkili sorular bulunmaktadır. Her soruyu dikkatlice okuduktan sonra derste irdelediğiniz metinlere de bakarak cevaplayınız.

Sorular	
1. "Ders 8:Topyekûn Savaş ve Zafer" boyunca okuduğunuz ve irdelediğiniz metinlerin yazarları kimlerdir?	**Tarihsel Kavrama – Analiz – Yorumlama**
2. "Büyük Taarruz" hangi şehirler yakınlarında yapılmıştır?	
3. "Büyük Taarruz" kimler arasında, hangi tarihler arasında yapılmıştır?	
4. "Büyük Taarruz" öncesi yapılan hazırlıklar nelerdir, yazınız?	
5. "Büyük Taarruz"un sonucu ne olmuştur, kısaca belirtiniz?	
6. "Ders 8:Topyekûn Savaş ve Zafer" boyunca okuduğunuz tarihsel metinlerden iki tane olay ve iki tane de görüş cümlesi bulup, yazınız?	
7. "Büyük Taarruz"da kesin başarı elde edilmesinde hangi faktörlerin rolü olmuştur, yazınız?	
8. Ders 8 boyunca okuduğunuz metinlerin yazarlarına Büyük Taarruz ile ilgili nasıl bir soru yönelmek isterdiniz, yazınız?	
9. Siz, Büyük Taarruz sırasında esir düşen Yunan başkomutanı Trikopis'in yerinde olsaydınız, ne düşünür ve ne hissederdiniz, kısaca belirtiniz?	
10. "Büyük Taarruz" genel olarak hem Türkler açısından hem de Yunanlılar açısından karşılaştırma yaparak değerlendiriniz?	

Ders – 9

ETKİNLİK ADI:	Silahlar Sustu… Savaşın Sonu
DERS:	T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük
SINIF:	8
ÜNİTE:	Ya İstiklal Ya Ölüm
SÜRE:	40 dk.
KAVRAMLAR:	Mutareke
DEĞERLER:	Özgürlük ve Bağımsızlık
BECERİLER:	Tarihsel Kavrama, Tarihsel Analiz ve Yorumlama
KAZANIMLAR:	7. Türk milletinin Kurtuluş Savaşı sürecinde elde ettiği askerî başarılarının ulusal ve uluslararası etkilerini değerlendirir.
KAYNAKLAR:	1.Ruşen Eşref Ünaydın (2002) Bütün Eserleri. Cilt 7: Milli Mücadele. Haz. Necat Birinci, Nuri Sağlam. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. 2.Mustafa Kemal Atatürk (2008). Nutuk. Genel Yayın Yönetmeni: Kadir Depsen. Ankara: Kozan Ofset. 545-546 3. Fahrettin ALTAY (2008). 10 Yıl Savaş ve Sonrası 1912-1922. Ankara: Eylem Yayınları. 352. 4. Halide Edip Adıvar (2005). Türk'ün Ateşle İmtihanı – İstiklal Savaşı Hatıraları. İstanbul: Özgür Yayınları. 236-290. 5. Fevzi Çakmak (1962). Mareşal Çakmak Anlatıyor. Yakın Tarihimiz. Cilt 3. Sayı 28. 33. 6. Y. Kadri Karaosmanoğlu *(2000). "*İzmir Kapılarında Muzaffer Başkumandan Gazi M. Kemal Paşa ile Üç Ayrı Mülakat". *30 Ağustos Hatıralar. Cumhuriyet Yayınları.* (111-122). 7. Hamdullah Suphi Tanrıöver (1967). 30 ağustos. Türk Yurdu. Aylık Kültür Dergisi. Yıl: 56. Sayı: 338. 4-5. 8. Asım Gündüz (1973). Hatıralarım. Haz. İhsan Ilgar. İstanbul: Kervan Yayınları. 60-68.

Ruşen Eşref Ünaydın

Nihayet bela çözüldü. Bela artık kahroluyor! Sevinecek demlerdir, bu demler. Ah biliriz ki her zafer günü gibi bu şenlik saatlerinde de içimizde yüreği dağlı kalacak kardeşler çoktur. Fakat onlar, gelecek büyük varlığı kendi gidecek varlıklarından üstün tutanlardır. Onun için şana can veriyorlar.

- Ey gözler bebeği ve emekler nuru ordu!... Hayatı devir devir kemale eren ne heybetli varlıksın !... Daha iki yıl önce zor kullanma felaketi altında emekliyordun… Geçen yıl ondan sakınacak kadar doğruldun… Şimdi ise onun üzerine saldırıyorsun; ejderi boğuyorsun!...
- Zafer! Seni Türkler kadar özleyen var mıdır? Abıhayat suyundan herkesten daha kana kana tattıktan sonra yıllardır, asırlardır hasretine onlar tutuldular! Sitemini onlar çektiler!...
- Yürü Türk, yürü!... Ejdere afet kesilen taşkın suyun dünyalara rahmettir!... Vatanın gönül okşar dağları, pınarlar uğrağı bağları, kağnı ve çıngırak sesi yolları, ezan sesli minareleri ve çevre çevre kubbeleri gözünde ve içinde birer hatıraydı!...

Kulağımda böyle sedalar var: Ordu kükrüyor ki: Vatan geliyor… Vatan haykırıyor ki. Ordu geliyor! (1)

30 Ağustos 1922

Okuduğunuz metinden yola çıkarak, yazarının manevi yönden içinde bulunduğu durumu değerlendiriniz.

23 Eylül 1922 tarihinde İtilaf Devletleri Dışişleri Bakanları imzasını taşıyan bir nota(devletlerarası mesaj) geldi. Bu notada iki önemli nokta yer alıyordu. Bunlardan biri askeri harekatın durdurulmasıyla, diğeri de Barış Konferansıyla ilgiliydi. Biz Rumeli'de Doğu Trakya'yı milli sınırlarımıza kadar tamamen almadıkça askeri hareketten vazgeçemezdik. Mudanya Konferansı'na katılmayı kabul ettiğimi bildirdim. Fakat Meriç Nehri'ne kadar Trakya'nın derhal bize verilmesini istedim. Konferansa katılmak üzere İsmet Paşa'yı delege tayin ettiğimi bildirdim. Bir hafta süren tartışmalı görüşmelerden sonra, 11 Ekimde, Mudanya Ateşkes Antlaşması imzalandı. Böylece, Trakya ana vatana katılmış oldu. (2)

Mustafa Kemal Atatürk

Mudanya Mütarekesi (11 Ekim 1922)

Türk temsilcisi olarak İsmet Paşa gönderilmiştir. İngiltere, Fransa ve İtalya katılmıştır. Yunanistan görüşmelere katılmamış, sonradan ateşkes metnini imzalamıştır. Mudanya Ateşkes Antlaşmasına göre:

—Türkiye ile Yunanistan arasındaki silahlı çatışmalara son verilecektir.

—Yunanlılar 15 gün içinde Doğu Trakya'yı boşaltacaklar.

Bu ateşkesten sonra çalışmalar Lozan'da toplanacak barış konferansının hazırlıkları üzerine yoğunlaştırılmıştır

Mudanya Ateşkes Antlaşması'na göre Doğu Trakya'nın savaş yapılmadan alınmasını nasıl değerlendirirsiniz?

Ordumuz İzmir'e girdikten kısa bir süre sonra annemi görmek için Karşıyaka'daki evimize gittim. İki ihtiyar kadın annem ve teyzem evde yalnız başlarına kalmışlardı. Savaş sırasında zaman zaman gözlerimin önüne gelen evimize yaklaştığım sırada çarşaflı ve uzun boyu ile eğile eğile gelmekte olan annemi tanıdım. Bilmiyorum nasıl bir duygu içindeydim o anda. Atımı, içgüdülerime güvenerek ona doğru sürdüm ve önünde atımdan atlayıp ellerine sarıldım. Annem belki o anda dünyanın en mutlu insanlarından birisiydi. Önce vatanı kurtulmuştu. Sonra ben onun oğlu muzaffer ordumuzun generallerinden birisi olarak İzmir'e ilk giren süvari birliklerinin kumandanıyım… Ve her şeyden önce beni sağ salim karşısında bulmuştu… İşte ihtiyar anacığım bu heyecana dayanamadı ve:
"- Vay Fahrim…" diyerek düşüp kaldı. Arkadaşlarım onu kucakladılar ve evimize götürdüler. Yaşlı anacığım askerlerimizden benim hakkımda bir bilgi alabilir miyim diye dışarı çıkmış imiş…
Evde biraz oturdum Teyzem küçük bir tepsi içinde bir dilim ekmekle biraz tuz ve karabiber ikram etti.
"Hayrola…" diye sorduğum vakit aldığım cevap şu oldu:
"-İşte evladım son günlerde buna kalmıştık…"
Sözümü genç Türk nesillerine bir öğütle sonuçlandırmak istiyorum: Bu vatan binlerce üzüntü, binlerce şehit ve sayısız savaşların neticesinde elde edilmiş bir idealdir. Sevgili yeni yetişen Türk nesilleri, onu seviniz. Hem de pek çok seviniz. Çünkü o, insanları ve en çorak toprağı ile bile bu sevgiye gerçekten layıktır. En büyük idealiniz vatan olmalıdır… (3)

Fahrettin Altay

Okuduğunuz metinden de hareketle savaşın askeri boyutu ile insani boyutunu karşılaştırınız.

Halide Edip Adıvar

Herhalde son dakikaya kadar, Anadolu toprakları bu korkulu rüya geçinceye kadar sabretmeye karar vermiş bir ruh hali(psikoloji) taşıyordu. Bu ruh hali, en basit askerden ta İsmet Paşa'ya kadar açıktı. Birbirimizin gözlerinin içine baktığımız zaman, bu ışıksız bakışların ardında, geleceğe inanan bir kuvvet vardı. Benim Sultanahmet Mitingindeki karanlık günlere gösterdiğim iman gerçekleşiyordu. Bu zaferi halkın iradesi yaratmıştı. Erzurum'dan İzmir'e kadar kanlarını akıtarak yürüyen halk; köylüler, kadınlar, erkekler ve çocuklar nihayet memleketi bu zafere eriştiriyorlardı. Türk'ün zaferi hep onlara bağlıydı. Bu zaferi, görünmeyen bu isimsiz halk nihayet yaratabilmişti. Bizim kafile İzmir rıhtımına varıp da denizin mavi suları görününce, Mustafa Kemal Paşa'nın "Hedefiniz Akdeniz" diye yapmış olduğu beyanatı düşündüm. Hakikat, bu sular uğrunda ölmeye değer bir hedefti. Fakat, Türk Askerinin hedefi daha çok derin ve manidardı, su ile denizle münasebeti yoktu. O hedef, bir milletin yaşamak arzusuydu. (4)

Sizce Türk halkının yaptığı savaşın amacı neydi? Tartışınız.

"Yunanlıların bu yenilgiden kurtulabilmelerine imkan var mıydı?" sorusuna şu cevabı verdim:
En başta iyi bilinmelidir ki, Türk topraklarında bulundukları müddetçe Yunanlıların, er geç denize dökülmek akıbetinden kurtulma ihtimali yoktu. İnsan herhangi bir sahayı işgal ve herhangi bir milleti baskı altına alma düşüncesinden önce, o sahayı iyi tetkik etmeli ve öğrenmelidir. Yunanlılar ise Türk Milletinin zaten uzun bir savaştan yorgun olarak çıktığını ve elinde silahının kalmadığını bilmekle yetindiler. Halbuki harbi yapan silah kadar ve belki de daha fazla, bir milletin azim, iman ve iradesidir. Yunan kuvvetleri imhadan kurtulma imkanı bulsalardı, elbette kurtulacaklardı. Nitekim, beş gün beş gece süren meydan muharebesinin son üç gününü kurtulmaya çabalamakla geçirmişlerdir. Fakat başarılı olamamışlardır. Gerçek durum işte budur. (5)

Fevzi Çakmak

Yakup Kadri Karaosmanoğlu

Savaş sonrası Mustafa Kemal Atatürk'le bir mülakat yaptım.
Yakup Kadri: Paşam, Başkumandanlık Meydan Muharebesi'ni (30 Ağustos) kazandıktan sonra, ordulara ilk hedef'in Akdeniz olduğunu söylemiştiniz. "İlk hedef" tabirini kullanmakla bunu takip edecek başka hedeflerin olduğu mu anlaşılıyor. Lütfen bu konuda bilgi verir misiniz?
M. Kemal: Türkiye halkı, milli sınırları içinde bütün medeni insanlar gibi tam anmalıyla özgür ve bağımsız yaşayacaktır.
Yakup Kadri: Herhalde, bu hedeflere ordu veya siyaset yoluyla ulaşmak konusundaki görüşünüzü bilmek de fayda olur sanırım.
M. Kemal: Hiçbir zaman gereksiz yere kan dökmek istemedik ve istemeyiz. Milletimizin ve Türkiye Büyük Mille Meclisinin gerçek zihniyeti böyledir. Şimdiye kadar dökülen kanların sorumluları dünya medeniyeti tarafından tanınmaktadır.(6)

Hamdullah Suphi Tanrıöver

Efendiler, iki ordu mu çarpışıyordu? Çarpışan iki fikirdir. Aylarca, senelerce, bu yamaçlarda, bu boğazlarda, bu bellerde yunanlılık fikriyle Türklük fikri iki pehlivan gibi çarpışıp durdu. 31 Ağustos günü Yunanlılık fikri, bu topraklarda, Türklük fikrine mağlup olarak yerlere serildi.
Başkumandanlık muharebesi, çok uzun süren bir günaha göklerin intikamı gibi kahredici bir ceza verdin. Bu ceza, istikbal için bir derstir; Anadolu'ya ayak basmak isteyenlere, tarihin bir uyarısı olarak kalacaktır. "Basmayın, el uzatmayın, tekin değildir…"
Aziz şehitlerimiz! İnönü, Sakarya, Dumlupınar'daki yerlerimiz, bir üçgenin uçları gibi duruyor. Bu üçgenin üstünde, yeni Türkiye, bir piramit gibi yükseldi.
En yukarda, tepede dalgalanan bağımsızlık ve devrim bayrağı var. Eserinize sadığız, sadık kalacağız! O bayrağı, diktiğiniz o yüksek tepeden indirtmeyeceğiz!(7)

Milli mücadele, o mücadelenin içinde olmayanların idrak edemeyeceği bir mucizedir. İman, azim ve vatanseverliğin şahlanışıdır. Mustafa Kemal bu mucizenin tek ve gerçek kaynağı idi. En umutsuz devirlerde o, bizim için umut kaynağı ve sığınak oldu. Daima sakin, onurlu ve alçak gönüllüydü. Fevzi Paşa, İsmet Paşa, ben ve ötekiler her şeyin bittiğini zannettiğimiz çok zamanlar yaşadık. O aramızda bir istisnaydı.
Anadolu'nun en zengin mıntıkaları işgal edilmişti. Son on beş yılın dokuz yılını savaşarak geçirmiştik. Hazine boş, halk ümitsiz ve bitkindi. Dişine tırnağına kadar galip bir düşman bloğunun önüne dikilmek ne demekti? Onlar ki yeni dünya düzeninin bin yıl öyle kalacağına inanıyorlardı. Milletler böyle ölüm kalım anlarında, bağırlarından çıkardıkları eşsiz kıymetlerin şahsında ümitlerini bağlarlar. Bu günkü nesil bilmelidir ki, Türklüğün milli mücadeledeki bu müstesna şahsiyetinin adı "Mustafa Kemal"dir.
Şu gerçek unutulmamalıdır: Sonuçları mutlu zaferler hükümetlerin ordularıyla fikir, amaç ve ruh birliği halinde oldukları zaman elde edilebilecek sonuçlardır. (8)

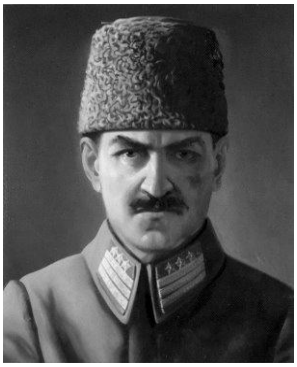

Asım Gündüz

Milli Mücadele'de Türk halkının başarı sağlamasının temel sebebi nedir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

"Ey milletim,
Ben Mustafa Kemal'im...
Çağın gerisinde kaldıysa düşüncelerim,
Hala en hakiki mürşit, değilse ilim,
Kurusun damağım, dilim.
Özür dilerim...
Unutun tüm dediklerimi.
Yıkın, diktiğiniz heykellerimi...

Özgürlük hala,
En yüce değer
Değilse eğer...
Prangalı kalsın diyorsanız, köleler...
Unutun tüm dediklerimi.
Yıkın, diktiğiniz heykellerimi..."

Yazan: M. Kemal Atatürk'e hitaben
Süleyman Apaydın.

Okuduğunuz şiirde şairin en yüce değer olarak gördüğü "Özgürlük" değerini, siz nasıl tanımlandırırsınız.

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Milli Mücadele'nin Yüzü

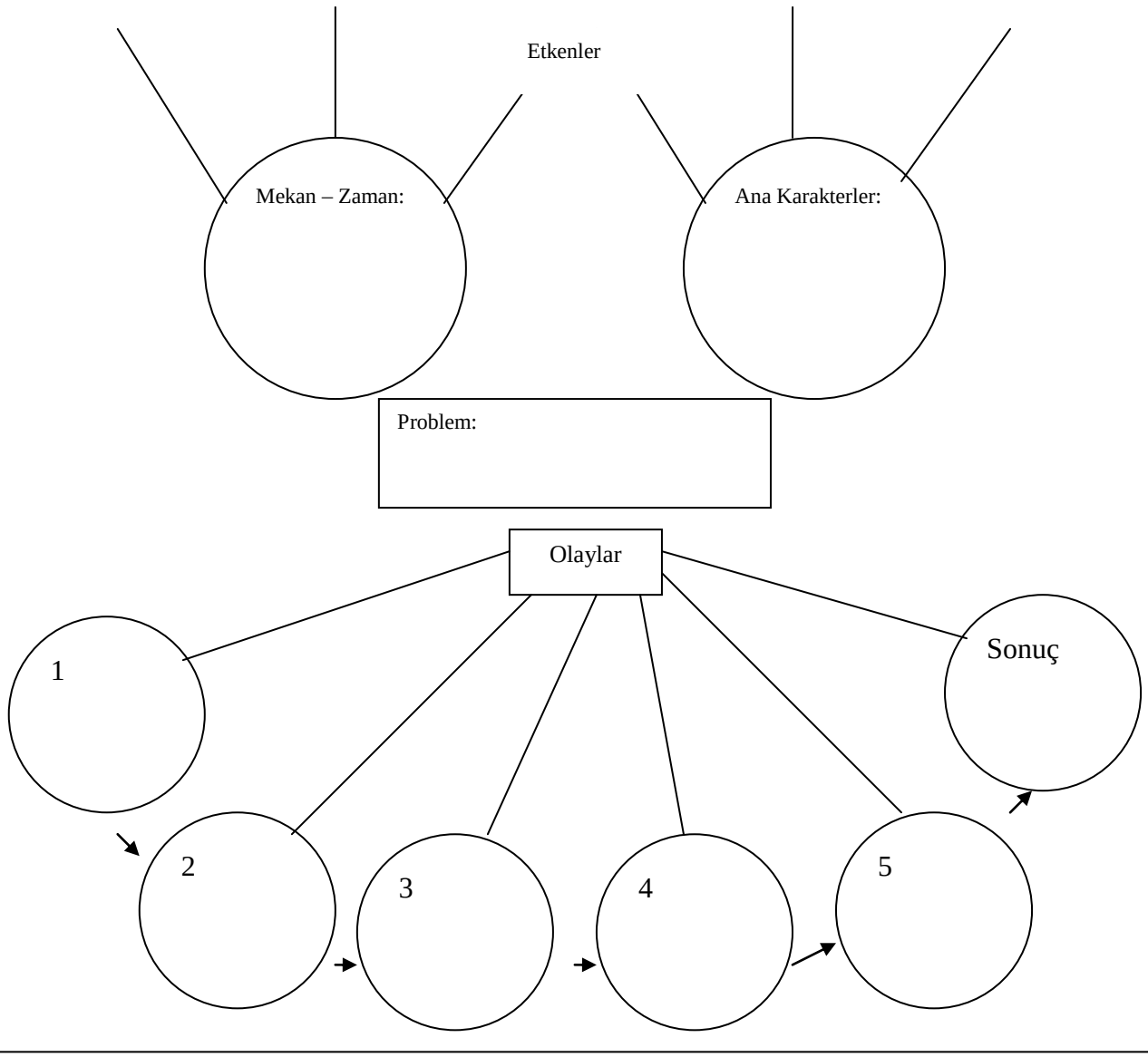

TARİHSEL DÜŞÜNME BECERİLERİ ÖLÇEĞİ (9)

Bu ölçekte, "Ders 9" boyunca gördüğünüz bilgilerle ilişkili sorular bulunmaktadır. Her soruyu dikkatlice okuduktan sonra derste irdelediğiniz metinlere de bakarak cevaplayınız.

Sorular	
1. "Ders 9: Silahlar Sustu… Savaşın Sonu" boyunca okuduğunuz ve irdelediğiniz metinlerin yazarları kimlerdir?	**Tarihsel Kavrama – Analiz – Yorumlama**
2. Milli Mücadele hangi cephelerde, kimlere karşı yapılmıştır?	
3. Mudanya Ateşkes Antlaşması kimler arasında, hangi tarihte imzalanmıştır?	
4. Genel olarak Milli Mücadelenin yapılma nedeni nedir, tek cümleyle belirtiniz?	
5. Milli Mücadele'nin sonucunu tek cümleyle belirtiniz?	
6. Tarihsel olay ve Tarihsel görüş arasındaki farkı yazınız?	
7. Milli Mücadele sürecinde tarihsel şahsiyetlerin rolü ne olmuştur, açıklayınız?	
8. M. Kemal Atatürk şu an yaşıyor olsaydı, Milli Mücadele ile ilgili O'na hangi soruyu yöneltmek isterdiniz, Neden?	
9. "Milli mücadele, o mücadelenin içinde olmayanların idrak edemeyeceği bir mucizedir." Sözüyle anlatılmak istenen nedir, açıklayınız?	
10. Milli Mücadele hiç başlatılmasaydı ya da Milli Mücadele'de başarı sağlanmasaydı, ülkemizin şu anki durumunu hayal ederek, yazınız?	

ETKİNLİKLERDE ADI GEÇEN MİLLİ MÜCADELE KAHRAMANLARI

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK: (1881-1938) Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ve ilk cumhurbaşkanıdır. Türkiye'nin iki mareşalinden biridir. 1919 yılında ülkesinin bağımsızlık hareketini başlatmış ve Türk İstiklal Harbi'ni bizzat yönetmiştir. Milli Mücadele sırasında Sakarya Meydan Muharebesi ve Başkumandanlık Meydan Muharebesi-Büyük Taarruzda fiili olarak başkomutan olarak ordusunun başında savaşmıştır. Ülkesinin düşmandan kurtuluşunu sağladıktan sonra bir dizi inkılap yapmıştır. Çağdaş Türkiye Cumhuriyeti'ni oluşturan yeniliklerin yaratıcısıdır.

İSMET İNÖNÜ: (1884-1973) Cumhuriyetin ilanından sonra Türkiye'nin ilk başbakanı ve ikinci cumhurbaşkanıdır. I. Dünya Savaşı'nda cephelerde savaştı. Milli Mücadele sırasında Batı Cephesi komutanı olarak görev aldı. Birinci ve İkinci İnönü Muharebelerinde başarı sağladı ve Yunan ordusunu geri püskürttü. Mudanya Ateşkes görüşmelerine temsilci olarak gönderildi. "Milli Şef" olarak tanınır. İstiklal madalyası sahibi asker ve siyasetçidir.

FEVZİ ÇAKMAK: (1876-1950) Mareşal Fevzi Çakmak, ilk Milli Savunma Bakanı ve Cumhuriyet döneminin ilk genel kurmay başkanıdır. Trablusgarp, Balkan ve I. Dünya Savaşlarında görev yaptı. İstanbul'un işgalinin ardından Ankara'ya gelerek Milli Mücadeleye katıldı. Batı cephesinin muharebelerinde görev aldı. Sakarya Savaşı sırasında başkomutan Mustafa Kemal Paşa ile birlikte bizzat cephede harekatı yönetti. Genelkurmay başkanı olarak Büyük Taarruz'un askeri planlarını hazırladı. Savaştan sonra da 23 yıl askerlik mesleğini yürüttükten sonra emekli olmuş ve siyasete atılmıştır.

KAZIM KARABEKİR: (1882-1948) Asker (Orgeneral), Milli Mücadele kahramanlarından ve siyaset adamı. Karabekir, harp okulundayken Mustafa Kemal ile tanıştı. I. Dünya Savaşı sırasında İran ve Doğu Cephesi'nde ve Çanakkale'de bulundu. Daha sonra Kafkas kolordusunun başına getirildi. Kazım Karabekir Doğu'da Milli Mücadele'yi sürdürürken milletvekili olarak meclise girdi. Kazım Karabekir komutasındaki Türk kuvvetleri Doğu Cephesi'nde Ermenilere üstünlük sağlamıştır.

FAHRETTİN ALTAY: (1880-1974) Türk İstiklal Harbi kahramanlarından asker ve politikacı. I. Dünya Savaşı cephelerinde, Milli Mücadelede I. ve II. İnönü Muharebeleri ve Sakarya Savaşında görev almıştır. Başkomutanlık Meydan Muharebesi sonrası Yunan Ordusu'nu kovalayarak İzmir'e giren ilk Türk süvari birliğinin komutanıdır. Savaştan sonra uzun yıllar ordu komutanlığı ve milletvekilliği yapmıştır.

KAZIM ÖZALP: (1882-1968) Milli Mücadelenin önde gelen adlarında asker ve siyaset adamı. Harp Akademisi mezunu olan Özalp, 31 Mart Ayaklanmasının Bastırılmasına ve 1912'de Balkan Savaşı'na katıldı. I. Dünya Savaşı'nda Doğu Cephesi'nde Ruslara karşı savaştı. Milli Mücadele esnasında Kocaeli bölge komutanı olarak görevlendirildi, İzmit ile Adapazarı'nı Yunanlılardan geri aldı. Sakarya Muharebesine katıldı. Savaştan sonra Milli Savunma Bakanı, TBMM Başkanı gibi görevler aldı.

HALİDE EDİP ADIVAR: (1884-1964) Türk yazar, siyasetçi, akademisyen ve öğretmendir. Halide Onbaşı olarak da bilinir. Halide Edip, 1919 yılında İstanbul halkını ülkenin işgaline karşı harekete geçirmek için yaptığı konuşmalarla tanınan çok iyi bir hatiptir. Romanları, hikaye kitapları ve tiyatro eserleriyle cumhuriyet döneminin en önemli edebiyatçılarından biridir. İstanbul Üniversitesi'nde edebiyat profesörü olan Halide Edip, daha sonraki yıllarda meclise milletvekili olarak girmiştir.

İZZETTİN ÇALIŞLAR: (1882-1951) Harp Akademisi'ni topçu sınıfı ikincisi olarak bitirmiştir. Balkan Savaşlarında görev aldı. I. Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi'nde Mustafa Kemal Paşa'nın yanında savaştı. 1920'de Ankara Hükümeti tarafından yürütülen Milli Mücadele'ye katıldı. Birinci ve İkinci İnönü, Kütahya-Eskişehir, Sakarya Meydan Savaşları'nda tümen ve grup komutanı olarak bulundu. Orgeneralliğe kadar yükselmiştir. Daha sonra İzmir Valiliği, Askeri Mahkeme üyeliği ve milletvekili olarak hizmet vermiştir.

ALİ FUAT CEBESOY: (1882-1968) Kurtuluş Savaşı komutanlarından, diplomat ve siyaset adamı. Babasının gönülsüzlüğüne rağmen, girdiği Harp Okulu'nda Mustafa Kemal ile aynı sınıfa düşmesi gelecekteki kaderini çizmiş oldu. Trablusgarp, Balkan ve I. Dünya Savaşları'na katıldı. Milli Mücadele sırasında Kuva-yı Milliye komutanı olarak görevlendirildi. Daha sonra Moskova Büyükelçisi olarak görev yaptı. 1921'de Ankara'ya dönerek Meclis'te siyasi çalışmalarına başladı. 1925'te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurucuları arasında yer aldı. Daha sonraki yıllarda milletvekilliği, bakanlık ve meclis başkanlığı da yapmıştır.

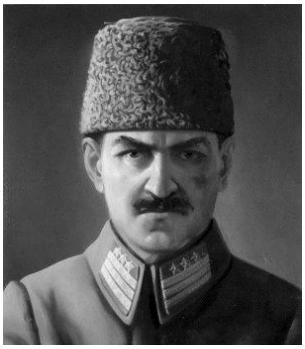

ASIM GÜNDÜZ: (1880-1970) Milli Mücadele komutanlarından Asım Gündüz, Harp Akademisini tamamladıktan sonra, Alman Harp Akademisinde okumuş ve Alman Genelkurmayında staj yapmıştır. 1921'de Anadolu'ya geçerek Milli Mücadele'ye katıldı. Batı Cephesi kurmay başkanlığı yaptı. Büyük Taarruz planlarının hazırlanmasında büyük rol oynadı. Savaştaki başarısından ötürü tümgeneralliğe yükseltilmiştir. Savaştan sonra Hatay'ın anavatana katılması için Fransa ile görüşen heyetin başkanlığını yaptı. Yüksek Askeri Şura üyeliği ve milletvekilliği yapmıştır.

FAHRİ BELEN: (1892-1975) Çanakkale savaşı esnasında üstteğmen iken abisi yüzbaşı Tahsin Belen başına gelen bir şarapnel parçası ile şehit olmuş, savaş sonrasında abisinin anısına Kilitbahir'de mezar yaptırmıştır. Kurtuluş savaşında tümen kurmay başkanı olarak görev yapmış ve komuta ettiği tümen Yunan ordusunun kaçış yolunu keserek, Yunan Başkomutan'ı Trikopis'i esir almıştır. Asker ve siyasetçi olan Fahri Belen, kolordu komutanlığı, milletvekilliği ve bayındırlık bakanlığı yapmıştır.

RAUF ORBAY: (1881-1964) Trablusgarp ve Balkan Savaşlarında gösterdiği başarıdan ötürü "Hamidiye kahramanı" olarak tanındı. 1919 yılında İstanbul'dan ayrılarak Anadolu'daki Milli Mücadele hareketine katıldı. Amasya Genelgesi, Erzurum ve Sivas Kongrelerinde Mustafa Kemal Paşa'nın yanındaydı. 1922-1923 yılları arasında TBMM Başvekili olarak görev yaptı. Daha sonraki yıllarda Londra büyükelçiliği ve milletvekilliği yapmıştır.

KEMALLETTİN SAMİ: (1884-1934) Harp Akademisi'ni bitirdikten sonra Harp Okulu'nda öğretmenlik yapmıştır. Ordunun çeşitli kademelerinde görev almıştır. İstanbul'un işgalinin ardından 1920'de Anadolu'ya geçerek Milli Mücadele'ye katıldı. II. İnönü ve Sakarya Meydan Muharebelerine Albay olarak, Büyük Taarruza kolordu komutanı olarak katıldı. Daha sonra Tümgeneralliğe yükseltildi. Milletvekilliği ve Berlin Büyükelçiliği yapmıştır.

RAHMİ APAK: (1887-1963) Kurtuluş Savaşında görev alan subay. Harp Okulu'nu bitirdikten sonra Balkan Savaşı'na katıldı. Filistin Cephesi'nde tutsak düştü ve Malatya'ya sürüldü. Kurtulunca Anadolu'ya geçti ve Milli Mücadele'ye katıldı. Tugay Komutanı olarak çok başarılı oldu. Albay rütbesiyle emekli oldu. Tekirdağ milletvekili olarak meclise girdi. Siyasetten ayrılarak Bağdat Büyükelçiliğine atanmıştır.

REFET BELE: Harp Akademisini bitirdi. Gazze Muharebesindeki yönetimi ile ün yaptı. 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Paşa ile birlikte Samsun'a çıkanlar arasındaydı, kongrelere katıldı. Milli Mücadele sırasında Aydın Cephesi komutanı olarak görev yaptı. Kuvayi Milliye dağıtılıp düzenli ordu kurulmaya çalışılırken, Batı Cephesi ikiye bölündü, kuzey komutanlığına İsmet İnönü, güney komutanlığına Refet Bele getirildi. Ayaklanmaların bastırılmasında hizmet verdi. İç İşleri Bakanlığı ve Milli Savunma Bakanlığı görevlerinde bulunmuştur.

SALİH BOZOK: (1881-1942) Mustafa Kemal'in çocukluk arkadaşıdır, yaşça da akranıdır. Harp Okulunu aynı yıl bitirdiler. Salih Bey jandarma sınıfına geçti. Mustafa Kemal ise akademiye devam etmiştir. Mustafa Kemal Milli Mücadele'yi başlatmak üzere Anadolu'ya geçmeden önce Salih Beyi başyaver olarak yanına getirtti. Sürekli beraberlik böyle başladı. Mustafa Kemal Meclis Başkanı iken, Meclis Başkanlığı Yaverliği, Cumhurbaşkanı iken Cumhurbaşkanlığı yaverliği yaptı. Atatürk'ün ölümü üzerine üzüntüsünden intihar girişiminde bulunmuştur. Atatürksüz geçen kısa yaşamında milletvekilliği yapmıştır.

KILIÇ ALİ: (1888-1971) Askeri okulu bitirdikten sonra binbaşı rütbesiyle I.Dünya Savaşına katıldı. Kurtuluş Savaşında Maraş, Antep yöresinde milli kuvveti kurmakla görevlendirildi. Şahin Bey ile birlikte bu bölgede çıkan ayaklanmaları ve Kırşehir isyanını bastırdı. Maraş, Antep ve Urfa'da bulunan Fransız kuvvetlerine karşı yapılan çatışmalardaki başarısı ona, Antep kahramanı olarak ün sağladı. Kılıç Ali, 1920-1938 yılları arasında Antep milletvekilli olarak TBMM'de bulunmuştur.

SÜTÇÜ İMAM: (1871-1922) Maraş'ın Uzunoluk semtinde geçimini süt satarak sağlayarak geçirdiği için "Sütçü" lakabını almıştır. 31 Ekim 1919'da Maraş'taki işgalci Fransız-Ermeni askerlerinin Türk kadınının peçesini zorla açmak istemesi üzerine, Çakmakçı Sait adında bir silahsız bir genç olaya müdahale etmek istemiş ama işgalci askerler tarafından vurulmuştur. Olayı gören Sütçü İmam silahına sarılmış ve bir Ermeni askerini öldürmüştür. Ermeni ve Fransız askerleri tüm çabalarına rağmen Sütçü İmam'ı bulamamışlardır. Sütçü İmam, Maraş'taki kahramanlık hareketinin simgesi olmuştur.

ŞAHİN BEY: (1877-1920) Antepli Şahin Bey de İstiklâl Harbinin aziz şehitlerindendir. Tek başına düşmana meydan okumuş, "Düşman arabaları cesedimi çiğnemeden Antep'e giremez." demiştir. Bu kahramanın hayatı, fedakârlıklarla doludur. Trablusgarp, Balkan ve I. Dünya Savaşlarına gönüllü olarak katılmıştır. Antep ve çevresinde düşman kuvvetlerine karşı başarılı harekatlar yürüttü. 28 Mart 1920'de şehit oldu.

ALİ ÇETİNKAYA: (1878-1949) Türk asker siyaset ve devlet adamıdır. I. Dünya Savaşında çeşitli cephelerde savaştı. Mondros Ateşkesinden sonra Anadolu'ya silah, cephane kaçırmak için uğraştı. İzmir'in işgalinden sonra Kurtuluş Savaşı'nın askeri anlamda "ilk kurşununu" atan kişi olarak kabul edilir. Ayvalık ve çevresinde halkı örgütleyerek Yunan işgaline karşı koydu. Türkiye'nin ilk Ulaştırma Bakanı'dır. Bayındırlık Bakanlığı da yapmıştır.

KARA FATMA: (1888-1955) Kara Fatma lâkabıyla tanınan Fatma Seher Hanım, Erzurum'da doğmuştur. Kocası da asker (Binbaşı) olan Fatma Seher Hanım, Edirne'de görev yapan eşiyle birlikte Balkan Harbinde yer almıştır. Daha sonra ise kendi ailesinden 10'a yakın kadını örgütleyerek I. Dünya Savaşına katılmıştır. Mondros Ateşkesinden sonra ise eşi Derviş Beyin vefat haberini almış ve Erzurum'a dönmüştür. Mustafa Kemal Paşa ile görüşerek Milli Mücadeleye katılmak için görev istemiştir. İzmit ve çevresinde, köylüleriyle birlikte Yunanlılara karşı uzun süre mücadele etmiştir. Üsteğmenlik rütbesine kadar yükselmiştir.

HÜSREV GEREDE: (1886-1962) Cumhuriyet tarihinin önemli isimlerinden olan Türk asker, politikacı ve diplomattır. Kurtuluş Savaşı sırasında iç isyanların bastırılmasında rol oynadı. Harp Akademisi'ni kurmay yüzbaşı olarak bitirdi. I. Dünya Savaşı'nda Doğu Cephesi'nde görev aldı. Mustafa Kemal ile birlikte Samsun'a çıkarak Milli Mücadele'yi başlatan 18 kişiden birisidir. 1919'dan itibaren Mustafa Kemal Paşa'nın kurmay heyetindeydi, kongrelerde ve Ankara'da Milli Mücadeleye katkılar yaptı. Savaştan sonra büyükelçi ve milletvekili olarak görev almıştır.

ALİ SAİP URSAVAŞ: (1887-1939) Harbiye mezunu Türk asker ve siyaset adamıdır. Mondros Ateşkesinden sonra Urfa ve çevresinde "Namık" takma adıyla Kuvayi Milliye'ye katılmıştır. Mustafa Kemal'den aldığı emirle Urfa Jandarma komutanı ile birlikte Urfa Savunması direnişini örgütlemiş ve kendi de aktif olarak savaşmıştır. Urfa kahramanı ve Atatürk'ün yakın silah arkadaşı olduğundan soyadı kanunu çıktığında, soyadı Ursavaş olarak Atatürk tarafından verildi.

HAMDULLAH SUPHİ TANRIÖVER: (1885-1966) Türk edebiyatçı, yazar, öğretmen, milletvekili ve siyasetçidir. Milli Mücadele ve cumhuriyetin ilk yıllarında Meclis'te yaptığı coşkulu konuşmaları nedeniyle "*milli hatip*" ve "*cumhuriyet hatibi*" olarak tanınan bir siyaset adamı ve yazardır. Milli Eğitim Bakanlığı yapmıştır. Zamanla siyasi kimliği, şair ve yazar kimliğinin önüne geçti. Türk Ocaklarının başkanlığını yürüttü. Zamanla bu kurum ile özdeşleşmiştir.

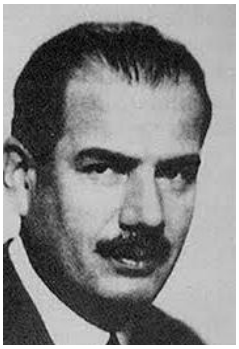

RUŞEN EŞREF ÜNAYDIN: (1892-1959) Galatasaray Sultanisi'ni ve Edebiyat Fakültesi'ni bitirdi. Türkçe ve Fransızca Öğretmenliği yaptı. *Yeni Gün* ve *Tasviri Efkar* gazetelerinde muhabir olarak çalıştı. 1920'de Anadolu hükümetinin çağrısı üzerine Milli Mücadeleye katıldı. Londra Konferansında Türk heyetindeydi. Milletvekilliği, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği ve pek çok değişik ülkede büyükelçilik yapmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın yakın çalışma arkadaşlarından biri olan Ruşen Eşref Ünaydın, Mustafa Kemal Paşa'yı Türk basınında ilk defa tanıtmasıyla ünlüdür.

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU: (1889-1974) Türk romancı, gazeteci, şair ve diplomattır. Mondros Ateşkesinden sonra gazetelerde Milli Mücadeleyi destekleyen yazılar yazdı. Milli Mücadele yıllarında ve sonrasında etkin bir siyasal yaşam sürmüştür. Mustafa Kemal Paşa'nın yakın arkadaşlarından biridir. Gazetecilik çalışmaları devam ederken en büyük eserleri olan romanlarını yayımlamaya başladı. Anadolu Ajansı'nın kurucularındandır, ayrıca milletvekilliği de yapmıştır.

AHMET TALAT ONAY: (1885-1956) Türk şair, yazar, edebiyat araştırmacısı, halk edebiyatçısı, siyasetçidir. Edebiyat öğretmenliği yaptıktan sonra, Anadolu ve Duygu gazetelerinin başyazarlığını yapmıştır. Yazdığı makalelerle milli duyguların canlandırılmasına çalışır. İzmir'in işgaline karşı gösterdiği tepkiler sebebiyle tutuklanır. Kastamonu'ya edebiyat öğretmeni olarak atanır. Milli mücadeleyi desteklemeye dergilerde yazdığı yazılarla devam eder. Milli Eğitim müdürlüğü ve milletvekilliği yapmıştır.

İBRAHİM ARVAS: (1884-1965) Van'ın Başkale ilçesinde doğdu. Sultan Abdülhamid Han'ın özel bursuyla yatılı olarak Galatasaray Sultanisi'nde okudu. Birinci Dönem Hakkari milletvekili seçildi. Meclise katılmadan istifa etti. İstifasının sebebi, Şemdinli'yi karıştıran İngilizlerin oyununu bozmaktı. Bu amaçla, Şemdinli Kaymakamlığına başladı. Şemdinli'de devlet otoritesini yeniden kurdu. Daha sonra birçok dönem milletvekili olarak çalışmıştır.

NOT: Bu listede sadece ders etkinliklerinde eserlerinden alıntı yapılan Milli Mücadele kahramanlarının hayatlarına kısaca yer verilmiştir. Bu listelenenlerin dışında Milli Mücadelede görev almış veya katkıda bulunmuş pek çok kişi vardır. Hepsini saygıyla anıyoruz.

İLKÖĞRETİM 8 TC İNKILÂP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİ, "YA İSTİKLAL, YA ÖLÜM!" ÜNİTESİ AKADEMİK BAŞARI TESTİ

Sevgili Öğrenciler,
Bu test 30 adet çoktan seçmeli sorudan oluşmaktadır. Test soruları, 8. sınıf TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi 3. ünitesi olan "Ya İstiklal, Ya Ölüm!" ünitesiyle ilgilidir. Her sorunun yalnızca bir doğru cevabı vardır.Size en yakın olan cevabı işaretleyiniz, eğer soruyu bilmiyorsanız boş bırakınız. Bir soruya birden fazla yanıt verilmişse o soru yanlış sayılacaktır. Yanıtlarınızı kurşun kalemle işaretleyiniz. Testin tümü için verilen yanıtlama süresi 30 dakikadır. Bu teste verdiğiniz cevaplarla ilgili herhangi bir not almayacaksınız. Araştırmaya verdiğiniz katkıdan ötürü teşekkür ederim.

Arş. Gör. Ali Altıkulaç

Testi Cevaplayanın;

Adı :

Soyadı :

Sınıfı :

Numarası:

1.)

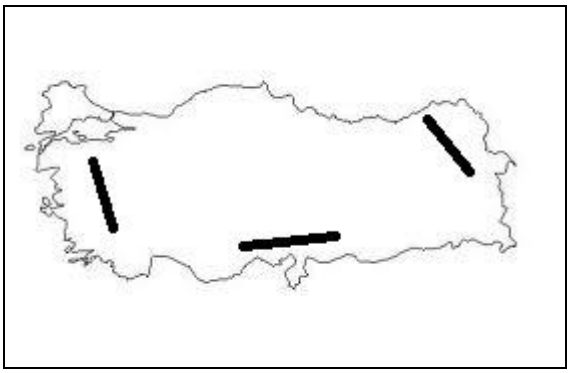

"Kurtuluş Savaşımız sırasında, Doğu Cephesinde, Güney Cephesinde ve Batı Cephesinde savaşıldı."
Aşağıdakilerden hangisinde cephe-ülke eşleşmesi doğru olarak verilmiştir.

	Doğu	Güney	Batı
A)	İngiltere	Fransa	Rusya
B)	Rusya	İtalya	İngiltere
C)	Ermenistan	Suriye	İtalya
D)	Ermenistan	Fransa	Yunanistan

2.)

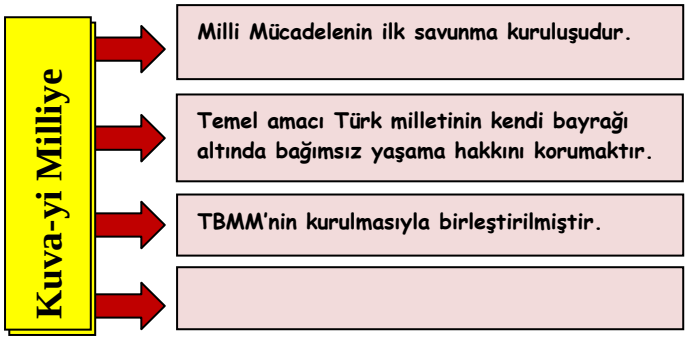

Verilen şemada boş bırakılan yer aşağıdakilerden hangisiyle <u>tamamlanamaz?</u>

A) I. İnönü Muharebesi sırasında düzenli orduya dönüşmüştür.
B) Düşman kuvvetlerine karşı silahlı direniş göstermişlerdir.
C) Bir merkezden yönetilen disiplinli ve düzenli ordu birlikleridir.
D) İşgalci güçlere zarar verip işgali yavaşlatmışlardır.

3.) Sakarya Savaşı'ndan sonra, TBMM ile Fransızlar arasında 20 Ekim 1921'de imzalandı. Antakya hariç, işgal ettikleri yerlerden geri çekileceklerdi. Bu antlaşma ile Fransa, TBMM'yi tanımış oldu ve savaştan çekildi. İtilaf Devletlerinin arasındaki birlik parçalanmış oldu. Güneydeki birliklerimizin batıya kaydırıldı. **Bu antlaşmanın adı nedir?**

A) Moskova Antlaşması
B) Ankara Antlaşması
C) Mudanya Antlaşması
D) Lozan Antlaşması

4.)

"Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır. O satıh bütün vatandır. Vatanın her karış toprağı vatandaşın kanı ile sulanmadıkça terk olunamaz."

Bir çizgi halinde savunma yapmayı reddeden, bölgesel savunma savaşını öngören bu sözünü Mustafa Kemal Atatürk, **hangi savaşta söylemiştir?**

A) Sakarya Savaşı
B) Kütahya Eskişehir Savaşı
C) II.İnönü Savaşı
D) Başkomutanlık Savaşı

5.) Bu muharebe sonucunda, Türk Ordusu Sakarya Nehri doğusuna kadar çekilmek zorunda kaldı. Hatırı sayılır büyüklükte ülke toprağı düşmana terk edildi. 5 Ağustos 1921 tarihinde TBMM, Mustafa kemal Paşayı üç aylığına "Başkomutan" tayin etti. Ordumuzun ihtiyaçlarını karşılamak için "Tekalif-i Milliye Emirlerini" yayımlandı. **Düzenli ordunun yenildiği tek savaşın adı aşağıdakilerden hangisidir?**

A) Başkomutanlık Meydan Savaşı
B) Kütahya-Eskişehir Savaşları
C) Sakarya Savaşı
D) İnönü Savaşları

6.)

"İnönü kuvvetli bir mevki idi. Burası Eskişehir'i savunabilirdi….Bu düzenli ordunun ilk zaferiydi……Adeta bir perde eski başıbozukların üzerinden kalkmıştı.

Halide Edip Adıvar "başıbozuk" tabirini,**aşağıdakilerden hangisi için kullanmıştır?**

A) Düzenli ordu
B)Eski Kuvayımiliyeciler
C) Yunanlılar
D) Ermeni komitacıları

7.)

Yunan Ordusu Anadolu'da İlerliyor(1921)

Türk ordusunun henüz taarruz edecek durumda olmadığını gösteren ve yenilgimizle sonuçlanan savaş **aşağıdakilerden hangisidir?**

A) İnönü Savaşları
B) Başkomutanlık Savaşı
C) Sakarya Savaşı
D) Kütahya-Eskişehir Savaşları

8.)

"Siz orada yalnız düşmanı değil milletin makus talihini de yendiniz."

diyen Mustafa Kemal Paşa, **hangi savaşı ve kişiyi kastetmiştir?**

A) Sarıkamış Savaşı-Enver Paşa
B) Sakarya Savaşı-Fevzi Paşa
C)İnönü Savaşları-İsmet Paşa
D) Ermeni Savaşı-Kazım Karabekir Paşa

9.)

Fransızların güney bölgelerini işgali üzerine Maraş halkı ile birlikte işgale karşı direniş hareketi başlattık. Bölgemizde düzenli askeri birlik olmadığı için Maraş'ı Kuva-yı Milliye birlikleri ile savunduk. Bu yüzden ilimize Kahraman unvanı verildi.

Sütçü İmam'ın konuşmasınada aşağıdaki hangi sorunun cevabına <u>ulaşılmaz?</u>

A) Maraş'a kahraman unvanının verilmesinin sebebi nedir?
B) Güney bölgesinde Kuva-yı Milliye'nin amacı nedir?
C) Maraş hangi devlet tarafından işgal edilmiştir
D) Düzenli ordunun kurulmasına Maraş halkının tepkisi nasıl olmuştur?

10.) İtilâf Devletleri, Doğu Anadolu'yu Ermenilere vermeyi planladılar. Bundan cesaret alan Ermeniler, 1920 Haziranında Türkiye'ye karşı saldırıya geçtiler. Fakat Doğu Cephesi Komutan'ı Kâzım Karabekir Paşa komutasındaki Türk kuvvetlerine yenildiler ve Gümrü Antlaşmasını yapmak zorunda kaldılar (3 Aralık 1920).
Buna göre aşağıdakilerden hangisi Gümrü Antlaşması sonucunda meydana gelen durumlardan birisi değildir.

A) Ermeniler işgal ettikleri yerleri boşalttılar.
B) Kars ve çevresi Türkiye'ye bırakıldı.
C) Doğudaki Türk kuvvetleri batı ve güney cephelerine kaydırıldı.
D) Ermeni kuvvetleri Yunanlılara yardım için batı cephesine yöneldiler.

11.)

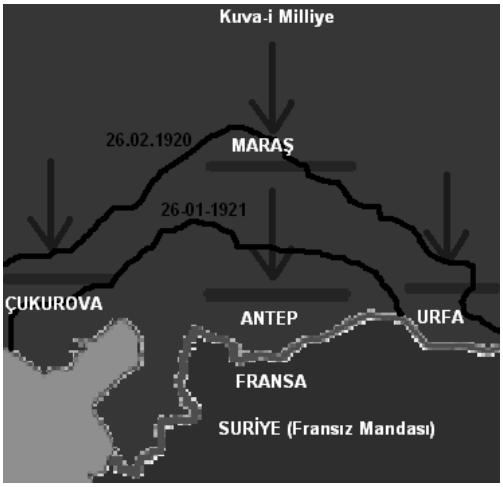

Bu Cephede Fransızlar, Ermenilerle işbirliği yaparak yöre halkına büyük işkenceler yaptılar. Bunun üzerine halk direnişe geçti. Temsil Kurulu tarafından buraya subaylar gönderildi. Batı Cephesinden farklı olarak, Güney Cephesinde halkın tamamı bu subaylarla kaynaşarak topyekûn bir savaş başlatıldı.

Buna göre Güney Cephesi sonuçlarıyla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi <u>söylenemez?</u>

A) Kuva-yı Milliye ve yerel halk savaşı kazandı.
B) Maraş'a "Kahraman", Urfa'ya "Şanlı", Antep'e de "Gazi" unvanları verildi.
C) Güney Cephesi'nde başarı sağlanmış oldu.
D) Fransızlara karşı kazanılan başarı, Yunanlıların savaştan çekilmesine sebep oldu.

12.) Milli Mücadelenin ilk zamanlarında savaş, yerel direniş örgütleri olan Kuva-yi Milliye örgütleri tarafından yürütülmüştür. TBMM'nin kurulmasıyla birlikte düzenli ordu kurulma çalışmaları başlatılmıştır.
Aşağıdakilerden hangisi bu noktada ortaya çıkan bir durumdur.

A) Düzenli ordu kurulunca eski kuvayi milliyeciler Çerkez Ethem ve Demirci Mehmet Efe orduya katılmayarak isyan ettiler.
B) TBMM'ye karşı ortaya çıkan ayaklanmalar bastırılamamıştır.
C) Kuva-yi Milliye güçleri Batı Cephesinde, Yunanlıları yenmiş, düzenli orduya ihtiyaç kalmamıştır.
D) Hiçbir Kuva-yi Milliye örgütü, düzenli ordu çağrısına olumlu yanıt vermemiş ve düzenli ordu kurulamamıştır.

13.)I. İnönü Savaşından sonra TBMM'nin uluslar arası alanda saygınlığı artmıştır. TBMM ile 16 Mart 1921'de yapılan Moskova Antlaşması ile Rusya ile barış yapmışve Rusya Misakımilli'yi tanımıştır. Bu antlaşmaya göre taraflardan birinin tanımadığı bir antlaşmayı, diğeri de tanımayacaktır.
Buna göre;
I. Rusya'nın Doğu Anadolu'da bir Ermeni devleti kurulmasını istemektedir.
II. Rusya, Moskova Antlaşmasıyla TBMM'yi resmen tanımıştır.
III. Rusya, bu antlaşmayla Türkiye'nin toprak bütünlüğüne saygı gösterecektir.
IV. Bu antlaşmayla Rusya ile Türkiye arasındaki dostluk sona ermiştir.
Yargılarından hangisine veya hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I
B) I ve II
C) II ve III
D) III ve IV

14.)
a. Sakarya Savaşı
b. I. İnönü Savaşı
c. Büyük Taarruz
d. Kütahya-Eskişehir Savaşları
e. II. İnönü Savaşı
Milli Mücadele boyunca Batı Cephesi'nde yapılan savaşlar kronolojik (Tarihsel açıdan eskiden yeniye) sıraya sokulmak istense, **aşağıdakilerden hangisi doğru sıralama olurdu?**

A) a-c-d-e-b
B) b-a-e-d-c
C) d-a-e-c-b
D) b-e-d-a-c

15.)

Tekâlif-i Milliye Emirleri, Kurtuluş Savaşı'nın dönüm noktalarından olan Sakarya Meydan Muharebesi öncesi ordunun ihtiyacını karşılamak ve Sakarya Savaşı'na hazırlanmak için Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın kanunla kendisine verilen yasama yetkisini kullanarak yayınladığı "Ulusal Yükümlülük Emirleridir". Buna göre herkes yiyecek, giyecek ve malının bir kısmını orduya bağışlamakla yükümlüydü. Halk bu emirleri seve seve yerine getirdi.

Verilen bilgilere dayanarak aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılamaz?

A) Tekalif-i Milliye Emirleri, Yunan Kuvvetleri, tamamen yurttan atıldıktan sonra uygulanmıştır.
B) Ordunun eksiklerini tamamlamak amacıyla halktan yardım istenmiştir.
C) Mustafa Kemal Paşa, başkomutanlık yetkisine dayanarak yasa çıkarmış ve uygulamıştır.
D) Sakarya Meydan Muharebesi öncesinde Türk Ordusu bir hazırlık dönemi geçirmiştir.

16.)

Her safhasıyla düşünülmüş, hazırlanmış, idare edilmiş ve zaferle sonuçlandırılmış olan bu harekât Türk ordusunun, Türk subay ve komuta heyetinin yüksek kudret ve kahramanlığını tarihe bir kere daha geçiren muazzam bir eserdir. Bu eser, Türk milletinin hürriyet ve istiklâl düşüncesinin ölümsüz bir abidesidir. Bu eseri yaratan bir milletin evlâdı, bir ordunun başkomutanı olduğumdan, mutluluk ve bahtiyarlığım sonsuzdur.

Mustafa Kemal Atatürk'ün yukarıdaki sözleri göz önüne alındığında Kurtuluş Savaşı'nda elde edilen başarıyı hangi nedene bağladığı söylenebilir?

A) Yunan ordusunun güçsüzlüğüne
B) Kendi askeri dehasına
C) Türk ordusunun olanaklarına
D) Türk halkının azmine

17.) Birinci Dünya Savaşı sonunda Osmanlı Devleti yenilmiş, Anadolu toprakları yabancı devletler tarafından işgal edilmiştir. İşgaller karşısında İstanbul hükümeti sessiz kalmış, ülkeyi işgalcilerin insafına terk etmiştir. Buna karşın, Mustafa Kemal önderliğinde başlatılan Milli Mücadele, başarı sağlamış ve Anadolu toprakları düşmanlardan temizlenmiştir.

Sadece yanda verilen bilgi notundan yola çıkarak,

I. Türk halkı işgaller karşısında sessiz kalmamıştır.

II. Rusya Güney Doğu Anadolu topraklarını işgal etmiştir.

III. Milli mücadeleyi başarıya ulaştıran tek unsur Kuva-yiMilliye'dir.

yargılarından hangisi ya da hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) I-III **C)** II-III **D)** I - II - III

18.)

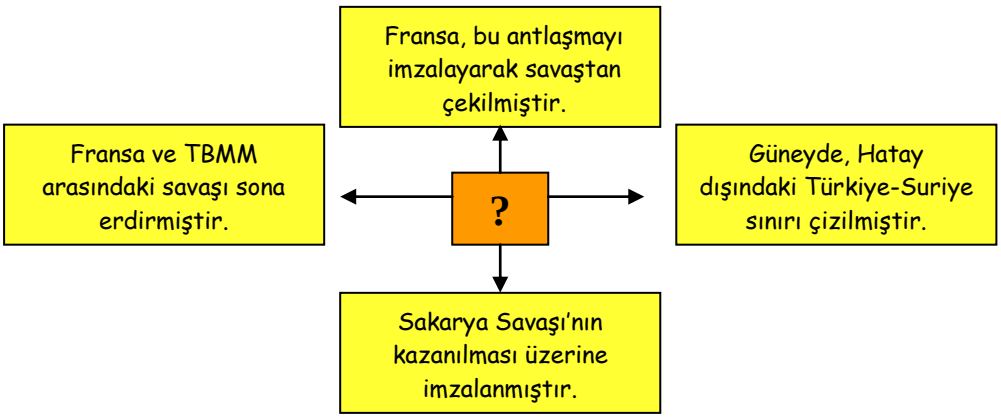

Yukarıda verilen şemada "?" işareti ile gösterilen yere aşağıdakilerden hangisi yazılabilir?
A) Moskova Antlaşması**B)** Ankara Antlaşması**C)** Mudanya Antlaşması**D)** Lozan Antlaşması

19.)

Kuva-yı Milliye birliklerinin Fransızlara ve Ermenilere karşı savaştığı, düzenli orduya gerek duyulmadan başarılı şehir savunmaları yaptığı yer, haritada numaralandırılmış yerlerden hangisinde doğru olarak gösterilmiştir.

A) I **B)** II **C)** III **D)** IV

20.)

Yukarıda verilen şemaya en iyi başlık aşağıdakilerden hangisidir?

A) Halkın Kendi Kendini Yönetmesi
B) Tam Bağımsızlığın Gerektirdikleri
C)Tekalif-i Milliye Emirlerinin Yayınlanması
D) Düzenli Ordunun Kurulma Nedenleri

21.)

Milli Mücadele'nin Batı cephesindeki silahlı mücadelenin safhalarını gösteren şemada "?" ile gösterilen alana aşağıdakilerden hangisi getirilirse doğru olur.

A) Londra Konferansı **B)** Büyük Taarruz **C)** Lozan Barış Antlaşması **D)** II. Dünya Savaşı

22.)"Doğu Cephesinde Ermenilere karşı üstünlük sağlanınca Gümrü Antlaşması imzalanmıştır."
"I. İnönü Zaferi sonunda TBMM, Londra Konferansı'na davet edilmiş, ayrıca Afganistan ile dostluk antlaşması imzalanmıştır."
"Sakarya Meydan Savaşı'nda başarı sağlanması üzerine Fransa ile Ankara Antlaşması imzalanmıştır."

Yukarıda verilen cümlelerdeki neden-sonuç ilişkisini düşünerek aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

A) Savaşları kazananlar askerler ve komutanlar değil liderlerdir.
B) Savaş alanında kazanılan zaferler, masa başında kaybedilir.
C) Askeri alanda elde edilen başarılar, siyasi gelişmelere zemin hazırlar.
D) Savaşları bitiren antlaşmalar değil, ülkelerdir.

23.)

En önemli ve verimli vazifelerimiz milli eğitim işleridir. Milli eğitim işlerinde kesinlikle zafere ulaşmak lazımdır. Bir milletin gerçek kurtuluşu ancak bu şekilde olur.

Mustafa Kemal Atatürk

Eğitim, M. K. Atatürk'ün en fazla önem verdiği konuların başında gelir. Henüz Milli Mücadele sırasında yapılan ve Ulu Önder'in eğitime verdiği önemin derecesini gösteren olay, aşağıdaki seçeneklerin hangisinde doğru olarak verilmiştir?

A) Maarif Kongresi
B) Okuma – Yazma Seferberliği
C) Millet Mekteplerinin Açılması
D) Latin Harflerinin Kabulü

24.) "Sakarya Savaşı öncesinde Mustafa Kemal'e "başkomutanlık" yetkisi verilmişti. Savaş esnasında attan düşerek yaralanmasına rağmen idareyi elinden bırakmayan Mustafa Kemal'e TBMM tarafından ……unvanı ve ……rütbesi verilmesi uygun görülmüştür."

Yukarıdaki paragrafta boş bırakılan yerlere aşağıdaki eşleşmelerden hangisi getirilirse doğru olur.

A) Ulu Önder – Yüzbaşı **B)** Gazi – Albay **C)** Lider - Mareşal **D)** Gazi - Mareşal

---

25.)

Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır. O satıh bütün vatandır.

Mustafa Kemal Atatürk

Mustafa Kemal Atatürk'ün Sakarya Meydan Muharebesi öncesinde verdiği bu emrin açıklaması, aşağıdakilerden hangisi olduğu söylenebilir?

A) Vatanın her yerinde bölgesel direniş devam etmelidir.
B) Sadece bir bölgeyi değil bütün vatanın savunulması gereklidir.
C) En iyi savunma saldırıdır.
D) Düşmanı savunmaya zorlamak gereklidir.

26.)

I. İzmir	II. Maraş	III. Urfa	IV. Antep

Milli Mücadele sırasında düzenli orduya ihtiyaç duyulmadan kendi savunmalarını yapan şehirler olmuştur. **Yukarıdaki kutucuklara bakıldığında hangisi bu şehirlerden biri değildir?**

A) I **B)** II **C)** III **D)** IV

27.)

Millî mücadeleyi yapan, doğrudan doğruya milletin kendisidir, milletin evlâtlarıdır. Millet, analarıyla, babalarıyla, hemşireleriyle mücadeleyi kendisine ülkü edindi. Millî mücadelede şahsî hırs değil, millî ülkü, milli izzetinefis hakiki etken olmuştur.

Mustafa Kemal Atatürk

Ulu Önder'in bu sözüne dayanarak, Milli Mücadele (Türk istiklal Harbi)'nin kazanılmasında aşağıdakilerden hangisi etken olarak <u>gösterilemez?</u>

A) Türk Halkının azimle ve inançla çalışması.
B) İstanbul Hükümeti'nin Anadolu'ya yaptığı yardım.
C) Ulu Önder'in liderliğinde tüm milletin çabası.
D) Türk Ordusunun cesareti ve kahramanlığı.

28.)

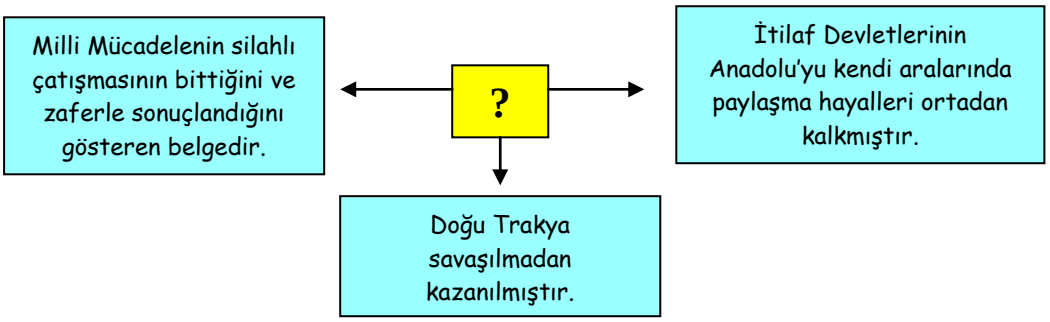

Yukarıda verilen şemada "?" işareti ile gösterilen yere aşağıdakilerden hangisi yazılabilir?

A) Mondros AteşkesAntlaşması B) Ankara Antlaşması C) Lozan Barış Antlaşması D) Mudanya Ateşkes Antlaşması

29.)

Türk Ordusu'nun Yunan Krallık kuvvetlerine karşı giriştiği, yukarıda hazırlıklarından bahsedilen savaş aşağıdakilerden hangisidir?

A) Sakarya Savaşı
B) Kütahya-Eskişehir Savaşları
C) Büyük Taarruz
D) İnönü Savaşları

30.)

Yukarıdaki haritalarda 1919'da ülkenin içinde bulunduğu durum ve daha sonra 1923'te gelinen durum, Anadolu toprakları üzerinde gösterilmiştir. Bu haritalara bakılarak savaş sonunda,

I. Ülke düşman işgalinden kurtulmuştur.
II. Milli Mücadele zaferle sonuçlanmıştır.
III. Sevr Antlaşması uygulamaya konmuştur.
IV. Anadolu toprakları paylaşılmıştır.

yargılarından hangisine veya hangilerine ulaşılamaz?

A) Yalnız IV B) I ve III C) II ve IV D) III ve IV

TC İNKILÂP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİ TUTUM ÖLÇEĞİ

Bu ölçekte, TC İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersine ilişkin tutum cümleleri ile her cümlenin karşısında "Tamamen Katılıyorum", "Katılıyorum", "Kısmen Katılıyorum", "Katılmıyorum" ve "Hiç Katılmıyorum" olmak üzere beş seçenek verilmiştir. Her cümleyi dikkatlice okuduktan sonra kendinize uygun seçeneği **"X"** işareti ile belirleyiniz.

Tutum Cümleleri	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
1. TC İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersini severim.					
2. İnkılâp Tarihi sevdiğim bir alandır.					
3. İnkılâp Tarihi ile ilgili kitapları okumaktan hoşlanırım.					
4. İnkılâp Tarihi dersinin gerçek yaşamda yeri yoktur.*					
5. İnkılâp tarihi ders saatinin daha çok olmasını istiyorum.					
6. İnkılâp Tarihi çok eğlenceli bir derstir.					
7. İnkılâp Tarihi dersine girerken çok büyük sıkıntı duyarım.*					
8. İnkılâp Tarihi bugünü anlamamız açısından önemlidir.					
9. Dersler içinde İnkılâp Tarihi dersi sevimsiz gelir.*					
10. İnkılâp Tarihi dersinde farklı yöntemler denemekten hoşlanırım.					
11. Ders çalışma zamanımı daha çok İnkılâp Tarihi dersine ayırmak isterim.					
12. İnkılâp Tarihi dersinde sınıf arkadaşlarımla birlikte çalışmaktan hoşlanırım.					
13. İnkılâp Tarihi dersinde kullanılan araç gereçler sıkıcı ve ilgimi çekmiyor.*					
14. İnkılâp Tarihi dersinde aktif olduğumu düşünüyorum.					
15.İnkılâp Tarihi ders konularını rahatlıkla öğrenebiliyorum.					
16. İnkılâp Tarihi dersinde rahatladığımı hissediyorum.					
17. İnkılâp Tarihi geleceğim için yararlı bir ders değildir.*					
18. İleride İnkılâp Tarihi ile ilgili bir alanda çalışmak isterim.					
19. İnkılâp Tarihi konuları ile ilgili tartışmaya katılmak bana cazip gelir.					
20. İnkılâp Tarihi dersinde kendimi mutlu hissediyorum.					

“MİLLİ MÜCADELE” KONULARINA YÖNELİK TUTUM ÖLÇEĞİ

Bu ölçekte, TC İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Milli Mücadele konularına ilişkin tutum cümleleri ile her cümlenin karşısında “Tamamen Katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Kısmen Katılıyorum”, “Katılmıyorum” ve “Hiç Katılmıyorum” olmak üzere beş seçenek verilmiştir. Her cümleyi dikkatlice okuduktan sonra kendinize uygun seçeneği **“X”** işareti ile belirleyiniz.

Tutum Cümleleri	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
1. TC İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi, Milli Mücadele konularını severim.					
2. Milli Mücadele, Türk Tarihinin en önemli dönemlerinden biridir.					
3. Milli Mücadeleyle ilgili kitapları okumak beni heyecanlandırır.					
4. Milli Mücadele döneminden kalan belgeleri incelemek beni sıkar.					
5. Milli Mücadele döneminde yazılmış anı veya hatırat türünde eserleri değersiz buluyorum.*					
6. Milli Mücadeleye katılan komutanları tanırım.					
7. Milli mücadele dönemiyle ilgili ödev, çalışma ve araştırma yapmak isterim.					
8. Milli mücadele dönemini yansıtan filmleri izlemek isterim.					
9. Milli mücadele konularını öğrenmek, vatan sevgisi ve milli duygularımı besler.					
10. Milli Mücadelede görev alan askerlerin ve halkın yaşadıkları ve yazdıkları ilgimi çekmez.*					
11. Milli Mücadele döneminde yaşamak ve olayları kendi gözümle görmek isterdim.					
12. Milli Mücadele konularıyla ilgili sohbet etmek ve tartışmaya katılmak bana cazip gelir.					
13. Türk İstiklal Savaşı ilgili birinci elden kaynaklar kullanılması farklı bakış açıları kazanmamı sağlamaz.*					
14. Türk İstiklal Savaşı’yla ilgili çalışma yaparken kendimi o dönemde yaşamış gibi hissederim.					
15. Milli Mücadele dönemini, savaşa tanık olanlardan öğrenmek, kitaptan öğrenmekten daha eğlenceli gelir.					
16. Milli Mücadele dönemiyle ilgili her şey ilgimi çeker.					
17. TC İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi konuları içinde en çok Milli Mücadele konusunu öğrenirken zevk alırım.					
18. Milli Mücadele konularıyla ilgili bir sorunu veya tartışmayı çözmek için birincil kaynaklara başvurmak gereksizdir. *					
19. Türk İstiklal Savaşı’nın safhaları, gelişimi ve sonuçlarıyla ilgili ayrıntılı bilgi edinmek isterim.					
20. Milli Mücadele kahramanlarına karşı büyük bir minnettarlık duyarım.					

"BAĞIMSIZLIK" ve "ÖZGÜRLÜK" DEĞERLERİ DÜZEY BELİRLEME ÖLÇEĞİ

Öğrencinin Adı – Soyadı: Sınıfı: No'su:

Sevgili öğrenciler,

Aşağıda "Bağımsızlık" ve "Özgürlük" değerleri ile ilgili bilgilerinizi ölçmek için hazırlanmış, açık uçlu sorular bulunmaktadır. Bu soruların cevaplarını, soruların altındaki boşluğa yazmanız istenmektedir. Bu teste verdiğiniz cevaplarla ilgili herhangi bir not almayacaksınız. Araştırmaya verdiğiniz katkıdan ötürü teşekkür ederim.

Arş. Gör. Ali Altıkulaç

1. Bağımsızlık nedir? Açıklayınız.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

2. Özgürlük nedir? Açıklayınız.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

3. Bağımsızlık duygusuna sahip ve Bağımsızlığına düşkün olan insanlar nasıl davranışlar gösterirler?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

4. Özgürlük duygusuna sahip ve Özgürlüğüne düşkün olan insanlar nasıl davranışlar gösterirler?

……
……
……
……
……
……
……

5. Bağımsız bir devlet ve Özgür bir toplum nasıl olur? Açıklayınız.

……
……
……
……
……
……
……

6. Bağımsız ve özgür bir ülkede yaşıyor olmamızın, Milli Mücadele ile ilişkisi nedir? Açıklayınız.

……
……
……
……
……
……
……

ÖĞRENCİ GÜNLÜKLERİ DEĞERLENDİRİLME ÖLÇEĞİ

Ürün İle İlgili Kategoriler	Değerlendirilecek Ölçütler	Puan
1. Günlüklerde kullanılan tarihsel bilgi	Günlük tarihsel sürece dikkat edilerek beklenenin üzerinde bir düzende hazırlanmıştır	5
	Günlük tarihsel sürece dikkat edilerek düzenli hazırlanmıştır	4
	Günlük tarihsel sürece dikkat edilerek, düzensiz hazırlanmıştır	3
	Günlük tarihsel sürece dikkat edilmeden düzenli hazırlanmıştır	2
	Günlük tarihsel sürece dikkat edilmeden düzensizce hazırlanmıştır	1
2. Öğrencilerin Hikâye edici ifadeleri	Yapılan anlatımlar doğrudan konu ile ilgili ve ifade ediliş biçimi olarak beklenenin üzerinde	5
	Yapılan anlatımlar konu ile ilgili ve ifadeleri yeterli düzeyde	4
	Yapılan anlatımlar konu ile kısmen ilgili ve ifadeleri yeterli düzeyde	3
	Yapılan anlatımlar konu ile kısmen ilgili ve ifadeleri yetersiz düzeyde	2
	Yapılan anlatımlar konu ile ilgili değil ve ifadeleri yetersiz düzeyde	1
3. Empati Becerisinin Kazanılması	Kendini başka birisinin yerine tamamen koymuş, empati becerisini tamamen kazandığına yönelik ifadeler/örnekler çokça kullanılmış	5
	Kendini başka birisinin yerine kısmen koymuş, empati becerisini kazandığına yönelik ifadeler/örnekler yeterli düzeyde kullanılmış	4
	Kendini başka birisinin yerine kısmen koymuş, empati becerisini kazandığına yönelik ifadeler/örnekler yetersiz düzeyde kullanılmış	3
	Kendini başka birisinin yerine kısmen koymuş, empati becerisini kazandığına yönelik ifadeler/örnekler kullanılmamış	2
	Empati becerisinin kazanıldığına dair hiçbir ifade kullanılmamış	1
4. Tarihsel Empati Becerisinin Kullanılması	Kendi dünyası ve kişiliğinden çıkarak, dönemin anlayışı çerçevesinde o kişinin düşünce ve duygularını yansıtmış	5
	Geçmişteki insanları, geçmişin bakış açısıyla değerlendirirmiş. Ancak, sadece verilen çerçeve dâhilinde olayı ya da kişiyi anlamış, anladıklarını daha geniş çerçeveye yerleştirememiş	4
	Tarihi karakterin dilinden açıklamalar yapılmış, ancak kendi düşünce ve duygularını yansıtmış, olaya günümüz değerleri ve bakış açılarıyla bakmış	3
	İnsanların davranışlarının, duygularının, düşüncelerinin ve olayların sebeplerini, genel olarak bildikleri basmakalıp bilgilere dayanarak açıklamaya çalışmış, tarihsel empati kuramamış	2
	Geçmişteki insanları, şimdi kendilerinin düşündüğü ve davrandığı gibi düşünmediklerini ve davranmadıklarını; tarihte geriye gidildikçe insan zekâsının da geriye gittiğini varsaymış	1
5. Günlükle İlgili Genel Düşünceler	Çok iyi hazırlanmış (beklenenin üzerinde performans göstermiş)	5
	İyi hazırlanmış (beklenen performansı göstermiş)	4
	Kısmen / sınırlı düzeyde hazırlanılmış (orta düzey performans göstermiş)	3
	Düşük düzeyde hazırlanmış (beklenenin alt sınırında bir performans göstermiş)	2
	Yetersiz hazırlanmış (beklenenin çok altında bir performans göstermiş)	1

*Korkmaz (1998) ve Akhan (2010)'ın günlük değerlendirme ölçekleri esas alınarak, konuya uygun biçimde araştırmacı tarafından uyarlanmıştır.

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.0.06.20.01-60599/ 86271 21/11/2012
Konu : Araştırma İzni
Ali ALTIKULAÇ

GAZİ ÜNİVERSİTESİNE
(Eğitim Bilimleri Enstitüsü)

İlgi: a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 2012/13 nolu genelgesi.
b) Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsünün 13/11/2012 tarih ve 8548 sayılı yazısı.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü doktora öğrencisi Ali ALTIKULAÇ' ın "**T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde hatıratların kullanımı"** konulu tezi ile ilgili çalışma yapma isteği Müdürlüğümüzce uygun görülmüş ve araştırmanın yapılacağı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bilgi verilmiştir.

Mühürlü anketler (26 sayfadan oluşan) ekte gönderilmiş olup, uygulama yapılacak sayıda çoğaltılması ve çalışmanın bitiminde iki örneğinin (CD/disket) Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Bölümüne gönderilmesini rica ederim.

İlhan KOÇ
Müdür a.
Şube Müdürü

EKLER :
Anket (26 sayfa)

İl Milli Eğitim Müdürlüğü-Beşevler
Bilgi İçin:Nermin ÇELENK
Tel : 221 02 17
istatistik06@meb.gov.tr

ÖĞRENCİ ÇALIŞMALARINDAN ÖRNEKLER

"BAĞIMSIZLIK" ve "ÖZGÜRLÜK" DEĞERLERİ DÜZEY BELİRLEME ÖLÇEĞİ

Öğrencinin Adı – Soyadı: **Sınıfı:** **No'su:**

Sevgili öğrenciler,

Aşağıda "Bağımsızlık" ve "Özgürlük" değerleri ile ilgili bilgilerinizi ölçmek için hazırlanmış, açık uçlu sorular bulunmaktadır. Bu soruların cevaplarını, soruların altındaki boşluğa yazmanız istenmektedir. Bu teste verdiğiniz cevaplarla ilgili herhangi bir not almayacaksınız. Araştırmaya verdiğiniz katkıdan ötürü teşekkür ederim. Teşekkür ederim.

Arş. Gör. Ali Altıkulaç

1. Bağımsızlık nedir? Açıklayınız.

Bir insanın bir milletin üzerinde bir etki olmadan hareket etmesidir. Bağımsız üzerinde başka birinin etki olmamasıdır. Eğer bir yere bağlı bir insansanız yani bağımsız olmayanlar bağlı oldukları kişiden habersiz hiçbir şey yapamazlar.

2. Özgürlük nedir? Açıklayınız.

Bir insanın bağımsız olmasıdır. Yani istediği bir şeyi istediği zaman yapmasıdır. Tabi ki bazı kurallar ve sorumluluklar özgürlüğümüzü kısıtlasa da insanlar özgür olma hakkına sahiptirler. Ama kurallarda olmasa ülkede karışıklıklar çıkardı. Zaten kurallar da bu yüzden var.

3. Bağımsızlık duygusuna sahip ve Bağımsızlığına düşkün olan insanlar nasıl davranışlar gösterirler?

Bağımsızlık onlar için her şeydir. Bağımsızlıklarını elde etmek için savaşmayı bile göze alabilirler. Bağımsızlıklarına düşkün olduklarından başkalarının da bağımsızlığını ele geçirmek gibi amaçları yoktur. Bir yere bağlı olmaktansa ölmeyi bile göze alırlar.

4. Özgürlük duygusuna sahip ve Özgürlüğüne düşkün olan insanlar nasıl davranışlar gösterirler?

Kurallar ve baskı altında yaşayamazlar. Sorumluluk altında olamazlar. Özgürlük onlar için her şeydir. Yani özgür insanlar bir yere bağlı da yaşayamazlar. Bundan dolayı özgür insanlar bağımsız da olmak isterler. Yine özgürlükleri kısıtlandığında yaşamaktansa ölmeyi tercih ederler.

5. Bağımsız bir devlet ve Özgür bir toplum nasıl olur? Açıklayınız.

Bağımsız bir devletse bir yere bağlı değildir. Zaten bağımsız bir devlette özgür insanlar vardır. Eğer ancak özgürlüğüne düşkün insanlarsa bu devlette kuralların olmaması gerekir. Kuralsız bir ülkede ise yaşamak zordur ama hem özgür hem kuralları kabul eden bir toplum olursa işte böyle bir toplumda yaşamayı herkes ister.

6. Bağımsız ve özgür bir ülkede yaşıyor olmamızın, Milli Mücadele ile ilişkisi nedir? Açıklayınız.

I. Dünya Savaşından sonra bağımsızlığımızı ve özgürlüğümüzü elimizden almışlardı. Aslında Milli Mücadele bizim bağımsızlık ve özgürlük savaşımızdır. Eğer Milli Mücadele olmasaydı bağımsız bir devlet olmazdık. Bir devletin mandası altına girer, bu nedenle de özgürlüğümüz olmazdı.

"BAĞIMSIZLIK" ve "ÖZGÜRLÜK" DEĞERLERİ DÜZEY BELİRLEME ÖLÇEĞİ

Öğrencinin Adı - Soyadı: Sınıfı: No'su:

Sevgili öğrenciler,

Aşağıda "Bağımsızlık" ve "Özgürlük" değerleri ile ilgili bilgilerinizi ölçmek için hazırlanmış, açık uçlu sorular bulunmaktadır. Bu soruların cevaplarını, soruların altındaki boşluğa yazmanız istenmektedir. Bu teste verdiğiniz cevaplarla ilgili herhangi bir not almayacaksınız. Araştırmaya verdiğiniz katkıdan ötürü teşekkür ederim. Teşekkür ederim.

Arş. Gör. Ali Altıkulaç

1. Bağımsızlık nedir? Açıklayınız.

...Bağımsızlık, insanın herhangi bir yere bağlı olmamasından dolayı, haklarını ve sorumluluklarını kendi başına inadına ya da yerine getirmesidir. Genellikle bağımsız olma durumu diğer bütün ülkeler dış politikasıdır. Ülkenin egemenliğini sağlayan en önemli unsurlardan biri olan bağımsızlık, ülkelerin halk tarafından özgürce ve hukuksal bir yolla yönetilmesini sağlar. Kısaca hiçbir yere bağlı olmama durumudur.

2. Özgürlük nedir? Açıklayınız.

...Özgürlük herhangi bir kısıtlama ya da bağlılık durumu olmadan, zorlama kaygısı bulunmadan, insanın kendi hür iradesini davranışlarına doğrultarak karar verme ve buna uygulama durumudur. İnsan her zaman ve bağımsızlık gibi terimleri kullanarak kendi özgürlük kararı kanaatini oluşturabilir. Bağımsız olma durumu ise sadece özgürlük değildir. Çünkü özgürlük ve bağımsızlık birbirlerini tamamlayan unsurlardır.

3. Bağımsızlık duygusuna sahip ve Bağımsızlığına düşkün olan insanlar nasıl davranışlar gösterirler?

...Bu insanlar genellikle daha ulusal ve genel olarak düşünürler. Milletlerinin ögeleştirdikleri için her şeyi yapabilecekleri düşünürler. Daha özgürlükçe ve demokratik olan bu ilkeler, haklarına düşkün olurken, sorumluluklarında her zaman yerine getirirler. Bu ilkeler için en önemli şey millet bağımsızlığıdır. Çünkü millet bağımsızlığı olmadan insanlarında bağımsızlıklarının olmayacağını düşünürler.

4. Özgürlük duygusuna sahip ve Özgürlüğüne düşkün olan insanlar nasıl davranışlar gösterirler?

...Bu...insanlar...genellikle...her...zaman...kendi...kararlarının...doğru...
...olduğunu...düşünerek,...bu...olanı...uygulamaya...çalışırlar.Her...yerde...
...istedikleri...dumlu...ya...da...olmasın...hatta...davranışları...sergilerler.
...Genellikle...başbaş...giderler.Fakat...konuları...ise...çok...demokratik...
...ve...bağımsızlık...dağının...onun...verdiği...özgürlüğün...Milletlerine...doğ-
...ğan...olmakla...birlikte,...aşamalık...için...canlarını...bile...verebilir-
...lerek...bir...cihetle...diğer...eşyalı...ilk...önce...doğan...olmakla
geleceğine inanırlar.

5. Bağımsız bir devlet ve Özgür bir toplum nasıl olur? Açıklayınız.

...Bu...toplum...için...her...şeyden...önce...milletin...bağımsızlığı...ve...
...özgürlüğünün...önemi...olacağını...düşünmek,...buna...göre...hareket...etmek
...ile...Çünkü...kendilerinin...özgürlük...ve...bağımsızlıklarının...ancak...
...milletin...bu...özelliklere...sahip...olduğu...zaman...geleceğini...dü-
...şünmeleri...ile...zaman...demokrasinin...yanında...olan...bu...kişiler...
...yaşamları...boyunca..."kaç...dur.düşün.karar...ver...ve...uygula"...
...prensibini...uygulayarak...devam...ederler.

6. Bağımsız ve özgür bir ülkede yaşıyor olmamızın, Milli Mücadele ile ilişkisi nedir? Açıklayınız.

...O...zaman...yapılan...bu...mücadele...ile...bu...ülkenin...bağımsız...
...ve...özgür...bir...çatı'da...olması...sayesinde...şuan...ülkemiz...
...bu...durumdadır...O...zamanlarda...bağımsızlık...ve...özgürlük...
...mücadelesi...verilmeseydi...şuan...zamanda...bulunduğumuz...ülkede...
...bağımsız...ve...özgür...olamazdı.Çünkü...her...şeyi...evvelden...var...
...olmamış...bütün...gerçeğe...kavuşmaya...çalıştığımız...bağımsızlık...
...ve...özgürlük...duygusu...ile...gelmektedir.

"BAĞIMSIZLIK" ve "ÖZGÜRLÜK" DEĞERLERİ DÜZEY BELİRLEME ÖLÇEĞİ

Öğrencinin Adı – Soyadı: Sınıfı: No'su:

Sevgili öğrenciler,

Aşağıda "Bağımsızlık" ve "Özgürlük" değerleri ile ilgili bilgilerinizi ölçmek için hazırlanmış, açık uçlu sorular bulunmaktadır. Bu soruların cevaplarını, soruların altındaki boşluğa yazmanız istenmektedir. Bu teste verdiğiniz cevaplarla ilgili herhangi bir not almayacaksınız. Araştırmaya verdiğiniz katkıdan ötürü teşekkür ederim. Teşekkür ederim.

Arş. Gör. Ali Altıkulaç

1. Bağımsızlık nedir? Açıklayınız.

Bağımsızlık= Bir insanın özgür iradesi ile istediğini sınırlarını asmadan yapmasına bağımsızlık denir. Mesela kırmızı bir çizgi ile 2 yazıdaki bir kuşun bağımsızlıkları farklıdır. Çünkü kırmızı çizgi sınırları vardır.

2. Özgürlük nedir? Açıklayınız.

Özgürlük= Bir insanın herhangi bir durumda, suç yaptırımı yoksa, özgürdür. Yani özgürlük, kendi istediği gibi yaşamasıdır. Örneğin; Hapishanedeki insanların özgürlüğü kısıtlı olduğu için onlar özgür değildirler ve dışarıya çıkıp gezemezler.

3. Bağımsızlık duygusuna sahip ve Bağımsızlığına düşkün olan insanlar nasıl davranışlar gösterirler?

İlişkilerinin emri altında olmayı istemezler. Kendi kafalarına göre yaşamayı isterler. Bu yüzden de hakları çiğnenirse bir öğrenci olarak dışarıdaki de emir altına girmeyi değil, emir vermeyi istediğinden dolayı daha çok çalışırlar.

4. Özgürlük duygusuna sahip ve Özgürlüğüne düşkün olan insanlar nasıl davranışlar gösterirler?

Asla kabul edemeyecekleri şeyler vardır. Çünkü özgür olmak onlar için sınırlanmasını istemedikleri temeller. Tabii kurallar özgürlüğünde özgür olmak zordur. Ama özgürlük için savaşan da o kuralları öğrenip hayatımıza soktuktan sonra, o kurallarla yaşamaya alışıp, özgürlüğümüzü korumuş olur.

5. Bağımsız bir devlet ve Özgür bir toplum nasıl olur? Açıklayınız.

Bağımsız bir devlet birinin etkisi altında (himaye) almadan ülkesinde kendi kararlarını, kurallarını yürütebilen olmaktır.

Özgür toplum da kendi değerleriyle, geleneklerinyla özgür olup, dışarıdan birinin müdahalesi altında kalmadan yaşamaktır.

6. Bağımsız ve özgür bir ülkede yaşıyor olmamızın, Milli Mücadele ile ilişkisi nedir? Açıklayınız.

Milli Mücadele sırasında alınmadan hem bağımsızlığımızı hem de özgürlüğümüzü kaybetmiştik. Daha doğrusu zorla alındı talep edildi de aldığı gibi evden halk bağımsızlığımıza ve özgürlüğümüze sahip düşkündü bu yüzden Milli mücadele başladı şimdi ki özgürlüklerimizi, bağımsızlığımızı evden yaşayan halka borçluyuz.

"BAĞIMSIZLIK" ve "ÖZGÜRLÜK" DEĞERLERİ DÜZEY BELİRLEME ÖLÇEĞİ

Öğrencinin Adı - Soyadı: Sınıfı: No'su:

Sevgili öğrenciler,

Aşağıda "Bağımsızlık" ve "Özgürlük" değerleri ile ilgili bilgilerinizi ölçmek için hazırlanmış, açık uçlu sorular bulunmaktadır. Bu soruların cevaplarını, soruların altındaki boşluğa yazmanız istenmektedir. Bu teste verdiğiniz cevaplarla ilgili herhangi bir not almayacaksınız. Araştırmaya verdiğiniz katkıdan ötürü teşekkür ederim. Teşekkür ederim.

Arş. Gör. Ali Altıkulaç

1. Bağımsızlık nedir? Açıklayınız.

Bir yere bağlı olmamaktır. Başkasının ülkesine hakkında karar almamaktır. Başka bir devletin sömürgesi olmamaktır.

2. Özgürlük nedir? Açıklayınız.

Bir yerin esiri olmamaktır. Bir ülke altında bulunmamaktır. Düşüncelerimizi özgürce söylememizdir. Herkesin kendi düşüncesine uygun şekilde davranmasıdır. Her şeyi kendi istediğimiz şekilde yapabilirsiniz.

3. Bağımsızlık duygusuna sahip ve Bağımsızlığına düşkün olan insanlar nasıl davranışlar gösterirler?

Bir kişinin onu köle gibi kullanmasını istemeyen yetişkinler kendi adlarına karar alarak isterler.

4. Özgürlük duygusuna sahip ve Özgürlüğüne düşkün olan insanlar nasıl davranışlar gösterirler?

Özgürlüklerine çok düşkündürler. Kimsenin onu emir verilmesini istemezler. Kimsenin kölesi altında olmaz lar. Her şeylerini özgürce seçip kararlar. Herhangi zorlama olmadan kendi davranışlarını söylerler.

5. Bağımsız bir devlet ve Özgür bir toplum nasıl olur? Açıklayınız.

Hiçbir ülke altında olmazlar. Kendi adlarına göre karar alırlar. Özgürce davranırlar. Hiçbir zaman kimsenin altında olmazlar.

6. Bağımsız ve özgür bir ülkede yaşıyor olmamızın, Milli Mücadele ile ilişkisi nedir? Açıklayınız.

Hiç kimse istediği gibi ülkemizi işgal edemezler. Silahlarına el koyamazlar. Halkımıza zarar veremezler. Ülkemize zarar veremezler.

Sabah olmuş, büyük bir patlama ile uyanmıştık. Her yerden dumanlar yükseliyor, Ermeniler, yine kendi devletlerini ve egemenliklerini kurmak için Osmanlı topraklarına saldırıyorlardı. Savaş kaç gündür devam ediyor, artık gün gün bu olaylar dayanılmaz bir hal alıyordu. Savaşın sonuna yaklaşıldığı bütün halk tarafından hissedilmişti. Öyle de oldu. Savaş bitmişti. Osmanlı Devleti, savaşı kazanmıştı. Bütün halk başta Doğu Anadolu'da olmak üzere her yerde bu zaferi kullanmaya başlamıştı. Bu başarı ile Osmanlı Devleti artık sınırlarını çizmeye başlamış, egemenliğini korumaya devam etmişti. Savaşı kaybeden Ermeni devleti ile Gümrü Antlaşması imzalanmış ve bu antlaşma TBMM'nin imzaladığı ilk antlaşma olarak tarihe geçmişti. Ermeniler istediğini alamamıştı. Bu nedenle hemen topraklarımızı terk etmeye başladılar. Yavaş yavaş sınırlarını belli etmeye başlayan bu devlette egemenlik devam ediyordu. Fakat bu öyle siyasi bir egemenlik değildi. Bu egemenlik bütün insanların dayanışma, sevgi ve saygısı sonucunda oluşan ve bir ömür boyu devam eden bir egemenlikti.

Sabah güneş daha yeni doğarken büyük bir buruklukla içerisinde uyandım. İzmir işgal altına girmiş, bütün Türk halkı Yunanlıların egemenliğine dahil olmuştu. Bu konu hakkında her zaman mitingler düzenleniyor, Türk halkı kendi egemenliğini istiyordu. Bu mitingler beni çok duygulandırdı. İçime bir azim geldi. Bütün halk bu konuşmalarla örgütleniyordu. Bu sırada ordular terhis ediliyor, Türk halkı Adana ve çevresine doğru çekilmeye başlıyordu. Fransızlar bu sırada Maraş, Urfa, Antep ve Adana'yı işgal altına almış, Urfa'ya göç eden teyzemlerin ölüm haberi buraya kadar gelmişti. Bu işgallere daha fazla uğramak istemeyen Türk halkı elif silah tutan herkesi alarak silahlı bir birlik kurmuş, bu birliğe Kuvâ-yı Milliye adı verilmişti. Babamda bu birlikte yer alıyor, bu nedenle doğru düzgün yanımızda kalamıyordu. Bir gün babamında katılmış olduğu Maraş'ın savunması sırasında Türk bayrağı yerinden indirilmiş ve halk bu sırada namaz kılmak için camiye gitmişti. Hutbe okumak için minbere çıkan imam, bayrağımızın indirilmiş olduğunu görünce orada bekleyen halka bayrağımız yerinde olmadığı için namaz kılmanın caiz olduğunu söyledi. Halk bu sözlerle örgütlenmiş ve Fransızların kalesine saldırmışlardı. Fransızlar bu sayede yurdumuzdan atılmıştı. Bu olayı yaşamış ve böylece Türk halkının neler yapacağını görmüştüm. İlk olarak Maraş daha sonra Urfa savunmasında elinden geleni yapan Türk halkı bu yerleri almış ve o gün bu topraklarda yaşayan tüm milletin rahatça uyumaları sağlanmıştı. Ben de içi rahat uyuyanlardandım. Çünkü bu millet adına elimden geleni yapmıştım.

I. Dünya Savaşında yenilen Osmanlı Devleti işgal edilmişti. Mondros Ateşkes Antlaşmasından sonra Osmanlı Devleti yıkılmıştı. Ama Osmanlı tekrar Osmanlı olmasa da başka bir devlet kurulabilirdi. Mustafa Kemal de aynen böyle düşünüyordu.

I. Dünya Savaşından sonra Yunanlılar İzmir ve çevresini işgal etmişti. Buradaki halkımıza işkenceler yaparak öldürdüler. İzmirli gençler İzmir'i korumak isteselerde İstanbul Hükümeti hiçbir şey yapmadığından 16 Mayıs 1919'da İzmir işgal edildi. Sadece İzmirde değil, İtalyanlar Antalya ve çevresini, Fransızlar Maraş ve çevresini, İngiltere Hakkari ve çevresini, Ermeniler ise Erzurum ve çevresini işgal etmişti. Bu devlet nasıl kurtarılacaktı? Kimse bunu bilmiyordu. Şehit sayısı çok fazla idi yeni bir savaş yapmak olanaksızdı. Ama Türk Halkının azim ve kararlılığı belki birşeyleri değiştirebilirdi. Mustafa Kemal sadece bunu düşünerek 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkarak Kurtuluş Savaşı'nı başlattı.

Artık son savaşa gelmiştik Bunun için çok iyi hazırlanmıştık. Önce Doğu ve güney cephesindeki kuvvetler Batıya kaydırıldı. Subaylar ve askerler savaş için eğitim aldı. Ordunun ekikleri giderildi. Nihayet Savaş başladı. Bu savaşda çalıştık çabaladık yendik Artık yendik. Düşmanı yurttan tamamen arttık. Ama Yunanlılar İzmir'den çıkarken her tarafı yaktılar. Ama olsun. Yurdumun düşmandan temizlendi ya o bize yeter.

Artık savaş bitti. Yurdumuz düşmandanda temizlendi. Son bir tane anlaşmamız kalmıştı. O da Mudanya Ateşkes Antlaşmasıydı (11 Ekim 1922) Antlaşmayı imzalamak için Türk temsilcisi olarak İsmet Paşa gitti. Antlaşmaya Fransa, İtalya, İngiltere katıldı. Yunanistan katılmadı. Bu antlaşma ile Yunanistan ve Türk Ordusu arasındaki çatışma bitti. Yunanlılar 15 gün içinde Trakya'yı boşaltacaklar.

Ermeniler türlü türlü katliam yaparak türklerin canını yakmayı başarıyordu. Artık burada dur deme zamanı gelmişti ve çatmıştı. Kars, Ardahan, Ve Artvin bu ermenilere karşı çıkmadığımızdan kaybettik. Daha sonra düşmanlara kaptırdığımız şehirlerimizi savaşarak ve kan dökerek, düşmana tekrar savaşma gücü vermeden onları karadan def ederek şehirlerimizi geri almayı başardık. Kars artık bizim tarafımızdan işgal edilmiş oldu. 6 kasımda ise ateşkes ve barış için müracaat etmişlerdir. ve sonrada Gümrü antlaşması imzalandı. Ve böylecede bizler tarafından yapılmış ilk anlaşma olur. Bizlerin 1877 kaybettiği diğer yerlerde milli hükümete terk ederek aradan geçilmiştir.

TARİHSEL DÜŞÜNME BECERİLERİ ÖLÇEĞİ (1)

Bu ölçekte, "Ders 1" boyunca gördüğünüz bilgilerle ilişkili sorular bulunmaktadır. Her soruyu dikkatlice okuduktan sonra derste irdelediğiniz metinlere de bakarak cevaplayınız.

Sorular

1. "Ders 1: Dünya Savaşı Sonrası – İstiklal Savaşı Öncesi" boyunca okuduğunuz ve irdelediğiniz metinlerin yazarları kimlerdir?

İbrahim Arvas, Kazım Karabekir, Mustafa Kemal Atatürk, Kazım Özalp, Fahrettin Altay ve Ali Fuat Cebesoy'dur.

2. "Milli Mücadele" hangi yıllar arasında yapılmıştır?

19 Mayıs 1919 - 11 Ekim 1922 (fiilen) tarihleri arasında yapılmıştır. 12'si Temmuz 1923'te resmen bitti.

3. "Milli Mücadele" kimlere karşı yapılmıştır?

Yunanistan, Fransa, Ermenistan, İtalya, Birtanya İmparatorluğu, ABD, İstanbul Hükümeti, Osmanlı D.

4. "Milli Mücadele"nin temel amacı nedir, bir cümleye anlatınız?

I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Osmanlı İmparatorluğu'nun, İtilaf Devletleri'ne karşı ülke bütünlüğünü sağlamak ve yeni bir millet kurmaktır.

5. "I. Dünya Savaşı"nın sonuçları ile "Milli Mücadele"nin nedenleri arasında nasıl bir bağ kurarsınız, kısaca yazınız?

Gizli antlaşmalar ve çeşitli nedenlerle I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Osmanlı Devleti, İtilaf Devletleri tarafından ele geçirilmişti. Osmanlı Devleti'nde yaşayan Türk halkının ülke bütünlüğü ve hakları nedeniyle de M. Kemal Samsun'a çıkarak Milli Mücadele

6. "Ders 1: Dünya Savaşı Sonrası – İstiklal Savaşı Öncesi" boyunca okuduğunuz tarihsel metinlerden iki tane olay ve iki tane de görüş cümlesi bulup, yazınız?

- İstanbul Hükümeti, Sevr Antlaşması imzaladı. (olay)
- 15 Mayıs 1919'da İzmir işgal edildi. (olay)
- Halide Hanım, milletin hissiyatına re gözel tercüme oldu. (görüş)
- Vapurun kaptan güvertesinde el dürbünüyle bunları seyrederken duyduğum azap ve ıztırap dayanılmayacak seviyedeydi. (görüş)

7. "Ders 1: Dünya Savaşı Sonrası – İstiklal Savaşı Öncesi" boyunca okuduğunuz hatıraları da göz önüne alarak ülkenin içinde bulunduğu durumu özetleyiniz?

I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Osmanlı Devleti artık gittikçe dağılıyor ve paylaşılması amaçlanıyordu. Böylece Osmanlı Devleti yıkılmaya başladı. Özellikle Yunanlılar'ın yaptığı İzmir işgali ile birçok Türk yaşamını kaybetti. Osmanlı Devleti'nin ülke bütünlüğünü sağlamak ve Türk halkının refahını sağlamak için Milli Mücadele başlatıldı. Fakat da M

8. Ülkenin içinde bulunduğu durumdan kurtarmak için alınan karar nedir, belirtiniz?

Bu işgaller sırasında ilk İzmir'de olmak üzere Kuvayı Milliye hareketine başlandı. Fakat bunun yanı sıra Milli Mücadele başladı. Kuva-yı Milliye ile de Milli direniş gerçekleşmiş oldu.

9. Kendinizi 23 Mayıs 1919 tarihinde düzenlenen Sultanahmet Mitingi'nde bir konuşmacı olarak hayal ediniz, karşınızdaki kalabalığa neler söylemek isterdiniz?

Onlara Milli Mücadele için teşvik etmeye çalışır ve bunun için Milletin egemen ve bağımsızlığının ne kadar zor bir durumda olduğunu onlara bildirirdim. Egemenliğin ancak tüm Türk halkının birlik ve beraberliğiyle geleceğini Türk halkına söylerdim. Kendilerine ihanet etseler bile atalarına asla ihanet etmemeleri gerektiğini dile getirirdim.

10. Yapılan işgaller karşısında silahlı direnişten farklı olarak ne gibi faaliyetler yapardınız, yurdu işgalden kurtarmak için nasıl çözüm önerisi ortaya atarsınız?

Ben, insanları örgütleme ile bir direniş sağlardım. Bunun için de çeşit-

Tarihsel Kavrama – Analiz – Yorumlama

TARİHSEL DÜŞÜNME BECERİLERİ ÖLÇEĞİ (4)

Bu ölçekte, "Ders 4" boyunca gördüğünüz bilgilerle ilişkili sorular bulunmaktadır. Her soruyu dikkatlice okuduktan sonra derste irdelediğiniz metinlere de bakarak cevaplayınız.

Sorular

1. "Ders 4: Yerel Direnişten Düzenli Orduya" boyunca okuduğunuz ve irdelediğiniz metinlerin yazarları kimlerdir?
Kemaleddin Sami, Halide Edip Adıvar ve Kara Fatma'dır.

2. "Kuva-yı Milliye"nin amacını kısaca yazınız?
Kuva-yı Milliye geçiştiği yaş ve durumlarda elt silah tutan herkesin katılarak, bu milletin düşmanlara karşı savunulmasını amaçlamış ve bu ülkeyi kaçmayı

3. Düzenli orduya geçmek istemeyen başlıca isimler kimlerdir, yazınız?
Gerkez Ethem ve Demirci Mehmet Efe'dir.

4. Düzenli ordunun kurulmasının nedenini belirtiniz?
Düşman birlikleri düzenli bir orduya sahipti. Bu nedenle birlikte hareket ediyor ve hep birlikte karar veriyorlardı. Kuvâ-yı Milliye birlikleri de kendi bağlarına karar veriyor ve bu durum" sonucunda geriliyorlardı. Bu da Türk milletine

5. Düzenli orduya geçişin Milli Mücadeleye etkisi nasıl olmuştur, belirtiniz?
Tüm ordu kuvvetleri bir arada savaşıyor, belli bir ordular kurulmasına karar veriyordu. Bu nedenle düzen ve uyum içerisinde kararlar alıyorlardı. Bu da miştir.
Türk milletinin planlı çalışmasına ve egemenliğini sürdürmesine, daha fazla can kaybının

6. "Ders 4: Yerel Direnişten Düzenli Orduya" boyunca okuduğunuz tarihsel metinlerden iki tane olay ve iki tane de görüş cümlesi bulup, yazınız?
Olay;
-Ocak ayının ilk günlerinde Nâmî kuvvetler Gediz'de toplanarak Ethem'in kuvvetlerine karşı geçtiler.
-Aralık ayında, Kargaburnu kuvvetlerin durumu daha da karıştı, varan o zamanki kuvvetlerin
Görüş:
-Büyük sorumluluklar taşıyan bu kes tanımalıdır.
-Bunları dağıtmak hususunda seri ve kati bir hareket yapılacak gibi gösteriyor.

7. Milli Mücadele içinde Türk kadının rolünü kısaca açıklayınız?
Türk kadını, Milli Mücadele'de gerek savaşmış, gerekse siperlere, ordulara erzak taşımıştır. Bu uğurda canını veren Türk kadını sırf bu millet uğruna çocuklarını bile feda etmiş, her zaman her yerde vatanı uğruna ölümü

8. Düzenli Ordunun kurulmasının, Batı Cephesi'nde yürütülecek muharebelerde, ne gibi fayda sağladığını belirtiniz?
Yunanlılara karşı birlikte bir direnç düzenlemişler ve böylece düzenli olan Yunan birliklerine karşı büyük bir başarı göstermişlerdir. Çünkü düzenli ordunun kurulmasıyla planlı, programlı ve disiplinli bir şekilde düşman kuvvetlerine

9. Siz o yıllarda Kuva-yı Milliye Birliklerinden birisinde görev yapıyor olsaydınız, düzenli orduya katılır mıydınız? Neden?
Ben her şeye rağmen katılırdım. Belki bir yerden yönetilmek zor olsa- da, özgürlüğüm kısıtlansa da biz bu milleti kurtarmak için dünyaya geldik. Bu uğurda canımızı bile verirken bu gibi düzenli bir orduya katılmamak bize daha çok zarar verir. Bu nedenle bir gün öleceğimiz

10. Büyük Millet Meclisi'ne bağlı düzenli bir ordu kurulmasaydı, neler yaşanabilirdi, yazınız?
Şuan üzerinde bulunduğumuz "topraklar" bizim değil, İtilaf devletlerinin egemenlikleri altında olurdu. Türk halkını yendiklerini düşünen bu devletler kendilerini herkesten üstün tutarlar ve böylece halkda

Tarihsel Kavrama – Analiz – Yorumlama

TARİHSEL DÜŞÜNME BECERİLERİ ÖLÇEĞİ (9)

Bu ölçekte, "Ders 9" boyunca gördüğünüz bilgilerle ilişkili sorular bulunmaktadır. Her soruyu dikkatlice okuduktan sonra derste irdelediğiniz metinlere de bakarak cevaplayınız.

Tarihsel Kavrama – Analiz – Yorumlama

Sorular
1. "Ders 9: Silahlar Sustu… Savaşın Sonu" boyunca okuduğunuz ve irdelediğiniz metinlerin yazarları kimlerdir? Fahrettin Altay, Mustafa Kemal Atatürk, Asım Gündüz ve Hamdullah Suphi Tanrıöver'dir.
2. Milli Mücadele hangi cephelerde, kimlere karşı yapılmıştır? Milli Mücadele Doğu Cephesi, Güney Cephesi ve Batı Cephesi'nde yapılmıştır. Doğu Cephesi'nde Ermenilere, Güney Cephesi'nde Fransızlara, Batı Cephesi'nde Yunanlılara karşı yapılmıştır.
3. Mudanya Ateşkes Antlaşması kimler arasında, hangi tarihte imzalanmıştır? Antlaşma; İtilaf Devletleri ile Türk milletinin arasında yapılmıştır. 11 Ekim 1922 tarihinde imzalanmıştır.
4. Genel olarak Milli Mücadelenin yapılma nedeni nedir, tek cümleyle belirtiniz? Türk milletinin, bağımsızlığını ve egemenliğini korumak için kaybettiği toprakları geri almak isteme sıyle yapılmıştır.
5. Milli Mücadele'nin sonucunu tek cümleyle belirtiniz? Türk milleti, gösterdiği azim ve kararlılık ile bağımsızlığını ve egemenliğini bu savaş sonucunda geri kazanmış, muharebeyi başarıyla sonuçlandırmıştır.
6. Tarihsel olay ve Tarihsel görüş arasındaki farkı yazınız? Tarihsel olay, geçmişte yapılan ve herkes tarafından o gün yapıldığı bilinen gelişmelere denir. Tarihsel görüş ise bir olay hakkında insanın kendi düşünceleri ile yorum yapmalarıdır. Kısaca tarihsel olay nesnelken, tarihsel görüş özneldir.
7. Milli Mücadele sürecinde tarihsel şahsiyetlerin rolü ne olmuştur, açıklayınız? Bu kişiler, Milli Mücadele'yi farklı düşünce ve taktiklerle yöneterek Türk milletinin başarıya ulaşmalarını sağlamıştır. Türk halkını belli bir düzene göre yönetmiş, onlara komutalar altına almışlardır. Böylece Türk milleti kaybettiği toprakları geri alarak, başarıya ulaşmıştır.
8. M. Kemal Atatürk şu an yaşıyor olsaydı, Milli Mücadele ile ilgili O'na hangi soruyu yöneltmek isterdiniz, Neden? Savaşlar nedeniyle yapamadığınız fakat çok yapmak istediğiniz şey nedir? sorusunu sorardım. Çünkü o kişiyi daha çok tanımak isterdim.
9. "Milli mücadele, o mücadelenin içinde olmayanların idrak edemeyeceği bir mucizedir." Sözüyle anlatılmak istenen nedir, açıklayınız? Milli mücadele sırasında orada bulunmayanlar, sonradan bu olayı dinleseler bile tarif edemez ve nasıl bir savaş olduğu bilemezlerdi. Çünkü bu savaş anlatılmaz, yaşanır bir mucizenin savaşıdır.
10. Milli Mücadele hiç başlatılmasaydı ya da Milli Mücadele'de başarı sağlanmasaydı, ülkemizin şu anki durumunu hayal ederek, yazınız? Şuan belkide Türkiye diye bir ülke olmaz, bizde başka bir ülkenin vatandaşı olarak dünyaya gelirdik. Başka milletler altında yaşam sürer, bağımsızlığımızı tam olarak kazanamazdık.

Yukarıda okuduğunuz metinlerden yola çıkarak, Düzenli Ordu ve Kuvayi Milliye arasındaki benzerlik ve farklılıkları, aşağıdaki diyagrama yazınız.

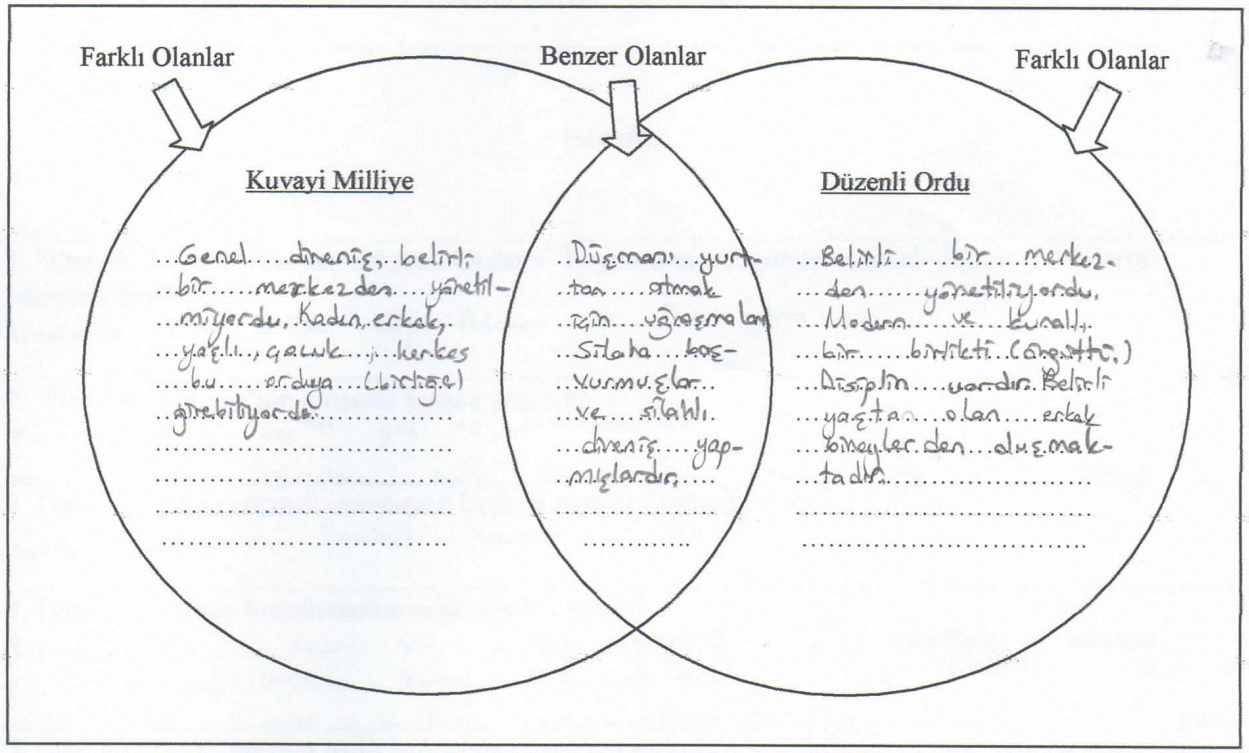

Bağımsızlık-Özgürlük Köşesi

"Ey milletim,
Ben Mustafa Kemal'im...
Çağın gerisinde kaldıysa düşüncelerim,
Hala en hakiki mürşit, değilse ilim,
Kurusun damağım, dilim.
Özür dilerim...
Unutun tüm dediklerimi.
Yıkın, diktiğiniz heykellerimi...

Özgürlük hala,
En yüce değer
Değilse eğer...
Prangalı kalsın diyorsanız, köleler...
Unutun tüm dediklerimi.
Yıkın, diktiğiniz heykellerimi..."

Yazan: M. Kemal Atatürk'e hitaben
Süleyman Apaydın.

Okuduğunuz şiirde şairin en yüce değer olarak gördüğü "Özgürlük" değerini, siz nasıl tanımlandırırsınız.

Özgürlük, herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya bağlı olmaksızın düşünme veya davranma, herhangi bir şarta bağlı olmama durumudur. Bir yere bağlı olmayarak kendi iradesi ile, kendi düşüncesine dayanarak karar verebilmesi durumu diye de tanım yapılabilir.

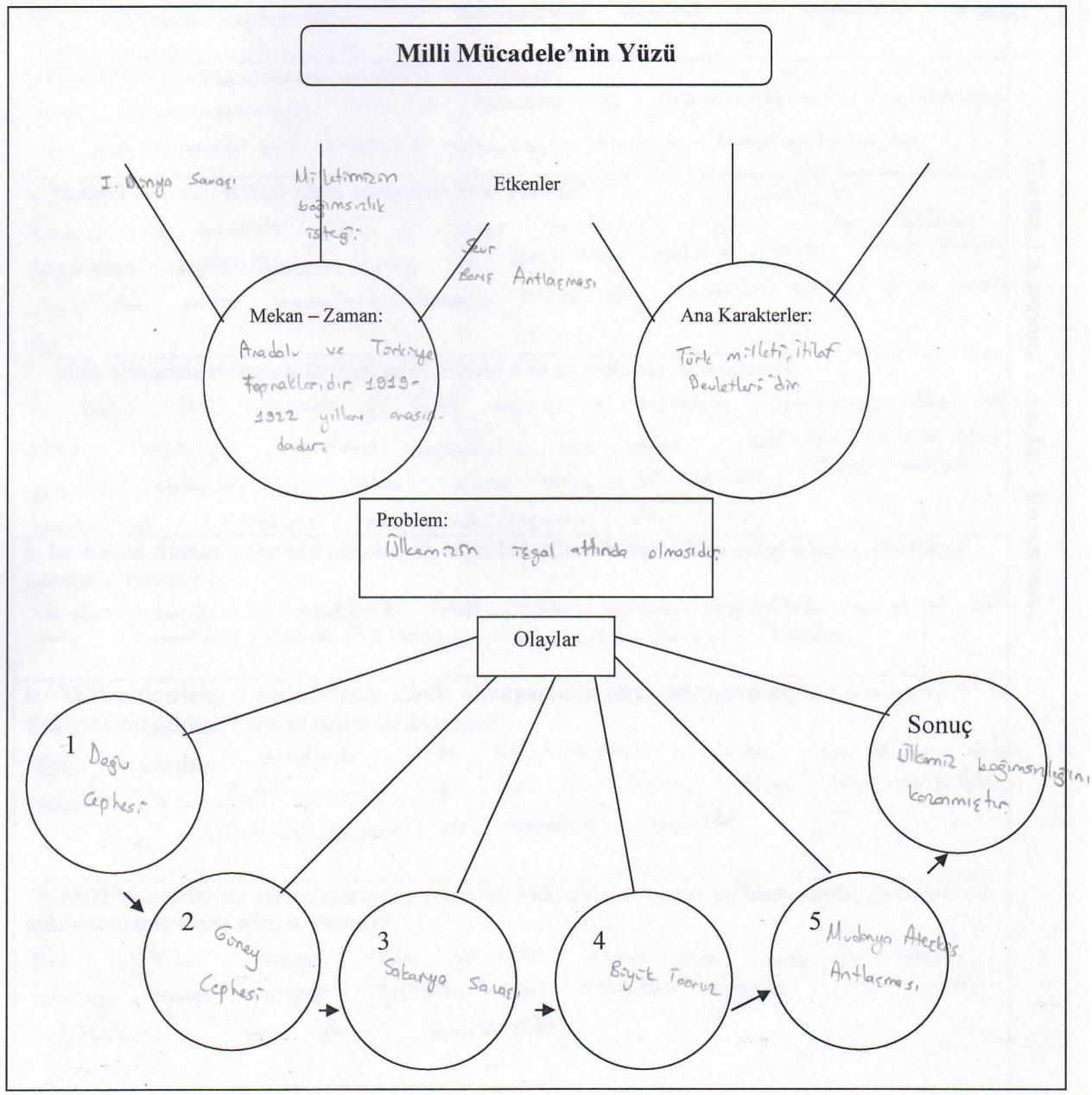
Milli Mücadele'nin Yüzü
Etkenler
I. Dünya Savaşı
Milletimizin bağımsızlık isteği
Sevr Barış Antlaşması
Mekan – Zaman:
Anadolu ve Trakya toprakları dır. 1919-1922 yılları arasındadır.
Ana Karakterler:
Türk milleti, İtilaf Devletleri dir.
Problem:
Ülkemizin işgal altında olmasıdır.
Olaylar
1 Doğu Cephesi
2 Güney Cephesi
3 Sakarya Savaşı
4 Büyük Taarruz
5 Mudanya Ateşkes Antlaşması
Sonuç
Ülkemiz bağımsızlığını kazanmıştır.

Yukarıda yazan hatıratları okuduktan sonra Doğu Cephesi ile ilgili öğrendiklerinizi aşağıdaki kutucuğa yazınız?

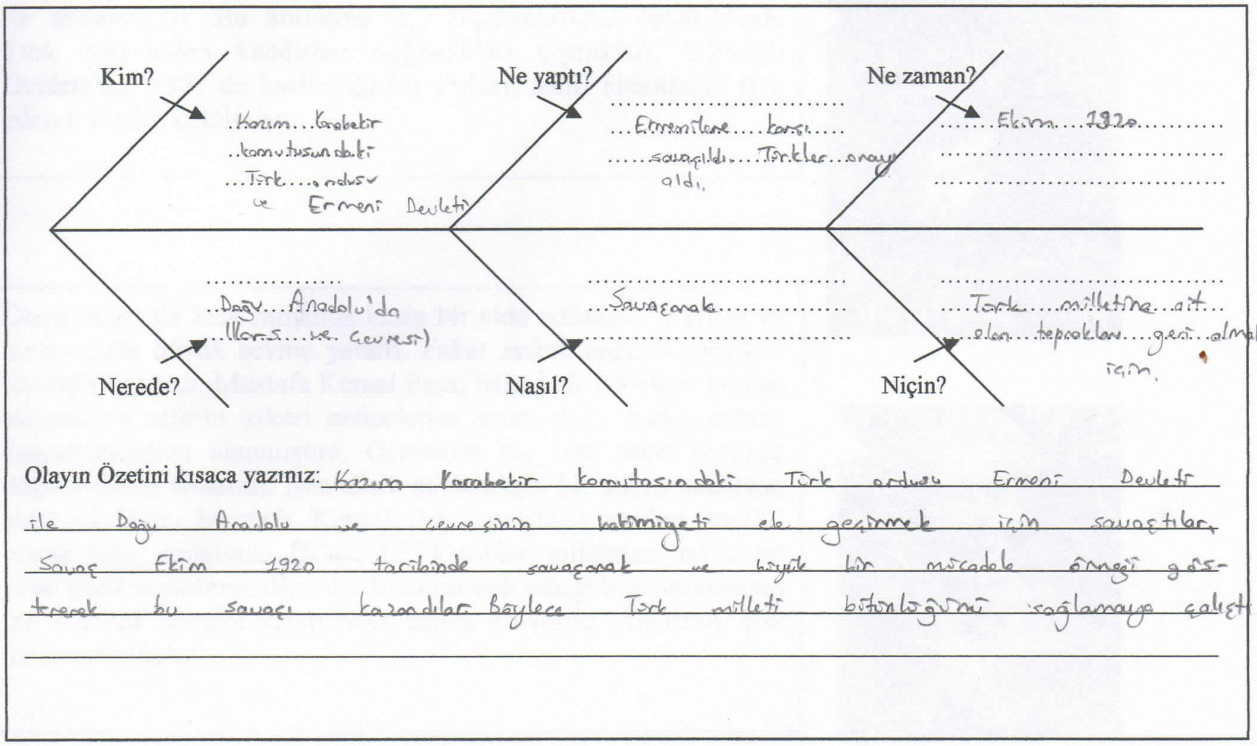

Yukarıda okuduğunuz anılardan yola çıkarak Kuvayı Milliye'nin özelliklerini aşağıdaki boşluklara yazınız.

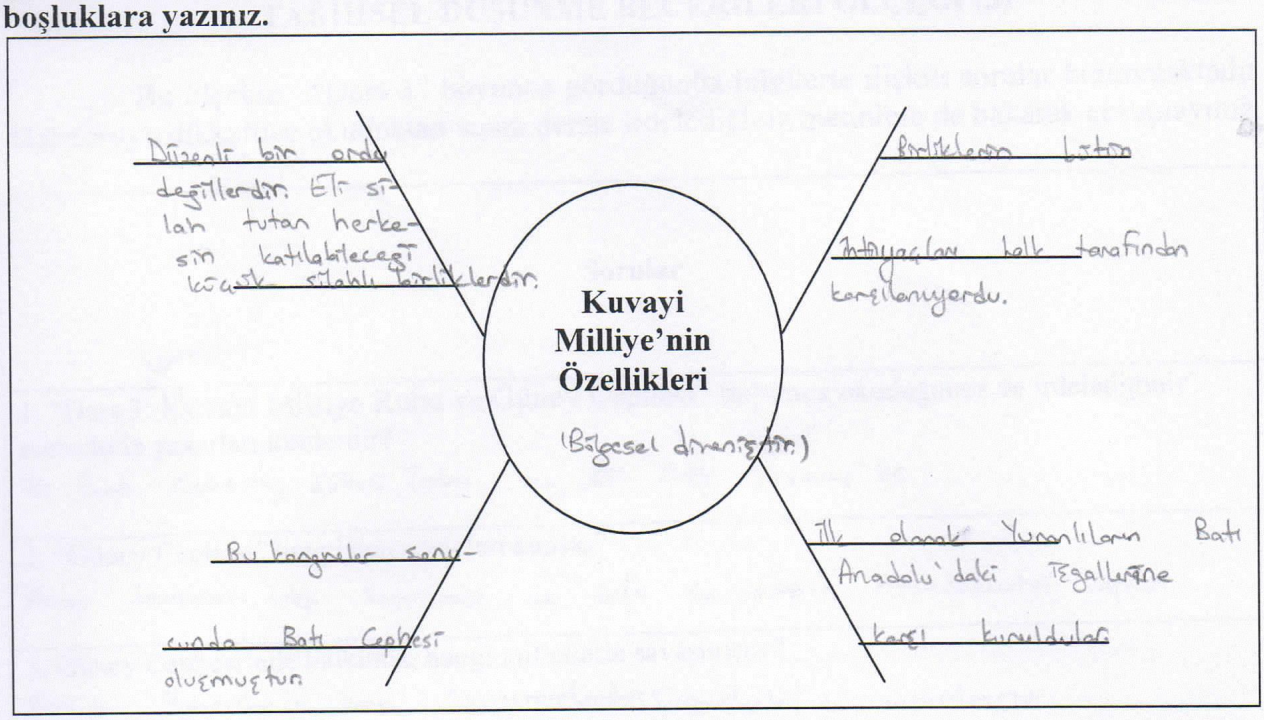

Yukarıda okuduğunuz metinlerden yola çıkarak Büyük Taarruz'la ilgili öğrendiklerinizi aşağıdaki kutucuğa yazınız.

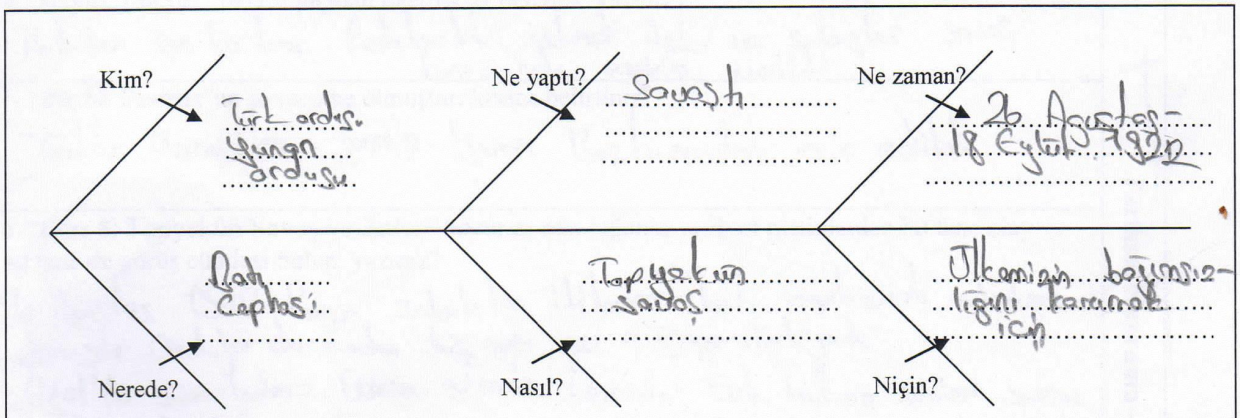

Olayın Özetini kısaca yazınız: 26 Ağustos 1922 Türk ordusu bağımsızlığını korumak için Yunan ordusuyla batı cephesinde savaştı. Bu savaş 18 Eylül 1922'de bitti, Türk ordusu kazandı.

Bağımsızlık-Özgürlük Köşesi

Özgürlük ve bağımsızlık benim karakterimdir...

Gazi M. Kemal

Özgürlük ve bağımsızlık bir insanın karakterine nasıl yansır, siz kendi karakterinizle bu değerleri bağdaştırıyor musunuz, gündelik hayatınızdan örneklerle yazınız?

Özgürlük ve bağımsızlık bir insanın karakterinde çok büyük bir yere sahip olmadan yaşamak bağımsızlık için her şeyi yaparım elimden alındığında hakkımı sonuna kadar ararım.

Kronolojik Olay Zinciri

1	Kütahya Eskişehir Muharebeleri 10-24 Temmuz 1921	2	Türk Ordusunun Sakarya Nehrinin doğusuna çekilmesi	3	Mustafa Kemal Paşa'nın Tekalif-i Milliye Emirlerini Yayınlaması	4	Yunanlıların İnönü Muharebelerini unutturmak ve Ankara'ya girerek savaşı kazanmak istemeleri	5	Yunan Kuvvetlerinin Türk savunma hattını geçerek Ankara'ya doğru ilerlemesi

Yukarıda karışık bir biçimde verilmiş olan tarihsel olayların numaralarını boş bırakılan yerlere yazınız.

4	1	5	2	3
Başlangıç Olayı				Sonuç Olayı

Bağımsızlık-Özgürlük Köşesi

"Yunanlılar zafer ve Megaloidea (Bizans'ın yeniden canlandırılması) için dövüştüler, fakat Türkler ocaklarını ve yurtlarını korumak için savaştılar."
A. H. Lybyer (Amerikalı Tarihçi)

Bu sözü özgürlük ve bağımsızlık değerleri açısından değerlendiriniz?

...Türk...halkı...milletini...kurtarmak...
...için...düşmanı...gücü...ve...güçsüz
...düşe...ayırmaz...Gücü...düşman...her...
...yerde...ve...her...zaman...düş...
...mandır. Buna...karşın...Türk...halkı...
...her...yerde...bu...kişilere...karşı...savaşmış...savunma...ortaya...koyarak...
...bu...vatanı...ve...yurtlarını...kurtarmaya...çalışmışlardır. Bu...nedenle de...
...Özgürlük...ve...bağımsızlığa...her...zaman...ön...planda...tutmuş...her...yerde...bu konulara önem vermiştir.

Okuduğunuz metinlerden yola çıkarak Sakarya Meydan Muharebesinin nedenleri ve sonuçlarını aşağıdaki boşluklara yazınız.